

Anni Lehtimäki

Museorakennusten konservointiperiaatteiden
muuttuminen 1960-luvulta 2010-luvulle
- tutkimuskohteena Yli-Lauroselan talomuseo

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Konservaattori (ylempi AMK)

Konservoinnin koulutusohjelma

Opinnäytetyö

25.8.2017

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Anni Lehtimäki Museorakennusten konservointiperiaatteiden muuttuminen 1960-luvulta 2010-luvulle - tutkimuskohteena Yli-Lauroselan talomuseo 129 sivua + 4 liitettä 25.8.2017
Tutkinto	Kulttuurialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Koulutusohjelma	Konservointialan koulutusohjelma
Ohjaajat	Lehtorit Anne Räsänen ja Jorma Lehtinen
Opinnäytetyössä tarkastellaan Yli-Lauroselan museorakennusten konservointiperiaatteissa tapahtuneita muutoksia viimeisten viiden vuosikymmenen aikana, 1960-luvulta 2010-luvulle. Työn tutkimuskohde, Yli-Lauroselan talomuseo, sijaitsee Etelä-Pohjanmaalla Ilmajoen kunnassa. Työn tausta-aineistoksi on kerätty tietoja rakennuskonservoinnin teoriaa, etiikkaa ja periaatteita käsittelevästä kirjallisuudesta, kansainvälisten järjestöjen julistuksista ja asiakirjoista. Myös konservoinnin historiaan liittyvien instituutioiden ja suomalaisen rakennuskonservointikoulutuksen periaatteita ja kehitystä on kartoitettu museorakennusten konservoinnin näkökulmasta. Työhön liittyen on tehty kaksi haastattelua, joissa arkkitehtuurin professori Panu Kaila ja rakennuskonservaattori Matti Laine esittävät omia käsityksiään museorakennusten konservointiperiaatteiden muutoksista kyseisenä aikana. Tutkimusaineistona on käytetty Yli-Lauroselan rakennusten historiaa sekä niiden korjaustyötä koskevaa arkistomateriaalia sekä kohteen museoinnin että museona toimimisen ajalta. Tarkastelu on kohdennettu korjausten konservointiperiaatteisiin. Tarkoituksena on ollut selvittää, millä periaatteilla muun muassa konservointiasteen, käytettyjen konservointimenetelmien ja -materiaalien valinta on tehty eri vuosikymmenillä. Toteutettuja korjausratkaisuja on verrattu tällä hetkellä yleisesti vallitseviin konservointiperiaatteisiin ja niiden pohjalta on tehty esitys Yli-Lauroselan talomuseon tämän ajan konservointiperiaatteiksi. Opinnäytetyön tavoitteena on ollut selvittää, onko museorakennusten konservointiperiaatteissa tapahtunut muutoksia 1960- ja 2010-luvun välisenä aikana, havainnollistaa minkälaisia muutokset ovat ja pohtia konservaattorin näkökulmasta, miten vastaava konservointityö tehtäisiin tänä päivänä. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että periaatteet ovat muuttuneet, mutta työn peruslähtökohtana oleva teoreettinen ajattelu on säilynyt yllättävän muuttumattomana koko viiden vuosikymmenen ajan. Suurimmat muutokset ovat tapahtuneet konservointimenetelmissä ja -materiaaleissa.	
Avainsanat	Yli-Lauroselan, rakennuskonservointi, konservointiperiaatteet

Author Title Number of Pages Date	Anni Lehtimäki Changes in the conservation principles of museum buildings from 1970's to 2010's. The case study of The Yli-Laurosela Farmhouse Museum. 129 pages + 4 appendices 25 st August 2017
Degree	Master`s Degree in Conservation
Degree Programme	Degree Programme in Conservation
Instructors	Lecturers Mrs. Anne Räsänen and Mr. Jorma Lehtinen
The objective of this thesis is to survey changes in the conservation principles of museum buildings that have occurred between the 1960`s to the 2010`s. The case study in this work is The Yli-Laurosela Farmhouse Museum, which is located in the Southern Ostrobothnia, in Ilmajoki commune. Theory, ethics and the principles of the building conservation have been collected from literature and from the charters and documents of international organizations. The histories of institutions concerning conservation and the education in Finnish building conservation, and their principles and development, have been studied from the perspective of conservation of museum buildings. Two interviews have also been conducted in which Architect Mr. Panu Kaila and Building Conservator Mr. Matti Laine present their own views on the development of the principles of conservation of museum buildings during the past decades. The research material about the buildings and the restoration work of The Yli-Laurosela has been gathered from the archive concerning its history and time when the museum was founded and during its operation time. The focus of the study was on the conservation principles used in the restoration work. The purpose was to find out the principles of the selection criteria for the degrees of conservation intervention, used conservation methods and materials. The restoration decisions, which have been carried out in the past, have been compared with current conservation principles and based on them, a proposal for further conservation principles has been made. The aim of this thesis was to determine whether the principles of conservation of museum buildings have been changed from the 1960`s to the 2010`s, identify those changes and consider, how a work like this would be done today. The observation of this study has been done from the conservator-restorers point of view. The conclusion is that there are changes in the principles, but the same basic theories are still valid. Most of the changes have occurred in the practical conservation methods and materials.	
Keywords	Yli-Laurosela, building conservation, conservation principles

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tutkimuksen teoreettinen tausta ja käsitteet	2
2.1	Tutkimuksen luokittelu ja lähdeaineisto	2
2.2	Tutkimuksen käsitteet	4
2.2.1	Konservointi	5
2.2.2	Rakennuskonservointi	6
2.2.3	Rakennuskonservoinnin periaatteet	8
3	Rakennuskonservoinnin periaatteiden muotoutuminen Suomessa	13
3.1	Oppiriitoja 1800-luvun periaatteista	13
3.2	Käsityöläisistä konservaattoreiksi 1900-luvulla	16
3.3	Erikoistuminen konservaattoreista rakennuskonservaattoreiksi	20
3.4	Rakennuskonservointiperiaatteiden kehitykseen vaikuttaneita instituutioita	23
3.5	Rakennuskonservoinnin periaatteet koulutuksessa	26
3.6	Periaatteet rakennuskonservointia koskevassa lainsäädännössä	35
4	Yli-Laurosela maatilasta talomuseoksi	38
4.1	Tilan historia ja rakennukset	38
4.2	Maatilasta museoksi 1971 -1978	44
4.3	Museotoiminnan aikana tapahtuneet muutokset	46
4.4	Museon nykytila	49
5	Rakennusten konservointiperiaatteet yleisesti ja Yli-Laurosella viiden viime vuosikymmenen aikana	50
5.1	Kohteen tutkiminen	51
5.2	Kohteen arvottaminen	54
5.3	Konservointitoimenpiteet	58
5.3.1	Museorakennusten konservointiperiaatteita 1960-luvulla	61
5.3.2	Museorakennusten konservointiperiaatteita 1970-luvulla	61
5.3.3	Museorakennusten konservointiperiaatteita 1980-luvulla	70
5.3.4	Museorakennusten konservointiperiaatteita 1990-luvulla	72
5.3.5	Museorakennusten konservointiperiaatteita 2000-luvulla	75
5.3.6	Museorakennusten konservointiperiaatteista 2010-luvulla	80
5.4	Rakennusten käyttö- ja hoitoperiaatteet 1960-2010-luvuilla	83
6	Yli-Laurosella talomuseon konservointiperiaatteet 2017	85

6.1	Yli- Lauroselan tutkiminen	85
6.2	Yli- Lauroselan arvot ja merkityksen säilyttäminen	86
6.3	Konservointitoimenpiteistä päättäminen	87
6.3.1	Konservointiasteen määrittely	87
6.3.2	Konservointitöiden linjauksia	92
6.4	Museorakennusten hoidon ja museotoiminnan kehittäminen	100
7	Konservointiperiaatteiden muuttumisen analysointi	105
7.1	Tutkimisessa tapahtunut muutos	105
7.2	Konservointitoimenpiteissä tapahtunut muutos	107
7.3	Hoidossa ja käytössä tapahtunut muutos	109
7.4	Arvottamisessa tapahtunut muutos	110
7.5	Yhteenveto konservointiperiaatteissa tapahtuneista muutoksista	111
8	Loppupäätelmät	111

Liitteet

Liite 1. Panu Kailan ja Matti Laineen haastattelukysymykset

Liite 2. Madridin julistus

Liite 3. Yli-Lauroselan talomuseon rakennuskohtainen korjaushistoria

Liite 4. Taulukko konservointiperiaatteista

1 Johdanto

Valtio hankki omistukseensa Yli-Lauroselan talonpoikaistalon Ilmajoelta vuonna 1971. Tila rakennuksineen luovutettiin Museoviraston hallintaan. Vanha maatila muutettiin museoksi ja sen rakennukset korjattiin näyttelytiloiksi. Vuonna 2012 Museovirasto joutui taloudellisten säästöjen seurauksena luopumaan museon avoimna pitämisestä ja siitä lähtien museotoiminnan tulevaisuuden kohtalo on ollut avoinna.

Yli-Lauroselan rakennukset korjattiin museokäyttöön arkkitehti Panu Kailan suunnitelmien pohjalta lähes viisikymmentä vuotta sitten. Vaikka rakennuksia on hoidettu ja huollettu, ne alkavat väistämättä vaatia laajempaa kunnostusta lähivuosina. Myös kohteen uudet omistusjärjestelyt saattavat tulevaisuudessa luoda paineita lisätoimenpiteille. Tästä syystä museorakennusten korjausperiaatteiden laajempi pohtiminen on nyt ajankohtaista.

Tässä opinnäytetyössä selvitetään rakennuskonservaattorin näkökulmasta, toimittaisiinko rakennusten museoimisessa ja kunnostustyössä yhä samoin periaattein kuin 1970-luvulla vai ovatko konservointiperiaatteet jossakin suhteessa muuttuneet vuosikymmenien aikana. Vanhempia rakennuskonservointiperiaatteita selviteltäessä ja peilattaessa niiden muuttumista nykypäivään, lähteinä on käytetty kirjallisuutta ja arkistotietoja. Lisäksi työhön liittyen on haastateltu arkkitehti Panu Kailaa sekä rakennuskonservaattori Matti Lainetta. Näiden haastattelujen avulla on pyritty saamaan esiin tutkittavana ajanjaksona alalla toimineiden ammattilaisten näkemyksiä periaatteiden muuttumisesta. Koska Panu Kaila toimi 1970-luvulla myös Yli-Lauroselan korjaustyön pääsuunnittelijana, oli kiinnostavaa kuulla hänen mielipiteensä museon korjaustyön periaatteista, työn onnistumisesta ja museon nykytilasta. Korjaustöiden periaatteista on yleisesti kirjoitettu hyvin niukasti, siksi haastattelu oli luonteva tapa kerätä tietoa tutkittavasta aiheesta.

Rakennuskonservoinnin periaatteisiin on tässä työssä luettu kuuluvaksi kohteen tutkiminen, arvottaminen, konservointitoimenpiteet sekä kohteen hoidon ja käytön toimiva ja onnistunut yhteensovittaminen pitkällä aikavälillä. Konservointiperiaatteiden muuttumista on kartoitettu alan etiikan, säännösten ja järjestöjen kehitystä seuraamalla sekä selvittämällä konservointialan opetuksen muuttumista.

Työn tutkimuskohteena ovat toimineet Yli-Lauroselan talomuseon rakennukset. Laajemmin on selvitetty päärakennuksen tilaa, mutta kokonaistilanteen hahmottamiseksi museon muidenkin rakennusten kuntoa, vaurioita, rakenteita ja pintamateriaaleja on kartoitettu. Arkisto- ja lähdemateriaalia kohteesta on olemassa runsaasti. Sen pohjalta on kerätty tietoja niin 1970-luvun museoinnin yhteydessä tehdyistä muutoksista ja korjauksista kuin myös myöhemmistä toimenpiteistä. Työssä on kiinnitetty huomiota vauriokohtien lisäksi varsinkin sellaisiin korjausratkaisuihin, jotka tämän päivän konservointiperiaatteiden, -tietämyksen tai -ajattelun mukaan herättävät pohdintaa tai mahdollisesti toteutettaisiin nykyään toisin.

Yli-Lauroselan talomuseolla on ollut merkittävä asema Etelä- ja Keski-Pohjanmaan sekä Pohjanmaan maakuntien alueen ainoana valtakunnallisena, Museoviraston ylläpitämänä, kulttuurihistoriallisena museona. Koska museotoiminnan jatkumisesta Yli-Lauroselassa ei ole varmuutta, toivon, että tämä opinnäytetyö omalta osaltaan toisi esiin kohteen huomattavan arvon niin alueellisesti kuin valtakunnallisesti. Museotoiminnan ja -rakennusten lisäksi Yli-Lauroselan 1970-luvulla aloitetulla korjaustyöllä on suuri merkitys Suomen rakennuskonservoinnin, -restauroinnin ja laajemmin myös koko korjausrakentamisen periaatteiden kehitykselle. Tavoitteena on, että museon olemassaolo koetaan niin arvokkaaksi, että sen toiminnan rahoitus ja ylläpito halutaan turvata jatkossakin. Tämän osoittamiseksi opinnäytetyössä tuodaan esiin Yli-Lauroselan nykyiset arvot sekä esitetään periaateratkaisuja ja ehdotuksia, joiden mukaan toimimalla museorakennukset voisivat tulevaisuudessakin säilyttää aitoutensa, merkityksensä ja ajan myötä jopa kasvattaa kiinnostavuuttaan museokohteena.

2 Tutkimuksen teoreettinen tausta ja käsitteet

2.1 Tutkimuksen luokittelu ja lähdeaineisto

Tutkimustyönä tätä opinnäytetyötä voi pitää tapaustutkimuksena (case study), joka Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 134 - 139) mukaan on yksi kolmesta perinteisestä tutkimusstrategiasta. Tapaustutkimukselle on tyypillistä, että valitaan yksittäinen tapaus, jossa kiinnostuksen kohteena ovat usein prosessit, joita tutkitaan yhteydessä niiden ympäristöön. Tapaustutkimuksen aineistoa kerätään useita metodeja käyttämällä, muun muassa havainnoin, haastatteluin ja dokumentteja tutkien. Tutkimuksen tavoitteena on tyypillisimmin ilmiöiden kuvailu. (2009, 134 - 139) Koska tässä opinnäytetyössä on haluttu Yli-Lauroselan museorakennusten kautta tuoda esiin ja

analysoida rakennuskonservoinnin periaatteiden muuttumista viiden viime vuosikymmenen aikana konservointiprosessissa, katson työni kuuluvan tähän tutkimusluokkaan. Aineisto on laadultaan kvalitatiivista. Siinä konservointiperaatteiden muuttumisesta halutaan muodostaa käsitys sekä teorian että käytännön kautta tutkien ja tulkiten. Teoriapohjan työlle muodostavat konservointia koskevat kansainväliset julistukset, lainsäädäntö ja alan kirjallisuus, joiden avulla määritellään myös työn keskeiset käsitteet. Tutkimustyön liittämiseksi historialliseen kontekstiinsa, sen alussa esitellään konservointi-ammattin, alan järjestöjen ja koulutuksen kehitystä 1800-luvulta lähtien.

Tutkituissa rakennuksissa eri vuosikymmenien aikana tehtyjä korjaustoimenpiteitä peilataan aluksi omaan toteutusaikaansa ja verrataan sitten tämän hetken konservointiperaatteisiin. Koska rakennusryhmä on konservointikohteena suuri ja monimateriaalinen, ei kaikkea ole voitu käsitellä kattavasti, vaan toimenpideratkaisuista on esitetty vain esimerkkitapauksia. Samoin yksittäisten konservointitoimenpiteiden sijasta ratkaisuja on tarkasteltu rakennekokonaisuuksina, jotta on kyetty muodostamaan laajempi näkemys kohteen konservointiperaatteiden muuttumisesta.

Tutkimustulosten yleistäminen yhden kohteen pohjalta koskemaan museorakennusten konservointiperaatteiden muuttumista laajemmin, ei anna kattavaa kuvaa asiasta. Tästä syystä vertailuaineistoa on hankittu monilla metodeilla. Aluksi on kerätty materiaalia teemahaastatteluilla, joissa on haastateltu konservointi- ja restaurointialan ammattilaisia, arkkitehti Panu Kailaa sekä rakennuskonservanttori Matti Lainetta, yleisesti tutkimusajan periaatteita ja museokohteiden korjauksia koskien sekä kohdennetusti Yli-Lauroselaa koskien. Haastattelun aluksi selvitettiin, mistä lähtökohdista haastateltavat ovat päätyneet toimimaan vanhojen rakennusten korjaamisen parissa, ja mikä on heidän oma käsityksensä rakennuskonservoinnista. Tämän jälkeen heitä pyydettiin arvioimaan, miten rakennusten konservointi, lähinnä museorakennuksia koskien, on muuttunut 1960-luvulta 2010-luvulle. Heiltä kysyttiin eri vuosikymmeninä noudatetuista konservointiperaatteista ja -filosofioista, ideologioista, käytännön työprosessien muuttumisesta, esteettisistä tavoitteista sekä kulloinkin käytettävissä olleista resursseista. Lopuksi kysyttiin heidän omaa näkemystään tapahtuneista periaatteiden muutoksista, niiden nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä. Haastattelukysymykset ovat **liitteenä 1**.

Arkkitehti Panu Kailan haastattelu on tehty Seinäjoen kirjastossa 23.1.2014. Hänellä on pitkä ja laaja kokemus restauroinnista sekä arkkitehtina että opettajana niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Lisäksi hän on toiminut Suomen edustajana alan järjestöissä ja kir-

joittanut useita alaa koskevia julkaisuja. Matti Lainetta on haastateltu hänen kotonaan Seinäjoella 22.8.2013 ja kiertokäynnillä Yli-Lauroselan museossa. Matti Laine on toiminut konservattorina museossa ja rakennuskonservoinnista vastaavana yliopettajana vuosikymmenien ajan. Näissä tehtävissä hän on pohtinut rakennusten konservointiperiaatteita monesta näkökulmasta. Koska molemmat haastateltavat vastasivat kysymyksiin omakohtaisiin kokemuksiinsa pohjautuen ja niitä esimerkkeinä käyttäen, on näiden vastausten pohjalta, muuta lähdemateriaalia apuna käyttäen, pyritty muodostamaan eri vuosikymmenille tyypillisiä konservointiperiaatteita. Kailan ja Laineen lisäksi haastateltiin vielä konservattori Liisukka Oksaa tutkittuihin vuosikymmeniin liittyen pintakäsittelyjen konservointiperiaatteista. Nämä haastattelut on tehty ilman ennalta laadittuja kysymyksiä Seinäjoella 21.11.2013 ja 23.4.2015.

Kirjallisuudesta Risto Hakomäen (2004) toimittamaa Yli-Lauroselan talomuseon opaskirjaa on käytetty tutkimuskohteen vaiheista kertovana lähteenä. Teos Suomen museohistoria (2010) on ollut antoisaa tausta-aineistoa, joka on auttanut hahmottamaan ja ymmärtämään Suomen museoiden ja konservoinnin kehitysvaiheita menneisyydestä tähän päivään. Merkittävänä lähteenä on toiminut myös Tuula Auerin väitöskirja Konservointityön professionalisaatio (2000), jossa on ensimmäisen kerran tutkittu konservattorin ammatin muotoutumista Suomessa. Arkistolähteistä ovat olleet tärkeimpiä Museoviraston Kulttuuriympäristön hoito-osaston Restauraatiyksikön käsiarkiston asiakirjat, rakennuspiirustukset ja valokuvat sekä Kansallismuseon Kansatieteen arkiston kokoelmat. Periaatteita käsittelevään osioon olen saanut näkemyksiä varsinkin kirjasta Asiasta toiseen Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta (2011), jossa lukuisat alan asiantuntijat esittävät käsityksiään ja mielipiteitään konservointiperiaatteista napakoissa artikkeleissaan.

2.2 Tutkimuksen käsitteet

Tutkimuksessa ovat merkittävässä asemassa käsitteet konservointi ja rakennuskonservointi, sanat, joiden merkitys Suomessa ja suomen kielessä ovat sekavia ja monitulkintaisia. Muina käsitteinä selvitetään sitä, mitä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan termillä konservointiperiaatteet. Sanan periaate Kielitoimiston sanakirja (2016) määrittelee tarkoittavan ”toiminnan, menettely- tai ajattelutavan perusajatusta, johtavaa ajatusta, ohjenuoraa, perussääntöä.” Lähtöoletukseni oli, että rakennuskonservoinnin periaatteet on selkeästi määritelty. Koska en kuitenkaan mielestäni löytänyt riittävän kattavaa määritelmää, laadin oman määritelmäni, joka käsittää laajemmin koko rakennuskonservointiprosessin.

2.2.1 Konservointi

Kansainvälisen museoliiton konservointikomitea, josta jatkossa käytetään lyhennettä ICOM-CC, määritteli seminaarinsa päätöslauselmassa New Delhissä vuonna 2008 aineellisen kulttuuriperinnön konservoinnista käytettäviksi termeiksi: ”ennaltaehkäisevä konservointi” (=preventive conservation), ”tekninen konservointi” (=remedial conservation) ja ”restaurointi” (=restoration). Koska konservointialalla on käytössä eri maissa ja eri kielialueilla monimerkityksistä terminologiaa, joka aiheuttaa hämmennystä ja väärinymmärryksiä, katsottiin järjestön toimesta tarpeelliseksi määritellä yhtenäiset ja selkeät käsitteet, jotka kaikki alalla toimivat voivat hyväksyä. (ICOM-CC, 2008). Olen vapaasti suomentanut termien määritelmät seuraavasti:

Konservointi – kaikki toimenpiteet, jotka on suunnattu turvaamaan aineellinen kulttuuriperintö samalla varmistuen sen saavutettavuus nykyiselle ja tuleville sukupolville. Konservointi käsittää sekä ennaltaehkäisevän konservoinnin, teknisen konservoinnin että restauroinnin. Kaikkien toimenpiteiden pitää kunnioittaa kulttuuriperintöesineiden merkitystä ja fyysisiä ominaisuuksia.

Ennaltaehkäisevä konservointi - kaikki toimenpiteet, joilla pyritään estämään ja minimoimaan tuleva tuhoutuminen ja menetykset. Toimenpiteet toteutetaan esineeseen liittyen tai sen ympäristössä, mutta useimmiten esineryhmälle, sen iästä ja kunnosta riippumatta. Nämä toimet ovat epäsuoria – ne eivät häiritsevästi kajoa esineen materiaaleihin eikä rakenteisiin, eivätkä muuta niiden ulkomuotoa.

Tekninen konservointi - kaikki toimenpiteet, joissa kajotaan esineisiin tai esinejoukkoon ja joiden tavoitteena on hidastaa käynnissä olevaa tuhoutumisprosessia tai vahvistaa niiden rakenteita. Nämä toimenpiteet suoritetaan vain, kun esineet ovat niin hauraita tai tuhoutumassa siinä määrin, että ne menetettäisiin suhteellisen lyhyessä ajassa. Nämä toimenpiteet muuttavat joskus esineen ulkonäköä.

Restaurointi – kaikki toimet, jotka on suunnattu yksittäiseen, vakaassa kunnossa olevaan esineeseen ja joiden tarkoitus on lisätä sen arvostusta, ymmärrettävyyttä ja käyttöä. Näitä toimenpiteitä tehdään vain silloin, kun esine on menettänyt osan merkityksestään tai tarkoituksestaan vanhenemisen tai tuhoutumisen kautta. Ne perustuvat alkuperäisen materiaalin kunnioitukseen. Useimmiten tällaiset toimenpiteet muuttavat esineen ulkonäköä.

Konservointitoimenpiteet voivat joskus palvella useampaa kuin yhtä tarkoitusta. Tärkeää konservoinnissa on, että kaikki toimenpiteet pohjautuvat laajaan tieteidenväliseen päätöksentekoprosessiin. Päätöksentekoprosessi sisältää aina dokumentoinnin ja tutkimuksen (historiallisen, taidehistoriallisen, tieteellisen ja teknisen) sekä ottaa huomioon menneisyyden, nykyhetken ja esineiden tulevaisuuden kontekstin. (ICOM-CC, 2008)

2.2.2 Rakennuskonservointi

Suomessa Museovirasto on määritellyt konservointialan termejä. Rakennusten osalta tulkinta on erilainen kuin muilla konservoinnin aloilla. Museoviraston määritelmä käsittää rakennusten restauroinnin ns. pää- tai yleisterminä ja pitää konservointia yhtenä restauroinnin alalajina.

”Restauroinnilla tarkoitetaan rakennetun ympäristön, rakennuksen tai sen osan kulttuurihistoriallisen arvon säilyttävää korjaamista. Restaurointi voi rakennusten ohella kohdistua myös laajempiin kokonaisuuksiin, kuten kulttuurimaisemiin tai puutarhoihin. Restauroinnissa voidaan käyttää konservoivia, rekonstruoivia ja / tai entistäviä toimenpiteitä.” (Museovirasto, 2014)

Englannin kielen termi Architectural Conservation käännetään yleensä nykyään suomeksi rakennusrestauroinniksi. (Räsänen, 2017 ja Kaila 2014, 65) Tutkija Seija Linnanmäki (2012) on esittänyt omana termien tulkintanaan, että restaurointi, joka käännetään englanniksi (building) conservation, on yleistermi ja amerikanenglannissa tästä käytetään sanaa preservation. Konservointi on Linnanmäen mukaan rakennuksen ylläpitoa, sen käyttöajan pidentämistä sekä varovaista patinan arvostusta. Rekonstruointi, jonka englanninkielisen käännökseen hän huomauttaa olevan restoration, tarkoittaa tuhoutuneen uudelleen rakentamista, ”tyylin” palauttamista ja uusimista materiaaleilla kustannuksella. Nämä esimerkit havainnollistavat sitä, että termien erikielisistä käänöksistä syntyy tulkintaeroja, jotka vaikeuttavat termien merkitysten ymmärtämistä myös Suomessa, jossa käytetään lähdeaineistona paljon alan englanninkielistä ammattikirjallisuutta. On helppo ymmärtää, että eri maiden, kielialueiden ja instituutioiden välisten ristiriitaisten termimääritelmien pohjalta, suuren yleisön on vaikea hahmottaa, mitä rakennuskonservointi ja -restaurointi tarkoittavat, ja mitä eroa niillä on.

Kansainvälinen rakennussuojelujärjestö ICOMOS on antanut Burran julistuksen (The Burra Charter, 2013), joka määrittelee sanan konservointi seuraavasti:

”Konservointi tarkoittaa kaikkia niitä prosesseja, joissa pidetään huolta jostakin paikasta niin, että sen kulttuurinen merkitys säilytetään. Se voi sisältää olosuhteista riippuen käytön säilyttämisen tai palauttamisen, yhteyksien ja tarkoitusten säilyttämisen, kunnossapidon, suojelun, restauroinnin, rekonstruoinnin, sovitta-

misen ja esittelyn prosesseja ja tavallisesti se sisältää yhdistelmän useammasta kuin yhdestä näistä.” (Australia ICOMOS, 1999)

Tämä julistus asettaa konservoinnin laaja-alaiseksi yläkäsitteeksi ja restauroinnin sille alisteiseksi termiksi. Termien erilaisista tulkinnoista huolimatta, lienee tarpeetonta taittaa peistä siitä, mitä termit ovat, ja mikä on niiden keskinäinen alistussuhde toisiinsa nähden. Loppujen lopuksi tärkeintä kuitenkin on, että itse konservointiprojektissa päädytään aina kohteen säilymisen kannalta parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Arkkitehti Maija Kairamo kiteyttää hyvin tämän tavoitteen artikkelissaan julkaisussa *Asiasta toiseen* (2011, 18):

”Remontti, restaurointi, konservointi, korjaus, peruskorjaus, kunnossapito ovat kaikki samaa toimintaa, joka tähtää kerran rakennetun rakennuksen pysymiseen kunnossa ja käytössä.”

Museoviraston arkkitehtina toiminut Erkki Mäkiö (2011, 192) on määritellyt myös napakasti restauroinnin ja saa sen kuulostamaan helpolta:

”Restauroinnin perustana on kunnossa olevan säilyttäminen, korjattavissa olevan korjaaminen ja käytölle välttämättömien muutosten tekeminen.”

Konservointi on oman käsitykseni mukaan sateenvarjotermi kaikille konservoinnin interventioasteille. Siitä huolimatta käytän tässä työssä konservoinnista monia eri nimityksiä kuten esim. entisöinti ja restaurointi, sillä pyrin käyttämään tekstissäni lähdeaineistossa käytettyjä ilmaisuja. Entisöinti on jo vanhaa suomen kieltä, josta oikea nykytermi olisi entistäminen, mutta se ei ole vakiintunut yleiseen käyttöön. (Räsänen, 2017) Konservattori Risto Holopainen puhui säilyttävästä korjaamisesta esitellessään Museoviraston toimintaa Seinäjoella 20.3.2015. Ilmaisuu on hyvä, sillä sen ymmärtää ilman erillistä määrittelyä, joten se voisi mielestäni vakiintua tulevaisuudessa laajempaankin käyttöön. Itsekin olen käyttänyt tämän työni tekstissä yleisterminä pelkkää sanaa korjaaminen, sillä näin olen välttynyt ottamasta kantaa siihen, miten jokin tekstissä esitetty konservointitoimenpide tulee suorittaa. Tulevaisuudessa tavoitteena olisi hyvä olla, että ruotsin kielen byggnadsvård -sanan mukaisesti suomen kieleenkin vakiintuisi korjaaminen sanan tilalle termi (säilyttävä) hoitaminen. Se viestittäisi tavoitteesta, että tulevaisuudessa panostettaisiin kohteiden vaurioitumista ennaltaehkäisevään hoitoon, jolloin varsinaisia korjaustoimenpiteitä ei edes tarvittaisi. Jatkuva hoitaminen sekä riittävän varhainen tai mieluummin jopa ennakoiva puuttuminen rakennusten ongelmiin on paras tapa säilyttää kulttuuriperintöämme ja samalla taloudellisia resursseja. Tällä hetkellä koko korjaamisen kulttuurimme perustuu välinpitämättömyyteen havaittujen ongelmien suhteen. Vaurioitumista seurataan tekemättä mitään ja asioihin puututaan vasta,

kun vauriot ovat jo edenneet pitkälle, ne ovat vaikeasti korjattavia, laajoja ja niiden korjaustyö tulee kalliiksi.

2.2.3 Rakennuskonservoinnin periaatteet

Ensimmäisen kerran rakennusten suojelua ja restaurointia ohjaavista periaatteista sovittiin kansainvälisellä tasolla vuonna 1931 Ateenassa, jossa kongressin tutkimuskohteenä oli Parthenonin restaurointi rekonstruktioineen. **Ateenan julistuksessa** kehoitetaan välttämään kokonaisvaltaisia restaurointeja ja mieluummin kehittämään säännöllistä huoltoa ja kunnossapitoa monumenttien suojelun varmistamiseksi. Jos restaurointi todetaan välttämättömäksi, tulee antaa arvo historiallisille ja taiteellisille vaiheille ylenkatsomatta minkään ajan tyyliä. Ateenan julistuksessa sanaa restaurointi on käytetty lähinnä siinä merkityksessä, mitä me pidämme tänä päivänä rekonstruktiona. (ICOMOS 2015)

Kansainväliset konservointiteoriat ovat 1900-luvun loppupuolen ajan pohjautuneet vahvasti italialaisen taidekriitikko **Cesare Brandin** (1906–1988) Teoria del Restaurossa vuonna 1963 esittämiin ajatuksiin konservoinnista ja restauroinnista. Auerin mukaan (2000, 116-118) nämä klassiset konservointiperiaatteet ovat

- toimenpiteiden palautettavuus
- vähimmät mahdolliset toimenpiteet
- kohteen kunnioitus
- objektiivisuus
- totuus (autenttisuus, purkaminen /lisäykset) ja
- taiteilijan intentio

Brandin mukaan esineen kulttuurinen ja esteettinen funktio on säilytettävä. Taiteen tutkijana hän ei arvosta käyttöfunktion säilymistä, joka taas rakennuskonservoinnin kohdalla on tärkeää. Brandilta on peräisin myös ylevä ajatus konservointitoimenpiteiden poistettavuudesta. Tähän konservoinnissa lähtökohtaisesti pyritään, mutta tavoitteessa jäädään usein teoreettiselle tasolle. Palauttaminen olisi monessa tapauksessa suuritöinen prosessi, ja jossain määrin se lähes aina vaurioittaisi myös alkuperäistä kohdetta. Brandin mukaan konservaattorin toimenpiteet ovat hyväksyttävissä niin pitkään, kun ne eivät estä jatkokäsittelyjen tekemistä kohteelle tulevaisuudessa. (Auer 2000, 117) Samaan lopputulokseen päätyivät myös rakennushistorioitsija Knut Drake ja konservaattori Thorvald Lindqvist pohtiessaan mm. Hämeen linnassa tekemiään konservointiratkaisuja, jotka ajan myötä osoittautuivat virheellisiksi. (Drake 2011, 9-10)

Vuonna 1964 kokoontui historiallisia monumentteja käsitellyt arkkitehtien ja teknisten asiantuntijoiden kongressi Venetsiaan pohtimaan rakennusten suojelua ja restaurointia. Sen pohjalta laadittiin julkilausuma International Charter for The Conservation and Restoration of Monuments and Sites, joka paremmin tunnetaan nimellä **The Venice Charter** (ICOMOS 1964). Julistus kokosi yhteen arkkitehtuurikonservoinnin perusperiaatteet käsittäen sekä yksittäiset rakennukset että rakennetut ympäristöt ja niistä huomattavien rakennusten lisäksi myös vaatimattomamat kohteet. Julistuksen mukaan tavoitteena on suojella sekä kohteiden historiallinen että taiteellinen arvo ja työssä apuna tulee käyttää kaikkien tieteen ja tekniikan alojen tietoa. Suojelussa oleellista on kohteiden pysyvästi järjestetty hoito sekä käyttö, joka ei saa kuitenkaan muuttaa rakennuksen pohjakaavaa tai taiteellista ilmettä. Myöskään monumenttien ympäristöä, itse monumenttia tai sen sävyä ei saa muuttaa tai purkaa. Julistus ei salli monumenttien tai niiden osien siirtämistä, ellei se ole viimeinen keino niiden säilyttämiseksi.

Venetsian julistuksen (ICOMOS 1964) mukaan restauroinnin tavoitteena on säilyttää kohteen esteettinen ja historiallinen arvo, joka pohjautuu alkuperäisen materiaalin ja autenttisten dokumenttien kunnioittamiseen. Lisäykset on erotuttava alkuperäisestä ja kohteessa on tehtävä historiallinen tutkimus ennen restaurointia ja sen jälkeen. Konservoinnissa voidaan käyttää tarvittaessa apuna tutkittua ja testattua nykYTEKNIikkaa. Restaurointityössä on kunnioitettava eri aikakausien lisäyksiä, sillä restauroinnin tavoitteena ei ole tyylillinen yhtenäisyys. Hävinneitä osia saa täydentää harmonisesti, kunhan ne erottuvat alkuperäisestä, eivätkä väärennä historiaa. Jopa lisäykset sallitaan, jos ne eivät häiritse alkuperäistä kohdetta tai sen ympäristöä. Lisäksi monumenttien sijaintipaikoista on pidettävä erityisen hyvää huolta, jotta kohteiden eheys säilyy. Asiantuntijoiden mukaan Venetsian julistus on kestänyt hyvin aikaa, eikä se ole sisällöltään vanhentunut kuten monet muut vastaavat asiakirjat (Mattinen 2011, 122).

Venetsian kokoontumisen seurauksena perustettiin, vuonna 1965, International Council on Monuments and Sites -järjestö (=ICOMOS), joka on tärkeä rakennuskonservoinnin toimija ja eettisen kehityksen suunnannäyttäjä. Tämä kansainvälinen järjestö pyrkii edistämään maailman kulttuuriperinnön konservoinnissa, suojelussa ja hoitamisessa käytettävän teorian, metodologian ja tieteellisten tekniikoiden soveltamista. Yksi ICOMOSin merkittävimmistä julistuksista on **The Burra Charter** vuodelta 1979. Se pohjautuu Venetsian julistukseen, mutta on merkitykseltään paljon laajempi.

Konservoinnin ja laajemmin koko kulttuuriperinnön suojelun tärkeimpänä pääperiaatteena on pitkään pidetty kohteen autenttisuuden säilyttämistä. Sivistyssanakirjan mukaan autenttinen tarkoittaa aitoa, luotettavaa, alkuperäistä, väärentämätöntä (Suomi Sanakirja). Autenttisuuden merkitys korostuu esimerkiksi uusien kohteiden pyrkiessä Unescon maailmanperintölistalle. Hakuprosessin yhteydessä kohteesta arvioidaan mm. muotoilun, materiaalin, työtaidon ja puitteiden autenttisuutta (Auer 2000, 85). Autenttisuuden merkitystä määriteltiin Japanissa vuonna 1993 pidetyssä maan hallituksen ja kansainvälisten toimijoiden (mm. UNESCO, ICCROM ja ICOMOS) järjestämässä Naran konferenssin dokumentissa (**The Nara Document** 1993) mm. seuraavasti:

” The understanding of authenticity plays a fundamental role in all scientific studies of cultural heritage, in conservation and restoration planning, as well as within the inscription procedures used for the World Heritage Convention and other cultural heritage inventories.”

Naran konferenssin dokumentti muodostui tärkeäksi asiakirjaksi, sillä mm. konservoinnin professori Salvador Muñoz Viñasin (2013) mukaan se on ensimmäinen dokumentti, joka haastoi klassiset konservointiteoriat ja jossa uskallettiin myöntää, että autenttisuus on riippuvainen ihmisistä ja heidän erilaisista kulttuureistaan.

Vuonna **2002 ICOMOS laati Madridissa eettisen sitoutumisen julkilausuman**. Se oli tarkoitettu järjestön jäsenille ja muille suojelun parissa toimiville yhteisöille, työvälineeksi eettisten suojelukäytäntöjen ja periaatteiden parantamiseen. Vuonna 2014 tämä julkilausuma korvattiin Venetsiassa pidetyssä ICOMOSin yleiskokouksessa järjestön uusilla eettisillä säännöillä (ICOMOS Ethical Principles, 2014). Nämä uudet eettiset säännöt ovat sanamuodoltaan paljon edeltävää julistusta tiukemmat. Periaatteissa mm. veloitetaan jäsen antamaan ammatillisia neuvoja, puolustamaan säilyttämistä ja kunnioittamaan kulttuuriperinnön arvoja. Jäsenten tulee myös tukea vertaisiaan ammattilaisia ja ohjata nuorempia kollegojaan. Lopussa todetaan vielä, että sääntöjen rikkominen voi johtaa erottamiseen järjestöstä.

Tärkeimpänä rakennuskonservoinnin periaatteita määrittelevänä asiakirjana pidetään tällä hetkellä **Burran julistuksen päivitettyä versiota vuodelta 2013** (The Burra Charter, 2013). Sen mukaan konservoinnin päätavoite on paikan kulttuurisen merkityksen säilyttäminen, kuten jo esitettiin kohdassa 2.2.2. Burran julistukseen on kirjattu kuusi kohtaa, jotka määrittelevät, miten syntyy korkealaatuista rakennuskonservointia:

1. Kulttuuriperinnön merkitys on säilytettävä
2. On käytettävä perinteisiä materiaaleja ja tekniikoita
3. On käytettävä kokeneita ja osaavia urakoitsijoita

4. Saa tehdä ainoastaan sen, mikä on välttämätöntä
5. On säilytettävä ja korjattava autenttista rakennetta poistamatta sitä
6. Uusi osa työstä on tehtävä helposti tunnistettavaksi

Julistuksessa korostetaan vielä seuraavien tekijöiden tärkeää merkitystä työn onnistumisessa: hyvä ennakkosuunnittelu, työn dokumentointia, työn ammattitaitoista suunnittelua ja toteutusta, kokeneiden ammattilaisten ja perinteisten materiaalien ja tekniikoiden käyttöä työhön. Konservointityön lopuksi sen onnistumista voidaan julistuksen mukaan arvioida kolmen kysymyksen avulla: onko työ tehty hyvin, kestääkö työ aikaa ja onko paikan merkitys säilynyt.

Edellä esitetyt Burran julistuksen periaatteet rajautuvat melko tiukasti konservointityön suorittavaan vaiheeseen. Koska rakennuskonservaattori toimii usein varsinkin pienemmissä projekteissa yksin, on periaatteita mielestäni tarkasteltava laajemmasta näkökulmasta. Sen vuoksi olen päätenyt tässä työssä määritelmään, jossa luen rakennuskonservointiperiaatteisiin kuuluvaksi neljä kohtaa **1. kohteen tutkiminen 2. kohteen arvottaminen 3. konservointitoimenpiteet sekä 4. rakennuksen ja sen käytön yhteen sovittaminen pitkällä aikavälillä eli käyttö ja hoito**. Kyse on siis koko konservointiprosessista suunnittelusta toteutuksen kautta kohteen jatkuvaan ylläpitoon. Tutkittaessa selvitetään, minkälaisen kohteen kanssa ollaan tekemisissä. Arvottamisen yhteydessä merkitysanalyysin avulla selvitetään, mitä arvoja ja merkityksiä kohteeseen liittyy, jotta ne osataan säilyttää. Kolmas vaihe on varsinainen konservointityön suorittaminen, jossa on päätettävä konservointiaste sekä se miten, millä materiaaleilla ja tekniikoilla ja kuka konservointia tekee. Neljäs kohta on rakennuksen hoitoon ja käyttöön liittyvät asiat, joita on myös tarkasteltava kohteen säilymisen kannalta. Tämä määritelmä kattaa laajemmin koko konservointiprojektin ja ne asiat, joita konservointiprosessissa on mielestäni huomioitava, jotta lopputulos olisi onnistunut.

Tukea määritelmälleni antaa myös vuonna 2014 ICOMOSin virallisen julistuksen aseman saanut, 1900-luvun rakennussuojelun periaatteita käsittelevä **Madridin asiakirja** Madrid document (ICOMOS, 2011), liite 2. Dokumentti on laadittu vuonna 2011 ja sen tavoitteena on tukea 1900-luvun rakennusperinnön säilymistä. Asiakirjassa on esitetty asiantuntijoiden tämän hetken näkemys rakennusperinnön suojelusta ja konservointiperiaatteista, joten se sopii mielestäni hyvin Yli-Lauroselan rakennusten arviointiin riippumatta siitä, että Yli-Lauroselan rakennukset ovat pääosin 1800-luvulta. Julistuksessa on yhdeksän pääkohtaa, jotka kehottavat muun muassa määrittämään kohteen kulttuurisen merkityksen, hallitsemaan muutospaineita ja käyttämään asianmukaisia suojelu-

keinoja. Dokumentti kehottaa hienovaraisiin muutoksiin, jotka lähtevät aikakaudelle tyypillisistä teknisistä ratkaisuista ja kunnioittavat kohdetta sekä sen autenttisuutta ja eheyttä. Dokumentin mukaan suojelua tulee toteuttaa ympäristön kestävästä kehityksestä edistämällä ja samalla tekemällä tunnetuksi 1900-luvun rakennusperintöä. (ICOMOS, 2011) Osa näistä periaatteista on ollut voimassa jo Ateenan julistuksesta lähtien. Uutta Madridin julistuksessa on vahva painotus tutkimusten ja esiselvitysten tekemiseen sekä tiedonjakamiseen. Tätä aikaa edustavat myös sisätilojen suojeluun sekä energian säästöön ja kestävään kehitykseen liittyvät kommentit. Tämä julistus tuo mielestäni rakennussuojelun ja konservoinnin tavoitteita yhä lähemmäksi toisiaan.

Madridin asiakirja (ICOMOS, 2011) sisältää myös määritelmät kahdelle työntekijälle keskeisille termeille autenttisuus ja kulttuurinen merkitys. **Autenttisuus** ilmaisee kohteen kulttuurista merkitystä aineellisten ja aineettomien erityispiirteiden kautta totuudenmukaisella ja uskottavalla tavalla. Autenttisuus on riippuvainen kohteen tyyppistä ja sen kulttuurisesta kontekstista. **Kulttuurinen merkitys** tarkoittaa ihmisten määrittelemiä erilaisia arvoja, jotka liittyvät paikkoihin tai toimintoihin. Arvot voivat olla aineellisia tai aineettomia ja niiden merkitys voi olla eri ihmisille erilainen.

Vuosikymmenien aikana rakennusperinnön säilyttämis- ja hoitoperiaatteista on laadittu kymmeniä tai mahdollisesti jopa satoja erilaisia määritelmiä ja julistuksia ympäri maailmaa. Niiden joukosta tähän työhön valikoituivat mukaan edellä esitellyt sen johdosta, että niihin on usein viitattu eri lähteissä rakennussuojelun periaatteista keskusteltaessa tai niillä on muulla tavoin mainittu olevan keskeinen rooli asiassa.

Rakennuskonservoinnin etiikkaa ovat pohtineet paljon muun muassa arkkitehdit Bernard M. Feilden ja Jukka Jokilehto. Viime vuosina uudenlaisia ja osin perinteisistä ajattelutavoista poikkeavia konservointifilosofisia ja – eettisiä tulkintoja on esittänyt jo edellä mainittu espanjalainen Salvador Muñoz Viñas (2013). Hän on todennut, että on vaikea määritellä, missä konservoinnin filosofian painopiste tällä hetkellä sijaitsee koska konservointi on niin laaja-alaista ja siinä on niin paljon vivahteita. Olemme koko ajan liikkeessä ja ajatukset muuttuvat siinä mukana.

Suomalaisessa kirjallisuudessa rakennuskonservoinnin etiikkaa ja periaatteita on käsitelty melko vähän. Ei siis ole ihme, ettei konservointiperiaatteita ole juurikaan kirjattu rakennusten korjaustöiden hankesuunnitelmiin tai käytännön työohjeisiin. Tästä johtuen pitää toivoa, että konservointi- ja restaurointiperiaatteet ovat niin vahvasti alan ammatti-

laisten sisäistämiä ja tärkeä osa työntekijöiden koulutusta, ammattitaitoa ja -etiikkaa, että ne automaattisesti tulevat huomioon otetuiksi osana laadukasta työsuoritusta.

3 Rakennuskonservoinnin periaatteiden muotoutuminen Suomessa

Historiallisten taustojen tunteminen on välttämätöntä, jotta voidaan ymmärtää rakennuskonservoinnin periaatteissa viiden viime vuosikymmenen aikana tapahtuneita muutoksia. Periaatteiden muodostumiseen vaikuttavat kunkin aikakauden vallitseva restaurointitilanne ja -filosofiat, konservaattorin ja erityisesti rakennuskonservaattorin ammatin kehitysvaiheet sekä alan instituutioiden ja koulutuksen kehitys. Tärkeä periaatteiden muotoutumiseen vaikuttava tekijä on myös rakennussuojelua ja – konservointia koskeva lainsäädäntö.

3.1 Oppiriitoja 1800-luvun periaatteista

Rakennuskonservoinnin periaatteet alkoivat muodostua Suomessa 1800-luvulla. Myös täällä ryhdyttiin kansallisen heräämisen myötä kiinnittämään huomiota rakennusperinteeseen. Linnat ja keskiaikaiset kirkot herättivät ensimmäisinä antikvaarista kiinnostusta. Eurooppalaisten esikuvien mukaisesti vallitseva restaurointiteoria oli Suomessakin 1800-luvun loppupuolelle saakka ranskalaisarkkitehti Viollet-le-Ducin tyyllinen puhtaus. Sen mukaan restauroinnin yhteydessä rakennuksesta tuli riisua pois kaikki alkuperäisyyteen kuulumattomat, jopa vuosisatojen aikana kertyneet lisäykset. (Härö 1984, 131) Tyylin mukaisesti kaikki puutteelliset ja puuttuvat rakennusosat tuli täydentää paremmilla ja vahvemmillä materiaaleilla. Tätä aatetta seuraten mm. Euroopan museoissa patsaita täydennettiin betonipaikkauksin. Nämä restauroinnit johtivat myöhemmin derestaurointeihin, joissa epäonnistuneiksi osoittautuneita korjauksia poistettiin ja patsaista tehtiin uudelleen torsoja. (Knapas 1989)

Ensimmäinen varsinainen rakennussuojelukohde Suomessa oli Kokemäellä sijaitseva Piispa Henrikin saarnahuoneena pidetty hirsikehä, jonka ympärille rakennettiin suojarakennus vuonna 1857. (Härö 1984, 56) Tietoisuutta Suomen rakennusperinnöstä levitettiin monin tavoin erilaisissa piirroksissa ja julkaisuissa. Mm. Suomen taiteilijaseura painotti rahvaan rakennustapaa ja tarvetta koota siitä piirustuksia ja rakennustaiteellisia koristuksia. Vuonna 1870 perustettiin Suomen Muinaismuistoyhdistys suojelemaan maan henkistä ja aineellista kulttuuriperintöä. (Kärki 2010,47)

Rakennuksia koskevat tutkimukset aloitettiin 1870-luvulla rakennusarkeologian näkökulmasta Kuusiston linnassa ja Naantalissa. Myös Olavinlinnaa restauroitiin Muinaismuistoyhdistyksen perustajan, arkeologian professori Johan Reinhold Aspelinin johdolla. (Auer 2000, 154 Knapaksen 1983, 122 mukaan). Julistus arkeologisesta toimistosta annettiin vuonna 1884 ja vuodesta 1908 lähtien siitä alettiin käyttää nimeä Muinaistieteellinen toimikunta (jatkossa MT). (Härö 2010,131). 1890-luvulla MT kykeni vain arvostelemaan rekonstruoivia entistämissuunnitelmia, kun Yleisten rakennusten ylihallitus teki mm. Turun, Raaseporin, Kajaanin ja Kuusiston linnoihin tyylihistoriallisia restaurointisuunnitelmia.

Tätä rakennusarkeologiaan pohjautuvaa restaurointitoimintaa voi mielestäni pitää yhtenä rakennuskonservoinnin syntyhaarana. Muita ammattialoja, joiden pohjalta rakennuskonservointi on kehittynyt erilliseksi ammatiksi, voidaan ajatella olevan koriste- ja restaurointimaalaus, kuvanveisto- ja maalaustaide sekä taidekonservointi ja arkkitehtuuri. Näiden alojen ammattilaiset ovat tehneet samoja työtehtäviä, joita rakennuskonservaattorit nykyään tekevät eli he ovat hoitaneet ja kunnostaneet ja sitä kautta pyrkineet säilyttämään rakennettua kulttuuriperintöä.

Turun tuomiokirkon restaurointi oli Suomen varhaisimpia konservointitöitä, jonka periaatteista käytiin laajaa keskustelua ja väittelyäkin. Tuomiokirkon restaurointihistoria alkaa Turun palosta vuonna 1827, jolloin tuhoutui kirkon torni, katot ja melkein koko esineistö. Kirkkoa kunnostettiin palon jälkeen C.L. Engelin suunnitelmien pohjalta sen verran, että se saatiin käyttökuntoon. Ulkomailta kehitettyjä konservointimenetelmiä ja – materiaaleja sekä restaurointiprojekteja matkustettiin paikan päälle katsomaan ja niitä käytettiin esikuvana korjauksissa. Vaikutteita Suomeen otettiin 1840-luvulta lähtien mm. Ruotsista Lundin ja Saksasta Kölnin tuomiokirkkojen restauroinneista sekä Englannin ja varsinkin Ranskan Notre Damen katedraalien korjauksista (Knapas 1989). Turun tuomiokirkon ensimmäinen korjausvaihe päättyi 1855. Tuolloin myös Tuomiokirkkoa koristamaan tehdyt R.W. Ekmanin maalaukset valmistuivat. Niiden esikuvana toimi Eugen Viollet-le-Ducin julkaisema planssiteos, jonka koristemaalausmallit pohjautuvat Notre Damen maalauskoristeisiin. Samasta ajankohdasta voidaan katsoa alkavan jälleen uusi Turun tuomiokirkon 1860-luvun restaurointivaihe, joka kesti 1800-luvun lopulle asti. (Härö 1984, 56 ja 144)

Kansallisuusaatteen vahvistumisen myötä, 1800-luvun puolivälissä, jokainen kansa halusi itselleen oman historian. Tämä sankareitten ja suurmiesten aseman korostami-

nen näkyi varsinkin kirkon hautakappeleiden kunnostuksissa, joihin mm. Arkkitehti Jac Ahrenberg suunnitteli niihin haudattujen henkilöiden asemaa korostavia sisustuksia. Vuonna 1865 perustettiin Turun tuomiokirkon muinaismuistojen uusimiskomitea. (Knapas 1989). Korjaustyön pohjoismaisena esikuvana toimi mm. Tanskassa, Roskilden tuomiokirkossa 1860-luvulla toteutettu restaurointi. Tämä korjaus oli hyvin hellävarainen, sillä kirkko oli kuninkaiden hautakirkko, eikä sitä voitu ajatella purettavan. Ruotsissa 1870-luvulla suunniteltu Uppsalan tuomiokirkon korjaus sen sijaan aiheutti kymmenvuotisen riidan kirkon korjausmenetelmistä. Korjauksen suunnittelija ehdotti Viollet-le-Ducin hengessä, että korjausmateriaalina käytettäisiin betonia, joka olisi parempaa kuin kirkkoon alun perin käytetyt materiaalit kuten hiekkakivi. Maalausten esikuvana sentään haluttiin käyttää kansallisuusaatteen innoittamana ruotsalaisten taiteilijoiden maalauksia. Suunnittelijan tahdon vastaisesti kaikkea vanhaa ei tästäkään kirkosta voitu poistaa, koska tämä kirkko oli puolestaan Ruotsin kuninkaiden hautakirkko. (Knapas 1989)

Koristemaalausten määrätietoinen restaurointityö keskiaikaisissa kirkoissa aloitettiin 1880-luvulla. Kirkkojen kalkkimaalaukset otettiin esille nopeasti hakkaamalla. Kuvat piirrettiin läpi muistiin ja seinät rapattiin uudelleen. Kuvat maalattiin voimakkaampina uudelleen, niistä korjattiin ”virheitä” ja kuvat varustettiin niiden sisältöä selventävillä teksteillä. (Knapas 1989). Esimerkiksi Turun tuomiokirkon, Kalannin, Taivassalon ja Lohjan kirkkojen korjauksia toteutti 1880-luvun ja vuosisadan lopun välisenä aikana turkulainen koristemaalari K.K. Hellsten. Eräässä lehtihaastattelussa hänen kerrotaan tehneen maalauskoristelun Viollet-le-Ducin hengessä. (Auer 2000, 155 Knapaksen 1983, 45–49 mukaan).

Ammattialojen välinen tehtävänjako ei ole ollut selvää 1800-luvun lopullakaan. 1900-luvun alkuun asti keskustelua taiteen ja rakennusmuistomerkkien suojelusta ja konservointiperiaatteista kävivät lähinnä arkkitehdit, mutta muutkin ottivat kantaa asiaan. Knapaksen (1983, 45–49) mukaan (Auer 2000, 155) eräässä lehtikirjoituksessa kuvanveistäjä esittää kritiikkiä italialaisen ammattirestaattori Antonio Bellion käyttämisestä Turun tuomiokirkon korjaustöissä. Kritisoija kirjoittaa, että antiikin veistoksiakin olivat korjanneet kuvanveistäjät, eivätkä restauroijat. Samalla hän kritisoi myös Bellion käyttämiä moderneja materiaaleja. Hänen mukaansa Bellion käyttämällä nopealla ja halvalla korjausmenetelmällä toteutettuna työstä ei voi tulla hyvää.

3.2 Käsiyöläisistä konservaattoreiksi 1900-luvulla

Turun tuomiokirkon restauroinnin kolmas vaihe alkoi vuonna 1895, kun perustettiin toimikunta, jolta pyydettiin ehdotuksia sekä kirkon sisä- että ulkoasun säännönmukaisamiseen. Toimikunta teki suomalaiskansallisen ehdotuksen, jonka esikuvana oli Uppsalan tuomiokirkon korjaus. Suunnitelmasta käytiin pitkään keskustelua ja lopulta senaatti vaati toimikunnalta todenmukaisempaa suunnitelmaa. Suunnitelma valmistui v. 1901 ja siitä järjestettiin keskustelutilaisuus, jonka johtopäätös oli, ettei kirkkoa saisi muuttaa. Kirkon epäsäännönmukaisuuden todettiin olevan osa sen henkeä. Tilaisuudessa arkkitehti Herman Gesellius vetosi ensi kertaa Suomessa englantilaiseen John Ruskiniin, jonka ajatukset olivat nousseet vallitsevaksi restaurointifilosofiaksi Euroopassa. Tämä uusi aate hyväksyi kohteessa tyliin moninaisuuden sekä rakennuksen eriaikaiset kerrostumat. Lopulta kiivaiden keskustelujen, näkemyserojen sekä MT:n vuonna 1904 tekemän ehdotuksen jälkeen päädyttiin vuonna 1909 luopumaan Turun tuomiokirkon restauroinnista kokonaan. (Härö 1984, 146)

1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana siirryttiin rakennusten korjauksissa tutkimusta korostavaan suhtautumistapaan. Vuosisadan alussa myös käyttörakennuksia ryhdyttiin suojelemaan, kun teollistuminen ja kaupungistuminen alkoivat rajusti muokata Euroopan vanhoja kaupunkeja. (Kärki 2010, 49) Itävaltalainen taidehistorioitsija Alois Riegel synnytti uuden restaurointifilosofisen ajattelutavan, jossa hän jaotteli rakennukset niiden arvojen mukaan muistoarvoihin (historiallinen arvo, ikä- ja muistoarvo) sekä nykyarvoihin (uutuus- ja käyttöarvo, taidollinen ja suhteellinen taiteellinen arvo). Nykyfilosofi Salvador Muñoz Viñasin mukaan (2013), Riegel oli ajattelussaan sata vuotta aikaansa edellä, sillä tällä hetkellä trendinä on jälleen kohteiden arvojen ja merkitysten arviointi merkitysanalyysien avulla. Toiminnan tavoitteena on halu nostaa kohteiden arvostusta itsenään ”an sich”. Helander puhuu antikvaarisesta restauroinnista, joka perustuu huolelliseen tutkimukseen, mutta ei sulje pois esteettisiä näkökulmia. (Helander 2014, 15)

1910-luvulla havaittiin, että Turun tuomiokirkko oli huonokuntoinen ja muun muassa sen kamiinalämmitys palovaarallinen. Tästä johtuen ryhdyttiin Tuomiokirkon restaurointiin 1920-luvulla. Arkkitehti Armas Lindgrenin johdolla kirkko dokumentoitiin eli mitattiin ja piirrettiin huolellisesti. (Knapas 1989). 1920-luvulla konservointi alkoi nousta käsitteenä restauroinnin rinnalle. Ruotsalainen arkkitehti ja antikvaari Sigurd Curman oli ajatuksen takana. (Auer 2000, 132) Hän antoi arvoa myös rakennuksen myöhemmille rakennusvaiheille ja lisäyksille. Hän korosti kohteen tunnelman merkitystä ja loi sitä

kohteisiin mm. kynttilän valolla. Curmanin ajatusmallin mukaan Suomessa restauroitiin kirkkoja 1950-luvun loppuun asti. (Knapas 1989; Helander 2014, 16).

1930-luvulla konservointityö ammattimaistui ja alkoi syntyä eroa erityistaitoja vaativan konservoinnin eli museaalisen säilyttämisen ja käsityötaitoa vaativan, tavallisen korjaamisen välille. Työstä ei pyritty saamaan ainoastaan ehjää ja esteettisesti hienoa lopputulosta, vaan myös konservointimenetelmillä eli sillä, miten korjaukset ja lisäykset toteutettiin, oli merkitystä. Tämä heijastui myös käsitykseen kohteen autenttisuudesta. Tehtyjä toimenpiteitä alettiin dokumentoida kirjaamalla konservointeja muistiin - aluksi tosin vain vuositasona. Kirjallisen dokumentoinnin ohella yleistyi myös konservointikohteiden valokuvaaminen ennen toimenpiteitä ja niiden jälkeen. Konservaatorit alkoivat myös toimia opettajina ja saivat virallisen neuvonantajan roolin. Ensimmäinen ns. opettajakonservaatoreita oli alkujaan taidemaalarin koulutuksen saanut Johannes Gebhard, joka alkoi opettaa materiaalioppia Taideyhdistyksen piirustuskoulussa. (Reijonen 2010, 298 - 299, 301)

Toinen maailmansota vaikeutti konservointitoimintaa 1940-luvulla. Sota tuhosi paljon rakennuskantaa ja johti mm. museokokoelmien evakuoimintoihin, mutta toisaalta se myös edisti kehitystä. Suuri vaikutus konservointiperiaatteisiin oli Lontoossa järjestetyllä The Cleaned Pictures – näyttelyllä. Sen pääviesti oli, että liian pitkälle menevillä puhdistus- ja korjaustoimenpiteillä voidaan myös tuhota kulttuuriperintöä vaikka tarkoitus olisi päinvastainen. Näyttelyn myötä alkoi anglosaksisen tieteellisen konservointinäkömyksen esiinmarssi. Konservaatoreista tuli korjaajien tai restauroijien sijaan tieteen nimien vannovia totuuden etsijöitä (Reijonen 2010, 304). Konservointitoimenpiteistä päätettäessä ratkaisuihin vaikutti siis enemmän tutkimalla hankittu tieto kuin pelkkä käsitaidollinen tai esteettinen taito.

Maaseudun kansanomaisen rakennusperintö oli Muinaistieteellisen toimikunnan tutkimuksen ja dokumentoinnin kohteena koko 1900-luvun alkupuolen. Arkkitehdit dokumentoivat rakennuksia piirtämällä. Kansanrakennusten suojeluun ei kuitenkaan puututtu kuin ulkomuseoissa, ja niissäkin toimittiin vain paikallisin voimin. (Kärki 2010, 50) 1950- ja 1960-luvuilla rakennuksia siirrettiin yhä aktiivisesti mm. Seurasaaren museoon, mutta toisaalta samalla alkoi esiintyä myös siirtojen paikallista vastustusta. Rakennusten restauroinneissa painottui vahvasti halu palauttaa sisustus alkuperäiseen tyyliin. (Härö 2010, 137) Kirkoissa jatkui vielä sodan tuhojen korjaaminen. Korjauksissa näkyi jälleenrakentamisen vaikutus, sillä menetelmät olivat kovakouraisia ja esim.

Naantalin, Nousiaisten ja Rasion keskiaikaiset kirkot sisustettiin 1960-luvun tyylin mukaisesti. (Knapas 1989). Helander (2014,16) kutsuu näitä aikansa ”muodin” mukaan tehtyjä korjauksia makurestauroinneiksi. Kun Turun linnan restaurointi valmistui 1960-luvun lopulla, arkkitehti Erik Bryggmanin apuna suunnittelussa oli ensimmäisen kerran mukana konstruktööri, sillä korjauksessa linnaan asennettiin runsaasti, raskasta LVIS- ja rakennetekniikkaa. (Knapas 1989)

Suomen Museoliitto alkoi 1970-luvulta lähtien yhä näkyvämmiin välittää kansainvälistä konservointitietoutta museoille ja konservointityötä tekeville. Museoliiton kautta mm. ennaltaehkäisevän konservoinnin suositukset tulivat tekijöille tiedoksi ja hyviä konservointikäytänteitä levitettiin edelleen maakuntiin (Reijonen 2010, 309). Tiedon jakamiseksi järjestettiin entistämiskursseja, joille osallistui niin ammattilaisia kuin tavallisia asian harrastajakin. Esimerkiksi Ilmajoen kotiteollisuuskoululla järjestettiin huonekalujen ja esineiden entistämiskursseja samanaikaisesti, kun Yli-Lauroselan talon kunnostustyö oli käynnissä. Vaikka kursseilla keskityttiin esineiden entistämiseen, niillä käsiteltiin myös rakennuskonservointiin liittyviä asioita. Kursseilla esiteltiin ajan yleisiä konservointiperiaatteita, mutta kurssijulkaisujen tarkasti kirjatusta keskusteluosuudesta välittyy hyvin ajan henki sekä ammattilaisten ja alan harrastajien erilaiset mielipiteet. Kursseilla luennoivat mm. taidekonservaattori Kari Appelgren, maalarimestari Sakari Vuojolainen sekä arkkitehti Panu Kaila. (Saarimäki, Varneslahti 1976). Sakari Vuojolainen, joka on vastannut urallaan mm. monien kirkkojen restaurointimaalaustöistä, piti Ilmajoen kurssilla esitelmän, jonka lopussa hän tiivisti käytännönläheisiä periaatteitaan seuraavasti:

”Entistämistyö asettaa meille suuria vaatimuksia. Saavutettu työn tulos meidän pitää pyrkiä saamaan mahdollisimman lähelle sen alkuperää, vieläpä alkuperäisiä materiaaleja ja tekotapoja myöten. Samalla työn tuloksen pitää vastata käytännön asettamia vaatimuksia puhdistuksen, kulutuksen ja kestävyys suhteen ja oltava myöskin taloudellisesti toteutettavissa.”

Tekemässäni haastattelussa Panu Kaila (2014) nimeää oman restaurointiajattelunsa yhdeksi, tärkeäksi esikuvaksi ruotsalaisen arkkitehti Ove Hidemarkin (1931 – 2015). Hidemarkin kirja *Så renoveras torp och gårdar* on 1970-luvulta lähtien ohjannut korjaustöiden tekijöitä mm. hyväksymään kohteiden kuluneisuuden ja vanhenemisesta johtuvat muutokset. Kirjan oppien mukaan esimerkiksi epätasaisesti kuluneet ovien kynnyspuut voidaan hyväksyä sellaisenaan, eikä niitä tarvitse hioa sileiksi tai uusia korjauksen yhteydessä.

Turun tuomiokirkon 1979 valmistunut korjaus osoitti ajattelun olevan vihdoin kypsä säilyttävään konservointiin. Kirkon 1860- ja 1920-luvulla tehtyjä korjauksia ei poistettu, vaan ne konservoitiin, koska niitä pidettiin arvokkaina. Myös menetelmien ja tyylin osalta korjauksissa siirryttiin konservointiin ja hellävaraisempaan korjaustapaan (Knapas 1989). 1980-lukua Knapas arvostelee siitä, että korjaustyölle ei ole periaatteita. Kohteiden korostunut käyttömukavuus ajaa ohi kohteen muiden arvojen. Tällaisena hän näkee esim. wc-tilojen ja morsiushuoneiden rakentamisen keskiaikaisiin kirkkoihin. Hänestä ongelmana alkaa näkyä myös yleisestä käsityötaitottomuudesta johtuva korjaustyön laadun heikkeneminen. (Knapas 1989)

Rakennuskonservoinnin eräänlaisena ääri-ideologiana tutkittiin 1980-luvulla mahdollisuutta säilyttää myös museorakennuksia esineiden tapaan vitriinissä, ilman käyttöä ja säältä suojattuna. Museoviraston sisäisenä tutkimuskohteena toimi Myllymäen torppa entisessä Nummi-Pusulän kunnassa. Tilan rakennuksia ei käytetty, vaan ainoastaan seurattiin, kuinka ne säilyvät. Yksi kohteen rakennuksista peitettiin ”kuvulla” ja laitettiin esineen tavoin vitriiniin. Kokeilu havaittiin kuitenkin nopeasti epäonnistuneeksi, sillä lämmittämättömän kuvun sisään kertynyt kosteus alkoi vaurioittaa rakennusta ja kokeilusta luovuttiin. (Cavèn 1999) Tämä tapaus todisti sen, että tiivis kupu ei sovellu käytettäväksi rakennusten suojaukseen, jotka ovat riippuvaisia ympäristöstään ja sen alati muuttuvista olosuhteista. Ilmavalla katoksella sen sijaan rakennuksia voidaan suojata ja edistää niiden säilymistä.

Konservointialalla painopiste siirtyi 1980- ja 1990-lukujen aikana teknisestä konservoinnista ennaltaehkäisevään konservoinnin suuntaan. Ympäristön tilassa havaitut ongelmat vaativat asiantuntijoilta ratkaisuja 1980-luvulla. Ruotsissa Historiallinen museo järjesti Luftangrepp -näyttelyn, jossa esiteltiin mm. happamien sateiden vaikutuksia ulkoveistoksiin ja rakennusten koristeisiin. Suomeen Uhka ilmasta -nimellä tuodun näyttelyn avulla herätettiin ihmisiä pohtimaan maapallon tilaa ja tulevaisuutta (Ympäristöministeriö, jatkossa YM, 1989). Uudeksi ympäristöongelmaksi 2000-luvulla on vuorostaan noussut se, miten ilmastonmuutos tulee vaikuttamaan kulttuuriperintöemme säilymiseen.

Laatimassani haastattelussa konservaattori Matti Laine (2013) teki yhteenvedon rakennuskonservointiperiaatteista 1960-luvulta tähän päivään asti ja summasi, että pääajatus säilyttämisestä on pysynyt samanlaisena vuosikymmenet, mutta säilyttämisen taso ja menetelmät ovat muuttuneet. Nykyään tutkitaan ja pyritään säilyttämään tietoa

enemmän kuin ennen. Toisessa haastattelussa Arkkitehti Panu Kaila (2014) iloitsi siitä, että nykyään ymmärretään paremmin myös piilossa olevien rakenteiden olevan historiallisia dokumentteja, joiden säilyttäminen on tärkeää. Toisaalta tämän lisääntyneen ymmärryksen rinnalla tehdään yhä myös tyylirestaurointeja. Kaila korostaa, että korjauksissa tärkeintä on tehdä samalla tavalla kuin ennen, eikä yrittää tehdä yhtään paremmin.

3.3 Erikoistuminen konservaattoreista rakennuskonservaattoreiksi

Suomen ensimmäiseksi konservaattoriksi nimitettiin vuonna 1845 taiteilijana paremmin tunnettu Magnus von Wright. Hän toimi Keisarillisen Aleksanterin yliopiston Eläinmuseon konservaattorina (Terhivuo 2010, 312). Kun Valtion taidemuseon konservointilaitos perustettiin Ateneumin valmistuessa vuonna 1887, taidemaalari Thorsten Waenerberg toimi siellä sekä museonjohtajana että konservaattorina. (Auer, 145) Auerin mukaan (2000,136) ensimmäinen Suomessa varsinaisesti konservaattorin virkaan nimitetty konservaattori oli vasta Hjalmar Appelgren–Kivalo, joka toimi vuosina 1893 – 1915 Valtion historiallisessa museossa. Vuoden 1909 kotiseutupäivillä hän esitti huolensa mm. uusien museoiden hoidosta. Appelgren–Kivalo peräsi niiltä intoa luetteloida, konservoida ja huolehtia esineiden esillepanosta, jottei museoista tulisi tarpeettomia romuläjiä. (Auer 2000, 138–139).

Appelgren nimitettiin valtionarkeologiksi ja hänen seuraajakseen tuli vuonna 1916 tohtori Julius Ailio, joka toimi myöhemmin mm. opetusministerinä sekä Suomen museoliiton puheenjohtajana. (Auer 2000, 137). Nämä ensimmäiset konservaattorit, jotka toimivat viroissaan 1800-luvulta 1920-luvulle, edustivat maan eliittiä. Korkeista oppiarvoistaan huolimatta heillä ei ollut koulutusta konservointiin, vaan useat heistä vasta virkaan valituksi tultuaan opiskelivat alaa ulkomailla viettäen esimerkiksi yhden talvikauden jossakin Euroopan museoista tai konservointiateljeista. Heidän korkea asemansa johti usein myös siihen, että heidän aikansa ei riittänyt käytännön konservointityöhön, vaan se jäi museon vahtimestarin, jonkin muun alan ammatinharjoittajan tai vaikkapa vaimon tehtäväksi (Reijonen 2010, 307).

Suomen kansallismuseo vihittiin käyttöön vuonna 1916. Sen yhteyteen rakennettiin kemian laboratorio konservointityötä varten. 1910-luvulta 1960-luvulle asti siellä toimi konservaattorina kemisti Matti Kampman (myöhemmin Kenttämää). Hänen toimintatapaansa voidaan pitää Suomessa ensimmäisenä tieteeseen perustuvana konservointina. Työssään hän pyrki selvittämään konservoitavan materiaalin rakenteen ja samalla

käyttämiensä konservointiaineiden vaikutukset materiaaliin. Hän kiersi myös ahkerasti paikallismuseoissa antamassa neuvoja käytännön konservointityöhön. (Auer 2000, 150 ja 197)

1930-luvulta 1960-luvulle konservointialalla elettiin hiljaiseloa. Tämä oli kuitenkin juuri se ajanjakso, jolloin rakennuskonservaattorien ammatin voi ajatella eriytyneen omaksi suuntautumisalakseen. Turun tuomiokirkon työmaalta sai alkunsa mm. taiteilija Oskari Niemen konservointiura. (Reijonen 2010, 301) Hänen erikoisalakseen muodostui keskiaikaisten kirkkojen kalkkimaalausten konservointi. 1930-luvulla hänet palkattiin Muinaistieteellisen toimikunnan maalauskonservaattoriksi Kansallismuseoon. Hän oli konservaattein opissa Tukholmassa Ateljé Alfred Nilssonilla vuonna 1933 ja uudelleen 1940- ja 1950-luvuilla. Niemen restaurointiperiaatteet erosivat 1800-luvun koristemaalarien menetelmistä, jolloin maalauksia yleensä päällemaalattiin kirkkain, alkuperäiseksi oletetuin värisävyin. Hän pyrki sen sijaan säilyttämään olemassa olevan maalauksen ja tekemään siitä ymmärrettävän mahdollisimman pienin lisäyksiin. Aiemmin käytettyjä kunnostusmenetelmiä kyseenalaistettiin siis jo 1930-luvulla. (Reijonen 2010, 301, 302)

Toinen 1930-luvulla jo selkeästi rakennuskonservaattoriksi profiloitunut henkilö on maalarimestari Thorvald Lindquist. Hän aloitti tuolloin työnsä Turun maakuntamuseossa rakennuskonservaattorina ja siirtyi vuonna 1939 MT:n palvelukseen (Auer, 156). Sota sekoitti 1940-luvun alun, mutta vuosina 1944-1947 hän kunnosti Turun linnan sisätiloja ja Luostarinmäen taloja. Jos Kenttämään työtä Kansallismuseossa kuvaillaan edellä tieteelliseksi, painottuu käsitykseni mukaan Lindquistin uralla selvästi enemmän taiteellisuus ja estetiikka.

Lindquistin kanssa Turun kohteissa työskenteli koristemaalari Reino Mattila. Lindquist ja Mattila kävivät Tukholmassa saman konservaattein Birger Holmquistin opissa kuin Oskari Niemikin. Reino Mattila huolehti Turussa museorakennusten konservoinnista ja vuonna 1957 hänet nimitettiin konservaattein. (Auer, 148) Rakennuskonservoinnin ohella Mattila hoiti 1970-luvulla Turussa myös taide- ja huonekalukonservoinnin sekä kaikki pintakäsittelytyöt. (Auer, 149) Yhtenä pitkän työuran tehneistä, voi mainita vielä Thorvald Lindquistin oppilaan, Fjalar Hermanssonin, joka aloitti uransa jo 1950-luvulla Helsingin kaupunginmuseossa ja Museovirastossa. Hermansson vakinaistettiin konservaattein Helsingin kaupunginmuseoon lopulta vuonna 1979. (Auer 2000, 156).

Veikko Kiljunen jatkoi Oskari Niemen työtä kirkkojen parissa MT:n palveluksessa. Kiljunen opiskeli konservointia Roomassa 1950-luvulla. Taiteen ohella hän perehtyi myös seinämaalausten konservointiin ja 1960-luvun lopussa hän teki yksityistyönään mm. Kämpin talon restaurointia. Tälle työmaalle tuli harjoittelijaksi Pentti Pietarila, joka sittemmin toimi 2000-luvulle saakka Museoviraston rakennuskonservaattorina ja jatkaa yhä uraansa yksityisenä ammatinharjoittajana.

Näistä ”vanhan polven” konservaattoreista sekä Lindquist että Hermansson ehtivät vielä ennen eläkkeelle jäämistään, 1980-luvun lopulla, jakamaan tietämystään myös Vantaan koulun konservaattoriopiskelijoille. (Räsänen, 2017) Samoin Kiljunen ja Pietarila osallistuivat alkuaikoina Vantaan konservaattorikoulutuksen opetukseen. Kiljunen piti muun muassa freskokurssin ensimmäiselle vuosikurssille. (Räsänen, 2017) ja Pietarila toimi opettajana joillakin kursseilla vielä Seinäjoellakin.

Vuonna 1972, kun Museovirasto perustettiin, sen yhteyteen muodostettiin konservointilaitos, jonka vastuulle määrättiin valtion museoiden konservoinnista sekä tarvittaessa muiden kokoelmien ja kirkkojen kansallisista monumenteista ja arvokkaista esineistä huolehtiminen. Tavoitteena oli muodostaa konservoinnin keskuslaboratorio, joka valvoisi mahdollisesti paikallismuseoihin perustettavia konservointilaboratorioita, joissa voitaisiin suorittaa rutiininomaisia konservointitöitä. Uusia resursseja laitokselle ei toimintaan kuitenkaan myönnetty. Kansallismuseossa oli tuolloin palkattuna yksi rakennuskonservaattori. (Auer, 151–152). Museoviraston sisällä rakennuskonservointi vastuutettiin rakennushistorian osastolle, joka vuonna 1975 jaettiin rakennuskulttuuri- ja restaurointitoimistoksi. (Kärki 2010, 52).

1980-luvulla rakennuskonservaattorien määrä kasvoi koulutuksen alettua. Koulutuksen myötä rakennuskonservaattorien ammattikuva ja periaatteet alkoivat muodostua homogeenisemmiksi. Alkuperäisessä, hyväksytyssä opetussuunnitelmassa rakennuskonservointi jaettiin puurakennusten, rakennusten pintojen ja kivirakennusten konservointiin (Auer, 172). Tämä alajakko on osaltaan saattanut hajottaa rakennuskonservaattorien ryhmää ja olla esteenä yhtenäisten rakennuskonservointiperiaatteiden syntymiselle. Kivirakennuslinjan koulutusta ei tosin ole kertaakaan toteutettu. Interiööriconservoinnin osalla koulutusta sen sijaan on ollut pitkään. Museoviraston aloitteesta opetusministeriö asetti työryhmän selvittämään sisätilojen suojelua, jonka todettiin vuonna 2003 julkistetussa mietinnössä edellyttävän lainsäädännön kehittämistä, lain johdonmukaisem-

paa käyttämistä sekä tietopohjan laajentamista, laaja-alaisia suojeluohjelmia sekä tehostettua koulutusta ja asennemuutoksia. (Rakennettu ympäristö, 2010)

1990-luvun alun lama johti siihen, että juuri valmistuneet rakennuskonservaattorit kärsivät työttömyydestä. Vielä vuosikymmenen lopullakin kilpailu töistä oli kovaa. Työn heikko arvostus, tekijöiden vähäinen kokemus ja työn hitaus heikensivät konservaattorien asemaa työmailla. (Auer 2000, 199 ja 219) Hitaus johtui osin ammatin perusperiaatteisiin sisältyvästä työn dokumentoinnista, johon rakennuskohteissa ei ollut aiemmin totuttu. Vastaavasti konservaattorit kokivat, että työmailla korjausrakentajat, erikoismaalarit, insinöörit ja arkkitehdit tekivät usein rakennuskonservattoreiden toimialaan kuuluvia tehtäviä. Voimia työssä jaksamiseen antoi se, että konservaattorit itse kokivat työnsä arvokkaaksi ja tiesivät sillä olevan merkitystä seuraavillekin sukupolville. (Auer, 230 ja 243).

2000- ja 2010-luvulla rakennuskonservaattorit ovat vakiinnuttaneet paikkansa niissä yksittäisissä viroissa, joita maahan on syntynyt. Viime vuosien aikana on mm. Museoviraston kannustamana perustettu myös muutamia konservointialan työosuuskuntia. Näiden osuuskuntien vahvuutena on, että niissä on jäsenenä eri alojen konservaattoreita. Konservointiperiaatteista päätettäessä on eduksi, että mielipiteiden taustalla on osaamista ja näkemyksiä sekä esineellisen että rakennuskonservoinnin alalta. Osa rakennuskonservattoreista toimii myös yrittäjinä, jolloin työllistyminen on helpompaa kuin palkkatyöhön. Yksityisenä ammatinharjoittajana toimiessa konservointiperiaatteiden noudattaminen vaatii lujaa moraalista sitoutumista ammattietiikan noudattamiseen. Varsinkin dokumentoinnista työn teettäjä on harvoin valmis maksamaan siinä laajuudessa kuin konservaattorin mielestä työn raportointi vaatisi. Dokumentoinnin arvo ymmärretään vasta siinä vaiheessa, kun seuraava korjauskierros tulee ajankohtaiseksi ja on saatava tietää, mitä kohteessa on edellisellä kerralla tehty.

3.4 Rakennuskonservointiperiaatteiden kehitykseen vaikuttaneita instituutioita

Suomen ensimmäinen julkinen museo toimi Oulussa jo 1780-luvulla (Drake 1995,12) ja Suomen vanhin paikallismuseo perustettiin Raahen vuonna 1862 (Härö 1984, 179). Huolta museoiden huonosta hoidosta tunnettiin jo vuoden 1909 kotiseutupäivillä. Ongelman ratkaisemiseksi perustettiin komitea, joka ehdotti jo tuolloin museon hoitooppaan laatimista ja museokursseja. Nämä suunnitelmat eivät kuitenkaan toteutuneet. (Kinanen 2010, 63) Museoiden päätehtävä itsenäisyyden alkuaikoina oli kansallisidentiteetin vahvistaminen. 1920- ja 1930-luvulla Suomessa vallitsi kansallishenkisyys, men-

neisyyteen suuntautuminen sekä arvostettiin maaseutukulttuuria. Samalla pelättiin oman kulttuurin sulautumista yleiseurooppalaiseen kulttuuriin (Heinonen 2010, 159). Vuonna 1923 perustettiin Suomen ensimmäisten museopäivien yhteydessä museoiden yhdyssiteeksi Suomen Museoliitto (Kinanen 2010, 64).

Suomen ensimmäinen ulkomuseo, Sagalund, avattiin Kemiössä vuonna 1906 ja Seurasaaren ulkomuseo aloitti toimintansa vuonna 1909. Ennen toista maailmansotaa perustettiin ahkerasti paikallismuseoita viljamakasiineihin ja siirrettiin rakennuksia, joihin talkootyönä perustettiin talomuseoita. Vaikuttaa siltä, että ulkomuseoiden perustaminen oli ainoa käytössä ollut tapa suojella maaseudun kansanrakennuksia. (Kärki 2010, 48-50). Ateenan julistuksella vuonna 1931 määriteltiin ensimmäisen kerran rakennusten suojelua ja restaurointia ohjaavat peruseriaatteet ja sen pohjalta syntyi laaja kansainvälinen liike, joka myöhemmin konkretisoitui myös kansallisissa asiakirjoissa sekä ICOMin että UNESCO:n ja myöhemmin sen perustaman ICCROMin toiminnassa. (ICOMOS 1964)

Toisen maailmansodan hävityksen keskelle perustettiin vuonna 1945 Yhdistyneet Kansakunnat (YK) ja sen alajärjestöksi YK:n kasvatusta, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO. Vuonna 1946 aloitti toimintansa kansainvälinen museoliitto (ICOM) ja sen alajärjestönä vuonna 1967 konservointikomitea ICOM-CC (2017). Vuonna 1950 perustettiin lisäksi järjestö The International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC), jonka päämääränä on edistää esineellisten kulttuurihistoriallisten kohteiden suojelua ja konservointia. Viime vuosina yhdistys on määrätietoisesti laajentanut toimintaansa myös rakennetun kulttuuriperinnön alueelle. (IIC 2017).

Pohjoismaisen konservointialan yhteistyön, alan koulutuksen ja ammattitaidon kehittämiseksi perustettiin vuonna 1951 Tukholmassa yhdistys Nordiska Konservatorförbundet (NKF). Suomalaisista mukana järjestöä perustamassa olivat Oskari Niemi, Niilo Suihko ja Johannes Gebhardt. Vuonna 1963 perustettiin NKF:n alaisuuteen toimintaa edistämään Suomen oma, kansallinen järjestö Pohjoismainen konservatoriliitto - Suomen osasto ry (PKL) (PKL, 2017 ja Auer 156 -157)

UNESCO:n alaiseksi, hallitusten väliseksi, järjestöksi edistämään kulttuuriperinnön säilyttämistä, tutkimusta ja koulutusta perustettiin vuonna 1959 Roomassa International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM) Suomi liittyi tämän järjestön jäseneksi vuonna 1981 (ICCROM, 2016).

Vuonna 1972 UNESCO:n kokouksessa hyväksyttiin Maailman kulttuuriperinnön sopimus, jonka tavoitteena on turvata maailman arvokkaimman kulttuuri- ja luonnonperinnön säilyminen niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. (WHC 2016).

Varsovassa perustettiin vuonna 1965 International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) edistämään varsinkin monumenttien ja rakennusperinnön suojelua. Eettiseksi säännöikseen järjestö otti Venetsian julistuksen, jonka perusteella jokainen maa on vastuussa periaatteiden soveltamisesta omassa kulttuurissaan ja perinteissään. (ICOMOS 1964) Yhdistyksen Suomen osasto toimii aktiivisesti ja järjestön kansainvälisissä komiteoissa on myös suomalaisedustajia. ICOMOSilla on mm. kansanrakentamiseen painottuva työryhmä VERNADOC. Järjestön eri komiteat järjestävät koulutuksia, joihin monet suomalaiset arkkitehdit ja jotkut konservattoritkin ovat vuosien mittaan osallistuneet. (ICOMOS 2015)

Suomessa koettiin 1970-luvulla suuri rakennemuutos, kun muutto kaupunkeihin kiihtyi ja maaseutu tyhjeni. Maassa oli taloudellinen lama ja energiakriisi. Muinaistieteellinen toimikunta muuttui vuonna 1972 Museovirastoksi ja rakennussuojelu siirtyi viraston rakennushistorian osaston vastuulle (Kärki, P. 2010, 52). Museoalalla tapahtui Big Bang eli museoita perustettiin ja laajennettiin kiivaaseen tahtiin sekä näyttelyiden määrä kasvoi räjähdysmäisesti. Tämä kehitys jatkui aina 2000-luvulle asti. (Rönkkö 2010, 252, 263). Kehitystä edisti valtioneuvoston vuonna 1979 tekemä päätös museoiden valtionavun uusista perusteista, joka johti aluemuseojärjestelmän syntyyn Suomessa. (Härö 2010,144) Tämän pohjalta syntyivät maakuntamuseot ja niiden yhteyteen ensimmäiset valtion tuella palkatut rakennustutkijan virat vuonna 1986. (Kärki 2010, 58)

Maakuntamuseot ja Museovirasto ovat solmineet vuodesta 1994 lähtien yhteistyösopimuksia. Niiden kautta Museovirasto on delegoinut toimivaltaansa esim. rakennussuojeluasioissa maakuntamuseoihin, joissa on rakennustutkijan virka. (Kärki 2010, 58) Hui-pentumana kehitykselle Museovirasto perusti 2000-luvulla Vaasaan ja Hämeenlinnaan omat aluetoimistot ja niihin rakennustutkijan virat. (Härö 2010, 144) 1990-luvulla perustettiin myös alueellisia konservointikeskuksia. Vuosina 1991–1996 toimi Konservointikeskus Jyväskylässä ja vuonna 1993 perustettiin Pohjanmaalle Maalahden konservointikeskus. Näiden molempien toiminta kuitenkin hiipui vielä saman vuosikymmenen kuluessa. (Auer 2000, 192-193)

Ympäri maata on kuntien ja museoiden tukemina tai erillisinä yhdistyksinä perustettu useita korjausrakentamiskeskuksia. Ensimmäinen perustettiin vuonna 1993 Pohjanmaan rannikolle Kruunupyhyhyn (Lehtisaari 1999,1). Lisää korjausrakentamisen neuvontaa, materiaaleja ja työvoimaa välittäviä organisaatioita syntyi 1990-luvulla ainakin Porvooseen, Raumalle, Poriin, Siilinjärvelle ja Ilmajolle. Osa keskuksista on lopettanut toimintansa, mutta myös uusia ja jopa yrityspohjalta toimivia korjausrakentamiskeskuksia on perustettu tälläkin vuosikymmenellä. Osa keskuksista voi hyvin oletettavasti vetäjänsä aktiivisuudesta sekä rahoittajatahojen tahdosta ja resursseista riippuen. Alalle on tullut myös ketjuyrityksiä, joiden taustalla on ruotsalaisia toimijoita. Konservointi- ja korjausrakentamiskeskuksien tarjoavat palveluita lähinnä yksityisille henkilöille. Koen keskustusten olemassaolon ja kehittymisen positiivisena viestinä siitä, että tavalliset ihmiset arvostavat vanhaa kulttuuriperintöä ja ovat valmiita myös taloudellisesti panostamaan sen säilyttämiseen.

3.5 Rakennuskonservoinnin periaatteet koulutuksessa

Toisen maailmansodan jälkeen konservointia alettiin Euroopassa pitää omana koulutusalanana. Se irrottautui restaurointiperinteen pohjana olevasta käsityöläisyydestä ja taiteen alaisuudesta sekä alalle kehitettiin yhä selkeämmin omia periaatteitaan (Auer 2000, 116). Vaikka konservointilaboratorioita oli perustettu muun muassa Berliiniin jo vuonna 1888 ja teknologiaa, kuten röntgenkuvausta, UV- ja IR-fluoresenssia, oli sovellettu jo yli sadan vuoden ajan, niiden opetus ja käyttö konservoinnissa lisääntyivät merkittävästi vasta 1950-luvulta lähtien (Auer 2000, 113 ja 116).

Pohjoismaisen konservaattoriliiton keskeisenä tavoitteena oli alusta alkaen saada Suomeen konservointialan koulutusta. 1970-luvun alussa vain muutamalla johtavalla konservaattorilla oli ulkomainen alan koulutus ja muiden toimijoiden koulutus vastasi korkeintaan teknikkokoulutuksen tasoa. (Auer, 140–141). Opetusministeriö asetti toimikunnan pohtimaan konservaattorikoulutusta vuonna 1973 ja työn tuloksena syntyi komiteamietintö 1974:122. (Auer, 167). Osoituksena alan koulutustarpeesta voi pitää kursseja, joita Museoliitto on järjestänyt ympäri Suomea jo vuodesta 1928 lähtien. Niiden aiheet ovat vaihdelleet vuosien aikana museotyön perusasioista puurakennusten hoitoon ja konservointiin. (Kinanen 2010, 86)

Edellä mainittujen kurssien ja osaltaan varmasti Yli-Lauroselan korjauksen innoittamana syntyi ensimmäinen vanhojen puurakennusten peruskorjaukseen avuksi ja ohjeeksi tarkoitettu kirja, kun Elias Härö ja Panu Kaila kirjoittivat vuonna 1976 julkaistun kirjan

Pohjalainen talo - Rakentajan opas. Vuonna 1970 Museoliiton alaisuuteen perustetun konservointivaliokunnan aloitteesta julkaistiin vuonna 1983 kirja Rakennuskonservointi: museokohteena säilytettävien rakennusten korjausopas, jota voi mielestäni pitää Suomen ensimmäisenä rakennuskonservoinnin oppikirjana. Siinä on esitetty museorakennusten korjausperiaatteita ja -menetelmiä. Molempien kirjojen havaintomateriaalista merkittävä osa muodostuu juuri Yli-Lauroselan talomuseon korjaustyöstä.

1980-luvulla konservointialan tärkein saavutus oli koulutuksen alkaminen Suomessa. Konservattoreista tuli vihdoin koulutettuja ammattilaisia. Ammattikasvatushallitus oli vuosien 1980–83 aikana yhdessä PKL:n ja Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen kanssa järjestänyt pätevöittämissä työssä toimiville konservattoreille, jonka tavoitteena oli varmistaa opettajien saanti aloitettavaan koulutukseen. (Auer 2000, 168–169) Myös varsinainen opettajien valmennuskurssi suunniteltiin, mutta sitä ei saatu toteutettua rahoitusvaikeuksien ja penseän suhtautumisen vuoksi. (Museo 1984, 24) Syksyllä 1984 alkoi vihdoin kolmevuotinen, ylemmän opistoasteen konservattorikoulutus Vantaan käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa. Koulutuksen sijoittaminen käsi- ja taideteollisuusalan yhteyteen kertoo siitä, että virkamiehet ja johtavat konservattorit pitivät konservointia tuolloin käsityöläisammattina. (Auer 2000, 177)

Ensimmäisellä rakennuskonservointikoulutuksen vuosikurssilla 1984–1987 koulutettiin puurakenne- ja rakennuspintakonservattoreita ja toisessa vaiheessa 1988–1990 puurakennuskonservattoreita. Kaikilla rakennusalan konservattoriopiskelijoilla edellytettiin olevan pohjakoulutuksena jokin rakennusalan tutkinto. Koulutuksessa ammattiaineiden painotus ja periaatteet pohjautuivat vuonna 1984 julkaistuihin ICOM-CC:n konservointiperiaatteisiin nimellä Konservattorin ammattikuva (Museo 1984, 18). Etiikalla ja konservointimenetelmien sisäistämällä oli koulutuksessa tärkeä merkitys. Niihin suhtauduttiin vakavasti ja niitä noudatettiin tiukasti. Ajattelu läpäisi koko koulutuksen ja varsinkin sitä toivat esiin ensimmäisen koulutusryhmän opettajina toimineet konservattorit Lena Wikström ja Tuulikki Kilpinen sekä tutkija Mirja Kanerva. Konservointiajattelu oli hyvin museosuuntautunutta ja kaikki konservointitoimenpiteet pyrittiin aina minimoimaan (Oksa 2013). Ajattelu jatkui samansuuntaisena myös toisen koulutusryhmän aikana, vuosina 1988–1990, johon itse kuuluin. Tuolloin varsinkin Solveig Mickels ja Tuula Auer vastasivat konservointiperiaatteiden ja –etiikan opetuksesta. Englanninkielisiä julistuksia käännettiin tarkasti suomeksi ja opiskelijana tiukan eettisen ajatusmaailman soveltaminen rakennuksiin tuntui vaikealta. Ajoittain tuli mieleen, että

konservaattori ei saa tehdä juuri mitään. Pasi Kaarto lähestyi asiaa avarammin arkkitehdin näkökulmasta. Hän esitteli opetustunneillaan toteutettuja korjausratkaisuja, käyttäen esimerkkinä paljon mm. Museoviraston työkohteita. Käytännönläheisimmät koulutusjaksot piti Pohjois-Pohjanmaan museon puukonservaattori Matti Laine, jonka oppiin matkasimme ajoittain Raaheen ja Ouluun. Juuri käytännön konservointityössä ero korjauksen ja konservoinnin työmenetelmien välillä tuli selkeimmin esiin. Koululla kävi paljon vierailevia luennoitsijoita, jotka toivat esiin omia näkemyksiään konservointiperiaatteista. Kansainvälisiä ajatuksia ja konservointiesimerkkejä maailmalta meille esittelivät arkkitehdit Panu Kaila ja Jukka Jokilehto.

Koulutuslalla tapahtui Suomessa suuri rakennemuutos 1990-luvulla, kun siirryttiin kokeiluvaiheiden kautta ammattikorkeakouluihin. Samassa yhteydessä Vantaalla päätettiin jatkaa vain muutamien konservointialojen koulutusta ja rakennuskonservointi päättyi hylättyjen joukkoon. Kannanotoissaan vuosina 1990 ja 1991 PKL vastusti konservaattorikoulutuksen liittämistä ammattikorkeakoulukokeiluun ja esitti sen integroimista yliopistokoulutukseen. (Auer 2000, 174) Myös ICCROMissa tuolloin työskennellyt arkkitehti Jukka Jokilehto piti tärkeänä, että konservaattorikoulutus olisi yliopistotasolla, josta voisi saada akateemisen arvon ja sille kuuluvan ammatillisen tunnustuksen. (Auer 2000, 122.)

European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations (E.C.C.O.) perustettiin vuonna 1991 ajamaan eurooppalaisten konservointiliittojen yhteisiä tavoitteita konservoinnin ja konservaattoreiden aseman parantamiseksi Euroopassa. Sen kautta luotiin määritelmä konservaattorin ammatista, eettiset koodit sekä määriteltiin konservaattorikoulutuksen perusvaatimukset eurooppalaisella tasolla. PKL liittyi E.C.C.O.:n jäseneksi samana vuonna 1993, jolloin se julkaisi ensimmäisen version asiakirjasta, jossa yhdistettiin alan eettiset ja ammatilliset periaatteet. Tämä ohjeisto päivitettiin vuonna 2002 (E.C.C.O. ammatillinen ohjeisto, 2002). Suomessa Opetushallituksen asettama selvitysmies Seppo Liljeström laati vuonna 1993 muistion Konservaattorikoulutuksen kehittämistarpeet. Sen pohjalta konservaattorikoulutus päättyi ammattikorkeakouluihin.

Konservointikoulutuksen tarpeita ja etiikkaa pohdittiin laajasti ICOMOSin järjestämässä koulutuskomitean seminaarissa Suomenlinnassa vuonna 1995. Esityksessään Dr Dorothy Bell (1995, 64) pohti, mihin eettisiä sääntöjä yleensäkin tarvitaan. Hän päätyi siihen, että jos sääntöjä ei olisi, ”konservointi” tarkoittaisi mitä tahansa, mitä kuka tahansa haluaisi sen tarkoittavan. Jos ei määritellä sääntöjä, ei ole mitään toivoa koulut-

taa toisia tekemään tehtäviä siten kuin halutaan. Suomessa koulutukseen sisältyy etiikkaa ja konservointiperiaatteita, mutta oppilaitosten opetussuunnitelmissa maininnat asiasta ovat kuitenkin melko niukkoja.

Samassa seminaarissa Jukka Jokilehto (1995, 23) linjasi koulutusta puheessaan. Jokilehdon mukaan konservointi on maailmanlaajuista toimintaa, jossa kunkin maan koulutusjärjestelmän tehtävänä on varmistaa riittävä kulttuuriperinnön säilyminen ja toteuttaa sen vaatimat toimenpiteet. Konservointi on erityisala, jolle tarvitaan alaan erikoistunut oma, ylemmän tason koulutus (1995, 25), jonka pituus voi vaihdella koulutettavan aiemman koulutus pohjan mukaan, mutta se ei voi perustua ainoastaan lyhytkursseihin, vaikka ne ovat hyvä lisä ammattitaidon kasvattamiseen.

Opettajien kouluttamiseen kunkin maan konservointiorganisaatioiden tulee luoda omiin tarpeisiinsa soveltuva järjestelmä (Jokilehto 1995, 43). Opetuksen pitää olla kansainvälisten sääntöjen ja ohjeistojen mukaista (1995, 44). Koska konservaattorit käsittelevät korvaamatonta alkuperäismateriaalia, työssä tarvitaan huolellista metodologista ja tieteellistä tutkimusta, dokumentointia ja arviointia kunkin toimenpiteen yhteydessä. Konservattorien tulee toimia läheisessä yhteistyössä tutkijoiden, tiedemiesten ja arkkitehtien kanssa. (1995, 28) Kansainväliset kurssit tulisi olla osa ammattilaisen uraa varsinkin, jos pyrkii johtavaan asemaan omassa maassaan. (1995, 41) Konservointia opetettiin ICCROMin koulutustietokannan mukaan jo 1990-luvun alkupuolellakin yli 300 oppilaitoksessa ympäri maailmaa (Anglin 1995, 51).

Rakennuskonservointikoulutus alkoi vuonna 1995 Seinäjoen teknillisessä oppilaitoksessa Seinäjoen väliaikaisen ammattikorkeakoulun alaisuudessa. Koulutuksen suunnitteli Renova-Tieto Oy:n arkkitehti Hanna Lyytinen. Koulutusohjelmapäälliköksi ja yliopettajaksi palkattiin puukonservaattori Matti Laine. Konservattoriliitto ja Museovirasto vastustivat koulutuksen siirtoa pois Vantaalta ja pitivät konservattorikoulutuksen hajuttamista eri paikkakunnille voimavarojen haaskauksena, mitä se omasta mielestäänikin on ollut. Koulutuksen hajaantuminen lopetti myös hedelmällisen vuoropuhelun konservointiperiaatteista rakennusten ja esineellisen puolen konservointiopiskelijoiden välillä, jota Vantaalla käytiin omana opiskeluaikanaani välillä kiivaastikin.

Seinäjoen koulutuksessa säilyi puurakennuspainotus. Koulutuksen imagolle ja uskottavuudelle toi etua sen sijoittuminen tekniikan yksikön yhteyteen, vaikka tutkinto olikin yhä kulttuurialalta. Kokemukseni mukaan Seinäjoen ammattikorkeakoulussa etiikan ja

periaatteiden opetus nivoutui hyvin yhteen muun opetuksen kanssa ja se sisältyi koulutukseen kertautuen yhä uudelleen varsinkin tilanteissa, joissa pohdittiin erilaisten konservointitapausten ratkaisuja. Kukin opettaja toi opetukseen taustansa mukaisen käsityksen eettisistä periaatteista. Pitkäaikaisena koulutusohjelmapäällikkönä ja yliopettajana toiminut Matti Laine oli luonnollisesti merkittävin periaatteiden välittäjä. Haastattelussaan Matti Laine (2013) kertoi omien periaatteidensa muodostumiseen vaikuttaneen vahvimmin rakennuskonservaattori Pentti Pietarilan, jonka kanssa Laine on toiminut yhteistyössä 1970-luvulta lähtien. Viimeisinä koulutusvuosina Seinäjoen ammattikorkeakoulussa etiikan ja konservointiperiaatteiden opetus sisältyi opetussuunnitelmassa Työelämäntuntemuksen kurssiin, jolla käsiteltiin mm. alan kansainvälisten järjestöjen eettisiä julistuksia ja toimintasääntöjä.

Rakennuskonservointi palasi opetusohjelmaan Vantaallakin 2000-luvulla, kun koulun entisen restaurointimaalauslinjan pohjalta syntyi Historiallisten interiöörien konservoinnin suuntautumisvaihtoehto. Metropolia ammattikorkeakoulussa koulutus keskittyy rakennusten sisätilojen säilyttämiseen ja hoitoon. Uutuutena Metropolia AMK:ssa aloitettiin vuonna 2006 koulutus myös ylempään ammattikorkeakoulututkintoon (YAMK), joka on tarkoitettu kaikkien suuntautumisalojen AMK -tutkinnon suorittaneille konservaattoreille. Koulutuksen tavoitteena on kehittää työelämässä tarvittavia tietoja opiskelijan omalta konservointialalta sekä syventää ja laajentaa teoreettisia tietoja alan vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä toimimista varten. (Metropolia, 2013)

Rakennuskonservointia sivuavaa koulutusta on tarjolla myös Kymenlaakson ammattikorkeakoulun restauroinnin koulutusohjelmassa Kouvolassa. Tutkinto on artemi (AMK) ja painoalueena ovat huonekalut, esineet ja rakennusten interiöörit. Hämmäntävää asiassa on, että Seinäjoella ja Vantaalla konservoinnin ja Kouvolassa restauroinnin nimellä, on toteutettu lähes saman sisältöistä kulttuurialan ammattikorkeakoulutusta, mutta eri nimikkeillä. Jopa Kymenlaakson ammattikorkeakoulun restaurointikoulutuksen opintokuvauksen pohjalta (2016) on vaikea päätellä, onko kyse konservoinnin vai restauroinnin koulutuksesta:

”Restaurointiopinnoissa käydään läpi koko konservointiprosessi dokumentoinnista vauriokartoitukseen ja sen pohjalta laadittavasta konservointisuunnitelmasta käytännön työhön.”

Opetussuunnitelmassa (2016) konservoinnin etiikka ja periaatteet on otettu huomioon hyvin samalla tavalla kuin Seinäjoen opetuksessakin:

”Restauroinnin ydinosaaminen koostuu ammattikorkeakoulun yhteisistä opinnoista ja substanssiosaamisen osalta taideopinnoista, museologia- ja kulttuurihisto-

riaopinnoista sekä materiaalit ja – tekniikat opinnoista. Konservoinnin ja restauroinnin eettinen osaaminen on yhtenä osa-alueena museologian opintoja sekä tulee esiin myös osana muuta opetusta.”

Turun ammattikorkeakoulussa oli Rakennustekniikan insinöörikoulutuksen (AMK) yhtenä suuntautumisvaihtoehtona kiinteistöhoito, korjaus ja restaurointi. (Turun ammattikorkeakoulu, 2013).

”Perehdyt erityisesti korjausrakentamisen prosessien ja tekniikoiden hallintaan, kiinteistöhoitoon, kuntotutkimusmenetelmien ja kiinteistölainsäädännön osaamiseen sekä rakennusten historiallisten, esteettisten ja käyttöarvojen ymmärtämiseen.

Opinnoissasi tutustut myös rakennussuojelun mahdollisuuksiin, eri aikakausien rakennusten materiaaleihin, rakenteisiin ja rakentamistapoihin.”

Restaurointiopiintojen määrä jäi tässä koulutuksessa vähäiseksi ja vaikuttaa siltä, että tämä painotus opinnoissa on nykyään yhä vähäisempi.

Toisen asteen restaurointitutkintoja voi suorittaa useissa restaurointiin ja entisöintiin painottuneissa koulutusohjelmissa ympäri Suomea. Lisäksi restaurointikoulutuksen voi suorittaa kisällin ja mestarin näyttötutkintojen kautta. Yli-Lauroselan talomuseota lähinnä toimii Ilmajoella Koulutuskeskus Sedun opetuspiste, jossa annetaan tällä hetkellä opetusta Ympäristön suunnittelun ja rakentamisen osaamisalalla, Erikoismaalaus ja pinta -suuntautumisvaihtoehdossa mm. restaurointimaalaukseen. Koulu onkin osallistunut monessa vaiheessa Yli-Lauroselan korjaustöihin ja sen toimesta on järjestetty edellä mainittuja entisöintikursseja jo 1970-luvulta lähtien. Toisen asteen opetussuunnitelmissa ammattietiikka mainitaan yhtenä elinikäisen oppimisen avaintaidoista, mutta asiaa ei selitetä opintosuunnitelmassa sen tarkemmin. (Sedu, 2015)

Suomessa ei voi yliopistoissa tai tiedekorkeakouluissa suorittaa tutkintoa konservoinnista. Alaa opetetaan maisteritasolla restauroinnista kiinnostuneille arkkitehtiopiskelijoille Aalto-yliopistossa, Tampereen teknillisessä yliopistossa ja Oulun yliopistossa. Näissä kaikissa oppilaitoksissa on pitkä ja vahva perinne arkkitehtuurin historian koulutuksessa, joka on arkkitehtikoulutuksen keskeinen aine. Konservointia sisältyy arkkitehtien peruskoulutukseen, mutta varsinkin jatkokoulutuksen osalta on paljon parannettavaa. Peruskoulutuksessa ei ole tilaa niin laajoille opinnoille, että voisi valmistua täysin koulutetuksi restaurointiarkkitehdiksi. Koulutuksessa kaikille arkkitehteille kuitenkin opetetaan asennoitumista vanhoihin rakennuksiin ja etiikan perusteet. (Helander 1995, 65-66)

Modernismin huippuaikaan uskottiin, että vain joitakin vanhoja arkkitehtuurimonumentteja säilytettäisiin ja korjattaisiin. Puukaupunkien suojelutarve kuitenkin herätti kiinnostuksen käytännön suojeluun 1970-luvulla. (Helander 1995, 65-66) Teknillisen korkeakoulun restaurointikursseilla 1970- ja 80-luvuilla Professori Henrik Liliuksen opetuksen tärkein periaate oli, että uuden tuli erottua vanhasta, sillä tärkeintä oli tietää, mikä oli aitoa ja mikä ei. Materiaalien ja rakennustapojen tuli olla perinteisiä, mutta muotokieli sai olla moderni. Kohteissa tarvitaan historiallisia kerrostumia ja ne saavat ja niiden pitää erottua. Jos vanha rakennus tai sen osa on tuhoutunut, arkkitehdit eivät hyväksy siitä tehtävää kopiota. Jos tarkkaan entistämiseen ei päästä, on parempi muuttaa rakenne täysin. Opetuksessa Viollet-le-Ducin restaurointiperiaatteet saivat Liliukselta kritiikkiä. (Roos 2011, 156)

1980-luvulla ajateltiin, että vanhojen rakennusten säilyttämiseen tarvitaan uutta tekniikkaa, mutta 1990-luvulla asia on kääntynyt niin, että vanha rakennusteknologia saattaa ennemminkin toimia inspiraation lähteenä uusille rakennuksille. Arkkitehti Vilhelm Helanderin mukaan jo vuonna 1995 yli puolet arkkitehtien jokapäiväisistä työtehtävistä oli konservointia eli olemassa olevan rakennuskannan ja ympäristön hoito-, korjaus- tai parannustyötä, jota hän vertasi osuvasti sosiaalityöhön (Helander 1995, 65-67). Uudisrakennusten suunnittelun jälkeen arkkitehtien toiseksi tärkein työ on löytää uutta käyttöä vanhoille rakennuksille. Koska uudet rakennukset sijoittuvat vanhaan ympäristöön, pitää tällöin ottaa huomioon vanhan arkkitehtuurin arvot. Restaurointi on arkkitehdeille vaikeaa, sillä se vaatii tiedon ja mielikuvituksen lisäksi itsehillintää. (1995, 67) Helander huomauttaa, että suomalainen arkkitehtuuri vaatii osin omanlaistaan etiikkaa konservointikoulutukseen. Tarvitaan aivan erityistä omistautumista, jotta voi ymmärtää yksinkertaisten kansanrakennusten ja vaatimattomien paikkojen tärkeyden ja arvon. (1995, 70) Arkkitehtikoulutukseen on sisältynyt paljon käytäntöä mm. mittaus- ja työleirejä sekä opinnäytetyö ja käytännön harjoittelu arkkitehtitoimistoissa. Helanderin mukaan on kuitenkin selvää, että arkkitehti ei voi kilpailla osaamisesta käytännön työtä tekevien maalareiden, käsityöläisten tai konservattoreiden kanssa, mutta arkkitehtien tulisi kuitenkin tuntea tekniikat ja niiden luomat mahdollisuudet. (1995, 68-69). Professori Aino Niskanen (2011, 81) on todennut, että nyt, kun konservattoreita koulutetaan entistä laajemmin, on akateeminen arkkitehtuurikoulutus jäänyt jälkeen. Arkkitehtikoulutus ihailee yhä modernismin ”puhdasta” tilaa. Peruskoulutuksessa ei ehditä paneutumaan restaurointiin, eikä alalla ole juurikaan edes täydennyskoulutusta.

Monet suomalaiset arkkitehdit ja konservaatorit ovat saaneet tärkeimmän konservointialan koulutuksensa ICCROMin kursseilla Roomassa. Haastattelussaan Panu Kaila (2014) puhui ICCROMin toiminnasta, sen järjestämisestä rakennusrestaurointikursseista (ARC) ja toimimisestaan opettajana kursseilla vuodesta 1980 lähtien. Kursseilla hän hyödynsi opetuksessa opiskelijoiden omaa osaamista ja kierrätti heitä työmailla ympäri Roomaa. Käytännönläheisyys onkin varmasti yksi Panu Kailan vahvuuksista, jolla hän on saanut ihmiset niin Suomessa kuin kansainvälisesti ymmärtämään ja kiinnostumaan vanhoista rakennuksista ja niiden restauroinnista. Vuodesta 1984 lähtien ICCROM on järjestänyt lisäksi Norjassa joka toinen vuosi toteutettavan Puukonservointikurssin, jonka opetukseen Panu Kaila on myös osallistunut. Näiltä kursseilta moni suomalainen on myös saanut lisää osaamista konservointitaitoihinsa.

Suomalaisarkkitehdeistä monet ovat olleet aikanaan Ove Hidemarkin opissa Tukholman Kungliga konsthögskolan restaurointikursseilla vuosina 1986–1994. (Helander 1995, 69). Myös Panu Kaila mainitsee Hidemarkin oman restaurointiajattelunsa keskeiseksi taustavaikuttajaksi. Arkkitehti Maire Mattinen (2011, 123) on sitä mieltä, että Ove Hidemarkilla on ollut pohjoismaiseen restaurointifilosofiaan suurempi merkitys kuin yhdelläkään kansainvälisellä julistuksella.

Suomessa muiden yliopistojen opetuksessa konservointia sivutaan lähinnä humanististen tiedekuntien taidehistorian, kansatieteen ja museologian oppiaineissa. Museologian professori Janne Vilkuna visioi jo vuonna 1992 Konservattoriiliiton lehdessä tutkijakonservattorien kouluttamista. Tällä hän tarkoittaa AMK-tason konservattoria, joka on suorittanut konservointiopintojen lisäksi ylemmän korkeakoulututkinnon jossakin muussa aineessa. (Vilkuna, 1992; Kecskeméti 2008, 48) Näin monet konservaatorit ovat tehneetkin, mutta tämä ei suoranaisesti kehitä konservointialaa Suomessa. Suomalaisilla on tietenkin EU-kansalaisina oikeus suorittaa ulkomailla konservoinnin jatkotutkintoja, mutta kotimaassakin tutkintojen tarve on ilmiselvää.

PKL:n Turun syyskokouksessa vuonna 2013 käytiin mielenkiintoista keskustelua siitä, miksi arkkitehdit toimivat yliopettajina rakennusalan konservointikoulutuksissa niin Vantaalla kuin Seinäjoellakin. Osasyynä lienee se, että yliopettajalta AMK:ssa vaadittavaa lisensiaatin tai tohtorin tutkintoa ei voi konservointialalla Suomessa suorittaa. Kulttuurialalla tosin yliopettajan viran voi saada osoittamalla pätevyytensä ja hakemalla virkaa kuten toimittiin aikanaan Matti Laineen kohdalla. Päätelmänä voi todeta, että kun alalla ei ole jatkokoulutusta, ei myöskään tehdä perustutkimusta, joka veisi alaa eteenpäin ja

kehittäisi konservointia omana tieteenalanaan. Tämä näkyy myös pätevien konservaat-
tori -opettajien vähäisenä määränä.

Ensimmäiset konservaatorit ovat väitelleet tohtoreiksi eri tieteen aloilta vasta 2000-
luvulla. Väitöskirjassaan Ulla Knuutinen (2009, 42) tuli siihen lopputulokseen, että kon-
servointi ei ole vielä kehittynyt tieteeksi. Konservointitutkimus on monialaista ja poikki-
tieteellistä. Se voi olla luonteeltaan soveltavaa luonnontiedettä tai museologiaa. Kon-
servointi on ”tieteenalana” nuori, eikä sitä ole Suomessa – kuten ei monissa muissa-
kaan maissa – vielä tunnustettu omaksi tieteenalaksi. Knuutinen tosin kokee, että ala
on selvästi kehittymässä itsenäiseksi tieteenalaksi. Kecskeméti (2008, 13) sen sijaan
määrittelee omassa väitöksessään konservoinnin jo rohkeasti poikkitieteelliseksi, aka-
teemiseksi tieteenalaksi, jonka tarkoitus on aktiivisesti edistää kulttuuriperinnön säily-
mistä.

Koulutuksen osalta vuosikymmentä 2010 ovat leimanneet säästöt, sulkemiset ja lopet-
tamiset, jonka myötä Opetus- ja kulttuuriministeriön määräämien kulttuurialan koulu-
tuspaiikkaleikkausten johdosta myös Seinäjoen ammattikorkeakoulu päätti lopettaa
rakennuskonservaatorkoulutuksensa. Pienenä koulutusohjelman suuntautumisvaihto-
ehtona rakennuskonservointi ei pystynyt kehittymään Seinäjoella niin voimakkaaksi,
että se olisi säilynyt säästöpainneissa. Tulevaisuus ratkaisee, miten ja millä työvoimalla
Suomen laeissa ja kansainvälisissä valtiosopimuksissa määrätty veloitteet rakennus-
ten suojelun ja säilyttämisen osalta toteutetaan jatkossa.

E.C.C.O. on pyrkinyt kansainvälisellä tasolla edistämään konservointialan koulutusta
julkaisemalla vuonna 2011 kirjansen Competences for Access to the Conservation -
Restoration Profession. Siinä määritellään eurooppalaisen EQF -järjestelmän avulla
konservaatortilta vaadittava ammatillinen pätevyys eritasoisissa konservointitehtävissä.
Tämä on jatkotoimi vuonna 1997 laaditulle Pavian dokumentille, jonka avulla eurooppa-
laiset konservaatorit pyrkivät koulutustason yhtenäistämiseen. Raportissa konservaat-
torin peruskoulutustasoksi on määritelty tason 7 maisterikoulutus. Tason 6 toimijat ovat
suorittaneet kandidaatti- tai AMK- tasoisen koulutuksen, mutta he eivät tietojensa, taito-
jensa ja pätevyytensä suhteen ole vielä kykeneviä tekemään konservointityötä itsenäi-
sesti, ilman ohjausta ja neuvontaa. Taso 8 vastaa tohtorikoulutusta. Tason noustessa,
koulutus muuttuu yleensä käytännön osaamisesta yhä tieteellisemmäksi ja teoreetti-
semmaksi. Tästä syystä työelämässä tarvitaan eri koulutustasoja edustavia toimijoita.

Rakennuskonservaattoreiden osalta tulisi erityisesti ratkaista, miten he saisivat jatkossa pätevyyden toimia rakennusalalla kulttuuriperintökohteiden korjaustöissä sellaisessa asemassa ja tehtävissä, että he voisivat osallistua pelkän konservoinnin erityisalan työosuuden lisäksi projekteihin kokonaisvaltaisemmin. Konservaattorista olisi hyötyä tutkimusten tekemisessä, suunnittelussa, työn toteutusvaiheen dokumentoinnissa, suojauksessa, neuvonnassa, näytteiden tallentamisessa ja tietenkin konservointitöiden tekemisessä. Korjaustyön jälkeen konservaattori voi vastata kohteen hoitamisesta. Nykyinen kulttuurialan tutkinto ei anna konservaattorille pätevyyttä toimia näissä tehtävissä rakennusalalla samalla tavalla kuin rakennusmestarin tai -insinöörin tutkinto, mikä rajaa myös työnantajien mahdollisuuksia käyttää hyödyksi rakennuskonservaattorin laajaa osaamista.

3.6 Periaatteet rakennuskonservointia koskevassa lainsäädännössä

Maamme kulttuuriperinnön suojeluun vaikuttavat suomalaisen lainsäädännön ja strategioiden lisäksi kansainväliset sopimukset, jotka Suomi on ratifioinut. Sopimuksista yksi merkittävimpiä yksittäisen kohteen suojelun kannalta on Granadassa vuonna 1985 tehty Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus, joka Suomessa tuli voimaan vuonna 1992 Asetuksena Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta. Sen mukaan:

”jäsenvaltiot, jotka ovat allekirjoittaneet tämän yleissopimuksen ja jotka katsovat, että Euroopan neuvoston tavoitteena on saavuttaa suurempi yhtenäisyys jäsentensä keskuudessa muun muassa turvatakseen ja toteuttaakseen niiden yhteisen kulttuuriperinnön muodostavat ihanteet ja periaatteet; tunnustavat, että rakennustaiteellinen perintömme on Euroopan kulttuuriperinnön rikkauden ja monipuolisuuden korvaamaton ilmentymä sekä mittaamaton todiste menneisyydestämme ja on kaikkien eurooppalaisten yhteinen perintö”

Rakennuskonservointi on poikkitieteellistä toimintaa, joten sitä koskeva lainsäädäntö tulee monelta eri hallinnonalalta ja toimintaa ohjaavia lakeja on useita. Tulevissa kappaleissa käydään läpi keskeisimpiä konservointitoimintaa ohjaavia lakeja ja asetuksia.

Muinaismuistoasetus vuodelta 1883 loi pohjan muinaismuistojen ja raunioiden suojelulle, mutta se ei koskenut käytössä olevia rakennuksia. (Kärki 2010, 47) Vuonna 1963 Muinaismuistolaki (295/1963) korvasi tämän 1800-luvun asetuksen, mutta kiinteistä muinaisjäänöksistä säädetään yhä tällä yli viisikymmentä vuotta vanhalla lailla, joka kieltää kajoamista muinaisjäänöksiin ja määrittelee automaattisesti suoja-alueen muinaismuiston ympärille. Tästä johtuen muinaismuiston lähellä tai päällä oleva rakennuskanta tulee joskus samalla suojelluksi muinaismuistolain avulla. Tätä vanhentunutta lakia kritisoidaan yleisesti sen tehottomuuden ja liian lievien rangaistusten vuoksi.

Yleisin tapa suojella rakennuksia on Maankäyttö- ja rakennuslakiin (132/1999) perustuva ns. kaavasuoja. Laki ohjaa kulttuuriympäristön vaalimiseen sen monissa eri luvuissa ja pykälissä. Eri kaavatasoilla laki edellyttää kaavoitusprosessissa huomioimaan arvot ja merkitykset maisemassa sekä rakennuksissa. Myös rakennushankkeessa on huomioitava samat arvot. Lain tavoitteena on luoda edellytykset hyvälle elinympäristölle sekä edistää ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästä kehityksestä. Tavoitteena on myös turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatuun ja vuorovaikutteisuuteen, asiantuntemuksen monipuolisuuteen sekä avoimeen tiedottamiseen käsiteltävinä olevissa asioissa. Lakia täydentää Maankäyttö- ja rakennusasetus (895/1999).

Lain (§12) mukaan rakentamisen ohjauksen tavoitteena on edistää:

- 1) hyvän ja käyttäjien tarpeita palvelevan, terveellisen, turvallisen ja viihtyisän sekä sosiaalisesti toimivan ja esteettisesti tasapainoisen elinympäristön aikaansaamista;
- 2) rakentamista, joka perustuu elinkaariominaisuuksiltaan kestäviin ja taloudellisiin, sosiaalisesti ja ekologisesti toimiviin sekä kulttuuriarvoja luoviin ja säilyttäviin ratkaisuihin; sekä
- 3) rakennetun ympäristön ja rakennuskannan suunnitelmallista ja jatkuvaa hoitoa ja kunnossapitoa.

Laki kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta (572/64) eli ns. Rakennussuojelulaki tuli voimaan 1965 ja sitä uudistettiin vuonna 1985. Viimeksi lakia uudistettiin vuonna 2010, jolloin sen nimeksi tuli Laki rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010). Lain uusi nimi kuvaa paremmin suojelun nykyisiä tavoitteita eli se käsittää rakennetun kulttuuriperinnön suojelun laajemmin. Se koskee yksittäisten rakennusten lisäksi myös pihapiirejä ym. rakennettuja alueita, joilla on merkitystä joko rakennushistorian, rakennustaiteen tai rakennustekniikan kannalta. Tämä laki koskee nykyään myös valtion omistamien rakennusten suojelua, joskin myös aiempien säädösten (rakennussuojelulaki 60/1985 ja asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta 480/1985) nojalla tehdyt suojelupäätökset ovat yhä voimassa. Asetuksella suojellut kohteet on kirjattu Museoviraston ylläpitämään Rakennusperintörekisteriin. Yli-Lauroselan talomuseo kuuluu juuri tähän ryhmään.

Laissa rakennusperinnön suojelemisesta (§8) määritellään rakennuksen merkittävyyden kriteerit suojelun suhteen. Rakennus voidaan suojella, jos se on valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittävä seuraavilla perusteilla:

- 1) harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus)
- 2) historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus)

- 3) aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyyppilliset piirteet (edustavuus)
- 4) alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys)
- 5) merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus) tai
- 6) näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus)

Kirkollisten rakennusten suojelua säätelee Kirkkolaki (1054/1993) sekä Laki ortodoksisesta kirkosta (985/2006). Kirkkolakia on uudistettu kirkollisten rakennusten suojelupöytäkirjojen osalta vuoden 2013 lopussa. Suojelun tavoitteena on turvata kirkollinen rakennettu kulttuuriympäristö osana kulttuuriperintöä, vaalia sen ominaisuutta ja erityispiirteitä sekä edistää sen kulttuurisesti kestävää hoitoa ja käyttöä. Ennen vuotta 1917 rakennetut kirkolliset rakennukset on suojeltu suoraan lain nojalla. Kirkkohallitus voi suojella tätä myöhemmin käyttöön otetun kirkollisen rakennuksen rakennushistorian, rakennustaiteen, rakennustekniikan tai erityisten ympäristöarvojen perusteella. Rakennuksen suojelu käsittää myös sen kiinteän sisustuksen, maalaukset ja taideteokset sekä rakennuksen pihapiirin.

Vuonna 1972 annettua Lakia Museovirastosta on muutettu viimeksi vuonna 2004 ja täydennetty asetuksella. Niiden mukaan Museovirasto huolehtii kulttuuriympäristön suojelusta ja sen valvonnasta sekä alan kehittämisestä. Lisäksi se johtaa ja kehittää museotointa ja antaa restaurointialan ohjausta. Vuonna 1988 säädettiin ensimmäinen Museolaki ja -asetus. Lakia on muutettu v.1992, täydennetty 1996 ja se on uudistettu v. 2005, jolloin samalla uudistettiin myös museoasetus. (Vilkuna 2010, 345)

Suomen lait ja asetukset eivät juurikaan ota kantaa konservointityöhön. Valtioneuvoston asetuksessa museoista (1192/2005) määritellään, että museon valtiosuuden saamisen edellytyksenä on, että museolla on suunnitelma, miten sen konservointi on järjestetty. Rakennuskonservaattori mainitaan hyväksyttävänä toimijana myös Museoviraston ja maakuntamuseoiden välillä solmittujen kulttuuriympäristön vaalimista koskevien yhteistyösopimusten rakennusperinnön erityisasiantuntijana, rinnastettuna arkkitehtiin. Sopimuksen perusteena ovat Laki Museovirastosta (282/2004, 2§), Valtioneuvoston asetus Museovirastosta (407/2004), Museolaki (729/1992) ja Valtioneuvoston asetus museoista (1192/2005, 3§). Myös Ympäristöministeriön laatimissa Korjausrakentamisen strategiassa (2007) ja Kulttuuriympäristöstrategiassa (2014) rakennuskonservointi ja sen koulutus huomioidaan.

Kansainvälisesti konservaattorien toimintaa sekä konservointiprosessia ohjaavat ja säätelevät alan eettiset ohjeistot. Museoalalla toimintaa ohjaavat ICOMin Museotyön eettiset säännöt (ICOM, 2013). Ne tarjoavat toimintamallin julkisen sektorin ammatilliselle museotoiminnalle, jolla kansallinen lainsäädäntö on vaihtelevaa ja epäyhtenäistä. Säännöt sanelevat käyttäytymisen ja toiminnan vähimmäisvaatimukset, joita museoiden ammatillisen henkilökunnan tulee pyrkiä noudattamaan kaikkialla maailmassa. Nämä eettiset ohjeet koskevat myös museon ulkopuolella tehtäviä toimenpiteitä ja museoiden ulkopuolella yksityisenä työskenteleviä konservaattoreita. (ICOM Suomen komitea, 2005).

4 Yli-Laurosela maatilasta talomuseoksi

4.1 Tilan historia ja rakennukset

Yli-Lauroselan tilan historia ulottuu 1500-luvulle, jolloin Lauroselan kantatila oli jo asuttu. Talo sijaitsi pohjalaiseen tapaan joen varrella, keskellä kylää ja useamman kulkuväylän risteyksessä. Ala-Laurosela erotettiin kantatilasta isojaon yhteydessä omaksi tilakseen vuonna 1796 ja tilalle tehtiin kaksikerroksinen, uusi asuinrakennus vuonna 1830. Tämä saattoi toimia pontimena naapurikateudesta tunnetulla Pohjanmaalla myös komean Yli-Lauroselan talon rakentamiselle (Hakomäki 2004, 28).

Talomuseon tontille on merkitty vuoden 1754 isojakokartassa asuinrakennus museon nykyisen pajan ja vellisaunan kohdalle. Kantatila oli saman suvun omistuksessa 1500-luvulta vuoteen 1829 asti, jolloin rahavaikeuksien vuoksi siitä myytiin ensin puolet ja vuonna 1832 toinenkin puoli. Kauppojen jälkeen tilan omistajaksi tuli Ilmajoen Kokkolan kylän, Yli-Ilkan talosta oleva Matti Mikonpoika Ilkka. Hän asettui taloon asumaan ja vaihtoi sukunimensä Lauroselaksi. Uutta päärakennusta eli ”pääratia” tilalle alettiin rakentaa viitisentoista vuotta myöhemmin. Rakennuspuut taloa varten uitettiin jokea pitkin isännän kotitalalta Ilkkalasta. (Hakomäki 2004, 28)

Rakennusmestarina toimi Ilmajoen Kahmalan talon poika Salomon Kahma, joka muutettuaan Kurikkaan vävyksi Nisulan taloon, sai lempinimen Nisu-Mooni. (Leppo 1973, 141–142). Uljas hirsirakenteinen päärakennus valmistui vuonna 1848 (kuva 1) Samaan aikaan Lauroselan kantatilan nimeksi alkoi vakiintua Yli-Laurosela, jolla haluttiin erottua naapurissa sijainneesta Ala-Lauroselasta. Talon erikoisuus on kaarevalappeinen vesikatto. Perimätiedon mukaan rakennusmestari olisi Ruotsissa käydessään saanut ide-

an, jota hän sovelsi myös luttiratin ja tallin kattoihin. (Hakomäki 2004, 28) Kailan (2014) mukaan Ruotsissa ei kuitenkaan ole tiedossa tällaisia kattoja. Sen sijaan Selja Flink (MV, Kulttuuriympäristön hoito-osasto, Restaurointiyksikön käsiarkisto (jäljempänä = KYH Ry) kirjoittaa sähköpostiviestissään museonvalvojalle 29.6.2001, nähneensä vastaavia kaarevia kattorakenteita Rabbelugnin kartanon kahdessa aitassa Anjalassa.

Kuva 1 Yli-Lauroselan pihapiirin nykytila

Yli-Lauroselassa on asuinpinta-alaa kahdessa kerroksessa yhteensä noin 400 m². Rakennuksen pohjakaava perustuu paritupajärjestykseen, jossa toisen tuvan jatkoksi on tehty kaksi peräkamaria. Huonejärjestys toistuu toisessa kerroksessa lähes samanlaisena. Erotuksena alakerrasta, toisen kerroksen länsipäädyssä on alakerran ”erustuvan” kohdalla kaksi kamaria. Kolmannen eli ”kokki-” tai vinttikerroksen länsipäädyssä on vielä yksi kesähuone. Päärakennuksen kantavana kattorakenteena ovat ruotsalaiset kattotuolit ja vesikatteena on käytetty alun perin kaksinkertaista, tervattua uralautaa. Vuonna 1932 isäntä Frans Yli-Lauroselala laittoi lautakaton tilalle Ilmajoen ensimmäisen ”kruustiilikaton” eli poltetuista tiilistä tehdyn kатteen (Hakomäki 2004, 28).

Yli-Lauroselan tilan rakennuksista löytyy valokuvia 1910-luvulta lähtien mm. Ilmajoen museon valokuvakokoelmista (kuva 2). Maakunnan innokkaat dokumentoijat Väinö Tuomaala ja Erkki Ala-Könni ovat tallentaneet kohdetta kuviinsa 1950-luvulla ja Alfred Kolehmainen kuvia kohteesta on mm. vuodelta 1965. Lisäksi Elias Härö on ottanut tarkkoja dokumentointikuvia kohteesta vuonna 1972 ennen korjaustöiden aloittamista.

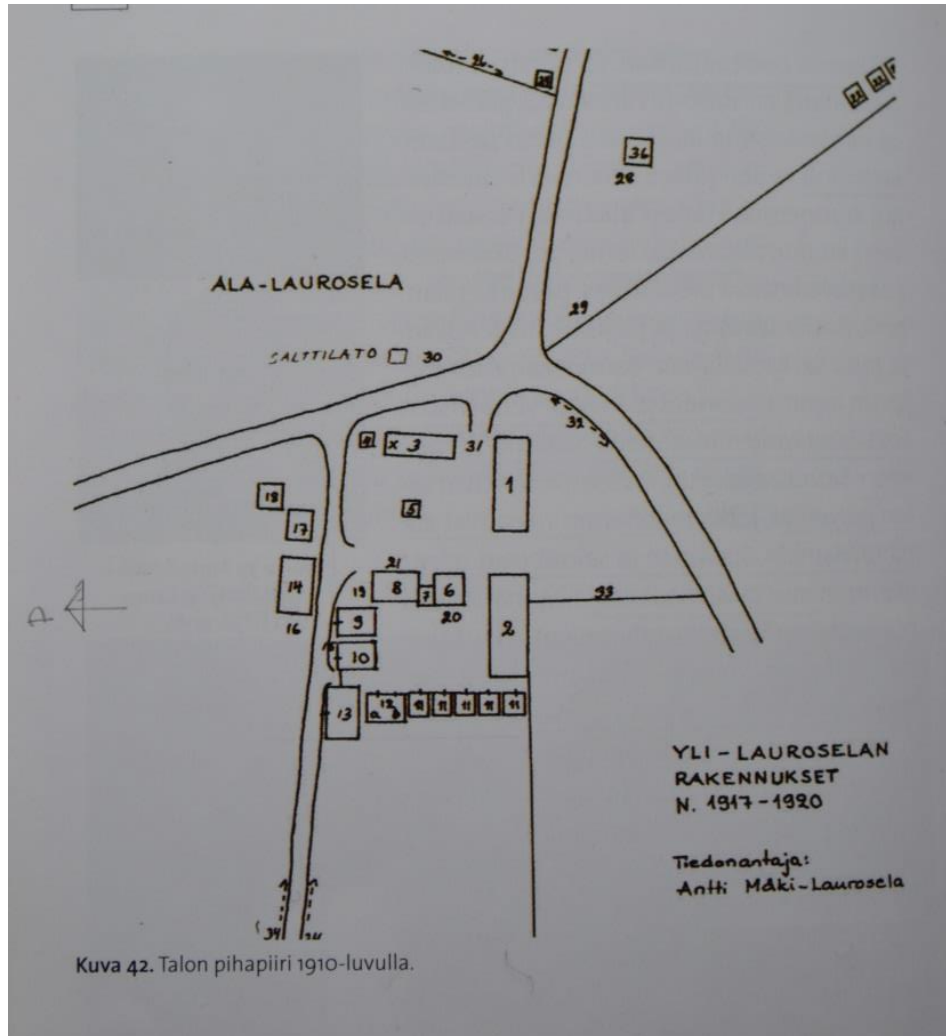

Kuva 2 Yli-Lauroselan pihapiiriä 1910-luvulla. Lähde: Ilmajoen museo.

Aira Kuronen on tehnyt talon vaiheista yli 600-sivuisen Ilmajoen Yli-Lauroselan asumistutkimuksen I ja II. Tutkimuksessa on mm. piirustus talon pihapiiristä 1910-luvulta, jolloin rakennukset muodostavat vielä erillisen suljetun mies- ja karjapihan. Piirroksessa on rakennuksia lähes kolmekymmentä (kuva 3). Kuronen dokumentoi laajassa haastattelututkimuksessaan erittäin tarkasti mm. talon sisustuksen, joka on säilyttänyt muotonsa suurelta osin 1800-luvun puolivälistä lähtien. (Kuronen 1986). Osasyys tähän lienee varsinkin tuvan kiinteät kalusteet, joiden muuttaminen olisi ollut työläs prosessi. (Hakomäki 2004, 29-31)

Alueen talojen vauraus perustui maanviljelyksen ohella tervan polttoon. Asutus sijaitsi Kyrönjoen varrella kapeana nauhana, mutta viljelykset ulottuivat kylän ulkopuolella kilometrejä pitkinä, kapeina peltosarkoina. (Hakomäki 2004, 9) Maanviljelykseen liittyen tarvittiin paljon rakennuskantaa. Viljasato ja heinä varastoitiin pelloille latoihin. Heinänteon aikana osa väestä asui karjamajoissa eli ns. ”jokisaunoilla”, joiden yhteyteen kuuluivat kesänavetta ja lato. Viljaa tuotiin ladoista tarpeen mukaan puitavaksi riihelle, joka sijaitsi noin 150 metrin päässä asuinrakennuksesta. 1700-luvulla Lauroselan talolla oli myllyosuus Seinäjoella, mutta myöhemmin vilja jauhettiin nykyisen Ilkan patsaan kohdalla sijainneessa tuulimyllyssä. Karjanhoidon merkitys 1800-luvun loppupuolelle asti oli lähinnä sen tuottamassa lannassa ja virtsassa. Niitä tarvittiin paitsi lannoitteeksi, myös salpietarin valmistukseen. Salpietarin valmistusta varten tilalla oli erityinen ”saltti-

lato”. 1800-luvun alusta lähtien Yli-Lauroselassa alettiin viljellä perunaa. Niiden säilytystä varten pihalle rakennettiin maakellari. (Hakomäki 2004, 13-19) Tässä esiteltyjä rakennuksia ei tietojeni mukaan ole enää olemassa, mutta osasta niistä on onneksi vuonna 1976 laadittu piirustukset ja tallennettu ne Museoviraston Kansallismuseon Kansatieteen arkistoon (jäljempänä = KM Kta).

Kuva 42. Talon pihapiiri 1910-luvulla.

Kuva 3 Asemapiirros n. 1920-luvulta, jolloin rakennuksia oli pihapiirissä yli 30. Lähde: Kurosen asumistutkimuksen haastattelutiedot Yli-Lauroselan opas -kirja s.38.

Lehmiä varten pihapiiriin rakennettiin navetta (kuva 4). Rakennuksessa oli eteinen, karjakeittiö ja navetan perällä sikala, kanala ja lammaskarsina. Alun perin sioilla ja lampaillakin oli omat rakennuksensa karjapihalla. Navetan vintillä säilytettiin pahnoja. Tuotettu maito vietiin tien laitaan maitolaiturille. (Hakomäki 2004, 39-40)

Kuva 4 Mallipiirustusten mukaan rakennettu varhopatsasnavetta

Hevosille rakennettiin päärakennuksen kulmalle kaksikerroksinen talli. Se on karjarakennuksista ainoa, johon on kulku miespihan puolelta. Tallin vieressä sijaitsee kärryliiteri ja rakennusten välisessä syvennyksessä käymälä eli "hyysi" (kuva 5). Päärakennuksen toisella nurkalla pihaa rajaa ruokien, vaatteiden, yms. säilyttämistä varten ja kesäaikaisena makuutilana käytetty kaksikerroksinen luhtiaitta eli "luttirati" (kuva 6). (Hakomäki 2004, 40-42)

Kuva 5 Navetta, talli ja kärryliiteri, joiden välisessä solassa ovat hyysit sekä harmaan ladon pääty

Kuva 6 Luttirati ja kaivo

Tilalle tuli sähkövalo jo vuonna 1917. Vesi saatiin pihan keskellä sijaitsevasta katetusta kaivosta (kuva 6), mutta päätettiin vesijohto vedettiin vasta 1960-luvulla. Vuonna 1927 perustettiin päärakennuksen eteläpuolelle puutarha kotitalousneuvoja Kaisa Muilun ohjeitten mukaan. (Hakomäki 2004, 32, 39) Pihan pohjoislaidalla oli paja, jossa kiertävä seppä teki kengityksiä sekä korjasi työ- ja ajokaluja. Museon nykyinen paja on siirretty paikalle toisesta talosta Ilmajoelta. Talon sauna sijaitsi ennen nykyisen kunnantalon tontilla Ilkantien varressa. Se siirrettiin 1900-luvun alussa pihapiiriin ja samalla sitä lyhennettiin molemmista päistä sylin (1,78 m) verran. 1940-luvulla talon isäntä haki rakennuslupaa uudelle saunalle. Se sijaitsi nykyisen vellisaunaksi kutsutun saunan eteläpuolella. Vellisaunan vieressä sijaitsee puuliiteri. (kuva 7) (Hakomäki 2004, 43-44)

Kuva 7 Puuliiteri, vellisauna ja paja

Pihapiirissä oli Kurosen mukaan enimmillään yli 30 ulkorakennusta, joista monet olivat erilaisia varastotiloja. Hakomäen mukaan (2004,38 ja 43) nykyisen ns. harmaan ladon paikalla sijaitsi vanha kärryliiteri ja olkikattoinen lato, jotka purettiin vuosina 1947–48. Kurosen tutkimuksessa (1986, Osa I, 328) Pentti Laurosela mainitsee kolme olkikat-toista latoa, jotka Tie- ja Vesihallitus eli TVH purki pois Kirkkotien tekemisen yhteydes-sä. Ilmajoen rakennusperintö -kirjan tiedoista selviää (Ilmajoen kunta 1999, 41,43 ja liite) lisäksi, että Ilkantie varressa on ollut kolme talon aittaa. Niistä yksi on siirretty Ilmajoen museolle, mutta kahden muun uutta sijaintia ei lähteessä mainita.

Yli-Lauroselassa elettiin tyypillisten pohjalaisten arvojen mukaisesti. Ahkera työnteko, taitava ja säästäväinen talonpito sekä nuhteeton elämä ohjasivat talon toimintaa mu-seo aikaan siirtymiseen asti. Viimeiseksi taloa asuttivat vakinaisesti sisarukset Eliina (1876–1953) ja Frans (1882–1962) Yli-Laurosela. Heidän jälkeensä talossa asui vielä perikunnan jäseniä sekä vuokralaisia. (Hakomäki 2004, 6,9, 24). Vaasan lääninhallitus julisti kohteen suojeltavaksi 13.6.1969. (KM Kta)

4.2 Maatilasta museoksi 1971 -1978

Kohteen tullessa valtion omistukseen, osa rakennuksista oli huonokuntoisia ja kohde ostettiin vain tontin hinnalla, sillä Kailan mukaan (2014) rakennuksille ei laskettu mitään arvoa (kuva 8). Kohteesta oli hankintaa varten laadittu tilaohjelmaluonnos, jossa koh-teesta esitettiin tehtävän rakennuskulttuurikeskus ja lisäksi museotiloja, yleisötiloja ku-ten kahvila ja wc sekä talonmiehen asunto ja lämpökeskus. (KYH Ry). Päärakennuk-sesta oli laadittu myös kuntoarvio (KYH Ry, päiväämätön ja allekirjoittamaton luonnos). Vaasan lääninrakennustoimiston lääninarkkitehti laati kohteesta varsinaisen kuntoarvi-on, 20.1.1970 (KYH Ry). Yli-Laurosela siirrettiin Muinaistieteellisen toimikunnan hallin-taan ja hoitoon 10.12.1971. Samalla asetettiin työryhmä tilan entistämisen- ja korjaus-suunnittelua varten. Siihen kuuluivat puheenjohtaja valtionarkeologi Hilikka Vilppula, tutkija Elias Härö, arkkitehti Panu Kaila ja sihteeri Osmo Vuoristo. Sen tuli laatia raken-nusten korjaus-, sisustus- ja käyttösuunnitelma sekä valvoa suunnitelmien toteuttamis-ta rakennusten luovutuskuntoon saakka (KYH Ry, pöytäkirjat 3.1. ja 17.1.1972)

Vuonna 1972 Muinaistieteellisen toimikunnan työryhmä totesi, että rakennukset ovat rappeutumassa muun muassa vuotavista vesikatoista johtuen. Korjaustyöt vuosina 1972–1977 toteutti Keski-Suomen ja Vaasan piirirakennustoimisto yhdessä paikallisten aliurakoitsijoiden ja rakentajien kanssa. Työn kustannusarvio oli 460.000 mk (KYH Ry).

MV:n Kansatieteen toimisto eli Kansallismuseon henkilöstö vastasi puolestaan museon interiöörien suunnittelusta ja toteutuksesta.

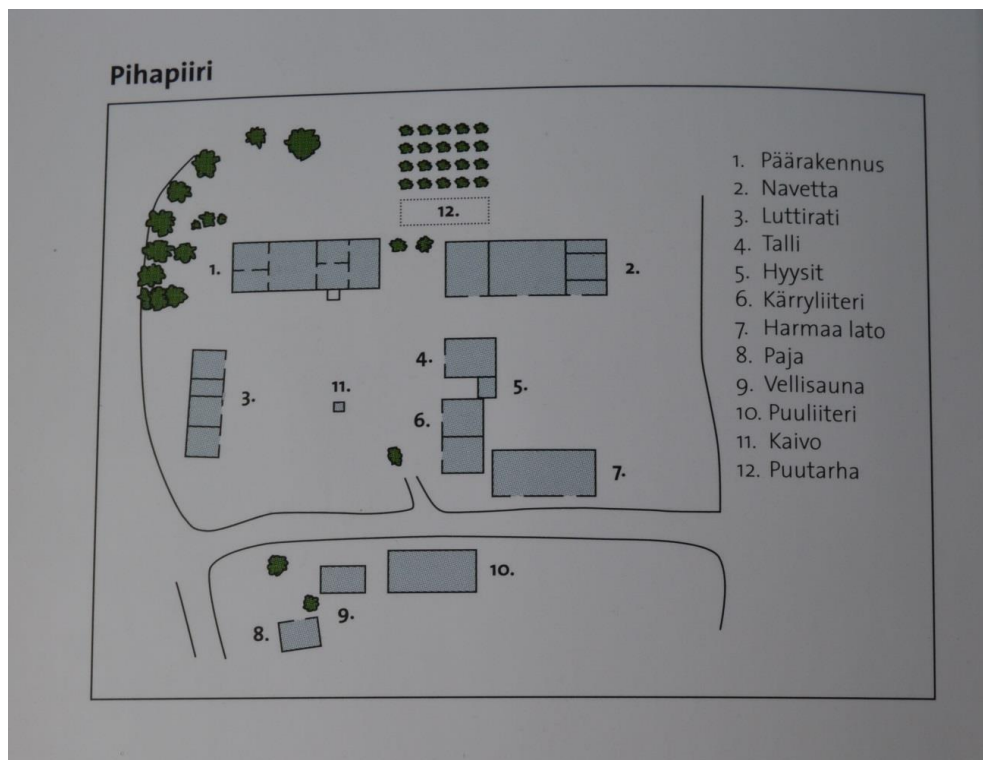

Kuva 8 Päärakennus ennen korjaustoimenpiteitä. Lähde: KM Kta.

Päärakennuksen korjauksen ja museoinnin keskeiset työvaiheet on kirjattu Muinaistieteellisen toimikunnan entistämisen- ja korjaussuunnittelua varten asettaman työryhmän kokouspöytäkirjoihin. (KYH Ry) Niiden mukaan vuonna 1972 Panu Kaila laati ensimmäisen korjaustapaselostuksen. Korjaustyöt aloitettiin purkutöillä sekä vuotavien kattojen suojaustöillä. Piirtäjät laativat mittauspiirustuksia rakennuksista. Seuraavana vuonna 1973 Elias Härö laati museointiohjelman sekä museon käyttö- ja perustamissuunnitelman. Per Ekbon tutki löydettyjä tuohyönteisiä. Panu Kailan laatima entistämistyön esisuunnitelma valmistui vuonna 1974. Se sisälsi piirustuksia ja suunnitelmia, koosteita edeltäneistä työvaiheista sekä rakennusluettelon, huoneohjelman ja aikataulun. Rakennushallituksesta pyydettiin virka-apuna erikoissuunnittelijoita rakenne-, LVI- ja sähkösuunnitteluun. Vuonna 1975 korjaustöiden muutossuunnitelma hyväksyttiin Ilmajoen kunnassa. Lämpökeskus, öljysäiliö ja WC:t päätettiin sijoittaa navettaan ja suuri osa päärakennuksessa uuneista kunnostaa käyttökelpoisiksi. LVIS- ja eristystöiden työselytys ja hankintaohjelma laadittiin keväällä ja töiden loppukatselmus pidettiin joulukuussa. Panu Kaila laati korjausraportteja, joihin sisältyi muun muassa maalausohjeet. Vuoden 1976 aikana Kaila laati vielä lisää korjausraportteja ja huoneselityksen sekä Eero Naapanki korjaustyöraportin. Rakennustöiden arvioitiin valmistuvan kuluvan vuoden aikana ja toivottiin, että rakennushallitus vastaisi jatkossa rakennusten huoltotoimenpiteistä.

Vuonna 1977 Panu Kailan laati sisäovien väriyssuunnitelman, huonekaluja kunnostettiin ja tehtiin kalustamispöytä. Yli-Laurosela luovutettiin korjattuna Museovirastolle heinäkuussa ja suljettiin. Panu Kaila suunnitteli perusnäyttelyn vuonna 1978. Ensimmäinen näyttely avattiin huhtikuussa ja ensimmäinen korjausrakentamisen neuvontapäivä pidettiin toukokuun alussa. Virallisesti museo avattiin kansainvälisenä museopäivänä 18.5.1978.

Muita rakennuksia kunnostettiin yhtä aikaa päärakennuksen kanssa (kuva 9). Navetta muutettiin näyttelytilaksi ja sinne sijoitettiin lämpökeskus ja wc. Muihin rakennuksiin tehtiin pienempiä muutoksia. Niihin asetettiin näytteille ja varastoitiin museon esineistöä ja rakennusfragmenteja. Korjaustyön aikana Yli-Lauroselan rakennuksista purettiin sortunut paja, kellari sekä 1930-luvulla rakennettu sauna.

Kuva 9 Asemapiirros, johon on nimetty museon nykyiset rakennukset. Kuva on otettu Hakomäen Yli-Lauroselan opaskirjasta.

4.3 Museotoiminnan aikana tapahtuneet muutokset

Museotoiminta Yli-Laurosella alkoi vuonna 1978. Päärakennuksen toisen kerroksen näyttelytilassa oli 1980- ja 1990-luvulla esillä Yli-Laurosella kunnostuksesta kertova näyttely ”Kivijalasta kurkikirteen”. Myöhemmin tilassa on ollut muita vaihtuvia näyttelyitä. Alun perin näyttelytilassa oli tarkoitus esitellä myös koerakentamista ja lisäksi järjestettiin korjausrakentamisen neuvontapäiviä. 1993 ryhdyttiin kokoamaan rakennusfrag-

menttinäyttelyä navettaan. Museotoiminnasta vastasi Museoviraston henkilökunta virkatyönään. Museonvalvoja vastasi museon avoinna pitämisestä, hän toimi tilojen ja näyttelyiden oppaana sekä hoiti myöhemmin myös museokauppaa. Rakennuksissa ja pihapiirissä järjestettiin monenlaisia tilaisuuksia kuten kokouksia, markkinoita ja kulttuuritilaisuuksia. Kahvio palveli vieraita kesäisin ja erilaisten tilaisuuksien aikana. Näyttelyistä ja esineistöstä vastasivat Kansallismuseon tutkijat sekä konservaatorit. He hoitivat katselmusten yhteydessä tekstiilejä sekä muuta esineistöä. Keväisin he laittoivat kokoelmaesineistöä esille ja varastoivat niistä herkimmät jälleen syksyisin. Tarvittaessa esineistöä kuljetettiin Helsinkiin konservointia varten. Käyttök tekstiilien, kuten mattojen, pesu teetettiin paikallisessa pesulassa. Museon käyttök tekstiilit ovat kopioita. (Ahlfors, 2013)

Yli-Laurosela suojeltiin valtion omistuksessa olevana rakennuskohteena vuoden 1985 Rakennussuojelulakia täydentäneellä Asetuksella valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/1985). Päärakennuksen suojeluluokka oli korkein (S1) ja museon muun rakennuskannan alhaisempi (S4). Tämä asetus lakkautettiin suojelun välineenä, mutta tehdyt suojelupäätökset pysyvät kuitenkin voimassa, vaikka rakennukset eivät enää olisikaan valtion omistuksessa. Koko Yli-Lauroselan rakennuskanta suojeltiin Valtioneuvoston päätöksellä 4.12.1991. (KYH Ry) Nykyään myös valtion omistamien rakennusten suojelusta päätetään vuonna 2010 säädetyllä Lailla rakennusperinnön suojelemisesta eli se koskee myös Yli-Laurosela.

Rakennusten korjausten teettämisestä ovat vastanneet Museoviraston rakennushistorian osaston rakennuttajat. Säännöllisten tehtyjen katselmusten lisäksi museonvalvojat ovat välittäneet rakennuttajille tiedot havaitsemistaan akuuteista korjaustarpeista. Museoviraston henkilöstöä on käynyt paikalla tarpeen mukaan ja he ovat laatineet käynteistään matkakertomuksia, joissa on raportoitu kulloinkin tarvittavat korjaukset. Käytännön korjaus- ja konservointitöitä ovat tehneet osin Museoviraston oma henkilöstö ja osa töistä on teetetty kilpailutusten pohjalta yksityisillä yrityksillä. Vuonna 2006 arkkitehti Selja Flink koosti Yli-Lauroselan talonpoikaismuseon korjaushistorian. Tätä opinnäytetyötä varten olen muuntanut Flinkin korjaushistorian kronologisesti etenevästä listasta rakennuskohtaiseksi, jolloin siitä on helpompi hahmottaa yksittäisille rakennuksille tehdyt toimenpiteet (liite 2.)

Museon talonmies-vahtimestari on asunut viereisessä Tanttarin talossa. Hän on vastannut lämmityksen toimivuudesta sekä hoitanut ympäristöä. Tieto siitä, että museo-

aluetta valvotaan naapuritalosta, on varmasti vaikuttanut siihen, ettei Yli-Lauroselassa ole juurikaan tehty ilkivaltaa. Museon vartioinnista ja kohteen hälytysjärjestelmästä on vastannut yksityinen turva-alan yritys. Pääosin museota on siis johdettu ja hoidettu Helsingistä ja vain museonvalvoja on ollut Ilmajoelta. Vapaaehtoisina museon hoitoon on osallistunut lisäksi suuri joukko paikallisia toimijoita. Vuosien ajan museon puutarhan hoidossa ja rakennusten sisustamisessa ovat auttaneet talkootyönä paikalliset maatalousnaiset. Rakennusten korjauksiin sekä korjausmateriaalin hankintaan on osallistunut paikallista työ- ja talkooväkeä sekä restaurointi- ja konservointialan opiskelijoita Ilmajoen käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksesta eli nykyisestä Koulutuskeskus Sedusta sekä Seinäjoen ammattikorkeakoulusta.

Museon nelikymmenvuotisen historian aikana ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Valmistumisen jälkeen mainitaan oiotun päärakennuksen liikkuneita sokkelikiviä vuonna 1990. Harmaan ladon lattia ja pärekatto on uusittu vuonna 1992 ja pärekatto uudelleen kuudentoista vuoden kuluttua vuonna 2008. Kahvilan kalusteita ja näyttelyn valaistus on uusittu vuosina 1993–1994. Kalusteita on uusittu toistamiseen kymmenen vuoden kuluttua vuonna 2004.

Kattojen korjausurakka käsitti vuonna 1994 päärakennuksen, luttiratin ja kaivon lautakattojen tervauksen. Lähteissä mainitaan myös navetan katon tervauksesta, mutta oletettavaa on, että huopakattoisen navetan katon sijasta tervattiin tallin lautakatto. Myös puuliiteriä korjattiin ja sen olkikatto uusittiin samana vuonna. Seuraavan kerran olkikatto uusittiin noin viidentoista vuoden kuluttua vuosina 2008 ja 2009.

Kosteuden vaivaamaa pihaa salaojitettiin vuonna 2000. Seuraavana vuonna kunnostettiin pihaa työn jäljiltä. Samalla vanha tallin ja liiverin ohi kulkeva huoltotie palautettiin ja tien pintoja laskettiin. Samana kesänä vielä päärakennuksen eteläjulkisivun punamullattiin ja ikkunoita korjattiin. Myös talli kengitettiin, sen virtsakaivo tyhjennettiin ja lattia- sekä parsirakenteet korjattiin.

Tallin lautakattoa korjattiin ja uusi laudoitus tervattiin vuonna 2012. Museon aitoja, portteja ja puutarhaa on kunnostettu vuosittain joltakin kohtaa. Viime vuoden 2016 aikana on kunnostettu kärryliiterin sementtitiilikatto ja uusittu sen aluskatteena oleva pärekate. Tänä vuonna käynnissä on päärakennuksen lautakaton uusiminen ja tervaus. Yksityiskohtaisempi lista eri aikana rakennuksille tehdyistä korjauksista on **liitteenä 3**.

4.4 Museon nykytila

Museovirasto joutui vuonna 2012 sulkemaan kahdeksan omistamaansa museota valtion toimintamäärärahojen leikkausten vuoksi. Näistä säästöistä johtuen myös Yli-Lauroselan museo päätettiin sulkea yleisöltä keväällä 2012. (Yle Uutiset 2012) Osaa museosta on kuitenkin pidetty kesästä 2012 lähtien auki museoyrittäjän, Ilmajoen kunnan palkkaaman kesätyöntekijän sekä talkoolaisten avulla.

Syksyllä 2013 Opetus- ja kulttuuriministeriö (2013) päätti, että museo pysyy edelleen Suomen Kansallismuseon hallinnassa. Näillä näkymin Museovirasto ei pysty jatkossakaan palkkaamaan museoon henkilökuntaa, mutta se toivoo tilojen avoinnapidon järjestyvän Ilmajoen kunnan kautta. Päätöksen mukaan vuodesta 2014 lähtien rakennusten ylläpidosta on vastannut Senaatti-kiinteistöt, jolle Museovirasto maksaa vuokraa kiinteistön käytöstä. Museoviraston Kulttuuriympäristön hoito -osaston Restauraointiyksikön henkilöstö toimii yhä asiantuntijana rakennusten korjauksiin liittyvissä asioissa, mutta käytännön rakennuttamisesta vastaa Senaatti-kiinteistöt. (Ilmajoki-lehti, 2013)

Museota hoitavan museoyrittäjä Anu Kuivaniemen (2016) kanssa tilojen käytöstä on tehty kerralla kaksivuotinen sopimus, jonka jatkumisesta on neuvoteltu Museoviraston kanssa viimeksi syksyllä 2016. Museovirastosta käydään paikan päällä kerran vuodessa järjestettävissä kiinteistöneuvotteluissa, mutta muuten Kuivaniemi kokee, että Museovirasto ei ole sitoutunut Yli-Lauroselan museotoimintaan. Pienillä resursseilla museon kaikkia tiloja ei ole voitu pitää avoinna. Museovirasto ja Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo ovat vuonna 2015 sopineet yhteistyöstä, jonka pohjalta maakuntamuseon museoammattilaiset käyvät laittamassa keväisin näyttelykuntoon luhtiaitan ja tekevät pieniä hoitotoimia museon päärakennuksessa. Vastaavasti he käyvät syksyllä laittamassa tilat talvikuntoon. Tähän työhön on resursoitu kuitenkin niukasti työtunteja, joten se tuskin kattaa museon tarvitsemaa kokonaisvaltaista hoitoa, eikä varsinkaan tilojen tai museotoiminnan kehittämistä.

Koska Kuivaniemi (2016) on pitänyt museota avoinna yrittäjänä, hän ei ole voinut järjestää siellä ”määräänsä enempää” taloudellisesti tuottamattomia tilaisuuksia, jollaisia ovat mm. kesäiltojen kulttuuritapahtumat. Kuivaniemen mielestä asenteet museon käyttöä kohtaan ovat viime aikoina Museovirastossa lieventyneet. Syyksi hän arveli asioita hoitaneen henkilöstön vaihtuneen Museovirastossa ja toivoo, että siellä on vihdoin olisi ymmärretty, että Room Escape - eli Pako huoneesta -peli, jota museon tiloissa on pelattu vuodesta 2015 lähtien, ei vaurioita tiloja. Peliä on pelattu alkuun yläkerran pors-

tuakamarissa, mutta nyt peliin on käytettävissä myös isännän kamari sekä alakerran porstuakamari.

Senaatti-kiinteistöt on ollut Kuivaniemen (2016) mukaan tilojen käytön suhteen joustavampi kuin Museovirasto. Se olisi suostuvainen jopa eläinten pitoon alueella, jota Museovirasto ei ole hyväksynyt. Ilmajoen kunta on tukenut Yli-Lauroselan toimintaa palkkaamalla museoon kesätyöntekijän sekä maksamalla tarvittavat vakuutukset. Tätä Kuivaniemi pitää kunnan osalta isona ja riittävänä panostuksena museon ylläpitoon. Kuivaniemi kaipaa museoon avuksi yhdistyksiä ja järjestöjä, jotka toisivat museoalueelle lisää toimintaa, jota ilman museo ei pysy hengissä.

5 Rakennusten konservointiperiaatteet yleisesti ja Yli-Lauroselassa viiden viime vuosikymmenen aikana

Yli-Lauroselan talomuseon rakennusten muutos- ja korjaustyöt tehtiin 1970-luvun käytäntöjen mukaan. Konservointiperiaatteet kuitenkin muuttuvat ja ne ovat aina omaan aikaansa sidoksissa. Vuosikymmenien aikana tapahtuneiden muutosten selvittämiseksi käydään läpi Yli-Lauroselan museossa tehtyjä konservointiratkaisuja sekä tuodaan esiin Panu Kailan ja Matti Laineen haastatteluissa esiin tulleita ajatuksia. Näitä verrataan kirjallisuudessa esitettyihin eri vuosikymmenien yleisiin konservoinnin periaateratkaisuihin. Laajasta aihepiiristä tartutaan vain eniten huomiota herättäviin kohtiin, joissa on tänä aikana tapahtunut suurimpia muutoksia. Asiaa käsitellään esittämäni rakennuskonservointiperiaatteiden määritelmän mukaisesti kohteen tutkimisen, arvottamisen, konservointitoimenpiteiden sekä rakennusten käytön ja hoidon kannalta eli läpi käyden koko konservointiprosessin suunnittelusta toteutuksen kautta jatkuvaan ylläpitoon. Asian käsittelyssä on edetty ajallisesti 1960-luvulta kohti nykyhetkeä.

Korjaustyöhön ryhtymistä edeltää aina muutostarve. Yli-Lauroselan kohdalla se syntyi 1960-1970-luvun vaihteessa päätöksestä muuttaa maatila museoksi. Yli-Lauroselan rakennusten korjausprojekti oli tuolloin kaiken kattava eli museon kaikki rakennukset korjattiin kerralla. Koska tämän jälkeen lähes viiden vuosikymmenen aikana museossa on tehty vain pienehköjä huoltokorjauksia ja varustetason ylläpitoon tai parantamiseen tähdänneitä muutoksia, on helppo olettaa Yli-Lauroselan rakennusten olevan lähiaikoina laajemman ”peruskorjauksen” tarpeessa. Tähän viittaa myös Senaatti-kiinteistöjen edustaja puhuessaan kohteeseen kertyneestä yllättävän suuresta ”korjausvelasta” (Epari 3.12.2014). Tämän johdosta olen halunnut selvittää konservaattorin näkökul-

masta, minkälaisia periaatteita museorakennusten korjauksissa on käytetty aiempien vuosikymmenten aikana Yli-Lauroselassa ja yleisesti kuluneiden vuosikymmenten aikana. Vertaamalla tätä tietoa ja museorakennusten nykytilaa, voidaan arvioida, miten hyvin kohteen säilyttämisessä on onnistuttu. Tulosten pohjalta voidaan arvioida, miltä osin museorakennusten ylläpidossa ja tulevilla korjaustöissä voidaan jatkaa vanhoihin periaatteisiin ja missä kohdin olisi syytä etsiä ja soveltaa uusia periaatteita.

5.1 Kohteen tutkiminen

Korjausprosessin alussa rakennustutkimuksissa selvitetään rakennuksen ja sen käytön historiaa, materiaaleja, rakenteita, kuntoa sekä lähiympäristön tilaa. Vasta tutkimustietojen pohjalta pystytään yleensä päättämään kohteen tulevasta käytöstä tai sen vaatimien korjausten laajuudesta ja kustannuksista.

Yli-Lauroselan tutkimukset suoritettiin 1970-luvulla pääosin Museoviraston rakennushistorian osaston oman henkilökunnan toimesta. Tutkija Elias Härö inventoi kohteen. Dokumentointi tehtiin käsin mittaamalla ja piirtämällä sekä valokuvaamalla. Saatavilla olevat arkistotiedot kerättiin ja arkkitehti Panu Kaila laati korjaustapaselostuksen, josta kävi selville sekä vanhat että suunnitellut uudet rakenteet ja materiaalit. Samalla vanhoista materiaaleista tallennettiin näytteitä Museovirastoon. Tutkimusaikana Panu Kaila tutustui Yli-Lauroselaan asuen siellä ja käyttäen kohteen rakennuksia, muun muassa saunaa. (Kaila 2014) Tutkimuksissa käytettiin myös ulkopuolisia asiantuntijoita tuohyönteisten ja lahottajasienten analysointiin. Rakenne-, LVI- ja sähkösuunnitteluun käytettiin Rakennushallituksen erikoissuunnittelijoita. Aira Kuronen (1986) teki vuosina 1978 – 1982 Yli-Lauroselaa koskevan asumistutkimuksen, jota tehdessään hän haastatteli talon vanhoja asukkaita, heidän sukulaisiaan sekä muita henkilöitä, joilla oli muistitietoa talon vaiheista ja käytöstä.

Rakennusten tutkimus on lisääntynyt 1970-luvulta huomattavasti. Nykyään tehdään paljon esiselvityksiä ennen käytännön konservointityöhön ryhtymistä. Visuaalisen tarkastelun avuksi on kehitetty laitteita, joiden antamien mittaustulosten avulla voidaan saada tarkkaa, numeerista tietoa vaikkapa rakenteista ja niiden liikkumisesta. Nykyään mm. lasermittareilla ja täkymetrillä mittaaminen on nopeaa ja tarkkaa. Esimerkiksi Kailan haastattelussa esiin tuomaa (2014) olettamusta päärakennuksen käynnissä olevasta perustusten painumisesta, tutkitaan parhaillaan laserkeilaamalla rakennuksen kivijalkaan kiinnitettyjen mittausantureiden liikkeitä (kuva 10). Kivijalan liikkumista voidaan toki seurata myös tekemällä kivien saumakohtiin kipsisiltoja. Tämä menetelmä oli

käytössä jo 1970-luvulla ja kipsisillat voivat yhä paikoin korvata kalliit, erityisiä tutkimuslaitteita vaativat toimenpiteet. Moni laite, joka 1970-luvulla oli vain asiantuntijoiden käytössä tutkimuslaboratoriossa, on nykyään kaikkien saatavilla. Teknologia on lisäksi tuonut käyttöön monia uudenlaisia laitteita. Esimerkiksi rakennuspintojen tarkkaan tutkimiseen työkohteessa voi nykyään käyttää USB-mikroskooppeja, jotka ovat hinnaltaan halpoja, pienikokoisia ja helppokäyttöisiä. Tutkimukset voidaan suorittaa usein materiaaleja rikkomatta tai edes niihin koskematta. Lisäksi tutkimus- ja dokumentointitieto saadaan kirjattua suoraan tietokoneelle. Tietotekniikan kehityksen myötä on tullut mahdolliseksi helposti seurata pitkäaikaisestikin kohteen olosuhteita. Jo 1990-luvulta lähtien isoja termo-hygrografeja on korvattu tulitikkurasian kokoisilla dataloggereilla, jotka voidaan jättää keräämään tietoa esim. kosteuden ja lämpötilan vaihteluista rakenteissa. Laitteiden keräämä tieto saadaan siirrettyä analysoitavaksi tietokoneelle, jossa olosuhdemuutokset voidaan nähdä lukuina tai havainnollisina käyriä.

Kuva 10 Kivijalan seurantapisteitä mitataan paikoilleen joulukuussa 2014

Yli-Lauroselan korjauksista on vuosikymmenten aikana kertynyt laaja arkisto-aineisto. Siihen sisältyy raportteja tehdyistä korjauksista sekä näytteitä vanhoista ja korjauksissa

käytetyistä materiaaleista ja menetelmistä. Aikaisempaa dokumentointimateriaalia voidaan verrata uusiin mittauspiirustuksiin, valokuviiin ja raportteihin. Elias Härö valokuvasi 1970-luvulla päärakennuksen kivijalkaa sillä tarkkuudella, että oletettua kivien liikkumista voidaan analysoida myös kuvien avulla, ottamalla samasta kohdasta uudet valokuvat (kuva 11). Tutkittaessa on tosin muistettava huomioida korjaushistorian kaikki vaiheet, sillä tässä tapauksessa tutkittavaa kohtaa on ehditty kuluneiden vuosikymmenten aikana korjata jo useampaankin kertaan. Myös tutkimusvalokuvaus on muuttunut paljon 1970-luvulta. Mustavalkoisten paperivedosten ja diakuvien sijasta käytettävissä on nykyään massoittain värillisiä digikuvia. Dokumentointitiedot ja piirustukset laaditaan samoin nykyään paperin sijasta digitaalisina tietokoneelle.

Kuva 11 Elias Härön ottamasta valokuvasta näkyy päärakennuksen nurkan painuma vuonna 1972. Lähde KM Kta.

Tutkimuslaitteet ovat nykyään helpommin kaikkien saatavilla, eikä niiden käyttö vaadi niin laajaa erikoisosaamista ja ammattihenkilöstöä kuin ennen. Monialaista, poikkiteollista tutkijoiden yhteistyötä laitteet eivät kuitenkaan korvaa, eivätkä eri alojen asiantuntijoiden erityistietoja ja -taitoja tutkimustulosten tulkinnassa. (ICOMOS Zimbabwe 2003) Tutkimuksia tehdään tänä päivänä entistä enemmän, mutta niihin on käytettävissä vähemmän aikaa. Kohteessa käydään nopeasti ja palataan työpöydän ääreen työstämään materiaalia. Jo olemassa olevaan, vanhaan arkistotietoon ei välttämättä ehditä riittävästi perehtymään. Rakennukseen tutustuminen ja kerätyn tiedon omaksuminen vaativat aikaa, joten nykyinen kehitys ei välttämättä tuota laadultaan parempia tuloksia. Usein myös kontaktit kohteen käyttäjiin jäävät vähäisiksi, jolloin rakennuksen käytössä havaitut vauriot ja ongelmat sekä tehdyt korjaukset ja muutokset eivät välity tutkijoiden tietoon.

Tutkin Yli-Lauroselan talomuseon rakennuksia vuosien 2012 ja 2014 välisenä aikana. Päärakennuksen kunto- ja vauriokartoituksessa sekä tausta-aineiston keräämisessä apunani toimi rakennuskonservoinnin opiskelija Saana Lind. Joulukuussa 2014 laadin Yli-Lauroselan museorakennuksista Senaatti-kiinteistöt Oy:n toimeksiannosta Seinäjoen ammattikorkeakoulun rakennuskonservoinnin palvelutoimintana kuntoarvion (Lehtimäki, 2014). Rakenteiden kunnan ja vaurioiden analysoinnin ohella tarkastelin samalla kohteen pintakäsittelyjen tilannetta. Kartoituksissa havaitsin, että rakennusten muutamia vauriokohtia vaativat tarkempaa lisätutkimusta, osa korjaamista pikaisesti ja toiset voivat odottaa korjaustoimenpiteitä kauemmin, mutta vaurioiden etenemistä on tarkkailtava säännöllisesti.

5.2 Kohteen arvottaminen

Yli-Lauroselan taloryhmän kulttuurihistoriallinen arvo tunnustettiin jo varhain. Osoituksena tästä, talon ulkoseinään kiinnitettiin Talonpoikauskulttuurisäätiön luovuttama kunniakilpi vuonna 1951 (kuva12). (Hakomäki 2004, 7) 1960-luvulla paikalliset ihmiset sekä Muinaistieteellinen toimikunta ryhtyivät ajamaan kohteen rakennussuojelua MT:n vt. pääjohtajana toimineen, Kansallismuseon intendentti Hilikka Vilppulan johdolla (Kaila, 2014). Alfred Kolehmainen laati rakennuksista dokumentointipiirustuksia vuosina 1965–1966 ja Valtionarkeologi Nils Cleve teki esityksen kohteen rauhoittamisesta Vaasan lääninhallitukselle vuonna 1966. Akseli Yli-Lauroselan perikunta kuitenkin vastusti suojeluesitystä ja ilmoitti kieltäytyvänsä ”pakkokeinoin uhraamasta varoja kulttuurihistorian vaalintaan”. Tästä huolimatta Vaasan lääninhallitus julisti kohteen suojeltavaksi kulttuurihistoriallisesti arvokkaana rakennusryhmänä 13.6.1969. Yli-Lauroselaa pidettiin siis selvästi arvokkaana ja tärkeänä, koska se päätettiin suojella ja hankkia valtion omistukseen. Tässä kappaleessa esittelen kohteen arvoja merkitysanalyysin avulla.

ICCROMin johtajana toiminut arkkitehti Bernard M. Feilden (1982, 6) jakoi 1980-luvulla rakennusten arvot kolmeen pääkategoriaan:

A. Emotionaaliset eli tunnearvot (jatkuvuus, samaistuminen, symbolisuus, hengellinen merkitys, ihmeellisyys, arvokkuus)

B. Kulttuuriarvot (historiallinen tai arkeologinen arvo, ikä, esteettisyys, arkkitehtoninen, maisemallinen tai kaupunkikuvaan kuuluva arvo, ekologinen, teknologinen tai tieteellinen arvo)

C. Käyttöarvot (funktionaalinen, ekonominen, sosiaalinen tai poliittinen arvo)

Feilden lanseerasi rakennusten wow-arvon eli elämysarvon ja piti sitä tärkeimpänä arvojen luettelossa. Sama elämysten tuottaminen ja tunnelman luominen vaikkapa

kynttilänvalon avulla, oli tavoitteena myös Sigurd Curmanilla jo paljon ennen Feildenä. Arkkitehtina Feilden korosti rakennusten käyttöarvoa. Siinä hän eroaa Cesare Brandista, jolle tärkeää oli nimenomaan kohteen taiteellinen arvo. Myös Kailan (2014) mielestä restauroinnissa on tärkeää säilyttää rakennuksen wow-arvo, mutta se helposti latistuu tai menetetään, kun kohteessa tehdään paljon uusia ratkaisuja.

Osa Yli-Lauroselan arvoista tunnustetaan itsestään selvyysinä, mutta ne on kuitenkin hyvä kirjata ja tehdä siten konkreettisemmin havaittaviksi. Tekemällä merkitysanalyysin pyrin avaamaan Yli-Lauroselan museon arvoja. Kohteen arvostuksen lisääntymisen toivon turvaavan museotoiminnan jatkumisen Yli-Lauroselassa. Maailmanlaajuisesti yleisenä museokokoelmien arvotusmenetelmänä on käytössä alkuaan Australiassa lanseerattu Significance 2.0 -merkitysanalyysimenetelmä. Tässä menetelmässä työryhmä laatii merkitysraportin, johon kerätään kaikki kohteen luettelointitiedot ja niiden pohjalta laaditaan kohteesta merkitysanalyysi. Toinen yleisesti käytetty arvotusmenetelmä on Barbara Appelbaumin teoksessaan Conservation Treatment Methodology (2007, 89–115, 203) esittämä arvottamisanalyysi, jota sovelsin tähän työhöni.

Kuva 12 Kunniakilven naulaus käynnissä vuonna 1951. Lähde KYH Ry.

Appelbaum luettelee arvoiksi taidearvon, esteettisen ja historiallisen arvon, käyttöarvon, tutkimus- ja opetusarvon, ikä- ja uutuusarvon, tunnearvon, rahallisen arvon, assosiaatioon pohjautuvan arvon, muistoarvon ja harvinaisuuden (2007, 89–115). Hänen

menetelmänsä mukaan arvoanalyysi yhdessä kohteen kuvauksen ja historiatietojen kanssa auttaa määrittelemään kohteelle ihannetilan. Se on hetki, jolloin kohde aineellisesti edustaa arvojaan kaikkein rikkaimmassa muodossaan. Konservoinnilla pyritään saavuttamaan juuri tämä ihannetila. (Appelbaum 2007, 173–176, 194.) Yli-Lauroselan museorakennuksista yllä mainitut arvot voi näkemysteni mukaan löytää helposti.

Yli-Lauroselan museorakennuksilla on historiallista arvoa, sillä ne kertovat hyvinvoivasta talonpoikaiskulttuurista 1800-luvun Etelä-Pohjanmaalla. Tilan rakennukset edustavat eri toimintoja, niiden materiaalit ja sisustukset taas ajan tyyli-ihanteita ja käsityötaitoja. Kaksikerroksisten pohjalaistalojen rakennustaiteellista ja esteettistä arvoa ei mielestäni voi kiistää. Yli-Lauroselan päärakennusta on pidetty yhtenä merkittävimmistä talonpoikaissarkkitehtuurin muistomerkeistä Suomessa. On sanottu, että siinä pohjalaisarkkitehtuuri on rakennustaiteellisesti ja -teknisesti saavuttanut huippunsa (Hakomäki 2004, 26). Pohjalaistalot edustavat kansanomaista rakennustapaa, jossa on vaikutteita 1700-luvun klassismista ja 1800-luvun alun empirestä. Näitä tyylipiirteitä löytyy esim. listoituksista ja ikkunoiden koristeaiheista (Lång-Kivilinna 2011, 13). Jo pelkästään se, että kohde on suojeltu asetuksella valtion omistamien rakennusten suojelusta 480/1985, kertoo sen erityisyydestä Suomen rakennuskannan joukossa.

Käyttö-, tutkimus- ja opetusarvo museorakennuksella on luonnostaan. Rakennusta on tutkittu merkittävästi sen kunnostus- ja muutosprosessin aikana 1970-luvulla sekä sen jälkeenkin muun muassa Aira Kurosen tekemässä laajassa asumistutkimuksessa (Kuronen, 1986). Rakennuksen restaurointia on käytetty aineistona myös monissa julkaisuissa. Museon navetassa on esillä Tampereen teknillisen korkeakoulun opiskelijoiden kokoama rakennusfragmenttinäyttely ”Päreitä, purua ja postipuita” vuodelta 1994, jossa on hyvää tietoa kaikille rakennuksista kiinnostuneille. Rakennuksen käyttöarvo on viime aikoina kärsinyt, kun museota ei ole supistusten vuoksi pidetty normaalisti avoinna. Ennen toimintaa ja tapahtumia oli runsaasti ympäri vuoden. Uutuusarvo museoon ovat tuoneet MV:n aikana yläsalin vaihtuvat näyttelyt sekä nykyisin museoyrittäjän järjestämä toiminta. Pihapiirissä järjestetään kesäisin perinteisiä yhteislauluiltoja ja suosittu syysmarkkinat. Museo sijaitsee keskellä kylää ollen ”ilmajokisten yhteinen olohuone”. Hoidettu rakennuskokonaisuus puutarhoineen tuo silmäniloa kaikille ympäristössä liikkuville.

Yli-Lauroselan päärakennuksen rakennusvuosi 1848 on kaiverrettu sen kivijalkaan. Ikäarvo ensi vuonna 170 vuotta täyttävälle rakennukselle on siis ehtinyt kertyä. Tun-

ne- ja muistoarvoa rakennuksella on varsinkin niille lukuisille vierailijoille, jotka tulevat museoon muistelemaan lapsuutensa elämää pohjalaistaloissa. Eteläpohjalaiset ovat ylpeitä menneisyydestään ja juuristaan. ”Kaksifooninkiset” talot luovat vahvan assosiaation pohjalaiseen elämäntapaan, jossa rohkeasti tartutaan suuriinkin haasteisiin.

Museoviraston omistamille kohteille Realia Management Oy arvioi keväällä 2013 myös rahallisen kaupp-arvon, joka Yli-Lauroselalle oli 300.000 € (Levä 2013). Kun maan kulttuuriperinnön arvo määritellään lähes olemattomaksi, saattaa pohjalaistalojen arvona korostua pian yhä enemmän myös harvinaisuus. – Onneksi edelliseen viitaten voi todeta, että Etelä-Pohjanmaalla ollaan harkitsevaisia ja perinteisesti ylempää tulevaa virkamiesohjausta kohtaan kriittisiä, joten voi toivoa, ettei määritelty rahallinen arvo vaikuta omaleimaisen, pohjalaisen rakennusperinnön säilymiseen negatiivisesti.

Nykyään Suomen kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennuskantaa tutkitaan tekemällä rakennusinventointeja. Museoviraston laatima valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen luettelo (=RKY) on valtioneuvoston päätöksellä otettu 1.1.2010 alkaen maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta. Inventointien avulla pyritään löytämään kohteet, joiden säilyminen olisi taattava. Arvotamisella pyritään tunnistamaan kohteiden arvot ja siksi työ vaatii poikkeittieteellistä lähestymistapaa. Rakennetun ympäristön arvoina mainitaan historiallinen, rakennushistoriallinen, arkkitehtoninen, rakennustekninen, taiteellinen tai maisemallinen arvo. Vertailemalla arvoja ja määrittelemällä kuinka suuri niiden merkittävyys on, voidaan rakennusinventoinnin yhteydessä päättää, mitä kohteita esitetään suojeltavaksi. Tavoitteena on, että valitut kohteet antavat alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin monipuolisen kokonaiskuvan Suomen rakennetun ympäristön historiasta ja kehityksestä. Yli-Lauroselalla on inventoitu vuonna 2009 nimellä Yli-Lauroselan pihapiiri. (RKY)

Sen lisäksi, että Yli-Lauroselalla on rakennusmuistomerkki ja suojelukohde, se on samalla museo, johon liittyy aineellisten arvojen lisäksi paljon aineetonta sisältöä, jonka huomioon ottaminen on välttämätöntä. Museo on yleisesti hyväksytyyn määritelmän mukaan pysyvä, yhteiskuntaa palveleva, yleishyödyllinen ja viranomaisen valvonnassa toimiva laitos, joka on säännöllisesti avoinna yleisölle. Museo ei toimi kaupallisin periaattein, eikä tavoittele voittoa. Määritelmän mukaan museon palveluksessa on museoammattillista henkilökuntaa. Museon tehtävänä on yleistä mielihyvää tuottaakseen sekä tutkimusta ja opetusta varten tallentaa, säilyttää, tutkia ja pitää näytteillä aineellisia to-

distuskappaleita luonnon ja ihmisen kehityksestä. (Heinonen & Lahti 2001, 15) Tämän määritelmän pohjalta Yli-Lauroselaan arvoa laskee se, että museo on tällä hetkellä pääosan vuodesta suljettuna. Pidemmällä aikavälillä arvoa voi alentaa myös se, että kohdetta hoitaa museoammattilainen henkilöstö vain osa-aikaisesti.

Yli-Lauroselaan on arvotettu edellä monesta lähtökohdasta. Kohteen arvot ja kulttuurinen merkitys pitää olla tiedossa konservointityöhön ryhdyttäessä, sillä ne määrittelevät konservointitoimenpiteitä. Jos arvoja ei tunneta tai ymmärretä, on olemassa vaara, että ne konservoinnin yhteydessä menetetään tai niiden merkitys vähenee. Pääosa mainituista arvoista on pysyviä, mutta joidenkin merkitys muuttuu, kun aika kuluu ja kohde vanhenee.

5.3 Konservointitoimenpiteet

Kohteelle tehtäväksi aiotuista konservointitoimenpiteistä laaditaan konservointisuunnitelma, jonka tekemistä ohjaavat konservointiperiaatteet. Niillä on keskeinen merkitys työn lopputuloksen kannalta. Epätietoisuus museon tulevaisuudesta ei saa vaikuttaa kohteen konservointiperiaatteisiin, vaan kaikki konservointitoimenpiteet on jatkossakin suoritettava mahdollisimman laadukkaasti. Konservointitoimenpiteillä tarkoitetaan tässä yhteydessä käytännön konservointiprosessia, johon liittyen on päätettävä tavoiteltavasta **konservoinnin asteesta, työmenetelmistä, materiaalivalinnoista ja työntekijöistä**.

Arkkitehti Bernard M. Feilden (1995, 8-12) määritteli 1990-luvulla kirjassaan Conservation of Historic Buildings rakennuskonservoinnin interventioasteet eli seitsenportaisen jaottelun siitä, miten paljon konservointityössä kajotaan konservoitavaan kohteeseen. Tavoitteena on tehdä aina vähin mahdollinen, mutta luokittelussa konservointitoimenpiteet lisääntyvät sitä mukaan, mitä pidemmälle ennaltaehkäisevästä konservoinnista edetään kohti kopion tekemistä. Termit ovat Laineen (2011, 19) mukaan suomennettuina seuraavat:

1. vaurioitumisen ehkäisy (prevention of deterioration)
2. kunnosta huolehtiminen (preservation of existing state)
3. vahvistaminen ja tukeminen (consolidation of fabric)
4. restaurointi (restoration)
5. käyttötarkoituksen muutos (rehabilitation)
6. siirtäminen (reproduction)
7. kopion rakentaminen (reconstruction)

Konservointitoimenpiteistä päätettäessä työssä on hyvä noudattaa eettisenä ohjeena myös Euroopan eri valtioiden konservattoriliittojen kattojärjestö E.C.C.O.:n (European Confederation of Conservator-Restorers` Organisation) eettistä ammatillista ohjeistoa E.C.C.O. Professional Guidelines, 2002. Tämä ohjeisto on yksi alan perusasiakirja, joka määrittelee mm. konservoinnin ammattialan, sisältää eettisen ohjeiston sekä määrittelee konservointialan koulutuksen perusvaatimuksia. Esimerkiksi ohjeiston artikla yhdeksän määrittelee **materiaalivalintoja** seuraavasti:

"Konservaattorin tulee pyrkiä käyttämään ainoastaan sellaisia tuotteita, materiaaleja ja toimenpiteitä, jotka ajanmukaisen tiedon mukaan eivät vahingoita kulttuuriperintöä, ympäristöä tai ihmisiä. Mikäli mahdollista itse toimenpiteen ja käytettävien materiaalien ei tulisi haitata tulevaisuudessa tapahtuvaa tutkimusta, käsitteilyä tai analyysia. Niiden tulee sopia yhteen kulttuuriperintökohteen materiaalien kanssa ja niiden on oltava mahdollisimman helposti ja täydellisesti poistettavissa."

Konservointimenetelmiä valittaessa tai vanhoja menetelmiä arvioitaessa on huomioitava, että konservoinnin teoria, käytäntö ja etiikka ovat aikaansa sidottuja ja siksi niiden käyttökelpoisuus tulee aina varmistaa sekä teoriassa että käytännössä. (Auer 2000, 87). Konservointimenetelmien tulee siis olla turvallisia ja tähdätä kohteen arvojen säilyttämiseen ja vahvistamiseen. Päätöksiin vaikuttaa kohteen kunnan ja tulevan käyttötarkoituksen lisäksi erilaiset materiaalitestaukset, -tutkimukset ja -analyysit. **Burran julistus** (The Burra Charter, 2013) kehottaa kohdassa 2. käyttämään ensisijaisesti perinteisiä materiaaleja ja tekniikoita. Konservointimenetelmiä etsittäessä voidaan tehdä esim. puhdistuskokeiluja oikeiden työmenetelmien löytämiseksi. Rakennusten **tutkimiseen** käytetään sekä perinteisiä että yhä enemmän myös kehittyneitä teknisiin ja luonnontieteellisiin sovelluksiin pohjautuvia menetelmiä kuten lämpökuvausta, laserkeilausta, infrapuna- tai röntgenfluoresenssispektroskopiaa tai muita kemiallisia ja fysikaalisia analyysejä. Tutkimukset ovat samalla myös osa dokumentointia, jonka kautta muodostuu käsitys rakennuksesta, sen rakenteista, materiaaleista ja niiden kunnosta. **Dokumentointi** tehdään koko prosessin ajan eli ennen konservointia, konservointityön aikana ja sen jälkeen. Dokumentointi voi tekstin ohella sisältää valokuvia, mittapiirustuksia, haastatteluja, laserskannauksia, 3D-mallinnoksia tai vaikkapa materiaalinäytteitä. Dokumentointimateriaali tallennetaan turvalliseen paikkaan, jossa se tulee säilyttää sellaisessa ajantasaisessa muodossa, että se on tarvittaessa käytettävissä. (ICOMOS, 2011) Varsinkin valokuvien arvo kasvaa usein ajan myötä, sillä niistä voidaan nähdä asioita, joihin ei dokumentointivaiheessa ole kiinnitetty huomiota, mutta jotka seuraavilla konservointikerroilla saattavat muodostua merkityksellisiksi koko konservointiprosessin kannalta.

Konservointityön mahdollisia toteutustapoja on yleensä useita, mutta parhaan ratkaisun valitseminen tai kokonaan uuden menetelmän kehittäminen vaatii luovaa pohdintaa. Valmiit konseptit sopivat harvoin uuden konservointiongelman ratkaisuksi, vaan työtapoja pitää aina jossain määrin soveltaa ja edelleen kehittää. Työ vaatii konservaattorilta nöyryyttä aloittaa kunkin työn kohdalla aina alusta tutkimalla kohdetta yksilöllisesti ja paneutumalla sen ongelmiin. Patenttiratkaisut ja liukuhihnatyö eivät kuulu konservointiin. Myös konservointimenetelmien ja –laitteiden sekä konservoitavien ja konservointiin käytettävien materiaalien jatkuva kehittyminen ja muuttuminen vaativat konservaattorilta valppautta ja intoa pysyä ajan hermolla.

Burrin julistuksen (The Burra Charter, 2013) kohta 3 kehottaa käyttämään kokeneita ja taitavia työntekijöitä. Konservaattorin hyvää ammattitaitoa osoittaa se, että tarvittaessa tunnistaa ja tunnustaa oman osaamisensa rajallisuuden konservaattorina. Myös tuleville konservaattorisukupolville on hyvä jättää autenttista, käsittelemätöntä materiaalia, josta he voivat kehittyneempien menetelmien avulla saada esiin ja säilytettyä mahdollisesti paljon enemmän tietoa kuin me aikamme. Esimerkiksi Muñoz Viñas viittaa haastattelussaan likaan (Blackman, 2007). Kun yksi näkee kohteessa vain tahrin, toiselle se voi välittää paljon tietoa esim. materiaaleista tai työmenetelmistä. Siksi konservaattorin tulee tarkasti pohtia, mitä säilymisen eteen pitää tehdä, ja mitä kannattaa tai voi jättää tekemättä. Näin opastaa myös Burrin julistuksen (The Burra Charter, 2013) kohta 4 kehottaa tekemään vain välttämättömän. Onkin muistettava, että millään toimenpiteellä ei voida lisätä kohteen autenttisuutta.

Konservointitoimenpiteistä päätettäessä linjataan ensin yleiset tavoitteet, mihin konservointityöllä pyritään. Koska rakennus on työkohteena laaja ja monimateriaalinen, ei etukäteen pystytä päättämään tarkkoja, yksityiskohtaisia käsittelyjä, mutta tavoiteltava konservoinnin aste voidaan määritellä. Ennen kuin kyetään tekemään päätöksiä työmenetelmistä ja käytettävistä materiaaleista, on tunnettava rakennuksen lähtötilanne sekä sen tuleva käyttötarkoitus.

Seuraavien kappaleiden esimerkkien avulla esitellään, minkälaiset rakennusten konservointiperiaatteet ovat vallinneet yleisesti 1960-luvulta 2010-luvulle ja minkälainen tilanne on ollut Yli-Lauroselan museon kohdalla.

5.3.1 Museorakennusten konservointiperiaatteita 1960-luvulla

Sota tuhosi Suomesta paljon rakennuskantaa 1940-luvulla, 1950-luku toivuttiin vielä menetyksistä, mutta 1960-luvulla museoiden perustamishalu heräsi. Haastattelussa konservaattori Matti Laine (2013) kertoo, että rakennuksia siirrettiin tuolloin paljon museoiksi. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla Lamminahon talon paja Vaalasta siirrettiin Turkansaaren museoon Ouluun. Ajalle tyypillistä on, että siirrosta ei ole säilynyt mitään tietoja, vaikka kyse oli museorakennuksista. Museoiden sisätiloihin luotiin tyyliinteriöörejä ja Ruotsissa syntyi käsite ”makurestaurointi”. Suomessa varsinkin keskiaikaisten kirkkojen uusimista arkkitehti Vilhelm Helander (2014,16) pitää hyvänä esimerkkinä 1960-luvun hyvän maun ja esteettisten mieltymysten pohjalta tehdyistä korjauksista. Rakennettu aika -kirjan mukaan 1960-luvulla vallalla oli arkkitehtoninen restaurointi.

Rakentamisessa vallitsivat 1960-luvun alussa kovat arvot. Vanhoja rakennuksia sai purkaa, kunhan vaan tehtiin parempaa tilalle. (Raimoranta 2011, 36) Rakennushallituksen korjausperiaatteena oli rakennusten toiminnallisuuden parantaminen uudisrakentamisen tasolle uusien rakennusmateriaalein ja -tekniikoin. Vasta 1960-luvun lopulla korjaustöiden lähtökohdaksi tuli rakennusten kulttuurihistoriallinen tai rakennustaiteellinen arvo. (Erwe 2011, 11-12)

Yli-Laurosela oli alkujaan maatila ja yksityiskoti, mutta perillisten puuttuessa talo jäi autioksi vuonna 1962 (KM Kta). Tilan rakennuksia tutkittiin jo vuosina 1965-1966, jolloin Alfred Kolehmainen laati mittapiirustuksia. Näissä piirustuksissa on joitakin mittavirheitä, mutta Kolehmainen kuvasi piirustuksissaan ansiokkaalla tavalla varsinkin päärakennuksen sisätilojen kalustusta. Rakennuksille haettiin suojelua ja ne ”rauhoitettiin” 28.10.1966. Varsinainen suojelupäätös tehtiin 13.6.1969. (KM Kta). Päätöksen mukaan rakennusten ulkoasua kiellettiin muuttamasta ja sitä sai vain ennallistaa ja tehdä sellaisia muutostöitä, jotka olivat välttämättömiä rakennusten säilymisen kannalta. Rakennuksia sai käyttää silloista käyttöönsä vastaavalla tavalla. (KM, Kta, asiakirjat vuodelta 1969). Kohteessa ei tehty vielä 1960-luvulla mitään korjaus- tai konservointitöitä.

5.3.2 Museorakennusten konservointiperiaatteita 1970-luvulla

Museoissa 1970-luku oli yleisesti aktiivisen kotiseututoiminnan aikaa. Haastattelussa (2013) Matti Laine kertoo työstään Oulun Turkansaaren ulkomuseossa, jossa hän aloitti vuonna 1975. Koska museo oli talvet kylmillään, konservointitöitä tehtiin vain kesäisin. Periaatteet museoissa muuttuivat pintakäsittelytöiden osalta siten, että vuosikym-

menen alussa museossa käytettiin rautavihtrillää uuden puun ”naamiointiin”, mutta 1970-luvun puolivälin jälkeen ei enää esimerkiksi Turkansaaren pappilan ovia patinoitu, vaan konservoinnin yhteydessä tehdyt puupaikkaukset saivat näkyä. Konservointiaessa kohde haluttiin korjata ehjän näköiseksi, mutta alkuperäistä materiaalia haluttiin säästää. Laine muistaa myös, miten konservoitavan tuulimyllyn jalaksia vahvistettiin Aralditilla. Niiden puumateriaalia ei vaihdettu, eikä lahoa kohtaa paikattu. (Laine 2013)

Rakennusten omistajien asenne suojelua kohtaan oli 1970-luvulla yleisesti kielteinen. (Raimoranta 2011, 36) 1960- ja 1970-lukujen sisätiloja ei ole juurikaan säilynyt. Ne ovat hävinneet, sillä materiaalit olivat heppoisia, värit vahvoja ja muodot voimakkaita. (Niskanen 2011, 79) Sisätilojen korjauksissa kaikki vanhat pintamateriaalit yleensä poistettiin. Seiniin lisättiin huoko- tai lastulevy ja pinnoitteeksi valittiin aikakauden tyylin mukainen, kirjava tapetti tai levytetyt pinnat ainoastaan maalattiin. Positiivista ajassa oli, että perinteen katkeamisen jälkeen toisen asteen koulutuksessa perinteisten maalaus-tekniikoiden opetus aloitettiin 1970-luvulla uudelleen (Oksa 2015).

Kansainvälisen museoneuvosto ICOMin tekemän selvityksen mukaan noin 80 prosenttia maailman museoista sijaitsee vanhoissa, muihin tarkoituksiin suunnitelluissa rakennuksissa. (Heinonen, Lahti 2001, 132) Museon sijoittaminen vanhan rakennukseen on kompromissien summa. Monissa tapauksissa rakennus on samalla rakennussuojelukohde, jolloin myös sisäarkkitehtuuri joudutaan säilyttämään ennallaan ja museoesineistö sekä toiminnot sopeuttamaan olemassa oleviin tiloihin. Museokäytössä on otettava huomioon autenttisen ympäristön luoma paikan henki ja toisaalta museoesineiden säilymiseen ja esilläpitoon liittyvät vaatimukset. (Heinonen, Lahti 2001, 132–133). Yli-Lauroselassa vallitsi juuri kuvatun kaltainen lähtötilanne, kun Opetusministeriö päätti hankkia tilan valtion omistukseen.

Yli-Lauroselan maatila muutettiin 1970-luvulla museoksi ja samalla julkiseksi kohteeksi. Käyttötarkoituksen vaihtumisen vuoksi erilaisia muutoksia jouduttiin tekemään paljon. Kymmenisen vuotta autiona olleita rakennuksia jouduttiin aluksi hätäpelastamaan suojaamalla vuotavia kattoja. Sen jälkeen ryhdyttiin rakennuksia kunnostamaan, nostamaan niiden teknistä tasoa ja yleistä varustelutasoa sekä muuttamaan tiloja uuden käyttötarkoituksen mukaisiksi museon näyttelytiloiksi ja kahvilaksi. Tässä yhteydessä työstä ei voida puhua konservointina, vaan ennemminkin peruskorjauksena. Pihapiirissä oli rakennuksia tuolloin nykyistä enemmän. Osa niistä, kuten 1930-luvulla rakennettu sauna, maakellari ja talon oma paja, tuomittiin korjaustyön edistyessä liian huono-

kuntoisina purettaviksi (KYH Ry) vaikka haastattelussa Panu Kaila (2014) kertoi halunneensa säilyttää nekin (kuva 13).

Kuva 13 Talon oma paja oli sortunut Lähde KYH Ry.

Muinaistieteellisen toimikunnan entistämis- ja korjaustyöryhmän ensimmäisessä kokouksessa Ilmajoella **linjattiin päärakennuksen konservointiastetta** muun muassa seuraavasti: ei tehdä teoreettisia rekonstruktiointeriöörejä, eikä välttämättä koko kerrosta konservoida tyyllisesti samaa aikaa edustavaksi. Varakkaan talon erikoishienoudet otetaan huomioon, aidot tapetit jätetään esille ja vanha huonejärjestys palautetaan. (KYH Ry)

Peruseriaatteena 1970-luvulla oli, että käytetään perinteisiä työmenetelmiä. Panu Kaila kertoo haastattelussaan (2014), että osaavien tekijöiden ja perinteisten materiaalien löytäminen oli tuolloin vaikeaa tai lähes mahdotonta. Tekninen kunto ratkaisi rakenteiden säilyttämisen. Museoinnin yhteydessä monen rakennuksen vesikattomateriaalit vaihdettiin. Osa katteista oli rikki ja ne haluttiin muuttaa turvallisiksi museon näyttelyille. Päärakennuksen savitiilikatto oli tavoitteena aluksi säilyttää, mutta korjaustyön edetessä päädyttiin kuitenkin lautakattoon. (KYH Ry 16.4.1975) Yli-Lauroselasta oli suunnitelmien mukaan tarkoitus tehdä museon ohella korjausrakentamiskeskus. Tästä syystä haluttiin esitellä erilaisia katemateriaaleja ja siksi alueella on nyt lauta-, huopa-, sementtitiili-, päre- ja olkikatteisia rakennuksia. Katemateriaalien muutoksista johtuen jouduttiin samalla muuttamaan myös kattorakenteita.

Kuva 14 Yli-Lauroselan savitiilikatto. Lähde KM Kta.

Päärakennukseen haluttiin palauttaa alkuperäisen kaltainen lautakate ja siten vuonna 1932 asennettu Ilmajoen ensimmäinen "kruusitiili-" eli savitiilikate sai väistyä sen tieltä (kuva 14). (Liite 2, Flink) Erotukseksi vanhaan kattolautaan, uuteen materiaaliin tehtiin useampia vesiuria kuin alkuperäisessä laudassa oli. Vesiurien määrän lisäämisen taustalla oli 1970-luvun ajatus rehellisyydestä. Oletettiin, että laudan nähdessään katsoja kykenee päättelemään, että kyseessä ei ole vanha kattolauta, jossa perinteisesti on ollut yleensä yksi tai kaksi vesiuraa laudan reunoissa (kuva 15).

Lautakatot tehtiin painekyllästetystä puutavarasta, jonka ajateltiin parantavan materiaalin kestoa. Tosiasiassa suolapohjainen kyllästysaine teki laudasta auringonvalossa nopeasti haurastuvaa, ja se menetti lujuutensa jopa käsittelemätöntä puuta nopeammin. Ratkaisusta koitui toinenkin ongelma, sillä terva ei pysynyt painekyllästetyssä puutavarassa. Tervan sijaan pinnoitteena jouduttiin käyttämään väritöntä Pinotex - puunsuoja-ainetta, jota sävytettiin mustalla väripigmentillä. Kattolautakerrosten väliin laitettiin vielä varmistukseksi muovi koska ei luotettu siihen, että lautakatto pitää vettä. Muovikerros lautojen välissä nopeutti edelleen lautojen lahoamista. Ylempi lautakerros lahosi alapinnaltaan, kun kostea puu lepäsi tiukasti muovia vasten. Alempi lautakerros taas lahosi yläpinnaltaan, kun sisätilojen kosteus tiivistyi muovin pintaan ja piti laudat jatkuvasti kosteana. (Eronen, 2012) Muoviin luotettiin myös liiterin olkikaton hankalimpien kohtien teossa. Olkikerroksen alle laitettiin muovi koska ei uskottu katon muuten

pitävän vettä. Todellisuudessa muovin kohdalle kertyi kosteutta, joka nopeutti olkien tuhoutumista juuri näissä kohdissa.

Kuva 15 Muistilapun mukaan tämä on pukkien päältä sahattua lautta, joka on ollut tallin alimmaisena kattolautakerroksena. Oli oletettavasti ensimmäinen katto koska laudassa ei ollut naulan jälkiä. Katto on purettu vuonna 1972 ja tehty uusi katto. Viitanen ja Ojala olivat kohteen ensimmäisiä työmiehiä. Aarne Viitanen on tuonut laudan museoon vuonna 2008.

Korjausmateriaalien valinnoissa herättää huomiota kestopuun eli painekyllästetyn puutavaran käyttö kattolautana sekä lahojen hirsien tilalle vaihdettuna korjauspuutavarana. Eräässä työmaaraportissa on Panu Kailan maininta, että aitan painekyllästetyt alahirret maalattiin punamullalla ja perässä on kommentti:” saa nähdä pysyykö”. (KYH Ry 30.5.1975) Kyseisen aitan voi olettaa tarkoittavan liiveriluttia. Rakennuskonservointi (Kaila; Vihavainen; Ekbohm 1987, 30) ja Pohjalainen talo – kirjojen (Härö; Kaila 1976, 115) mukaan Yli-Lauroselassa ei kuitenkaan käytetty painekyllästettyä puuta, eikä kreosoottitervaa, vaan tavallista puuta ja puutervaa (kuva 16). Varsinkin piharakennusten sisätiloissa, joissa runkomateriaaleja ei ole vuorattu, eikä pintakäsitelty mitenkään, kengitysmateriaalina käytetyt vihertävän sävyiset hirret erottuvat hyvin vanhoista seinähirsistä (kuva 17). Laineen mukaan (2013) puutavaran vihreä väri voi olla peräisin rautavihtrillistä, jolla puutavaraa patinoitiin, jotta korjaukset eivät erottuisi vanhasta rakenteesta. Patinoitu puu ei kuitenkaan koskaan vanhene samalla tavalla kuin käsittelemätön puu.

Kuva 16. Vellisaunan hirsien paikkaus. Lähde: Rakennuskonservointi -kirja s. 30.

Liiverilutin uuden lautakaton pintakäsittelyohjeeksi annettiin 1970-luvun korjauksessa käsittely Rusko II9 lahonsuoja-aineella kahteen kertaan, mutta lähteistä ei selviä, toteutettiinkö tämä. (KYH Ry 1.2.1972) Osa kattojen pintakäsittelymuutoksista on oletettavasti tehty vasta 1980-luvun jälkeen. Useissa rakennuksissa kattolautojen käsittely värittömän puunsuoja-aineen ja mustan väripigmentin seoksella ja paikoin ilmeisesti myös kivihiiipohjaisella tervalla, on muodostanut niihin pinnan, joka erottuu perinteisestä terväkäsittelystä sekä ulkonäön että hajun perusteella (kuva 18).

Kuva 17 Vellisaunan paikkahirsiä sisäpuolelta nähtynä

Kuva 18 Pajan katon 1970-luvun vesikattolautaa, jota on käsitelty ilmeisesti kivihillitervalla

Sisätilojen materiaalivalintoihin kiinnitettiin entisöintiprojektissa paljon huomiota. Tehdyt lisäykset toteutettiin 1970-luvun materiaaleilla ja menetelmillä. Esimerkiksi päärakennukseen korjauksen yhteydessä asennetut kiertovesipatterit ja muutamissa huoneissa käytetyt tapetit olivat tuon ajan normaalia rautakauppatavaraa. Näillä valinnoilla haluttiin kertoa katsojille, että materiaali on uutta ja se sai selkeästi erottua vanhoista pinnoista.

Huoneisiin laitettiin esille kerroksittain vanhoista tapeteista otetut näytteet. Yläkerran ikkunaseinille lisättiin huokoinen kuitulevy, joka tapetoitiin uudella tapetilla. Poikkeus on länsipäädyn toimistokamarin numero 7 päätyseinän tapetti (kuva 19), joka koottiin vanhasta tapetista täydentämällä puuttuvia osia ikkunaseinältä saaduilla paikkapaloilla (KYH Ry 16.9.75). Seinät olisi haluttu pinnoittaa pinkopahvilla, mutta sitä ei tuolloin ollut helposti saatavilla (KYH Ry 26.8.75). Pahvia oli kuitenkin onnistuttu myöhemmin hankkimaan koska pinkopahville maalattiin kopioita talosta löytyneiden shabloona- ja kehysmaalauksen mallien mukaan. (KYH Ry Huoneselitys 13.12.76) Muutamista alakerran huoneista vanhat pinkopahvi- ja tapettipinnoitteet poistettiin kokonaan (kuva 20). Niiden alla ollut sanomalehti poistettiin pesemällä ja seinät jätettiin esille hirsipintaisina. Joidenkin huoneiden lattioista vanha maali pestiin pois lipeällä (2.4.1976). Sisäkatot maalattiin liimamaalilla. Ainoastaan yläkerran porstuakamarin mustakattoinen suruhuone pinkopahvitettiin (KYH Ry 15.10.75). Yläpohjan lisälämpöeristeeksi laitettiin 15-20 cm paksu kerros aikakauden suosikkituotetta eli mineraalivillaa, mutta ei muovikalvoa.

Kuva 19 Vanhan tapetin paikkauksia ja vaurioita yläkerran kamarin 7 länsiseinällä

Kuva 20 Tuvasta poistettiin 1970-luvun korjauksessa tapetit. Lähde: KM Kta.

Modernien tuotteiden ohella käytettiin varsinkin ulkopuolen pintakäsittelyissä perinteisiä materiaaleja kuten tervaa ja punamultaa. Päärakennuksen ulkomaalina käytetyn punamullan keittotaito oli jo unohtumassa, mutta se elvytettiin. Samalla käytettiin vanhan perinteen mukaisesti ikkunalistojen ja räystäslisloistusten maalaukseen lyijyvalkoista öljymaalia. Lyijyvalkoista käytettiin myös keltaisen ulkomaalin sävytykseen. Lyijypitoiset materiaalit on nykyään luokiteltu vaarallisiksi, eikä niitä saa käyttää kuin restaurointitar-

koituksessa. Panu Kaila varoitti ohjeissa lyijyn myrkyllisyydestä jo vuonna 1975 (KYH Ry12.5.1975) Maalarimestarina korjaustyössä toimi ilmajokelainen Orvo Vainio (KYH Ry 30.5.1975)

Päärakennuksen sisätiloihin korjauksen yhteydessä asennetut kiertovesipatterit ja sähköasennukset tehtiin 1970-luvulla pinta-asennuksina osin vanhaa tapaa jäljitellen, mutta toisaalta varsinkin maaseudun vanhoissa rakennuksissa vielä täysin ajan normaalia asennustapaa noudattaen. Sähkökatkaisijoiden määrä haluttiin minimoida, jottei johdotuksia tulisi tiloihin liikaa. Panu Kaila olisi halunnut käyttää vanhaa lyijyvaippajohtoa, mutta ainakin kahvilan osalta urakoitsijan piti tarkastaa, voiko kosteaksi tilaksi luokitellussa huoneessa vielä käyttää sitä vai pitääkö asennukset tehdä muovijohdoin (KYH Ry 6.-7.8.1975). Pyrkimyksenä oli siis osin käyttää vanhojakin materiaaleja. Sähköjohdot on seinissä tapetoitu päältä, joten ne eivät juurikaan erotu pinnoista.

Kirjatuista korjausperiaatteista poiketen (KYH Ry matkakertomus 24.10.1972) ei Yli-Lauroselassakaan kaikki vanha täysin tyydyttänyt tai miellyttänyt 1970-luvun korjaajia. Uutta käyttötarkoitusta varten huonetiloja muokattiin tarkoitukseen sopivammiksi poistamalla väliseiniä, jotka tosin eivät olleet alkuperäisiä seiniä. Huoneiden peltikuoriuuneilla ei nähty olevan suurta arvoa, vaan niitä purettiin ja niiden tilalle hankittiin muualta vanhempaa aikakautta edustavia kaakeliuuneja. Uuneja yritettiin ostaa monista lähiseudun taloista ja osa saatiin hankittua alueella puretuista taloista. Museona talosta tuli siis osin jopa hienompi kuin sen lähtötilanne maalaistalona oli ollut.

Entistämis- ja korjaussuunnittelua varten asetettu työryhmä päätti restauroida päärakennuksen sisätilat 1900-luvun alun asuun, joka oli hyvin säilynyt ja jonka päällä uudempia kerrostumia oli vain vähän. Pöytäkirjassa 4.7.1977 on maininta, että sisätilat on entisöity 1930-luvun asuun (KYH Ry). Vaikuttaa siltä, että osittain kuitenkin haluttiin palata vanhempaankin aikaan, koska 1900-luvun peltikuoriuunien tilalle hankittiin 1800-luvun kaakeliuuneja. Museoviraston kansatieteen toimiston eli Kansallismuseon henkilöstö vastasi museointeriöörien suunnittelusta ja toteutuksesta. Museo sisustettiin pääosin talon alkuperäisillä ja osittain muualta Ilmajoelta hankituilla esineillä. Huonekalujen kuntoarviointi ja niiden kunnostusohjeiden laadinta ovat Yli-Lauroselan 1970-luvun korjaustyön harvoja työvaiheita, joissa mainitaan mukana olleen konservaattorin. Pentti Pietarila laati huonekalujen kunnostusohjeet, joihin sisältyi puhdistusta sekä puun ja maalin paikkailuja, mutta lisäksi ohjeessa korostetaan, että kuluneisuus jätetään. (KYH Ry 3.3.77).

5.3.3 Museorakennusten konservointiperiaatteita 1980-luvulla

Yli-Lauroselan rakennusten muutostyöt museoksi valmistuivat 1970-luvun lopulla, joten 1980-luvulla ei ollut juurikaan tarvetta tehdä korjaus- tai konservointitöitä. Normaali kiinteistönhoito riitti ylläpitämään rakennusten kuntoa ja museonvalvoja vastasi museon toiminnasta. Arkistomateriaalissa on vain yksi matkaraportti koko 1980-luvulta (KYH Ry 6.-7.7.1987). Siinä todetaan päärakennuksen porrasaskelmien ja kivijalan liikahdelleen kahden kovan talven seurauksena niin, että niiden paikoilleen laittaminen olisi välttämätöntä laajempien vaurioiden välttämiseksi. Dokumentteja 1980-luvulta voisi olettaa olevan enemmänkin, mutta tutkimissani arkistomateriaaleissa niitä ei ollut. Pääosa työohjeista varmaankin annettiin puhelimitse tai käsin kirjoitettuina, jolloin ne eivät arkistoituneet mitenkään. (Räsänen, 2017) Viimeisenä museonhoitajana toimineen Irma Kortesuon mukaan joitakin dokumenttikopioita on säilytetty Ilmajoella, mutta pääosin materiaalit on aina tallennettu Helsinkiin, Museoviraston eri yksikköjen arkistoihin ja asiaa hoitaneiden henkilöiden haltuun.

Yleisesti 1980-lukua voi pitää museorakennusten huoltokorjausten aikana, jolloin rakennettiin paljon museovarastoja, ja näyttelytiloihin asennettiin museotekniikkaa sekä uusia LVIS -järjestelmiä. Ainainen rahapula vaivasi museoita, rajoittaen niissä tehtäviä korjauksia, mutta henkilöresurssit museoissa kuitenkin kasvoivat. Henkilökunta ja tehtävät lisääntyivät, kun museot muuttuivat palvelulaitoksiksi. Samalla, kun vakinaisen henkilöstön määrä museoissa kasvoi, vapaaehtoisen talkooväen määrä toiminnassa väheni. (Laine 2013)

Vallitseva taloudellinen kasvukausi näkyi yleisesti rakennusten lisääntyneenä purkamisena ja siirtoina. Rakennusten ulkonäöllä ei ollut enää niin suurta merkitystä, vaan sisätilat nousivat tärkeiksi. Museoissa ryhdyttiin keräämään rakennusfragmentteja, joiden avulla pyrittiin todistamaan rakennusten arvoa. (Laine 2013) 1980-luvulla käyttöön tuli paljon uusia konservointimateriaaleja ja -menetelmiä. Näistä Laine (2013) nostaa esiin polyetyleeniglykolin eli PEGin käytön. Ruotsista, varsinkin Vasa-laivan konservoinnista saadun tiedon ja kokemuksen pohjalta Museovirasto impregnoi PEG:llä paljon varsinkin meriarkeologista materiaalia, joka muuttui käsittelyssä väriltään mustaksi. Oulussa sen sijaan käytettiin menetelmänä hidasta kuivattamista, jolloin puu jäi puun näköiseksi. (Laine 2013)

Korjaustyömailla rakennustyötä tehtiin kovalla kädellä. Esimerkiksi kaupunkitalojen vanhoissa porraskäytävissä, joissa koristemaalaukset oli jo aiemmin peitetty, kivipin-

noille laitettiin usein lasikuitukangas ja pinnat maalattiin Hydrosil-maalilla. Toisaalta samaan aikaan joitakin hyvin säilyneitä, koristemaalattuja porrashuoneita jopa konservoitiin rajatuilta osin, jolloin pintoja käsiteltiin ainoastaan kuivapuhdistamalla. Konservointityössäkin käytettiin runsaasti liuottimia ja maalinpoistoaineita. (Oksa 2015) Väri-tysten valintaa helpottamaan tuli Thorvald Lindqvistin laatima Perinnevärikartta, joka julkaistiin yhteistyössä Tikkurilan väritehtaan kanssa.

Puurakennuksista poistettiin korjausten yhteydessä kaikki vanhat pintakerrokset. Sisätilojen pintarakenteissa ja kalusteissa lakattu puu loi tiloihin ajan hengen mukaista pirtti-tunnelmaa. Lattioissa käytettiin yleisesti muovimattoja. Sisäseinät levytettiin lastu- tai kipsilevyllä, maalattiin lateksilla tai pinnoitettiin makulatuuripaperilla ja tapetoitiin. Edistyksellistä ajassa oli, että ensimmäiset, erityisesti restaurointiin tarkoitetut tapettimallistot, kuten Sanduddin Isoäidin aikaan ja Uula-tuotteen tapettimallisto, tulivat markkinoille. Uula-tuote alkoi myös valmistaa restaurointimaaleja. Kirjo-Piiska toi myyntiin ulkomailta laajan valikoiman erilaisia maaleja ja tarvikkeita. Rakennuskonservaattorikoulutuksen alkaminen oli tietenkin iso kehitysaskel alalle 1980-luvulla. (Oksa 2015)

Museorakennusten konservoinnin päätavoitteena 1980-luvulla oli tilojen rakentaminen näyttelyille. Rakennukset ja interiöörit nähtiin pääasiassa näyttelyiden taustana. Interiöörin sisäpinnat käsiteltiin kokonaan uudelleen. Vanhoja pintakäsittelyjä otettiin esiin ja niistä tallennettiin näytteet arkistoon. Alkuperäisistä malleista poimittiin koristeaiheita ja värisävyjä, joista maalattiin yksinkertaistettuja kopioita yksivärisiin seinä- ja kattopintoihin. Maaleina käytettiin teollisesti valmistettuja perinnemaaleja. Seinissä ja katoissa suosittiin himmeitä pintakäsittelyjä kuten temperaa ja munamattaa. Lattioihin saatettiin maalata viivoja, eri värisiä reunamaalauksia tai oottrauksia. Tärkeässä asemassa olivat museoesineet, näyttely- ja vitriinirakenteet, valaistus, opasteet ja muu museotekniikka. Koska museoita perustettiin 1980-luvulla melkein kaksi sataa (Suomen museohistoria, 408) joukkoon mahtuu rakennusten konservointienkin suhteen hyvin erilaisia ratkaisuja.

Käytän edellä lähteenä haastatteluja, sillä konservointiperiaatteita ei yleensä ole kirjattu korjausprojektien arkistomateriaaleihin. Ensimmäisissä suunnittelukokouksissa on voitu määritellä koko projektin päämääriä koskevia tavoitteita, mutta korjaustöiden periaatteista on kirjattu korkeintaan tavoite säilyttää mahdollisimman paljon vanhaa. Työn edetessä tarkempia linjauksia on tehty suunnittelijoiden, työmaamestarin ja tekijöiden kesken, mutta päätöksiä ei ole kirjattu ylös, saatiikka arkistoitu.

5.3.4 Museorakennusten konservointiperiaatteita 1990-luvulla

Suomessa vallinnut syvä talouslama hiljensi toiminnan museoissakin 1990-luvun alkupuolella. Museohenkilökuntaa lomautettiin, asiakkaita ei saanut enää palvella, eikä voitu tehdä virkamatkoja maakuntaan. Rakennusten korjaukseen tarvittava tieto ja osaaminen vähenivät museoissa, eikä töihin löytynyt enää osaavia tekijöitä. Kuvaavaa on, että esimerkiksi Oulussa Lamminahon talon paja palautettiin takaisin Vaalaan Turkansaaren museosta. (Laine 2013) Rakennusten jatkuvan huollon perinne katkesi 1990-luvun lamaan (Setälä 2011, 180).

Maan taloustilanteen parantuessa vuosikymmenen puolivälin jälkeen alkoi uusien museoiden aika. Esimerkiksi Ähtärissä alkoi vuonna 1996 Tuomarniemen metsäkoulumuseon suunnittelu. Koulumuseon entisöintityö alkoi vuonna 1999 ja se jatkui aina 2000-luvulle asti. Monissa ammatillisesti hoidetuissa museoissa korostettiin klimatologian merkitystä ja keskityttiin vitriinien hankintaan museoihin. (Laine 2013)

Sisätilojen korjauksissa vanhat pintamateriaalit yhä pääosin poistettiin. Paloturvallisuuden vedoten moniin tiloihin saatettiin vaatia pintojen kaksinkertainen kipsilevytytys. Vanhojen rakennusten korjausprojekteissa pintakäsittelymateriaalit vaihtuivat yhä laajemmin tavallisista rautakauppamaaleista erityisiin restaurointimaaleihin kuten hydrosiliini ja saxtemperaani. Saxtemperan ongelmaksi paljastui myöhemmin sen sisältämä kaseiini, joka kosteassa ympäristössä alkoi erittää ammoniakkia ja aiheuttaa sisäilmaongelmia. Tapetteina käytettiin paljon ruotsalaisia mallistoja muun muassa Sandersonin tapetteja. Lisäksi Uula-tuotteen sekä Pihlgren & Ritolan paperitapetit sekä yhä edelleen Sanduddin Isoäidin aikaan tapettimallisto olivat suosittuja. (Oksa 2015). Restaurointitöissä liuottimia ja maalinpoistoaineita käytettiin edelleen runsaasti, vaikka niiden ongelmat tunnistettiin. Tuotteiden haitallisuutta pyrittiin jopa peittämään sitruunan tuoksulla tai valmistamalla hajutonta tärpähtiä. Todellisuudessa tämän kaltaiset tuotteet saattoivat olla käyttäjilleen jopa alkuperäisiä tuotteita haitallisempia, koska niitä ei osattu välttää samalla tavalla kuin voimakkaamman hajuisia perinteisiä valmisteita.

Yli-Lauroselan talomuseon rakennuksille jouduttiin 1990-luvulla tekemään rakenteiden kunnossapitämiseksi paljon enemmän toimenpiteitä kuin edellisellä vuosikymmenellä. Päärakennuksen liikkuneita sokkelikiviä oikaistiin vuonna 1990, mutta keväällä 1991 ne olivat jälleen liikkuneet toisesta kohdasta. (KYH matkakertomus 6.3.1991) Kantavien rakenteiden korjaukset ovat välttämättömiä, ja ne on tehtävä melko nopeasti vaurioiden havaitsemisen jälkeen, jotta rakennus ei pääse muuttamaan muotoaan.

Vesikatteet ovat rakennuksen kuluvin osa ja tavallaan uhrikerros, jonka korjaus tai uusiminen on tehtävä aina tarpeen vaatiessa tai menetetään koko rakennus. Harmaan ladon katto oli vuosikymmenen alussa niin huonokuntoinen, että Museovirasto sai Ilmajoen kunnalta katon korjauskehotuksen (KYH Ry 2.6.1990). Koska harmaa lato toimi museon varastona, sen käyttökin edellytti rakennuksen katon olevan ehjä ja lattian kulkukelpoinen. Ladon pärekatto ja lattia uusittiin vuonna 1992. (KYH Ry 1992). Matkakeromuksen (KYH 6.3.1991) mukaan myös vellisaunan katossa oli pieni vuoto ja seinähirsissä aktiivinen laho- ja hyönteisvaurio. Kaivon lautakaton ja puuliiterin olkikaton kuntoa kehoitettiin lisäksi tarkkailemaan, joskin olkikatolla olevan sammalen Panu Kaila totesi vain suojaavan kattoa. Pienempinä tehtävinä mainitaan tuolloin vielä puiden kaatoa, vesikourujen puhdistusta ja käymälän portaiden kunnostusta sekä pihan ja puutarhan hoitoa.

Vuonna 1993 liiterin olkikaton tekemiseen etsittiin tekijöitä. Apua pyydettiin Ilmajoki-seuraltakin, mutta yhdistyksen jäsenistö oli niin iäkästä, ettei työhön sitä kautta löytynyt talkooväkeä. (KYH Ry 2.8.1993) Syksyllä 1994 ilmajokelaiset Olavi Ujanen ja Pauli Yli-Rahko tekivät katon lopulta palkkatyönä (KYH Ry 19.10.1994).

Tallin ongelmana oli laho ja märkä lattia sekä veden seisominen alinta seinähirttä vasten. Seinähirren tosin mainitaan olevan painekyllästetyllä hirrellä uusittu ja hyväkuntoinen. Lattian ongelma johtui tallin alla olevan virtsakaivon täyttymisestä vedellä. (KYH Ry 6.3.1991). Sama ongelma jatkui yhä vuonna 1993 tallin osalla ja muitakin rakennuksia seisoivat vedessä. Tallin korjauksiin ryhdyttiin vasta vuonna 1999, jolloin tallin seiiniin asennettiin tueksi följarit. Työ tehtiin Ilmajoen käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen toimesta. (KYH Ry 29.4.1999)

Museon aitojen mainitaan olleen rikki ja portin repsahtaneen lähes vuosittain. (KYH Ry 6.3.1991) Aidat ovat rakenteeltaan kevyitä ja lautarakenteisia. Tontin reunoilla kasvava puusto pitää aidat kosteina, jolloin ne myös lahoavat helposti. Portteihin kohdistuu jatkuvaa mekaanista rasitusta, kun niitä avataan ja suljetaan. Savisen maaperän runsas routiminen myös kääntelee helposti aitojen ja porttien tolppia vinoon, jolloin porttien käynti hankaloituu.

Sisätiloissa ei mainita olleen varsinaisia korjaustarpeita. Yläkerran ”Kivijalasta kurkihiirteen” -näyttelyn kuvaplanssit olivat kuitenkin alkaneet haalistua, joten niiden uudistamista pohdittiin vuonna 1991. (KYH Ry 6.3.) Vuonna 1993 kahvila muutettiin erustu-

vaksi ja siihen liittyen vesipistettä siirrettiin sekä 1970-luvun kahvilakalusteet purettiin. (KYH Ry, M. Ivars) Vuosina 1993–94 näyttelytilan valaisimiksi asennettiin halogeenivalot ja museon myyntipistettä parannettiin. Navetassa avattiin kesällä 1993 rakennusfragmenttinäyttely. Museoon kaivattiin lisää toimintaa kuten lauluiltoja, perinneleikkejä, työnäytöksiä, korjaustalkoita ja yleisöluentoja. (KYH Ry 17.–18.3.1993) Vuoden 1999 kohdalle Selja Flinkin korjaushistoriaan (liite 2.) on kirjattuna epäily, että erustuvassa olisi ollut vesivaurio. Tästä kertoo pari arkiston valokuvaa, joissa lattialaudat ovat irti ja huoneessa on kuivauslaite.

Käytössäni olleessa arkistoaineistossa museon korjaustöiden dokumentointi 1990-luvulta on melko niukkaa. Lähdeaineistosta löytyy tietoa, että havaittuja puutteita on korjattu, mutta ei työntekijän nimeä, eikä varsinkaan tietoa siitä, miten työ on tehty. Päärakennuksen, luttiratin ja kaivon lautakattojen tervauksesta löytyy vuodelta 1994 ainoastaan muutama valokuva valmiista lopputuloksesta (kuva 21). Vuosien kuluessa rakennusten hoitoon ja korjaustöihin on ammattilaisten lisäksi osallistunut melkoinen joukko väkeä käsittäen museonvalvojat, työllistetyt, opiskelijat ja talkoolaiset. Heiltä ei voida vaatia työn dokumentointia tai ammattilaisen kädenjälkeä, mutta työtä ohjaavien olisi hyvä tuolloin huolehtia tehtyjen toimenpiteiden muistiin kirjaamisesta.

Yli-Lauroselassa käytetyistä materiaaleista löytyi arkistotietoja hajanaisesti. Vuonna 1991 Panu Kaila ihmetteli liiverin vintillä olleita karboliastioita eli ilmeisesti kivihilitervaa ja pohti, onko sitä tarkoitus käyttää ja jos, niin mihin. (KYH Ry 6.3.1991). Tämä selittänee havaintoni kattojen kivihilitervan hajuisesta ja näköisestä tervasta. Karboli- eli kreosoottiterva muodostaa kovan ja halkeilevan kuoren, joka puualustalla on ongelmallinen, koska se päästää vettä puun sisään, mutta ei ulos, jolloin puu lahoaa. Päärakennuksen, luttiradin ja kaivon lautakatot tervattiin vuonna 1994, mutta arkistomateriaalissa ei mainita mitään käytetyistä materiaaleista. Toisista työvaiheista yksityiskohtaista tietoa on kirjattu muistiin enemmän. Esimerkiksi navetan ja tallin ikkunamaalina käytettiin vuonna 1995 Uula-tuotteen öljymaalina ja liiterin punamultana Uulan faluninpunaista. (KYH Ry 4.11.1995) Harmaan ladon pärekattoa ei pintakäsitelty, sillä perinteisestikään suhteellisen halvan ja lyhytikäinen pärekatteen pintakäsittelyyn ei ole uhrattu työtä ja materiaaleja.

Lama 1990-luvun alussa katkaisi rakennusten huoltotoiminnan, mutta Yli-Lauroselassa saatiin kuitenkin työllistettyjen avulla tehtyä erilaisia korjaus- ja maalaustöitä. Olkikaton tekoon, jota ennen oli tehty talkoilla, ei enää löytynyt kykeneviä tekijöitä ikääntyneiden

osaajien joukosta. Korjauksiin käytettiin osin perinteisiä materiaaleja, mutta osin myös uudempia vaihtoehtoja. Tietoisuus materiaaleista heräsi, kun havaittiin väärin materiaalivalintojen aiheuttavan ongelmia sekä rakennuksille että niiden käyttäjille.

Kuva 21 Kattoja tervauksen jälkeen vuonna 1994. Lähde KYH Ry.

5.3.5 Museorakennusten konservointiperiaatteita 2000-luvulla

Yli-Lauroselan talli oli vuonna 2000 laajojen korjaustöiden kohteena (kuva 22). Rakennusta kengitettiin ja sen lattian alla sijainnut virtsakaivo tyhjennettiin. Samalla rakennukseen tehtiin sisäpuolinen ojitus maaperän kuivattamiseksi ja lattiat sekä parsirakenteet korjattiin. Virtsakaivo täytettiin sepelillä koska kuoppaan kertyi koko ajan vettä, joka piti yläpuolella sijaitsevat alapohjarakenteet jatkuvasti kosteina lahottaen niitä. (KYH Ry 21.6.2000) Alkuperäisessä käytössäkin lattiarakenne vaurioitui kosteuden vuoksi, mutta tuolloin se hyväksyttiin ja lattia uusittiin aina tarpeen vaatiessa.

Museossakin rakenteiden muuttaminen on joskus välttämätöntä, jotta rakennus saadaan säilymään. Tallin käyttötarkoituksen muuttuminen on vaikuttanut siihen, että rakenteet eivät säily kuten ennen. Tällaiset muutostyöt on dokumentoitava huolellisesti ja toteutettava niin, että mahdollisimman paljon alkuperäistä materiaalia saadaan säilymään. Samalla tulee varmistua siitä, että muutokset ovat tarvittaessa poistettavissa, vaikka täysin alkuperäisen tilanteen palauttamiseen ei kyettäisikään. Museokäytössä on ongelmana, että esimerkiksi talliin, jossa ei pidetä enää hevosia, ei synny luonnollista kulumaa, hajua ja patinaa, jos sen rakenteita joudutaan uusimaan. Näin ollen uusitut kohdat tulevat erottumaan vanhoista rakenteista useita vuosia.

Kuva 22 Tallin rakenteiden korjaus vuoden 2000 tienoilla. Lähde Kyh Ry.

Ilmajoen käsi- ja taideteollisuusoppilaitos, joka teki tallin korjaustyöt, hankki myös tarvittavan puumateriaalin. Lahojen seinähirsien tilalle vaihdettiin painekyllästettyä puuta, mutta lattiat ja parsirakenteet korjattiin paikkaamalla (kuva 23). (KYH Ry 21.6.2000) Kun museorakennuksissa uusitaan tai korjataan vanhoja rakenteita, on tavoitteena oltava materiaalien, rakenteiden sekä työtapojen säilyttäminen mahdollisimman samankaltaisina kuin ennen ja siksi korjaustyön huolellinen dokumentointikin on tärkeää.

Kuva 23 Tallin korjaajat ihastelevat kunnostettuja rakenteita. Lähde Kyh Ry.

Museorakennuksia pyrittiin hoitamaan myös ennaltaehkäisevillä konservointitoimilla. Museon piha-aluetta salaojitettiin, jotta maaperää kuivattamalla saataisiin parannettua

rakennusten olosuhteita. Työn suoritti vuoden 2000 marras-joulukuussa Museoviraston Kiinteistöyksikkö. (KYH Ry 20.4.2001). Lähteen mukaan

”Hirsiarinalla varustetun päärakennuksen sadevesikourujen alle asennettiin kattovesien keruukaivot, ulkorakennusten ympärille tehtiin kevyt salaojitus, jonka jälkeen vedet ohjautuvat kunnalliseen sadevesiviemärijärjestelmään.”

Salaojituksella pyrittiin pysäyttämään rakennusten jatkuva vajoaminen alueen saviseen maaperään. Toimenpide tosin on saattanut vaarantaa hirsiarinoiden säilymisen. (Museovirasto 2016 b) Tutkimusaineistosta löytyi muutamia valokuva vuodelta 2001 (kuva 24), joissa piha-aluetta kunnostetaan salaojituksen jäljiltä (KYH Ry 20.4.2001). Tätä työtä koskevat arkistotiedot ovat varmasti tarpeen, mikäli käynnissä oleva seuranta osoittaa, että päärakennuksen perustukset liikkuvat ja ne vaativat korjaustoimenpiteitä. Sama ongelma saattaa koskea myös luttiratia, koska silläkin mainitaan olleen hirsiarinnallinen perustus. Luttiratin perustuksen tosin mainitaan olleen laho jo 1970-luvun alussa, joten se on saatettu muuttua jo tuolloin tehdyissä korjauksissa kokonaan toisenlaiseksi. (KYH Ry 22.3.1972)

Kuva 24 Pihan kunnostusta salaojituksen jäljiltä. Lähde KYH Ry 20.4.2001

Päärakennuksen eteläjulkisivun punamultaus ja ikkunoiden korjaus olivat vuorossa vuonna 2001. (RKY Ry 2.ja 30.7.2001) Ajoissa suoritettavat kunnostus- ja pintakäsittelytyöt suojaavat puurakenteita valon aiheuttamalta vaurioitumiselta ja auttavat siten rakenteita kestämään kauemmin. Myös alkuperäistä materiaalia saadaan säilytettyä kauemmin, kun puuta ei päästetä alkuunkaan vaurioitumaan. Pintakäsittelymateriaalien valinnoista on käytettävissä enemmän arkistotietoa kuin puumateriaalien hankinnoista.

Päärakennuksen eteläjulkisivun punamultaustyössä kiinnitettiin paljon huomiota varsinkin punamullan oikeaan sävyyn. Reseptissä oli pääosa italianpunaista ja vähän faluninpunaista. Päärakennuksen ikkunamaalista ei tässä aineistossa sen sijaan mainita maalilaatua tai sävyä. Lyijymaalilla maalaamista tuskin jatkettiin, mutta onneksi ikkunoiden maalaajaa muistettiin varoittaa lyijymaalin vaarallisuudesta. (KYH Ry 2.7.2001)

Päärakennuksen yläkerran näyttelytilojen hätäpoistumisteiden riittämättömyys nousi akuutiksi ongelmaksi vuonna 2006 pidetyssä palotarkastuksessa. Koska yläkerrasta on vain yksi kulkureitti alakertaan, piti ikkunoiden alapuolelle tehdä puiset hätäpoistumistikkaat. (KYH Ry 19.10.2006) Vaikka ne ovat uusi lisäys julkisivuun, niistä ei mielestäni ole juurikaan esteettistä haittaa. Lisäksi tikkaat voidaan helposti poistaa, mikäli niitä ei jostain syystä enää myöhemmin edellytettäisi.

Harmaan ladon pärekatto uusittiin vuonna 2008. Päreiden kestoiksi arvioidaan noin viisitoista vuotta. Rakennuksen runko on kuitenkin päässyt muuttamaan muotoaan, jolloin kattoon on tullut vuotokohtia (kuva 25).

Kuva 25 Harmaan ladon kannattajan nurjahdus on aiheuttanut harjalinjan painumisen.

Puuliiterin korjauksessa vuosina 2008 – 2009 oikaistiin ja korjattiin ensin seinien alaosan rakenteet ja vasta sen jälkeen uusittiin olkikatto. Katto-oljet hankittiin paikallisilta maanviljelijöiltä, mutta rakennuttaja Päivi Erosen piti tehdä paljon työtä saadakseen hankittua riittävän määrän hyvälaatuisia katto-olkia. Olki on nykyään harvinainen kate-

materiaali jopa museoissa. Siksi on erityisen tärkeää ylläpitää rukiin kasvatuksen, olkien käsittelyn ja korjuun sekä työtapojen perinteinen osaaminen, oikeat kattamisen työmenetelmät ja vanhojen rakenteiden tuntemus. Samalla tulee tallettaa myös paikalliset traditiot, joissa voi olla suuriakin kylä-, paikkakunta- tai maakuntakohtaisia eroja. Tarkalla dokumentoinnilla on tällaisessa työssä aivan erityisen suuri merkitys.

Museoiden resurssit eivät palautuneet enää 1990-luvun laman jälkeen ja laskusuhdanne jatkui yhä 2000-luvulla. Tässä heikossa taloustilanteessa Seinäjoelta alkoi valmistua ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita rakennuskonservaattoreita työmarkkinoille. Positiivista 2000-luvulle tultaessa on, että ajattelutavassa tapahtui kehitystä. Tällä vuosituhannella jo hetkittäin hyväksytään, että vanha saa myös näyttää vanhalta. Esimerkkinä tästä voi mainita Pro Kirkkokatu 1 b ry:n talon Kristiinankaupungissa, josta ei ole tarkoituskaan korjata kaikkia vaurioita. Kohteessa on tarkoitus ”siedätys hoitaa” ihmisiä, että he oppisivat kestämään vanhojen rakenteiden vinoutta, iän jättämiä jälkiä sekä näkemään kauneutta kuluneisuudessa. Opittavaa on, sillä vaikka moni museokin sijaitsee vanhassa arvorakennuksessa, niiden korjauksissa tavoitellaan vain tilojen esteettistä kauneutta ja hienoa lopputulosta rakennuksen arvoista välittämättä. Varsinkin taide- ja kulttuurihistoriallisten museoiden korjaukset tehdään yhä ensisijaisesti kunnioittaen niihin sijoitettavan taiteen ja esineistön arvoja. (Laine 2013)

Positiivista kehitystä 2000-luvun alun korjausrakentamisessa ilmentää se, että myös vaatimattomampia rakennuksia on alettu arvostaa restaurointikohteina. Vaikka sisätilojen korjausten yhteydessä vanhat pintakäsittelyt on yhä pääosin poistettu, ovat mm. huokoinen kuitulevy samoin kuin pinkopahvi ja makulatuuripaperi sentään palanneet käyttöön. Tähän ovat johtaneet rakennuksissa lisääntyneet sisäilmaongelmat ja niihin ratkaisuksi oivallettu rakenteiden hengittävyden parantaminen. Vanhoissa korjauskohdeissa on siirrytty entistä enemmän perinnet materiaaleihin mm. liima- ja öljymaalien käyttöön sekä tapeteiksi halutaan paperitapetteja. Monien tapettien pintaan valmistajat tosin ruiskuttavat ohuen kerroksen muovipitoista suoja-ainetta, jolloin niiden tavoiteltu hengittävyys estyy. Hienoimpiin restaurointikohteisiin on ryhdytty hankkimaan jopa käsin laattapainettuja tapetteja, joissa on käytetty liimamaalia painoväriinä. (Oksa 2015)

Rakennusten ulkopintojen ongelmaksi on oletetun ilmastonmuutoksen, ilman vähentyneen rikkikuormituksen ja samaan aikaan lisääntyneiden tyyppipäästöjen vuoksi muodostunut runsas homeiden, levien ja sammaleiden kasvu. Kasvua on edistänyt osaltaan pintakäsittelyaineiden myrkyllisten homeenestoaineiden korvaaminen vähemmän

myrkyllisillä. Tästä johtuen rakennusten ulkopintoja on jatkossa puhdistettava yhä useammin, mikä vuorostaan taas kuluttaa ja rasittaa pintoja.

5.3.6 Museorakennusten konservointiperiaatteista 2010-luvulla

Yli-Lauroselan tallin lautakatto korjattiin ja tervattiin vuosina 2011 – 2012 (kuva 26). Lisäksi museoalueen aitoja ja portteja kunnostettiin. Senaatti-kiinteistöjen otettua rakennuskanta hoitoonsa vuonna 2014 puutarhaa ja alueen puustoa karsittiin runsaasti, ja rakennuksista teetettiin kuntoarvio. Vuoden 2016 lopussa korjattiin myös kärryliiterin sementtitiilikatto ja 2017 aloitettiin päärakennuksen katon korjaus. Toivottavasti museotoiminta Yli-Lauroselassa jatkuu edelleen, jotta vältytään tekemästä rakennuksille uudelleen yhtä suuria muutoksia kuin 1970-luvun käyttötarkoituksen muutoksen vuoksi. Yli-Lauroselan ohella muidenkin museoiden kohdalla yhteiskunnan 2010-luvulla yhä syventynyt talouden laskusuhdanne ja lama ovat merkinneet lisää leikkauksia ja johtaneet jopa museoiden sulkemisiin. (Kostet J. 2016, Laine 2013 ja Setälä 2011, 180)

Tallin kaarevan lautakaton korjausta varten Museovirasto hankki urakoitsijalle tarvittavan erikoispuumateriaalin ja tervaa. Hankinta vaatii paljon valmistelu-aikaa ennen työn toteutusta. Oksatonta ja tiheäsyistä männyn sydänpuuta löytyi lautoja varten ilmeisesti Venäjän Karjalasta. Tervaa poltetaan yhä Pohjanmaan maakunnissakin, mutta yleensä sitä on hankittu Museoviraston kohteisiin Kainuusta, jossa toimii vielä joitakin tervaa ammatikseen polttavia yrittäjiä. (Kivimäki, 2014). Museovirasto voi jatkossakin toimia asiantuntijana tämän kaltaisten erikoismateriaalien hankinnassa, sillä Museovirasto on solminut kumppanuus- ja yhteistyösopimukset arvokohteiden vaalimisesta Metsähallituksen ja Senaatti-kiinteistöjen kanssa. (Härö 2014)

Senaatti-kiinteistöillä (2014) on omat arvokiinteistöjen hoito- ja korjausperiaatteet, joiden pohjalta se toimii myös Yli-Lauroselassa:

”Suojeltujen rakennusten korjaustyössä pyritään säilyttämään mahdollisimman suuri osa rakennuksen olemassa olevasta materiaalista. Rakennusosia uusitaan vain, kun olemassa olevaa ei kohtuudella voida korjata. Uusittavat rakennusosat tehdään ensisijaisesti vanhan mallin mukaisesti. Taloteknisten järjestelmien suunnittelussa lähdetään olemassa olevien järjestelmien parantamisesta.”

Kuva 26 Tallin uusi lautakatto tervattiin uudelleen vuonna 2012.

Konservoinnin työmenetelmiä valittaessa 2010-luvulla vallalla ovat yhä samat pääperiaatteet kuin 1970-luvulla Burran julistuksessa eli perinteisten materiaalien ja työtapojen käyttö, toimenpiteiden minimointi, alkuperäisen materiaalin säilyttäminen, näytteiden säilyttäminen purettavista tai poistettavista osista sekä tehtyjen muutosten poistettavuuden ja/tai korjattavuuden varmistaminen. Uutta materiaalia tai tuotteita käytettäessä, tulisi valita tuote, jota olisi saatavissa vielä seuraavaakin korjausta tehtäessä. Tarkka dokumentointi on kiihtyvällä tahdilla vaihtuvissa tilanteissa entistä tärkeämpää. Enää ei voi luottaa, että sama henkilö hoitaa museokohdetta vuodesta toiseen ja tuntee aikaisemmin tehdyt toimenpiteet. Vanhan kunnioitusta vaaditaan, sillä alkuperäisen arkkitehtuurin ja rakenteiden häviäminen pala palalta vuosikymmenien mittaan tehtävillä, pienilläkin korjauksilla, muuttaa kokonaisuutta (kuva 27). Jos museosta jää kävijälle epäaito mielikuva, se menettää uskottavuutensa, todistusvoimansa ja arvonsa. Asiakas kokee tulleen huijatuksi, jos esillä on vain kopioita alkuperäisestä.

Aina muutoksia ei voi välttää museossakaan. Tuolloin tarkka dokumentointi, josta selviää koko korjausprosessi, sen syyt, seuraukset ja lopputulos, on tekijän paras turva ja tuki, kun tehtyjä ratkaisuja myöhemmin arvostellaan tai tehdyille ratkaisuille haetaan selityksiä. Taustoja ja lähtökohtia tuntematta ratkaisuja on usein helppo arvostella. Kun korjausprosessi aukaistaan, huomataan, että ratkaisut on pääosin kuitenkin tehty juuri tässä tapauksessa parhaalla mahdollisella tavalla ja perustellun harkinnan pohjalta. Tästä syystä dokumentointien on hyvä olla museossa vapaasti kävijöiden nähtävillä.

Kuva 27 Hyysin katon alusrakenteet on tehty vesivanerista.

Koko yhteiskunnassa rakennuskannan kierto on nopeutunut tällä vuosikymmenellä. Vain kymmenen vuoden ikäisiä rakennuksia saatetaan purkaa ja hävittää. Tästä huolimatta yhä suurempi osa nykyrakentamisesta on vanhan rakennuskannan korjaamista. Rakentamisessa kuljetaan peruskorjauksesta toiseen ja rajutkin muutokset rakennuksissa sallitaan, jotta ne saadaan pysymään käytössä. Museoviraston erikoistutkija Elisa Heikkilä (2011, 165) listaa aikamme ongelmiksi korjauksissa tiukat aikataulut ja ontuvan valvonnan, jossa edes mallitöitä ei ehditä tarkastaa riittävästi. Yleinen välinpitämättömyys valtaa alaa johtaen oman työn arvostuksen laskemiseen.

Rakennuspintakonservaattori Ulla Setälä (2011, 180) kokee, että viime aikoina pintakerroksia on uusittu surutta, kun taas rakenteita on säilytetty enemmän. Toisaalta kokonaisia huoneita saatetaan uhrata teknisiksi tiloiksi. Setälän mukaan tämän hetken perustelut vanhojen pintakerrosten poistamiselle ovat mikrobit, homeitiöt ja tekniikan uusiminen. Alkuperäistä materiaalia häviää myös pintojen puhdistuksissa. Tiedon ja ymmärryksen puutteessa patinoiteja poistetaan, kun niitä luullaan liaksi. Tutkimuksissa kirjataan pinnasta muistiin vain väri, eikä huomioida materiaaleja, työtapaa ja yksilöllistä käden jälkeä. Toisaalta korjauksissa saatetaan olla jopa liian huolellisia. Tekemällä rekonstruktioista täydellisen huoliteltuja ja suorita, viivoista tulee elottomia ja työstä puuttuu käsityön jälki.

2010-luvulta eteenpäin suunnittelijat ovat halunneet piilottaa väriportaikot, tapettinäytteet sekä muut aidot fragmentit, mitä vanhoista rakennuksista on jäänyt korjauksessa

jäljelle. Oikein sijoitettuina ja sopivan kokoisina nämä näytteet eivät vaikuta tilan kokonaiselämyksen kokemiseen, vaan ne suovat katsojalle tämän halutessa mahdollisuuden kurkistaa aitoon historiaan. Räsänen pohtii, rajoittaako portaitkot suunnittelijan vapautta tilankäytön suhteen vai pelkääkö suunnittelija, että hänen valintansa eivät tyydytä kävijää, joka ihastelee entisaikojen värien ja kuvioiden kirjoa. (Räsänen, 2017)

Materiaaleissa tapahtuu jatkuvaa muutosta sekä tuotekehityksen että lainsäädännön vaikutuksesta. Suuri muutos aiheutui, kun liuotinainepohjaisten pintakäsittelyaineiden käytöstä piti luopua työturvallisuusmääräysten tiukentuessa 2000-luvun alussa (Finlex 269/2012) Tämän seurauksena restaurointialalla on siirrytty käyttämään yhä enemmän perinteisiä liima- ja öljymaaleja, mutta osin myös keinotekoisia, perinteisiä materiaaleja jäljitteleviä materiaaleja kuten markkinoille tullutta vesiliukoista oksalakkaa ja vesiohenneisiä öljymaaleja. (Oksa 2015). Setälä nostaa esiin kaksinaismoraalisen toimintatavan, kun restauroinneissa pintarakenteet tehdään perinnemaaleilla, mutta pohjamaaleina käytetään moderneja maaleja. (Setälä 2011, 181). Jo 1980-luvulta lähtien Pentti Pietarila on puhunut ongelmasta, joka saattaa syntyä nykyrakenteiden monimateriaalisuudesta, kun rakenteissa on alla alkuperäistä materiaalia, välissä aiempien korjausten materiaaleja ja päällimmäisenä nykyisiä muovipohjaisia konservointimateriaaleja, joiden todellista ikääntymisprosessia ei tunneta. (Räsänen 2017) Parhailaan käydään taistelua myös perinteisen tervan käytöstä. Euroopan kemikaalilainsäädäntö Reach edellyttää markkinoille tuotavien kemikaalien rekisteröintiä 1.6.2018 mennessä. Ilman kallista rekisteröintiä mäntytervan kaupallinen valmistus tulee mahdottomaksi. (Pelasteaan terva, 2017) Tervalle ei ole tiedossa korvaavaa materiaalia. Tämä ongelma koskettaa läheisesti Yli-Lauroselaakin, jonka rakennusten katot kaipaavat suojakseen säännöllisesti uusia tervakerroksia.

5.4 Rakennusten käyttö- ja hoitoperiaatteet 1960-2010-luvuilla

Suhtautuminen Yli-Lauroselan rakennuksiin ja niiden käyttöön on muuttunut vuosikymmenten aikana. Nykyinen museo oli 1960-luvulle asti maatila, jonka rakennukset olivat käyttörakennuksia omistajilleen. Ne palvelivat asumista ja maatilän erilaisia toimintoja, jolloin niitä korjattiin asumisen ja käytön tarpeista lähtien. Korjaustyöt maataloissa on tehty perinteisesti pääosin oman väen ja palkollisten toimesta. Erikoistöihin on palkattu tarvittaessa ammattimiehiä kuten muurari, puuseppä, jne. Korjaushistorian (Liite 2.) mukaan tilalla on tehty vain satunnaisia korjaus- ja rakennustöitä 1900-luvun alkuvuosikymmenten aikana. Talossa viimeksi asunut sisaruspari eli vaatimatonta elämää talonpoikaistalon komeista puitteista huolimatta. Heidän jälkeensä tilalla asui het-

ken vuokralaisia, joiden aikana rakennuksiin ei tiettävästi tehty muutoksia. Rakennukset olivat rappeutuneita ja ympäristö hoitamaton tilan siirtyessä valtiolle.

Tilan muuttuessa museoksi 1970-luvulla, rakennusten käyttötarkoitukset muuttuivat totaalisesti. Käyttö muuttui yksityisestä julkiseksi. Maatalousrakennukset muuttuivat näyttely-, varasto- ja työtiloiksi. Rakennusten korjauksesta vastasi valtion korjausorganisaatio, jonka alaisuudessa työn tekivät Keski-Suomen ja Vaasan piirirakennustoimiston työntekijät. Työtä ohjattiin ja valvottiin Helsingistä, mutta projektiin osallistui arviolta parikymmentä alueen ammattilaisia ja useita lähialueen yrityksiä työntekijöineen (KYH ry päiväämätön listaus restaurointityöhön osallistuneista) Vuonna 1976 rakennukset tulivat Rakennushallituksen Vaasan piirirakennustoimiston korjaushuollon piiriin. Tilanne jatkui samanlaisena 1980- ja 1990-luvun ajan. Vahtimestaria tai museonvalvojaa pyydettiin vuosittain tekemään pieniä huoltotöitä. Milloin hiekkakasa oli vasten liiverin seinää ja kostutti seinän tai navetan vesikourut olivat täynnä sammalta. Joskus taas aidat, talotikkaat ja hyysien portaat tai kaiteet kaipasivat uusimista tai korjaamista. (KYH ry 6.3.1991)

Pihan ja tontin kasvillisuuden hoidosta tehtiin erillinen kunnostussuunnitelma keväällä 1994. Samassa yhteydessä havaittiin, että museoon oli kertynyt tavaraa, jota piti hävittää mm. kosteissa tiloissa tuhoutuneita museoesineitä, ylimääräisiä rakennusfragmentteja, vanhoja kalusteita ja laitteita. (KYH Ry 6.3.1991, 7.–18.3.1993, 20.4.1994) Avuksi monenlaisiin huolto- ja ylläpitotöihin palkattiin kesäkaudeksi 1995 työllistetty maalari. (KYH Ry 4.11.1995) Museovirastosta tuli vuonna 1995 oma, itsenäinen kiinteistöyksikkö valtion kiinteistövarallisuuden hoidosta annetun asetuksen (159/1995) mukaisesti. (Härö M., Ryyppö M. 2015)

Museoviraston Kansallismuseon ja Rakennushistorian osaston väki valvoi kohdetta ja siellä tehtyjä korjaustöitä vielä 2000-luvun alussa. Kansallismuseon konservaatorit kävivät laittamassa näyttelyt kuntoon keväisin ja pakkaamassa arimmat materiaalit varastoon syksyisin. Seurasaaren konservaatorit ja Museoviraston Kiinteistöyksikkö tekivät joitakin erikoistöitä Yli-Lauroselassa, mutta pääosin huoltotöistä kohteessa vastasivat tuolloinkin yksityiset kiinteistönhuoltoyritykset. (liite 2.) Restaurointitöiden, varsinkin vesikattojen, tekemiseen on käytetty myös paikallista alan yritystä.

Suuri muutos rakennusten hoidossa ja käytössä tapahtui Museoviraston säästöpainoiden vuoksi vuonna 2012, jolloin museonhoitajan työsuhde irtisanottiin. Näyttelytoiminta

loppui ja muukin käyttö hiipui, kun museon aukiolo rajoittui lähinnä kesäaikaan. Senaatti-kiinteistöt ottivat rakennuskannan hoitoonsa vuonna 2014. Museoviraston kansallismuseon konservattorien työpanos jäi pois. Samoin Kulttuuriympäristön hoito -yksikön resurssit yleisesti supistuivat ja heidän osakseen jäi toimia kohteissa tarvittaessa erikoisasantuntijoina ja neuvonantajina. Joitakin hoitotoimenpiteitä on hankittu ostopalveluna Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseolta, mutta työhön varattu resurssi tuskin riittää kattamaan koko museon hoitotarvetta. (Kuivaniemi 2016)

6 Yli-Lauroselan talomuseon konservointiperiaatteet 2017

Kuluneiden vuosikymmenten aikana rakennusten korjausprojekteissa periaatteet ovat tulleet aiempaa selkeämmin ja tiedostetummin konservointi- ja restaurointiratkaisujen pohjaksi. Periaatteet kehittyvät ja muuttuvat hioutumalla yhteisten kokemusten ja keskustelujen pohjalta arkisen työn ohessa (Kovanen 2015, 7-8). Kun Yli-Lauroselan rakennuksia ryhdytään korjaamaan, ovat työn lähtökohtana 1800- ja 1900-luvulta peräisin olevat rakennukset kaikkine niihin tähän mennessä tehtyine muutoksineen. Tämän ajan kuluessa myös konservointiperiaatteet ovat ehtineet kehittyä ja muuttua. Jotta konservointiperiaatteiden muuttumista voi verrata tähän päivään, olen koonnut tähän näkemyksiäni nykyhetken konservointiperiaatteista, joita voisi soveltaa käyttöön Yli-Lauroselassakin. Laadin **taulukon eri** aikakausien julistuksissa ja ohjeissa tärkeinä pidetyistä **konservointiperiaatteista**, liite 4. Merkitsin taulukkoon, mitä periaatteista on oman käsitykseni mukaan noudatettu Yli-Lauroselan korjauksissa tutkimusaikana 1960-2010 -luvulla, ja mitä periaatteita olisi hyvä noudattaa nyt ja tulevaisuudessa.

6.1 Yli-Lauroselan tutkiminen

Ennen konservointitoimenpiteitä on tehtävä riittävä määrä tutkimuksia, jotta voidaan varmistua siitä, että suunnitellut toimenpiteet ovat oikeita, eivätkä ne aiheuta kohteelle lisää vaurioita. Tällaisia pitkäaikaisia taustaselvityksiä Yli-Lauroselassa ovat esim. kosteus- ja lämpötilaolosuhteiden seuranta sekä jo käynnissä oleva rakenteiden painuma-seuranta. Konservoinnissa hyvin suunniteltu on yleensä vasta puoliksi tehty. Suunnitelmiin tulee aina muutoksia, joihin on varauduttava reagoimaan. Siksi työn aikataulu tulee laatia jo alussa riittävän väljäksi.

Rakenteissa havaittuja vaurioita tulee seurata ja tutkia. On ehdottoman tärkeää päästä ensisijaisen vaurionaiheuttajan jäljille. Koska jokainen muutos synnyttää ympäristösään eksponentiaalisen määrän uusia muutostarpeita, tulee tarkasti selvittää ensim-

mäisenkään muutoksen välttämättömyys. Toisaalta jokaisen tehdyn toimenpiteen jälkeen kannattaa tarkkailla korjauksen kokonaisvaikutuksia, sillä yhden vaurion korjaaminen saattaa muuttaa tilannetta myös toisessa vauriokohdassa. Esimerkiksi Yli-Lauroselan kantavien alapohjarakenteiden korjaaminen voi poistaa välipohjan ja toisen kerroksen kohdalla havaittuja ongelmia ja vähentää korjaustarpeita näissä kohdissa.

Tässä vaiheessa, kun Yli-Laurosela on siirtynyt uudelle ylläpitäjälle, on tärkeää koota Museoviraston tutkimusmateriaalit kohteesta yhteen sekä varmistaa, että materiaalit on arkistoitu digitaalisesti ja ovat saatavilla käyttökelpoisessa muodossa. On tärkeää, että tutkimus kohteessa yhä jatkuu. Kaikki toimenpiteet, kuten nyt käynnissä oleva pääarakennuksen vesikatkon korjaus, tulee dokumentoida ja raportoida materiaalitietoineen, näytteineen ja havaintoineen. Tähän päästään, kun käytetään ammattitaitoisia tekijöitä, joilta edellytetään arkistoitavaa raporttia tulevaa käyttöä ja tutkimusta varten. Vain edellisistä korjausvaiheista säilynyt tarkka tieto mahdollistaa kokemuksen kertymisen ja erehdyksistä ja onnistumisista oppimisen seuraavissa korjauksissa, jotka toistuvat harvoin, jopa vasta vuosikymmenien kuluttua.

6.2 Yli- Lauroselan arvot ja merkityksen säilyttäminen

Yli-Laurosela arvotettiin vuonna 2013, kun se valittiin Museoviraston kulttuurihistoriallisesti merkittävän kiinteistövarallisuuden joukosta strategisten kohteiden kategoriaan. Sitä siis pidetään edelleen tärkeänä, säilytettävänä kohteena ja sen arvotuksesta tulee pitää kiinni jatkossakin. Päätöksessä säilyttämistä perustellaan seuraavasti:

”Nämä erikoismuseot ja linnat välittävät ja täydentävät kuvaa Suomen historiasta autenttisine kokoelmineen ja omine tarinoineen omassa kulttuurimaisemassaan”
(Härö M., Ryyppö M. 2015)

Jo 1900-luvun alussa havaittiin ilmiö, että neljä- tai seitsemänkymmentä vuotta aiemmin tehtyjen restaurointien puutteellisuuksia kritisoitiin ankarasti ja niiden tavoitteet ja aikaansaannokset haluttiin hävittää. Nykyäänkin on tyypillistä, ettei edellisen korjauksen tuloksia arvosteta ja niitä vähätellään. Yli-Lauroselan kohdalla eletään siis tässä suhteessa vaarallista aikaa. Vilhelm Helander (2014, 18) kutsuu revanssirestauroinniksi tätä halua tehdä kaikki paremmin kuin viimeksi. Myös Panu Kaila (2013) varoittaa tekemästä korjauksia paremmin kuin ennen ja kehottaa tekemään vain niin kuin ennen. Onkin syytä muistaa, että emme millään toimenpiteillä pysty lisäämään kohteen autenttisuutta, vaan ainoastaan tuhoamaan sitä. (Muñoz Viñas 2013) On siis syytä arvostaa edellisten tekijöiden ratkaisuja, olla nöyrä ja olla pitämättä itseään heitä taitavampana.

Uskon, että tyytymällä nykyiseen ja tekemällä tarpeen vaatiessa vain välttämättömiä toimenpiteitä, pieni kokonaisuus kerrallaan, Yli-Lauroselan merkitys ja arvot säilyvät parhaiten.

Museorakennusten korjaustyöt vaikuttavat siihen, miten museokävijä kokee kohteen **aitouden**. Uutuuttaan kiiltävä ja maalilta tuoksuva museo, josta kaikki patina on poistettu, ei synnytä kokemusta historiallisesta kohteesta. Ilmiön havaitsi suuressa mittakaavassa Raumalla, kun kaupunki valittiin Unescon maailmanperintölistalle. Kaupungissa kaikki kunnostivat kilvan rakennuksiaan ja vanhan kaupungin henki katosi joksikin aikaa. Kaupunkiin patina palaa käytön mukana, mutta museoon sen syntyminen vie vähintään puoli vuosisataa kuten voi huomata Yli-Lauroselassakin. Kirjassaan Maalari maalasi taloa (2009, 45) Kaila kiteyttää asian seuraavasti:

”Liialla kiireellä ja liialla rahalla kunnostetut historialliset ympäristöt menettävät jostain korvaamatonta: ajan kosketeltavan läsnäolon. Sadan vuoden aikaansaama vanhentuminen on äärettömän arvokasta; sitä ei saa rahalla, sen toimitusaika on sata vuotta.”

Ruotsalainen antikvaari Sigurd Curman korosti jo 1900-luvun alkupuolelta lähtien **tunnelman ja elämysten kokemisen tärkeyttä**. Panu Kaila (2014) toteaa haastattelussa olleensa onnekas koska sai kokea Yli-Lauroselan ennen sen korjausta. Hänestä melkein poikkeuksetta rakennukset menettävät elämysarvoaan kunnostuksessa. Kohteen tulee tehdä kävijään vaikutus. Wau! On oltava tunnelmaa ja kävijän pitää kokea kohteessa jotakin elämyksellistä. Esimerkiksi Yli-Lauroselassa tuvan valaisemiseen käytettiin öljylamppuja ja takassa poltettiin tulta, kun Suomen arkkitehtiiliiton jäsenet tekivät sinne retken korjausten valmistuttua. Myös Helander (2014,16) ja espanjalainen nykyfilosofi Muñoz Viñas tuovat esiin tunnelman ja elämysten kokemuksen tärkeitä merkityksiä. Yli-Lauroselassa ei saa nykyään käyttää tulisijoja, mutta elämyksiä voidaan luoda monella tavalla. Nykyihmiselle voi olla elämys vain istua ison tuvan hiljaisessa hämärässä.

6.3 Konservointitoimenpiteistä päättäminen

6.3.1 Konservointiasteen määrittely

Kohde määrittelee aina konservointityön lähtökohdat, joten periaatteita tarkasteltaessa on analysoitava toimenpiteiden vaikutukset koko museoalueella. Ratkaisut ovat monen tekijän kuten hinnan, kestävyuden ja rakenteiden osalta harkittuja kompromisseja. Kohteen arvot ja koko konservointiprosessin tavoitteet määrittelevät sen, mihin ratkaisuun kussakin tapauksessa päädytään. Konservointi on aina ihmisten subjektiivisten päätös-

ten pohjalta syntyvää toimintaa, jonka tuloksista päätösvaltaa käyttävien on kannettava myös vastuu. Konservointi on kompromissi, jossa jotain aina hävitään, jos toisella osaluueella jotain voitetaan. (Muñoz Viñas 2013) Konservoinnissa tulee tunnustaa, että tehdyt ratkaisut eivät aina ole oikeita. Janne Vilkuna on ilmaissut asian artikkelissaan kirjassa *Museologia tänään* (2009, 22):

"Onkin paradoksi, että mitä enemmän konservaattorit ja etenkin restauroijat ahkerovat jonkin kohteen ulkonaisesti ennallaan pitämiseksi, sitä epäaidommaksi kohde ajan myötä muuttuu."

Rakennuskonservoinnissa on hyväksyttävä lähtökohdaksi, että museorakennus on pääsääntöisesti "käyttöesine" toisin kuin museokokoelmat. Poikkeuksena tästä ovat Seurasaaren rakennukset, jotka Museovirasto on määritellyt museoesineiksi perustellen määrittelyä sillä, että kohteet ovat lämmittämättömiä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2013). Käyttö luo edellytyksiä kohteen säilymiselle, mutta samalla se myös määrää ja rajoittaa rakennuksen käsittelyä. Kaikkien rakennusten on täytettävä rakennusmääräysten mukaiset vaatimukset niiden terveellisyyden ja turvallisuuden suhteen. Museon pelastussuunnitelmat sekä kokoelmien ja näyttelyiden suojelusuunnitelmat on pidettävä ajan tasalla ja huolehdittava, että rakennusten käyttäjät tuntevat ne ja osaavat tarvittaessa toimia niiden mukaisesti. Vaikka viranomaismääräyksiä on noudatettava rakennusuojelukohteissakin, voidaan yhteistyössä viranomaisten kanssa yleensä löytää hyviä, soveltavia ratkaisuja määräysten täyttämiseksi tällaisissa erityiskohteissa. Viranomaisten asenteet ovat muuttuneet ymmärtävämmiksi ja sallivammiksi, sillä uudempiin lakiteksteihin kirjatut lausekkeet antavat muun muassa kuntien rakennustarkastajille mahdollisuuden joustaa harkintansa mukaan lakien ja asetusten soveltamismääräyksistä kohteiden kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämiseksi. (Ympäristöministeriö 2015)

Pitkän aikavälin huolto- ja hoitosuunnitelmat ovat tärkeä osa ennaltaehkäisevää konservointia, jotka parantavat sekä rakennusten että niiden käyttäjien asemaa. Koska ei ole olemassa rakennuksia, jotka säilyvät huoltamatta, museorakennuksetkin vaativat säilykseen hoitoa. Tällöin lähtökohtana on, että toimenpiteet kohteissa toteutetaan ensisijaisesti säilyttämällä eli konservoiden. Esimerkki ennaltaehkäisevästä konservointityöstä, jota Yli-Lauroselassakin tulisi tehdä, on maan pinnan laskeminen rakennusten ympäriltä ja sen muotoilu rakennusten ympäristön kuivattamiseksi. Siinä toteutuu Helderin esittämä (2014,17) tavoite, että pienimmillä mahdollisilla interventioilla saavutetaan mahdollisimman suuri hyöty.

Jotta pystytään seuraamaan rakennusten kuntoa ja estämään vaurioiden syntyä jo ennalta, on järjestettävä pääsy tai vähintään mahdollisuus nähdä rakenteisiin ja erillisiin tiloihin kuten alapohjaan ja vintille. Näin suuria korjaustarpeita ei pääse syntymään, kun ongelmat havaitaan jo riittävän varhaisessa vaiheessa. Suomeen on, ikävä kyllä, vaikiintunut välinpitämättömyyden kulttuuri, jossa ongelmista tiedetään, mutta toimenpiteisiin ryhdytään vasta siinä vaiheessa, kun vaaditaan laajoja, kalliita ja monimutkaisia korjauksia. Lisäksi materiaalit saattavat olla siinä vaiheessa jo niin pahoin vaurioituneet, että ne eivät ole enää käyttökelpoisia tai korjattavissa, vaan kaikki joudutaan uusimaan. Tämän kaltainen toimintatapa ei voi olla eduksi kiinteistön omistajille tai siellä toimiville. Siksi rakennusten hoidossa tulisi siirtyä sairaiden rakennusten hoidosta niiden terveydenhoitoon, samoin kuin on tehty ihmistenkin suhteen. Varhainen puuttuminen rakennusten ongelmiin tulee varmasti edullisemmaksi yhteiskunnalle, joka muutenkin painii jo valtavan korjausvelan kanssa.

Käyttörakennuksen korjaukset eivät pitkällä aikavälillä voi olla vain puhtaasti konservoivia. Helander (2014, 14–15) varoittaa liikaa konservointia korostavan toimintatavan johtavan pahimmillaan fatalismiin eli siihen, että ei tehdä korjauksia silloinkaan, kun siihen on pakottava tarve. Kantavan rungon korjaus tai vuotavan vesikaton riittävän perusteellinen uusiminen ovat esimerkkejä töistä, joita ei voi jättää tekemättä, vaikka niissä menetetään alkuperäistä materiaalia tai rakenteita.

Kuva 28 Puutarha-aidan portin sarana.

Käyttökohteessa syntyy myös rakenteiden toiminnallisia vikoja, joiden korjausperiaatteita joudutaan pohtimaan monelta kannalta. Asian havainnollistamiseksi esitän vaihtoehtoja rikkoontuneen portin saranan korjaamiseksi (kuva 28):

- a) Ei korjata ja jätetään paikoilleen rikkinäisenä torsona. Tämä on mahdollista, jos porttia ei käytetä.
- b) Säilytetään vanha sarana rikkinäisenä paikoillaan ja asennetaan viereen uusi käyttösarana. Tässä tapauksessa uusi sarana ei mahdu vanhan viereen.
- c) Korjataan vanha sarana käyttökuntoiseksi periaatteella, jolla se talossa olisi perinteisesti tehty eli seppä olisi korjannut vanhan saranan vahvistamalla sitä rikki menneestä kohdasta uudella raudalla. Irrottamisen vuoksi saranan kiinnittimet jouduttaisiin mahdollisesti uusimaan. Seppä takaisi tarvittaessa vanhan mallin mukaan uudet.
- d) Perinteisesti seppä olisi voinut takoa pajassaan uuden saranan, mikäli hän arvioisi vanhan osan kunnan ja rakenteen niin huonoksi, ettei sen korjaus olisi ”kannattavaa”. Ongelmana tässä ratkaisussa on rehellisyys eli tiedon välittäminen museovieraille siitä, että esine on uusi kopio, eikä aito, vanha esine.
- e) 1970-luvun korjausperiaatteilla sarana olisi korjattu niin, että korjaus erottuu selkeästi vanhasta osasta. Kiinnittiminä käytettäisiin moderneja rautakaupan ruuveja.
- f) Nykyisen korjausperiaatteen mukaan mitään ei korjata, vaan tilalle hankitaan uusi sarana ruuveineen. Tämä on helpoin, nopein ja halvin tapa. Usein tämä on myös ainoa tapa, sillä nykymateriaalit eivät kestä korjausta. Vanha osa menettää arvonsa ja se toimitetaan jätteenä kaatopaikalle tai metallinkierrätykseen. Hyvällä onnella vanha sarana varastoidaan. Irrallisena se menettää merkitystään erillään oikeasta ympäristöstään. Mikäli esineen kontekstitiedot ovat yhä tallella, joku saattaa sadan vuoden kuluttua iloita varastolöydöstä.

Pidän vaihtoehtoista tavoiteltavimpana ratkaisua c), jossa vanha osa säilyy käytössä. Korjauksen yhteydessä saadaan mahdollisesti uutta tietoa esineen valmistus- ja toimintatavasta sekä materiaaleista. Samalla osa tulee dokumentoitua tarkasti. Tämä vaihtoehto vaatii työtä, osaamista ja rahaa, mutta se myös säilyttää parhaiten itse esineen, sitä koskevan tiedon ja esineen arvon, joka kasvaa, kun esineestä saadaan lisää tietoa. Ratkaisussa on kuitenkin huomioitava itse esineen korjauskelpoisuuden lisäksi myös portin puurakenteet, joihin sarana on kiinnitetty. On harkittava, mitä niille tapahtuu korjauksen yhteydessä. Tästä huomaamme, että ratkaisut on lopulta tehtävä kohdekohtaisesti. Yleispätevien ohjeiden antaminen on mahdotonta. Siksi työhön tarvitaan koulutettuja konservointialan asiantuntijoita.

Korjauksissa käytettävät työmenetelmät, työstötavat ja materiaalit valitaan lähtökohtaisesti niin, että ne ovat alkuperäisen kaltaisia. Korjaukset on parasta toteuttaa jatkuvan

hoidon periaatteella. Esimerkiksi julkisivulaudoituksen lahot osat paikataan sitä mukaan, kun todetaan, että jokin kohta ei enää täytä rakennusta suojaavaa tehtäväänsä. Museorakennuksen korjausperiaatteena tarpeenmukaisuuteen perustuva korjaustapa on järkevä, jolloin välttämättömät korjaukset tehdään olemassa olevaa materiaalia säästäten ja esimerkiksi maalaamalla ainoastaan ne julkisivut, jotka kaipaavat kunnostusta ja muut tarpeen vaatiessa vasta myöhemmin. Korjausten rajaaminen on tärkeää, sillä työt ulottuvat lopulta usein paljon suunniteltua laajemmalle alueelle ja yksi muutos aiheuttaa helposti joukon uusia muutostarpeita.

Vaiheittain korjaaminen palvelisi Yli-Lauroselan toimintaa korjausrakentamiskeskukseksi, jota sinne suunniteltiin jo 1970-luvulla. Rakennusten hoito- ja korjaustöistä kerrottaisiin yleisölle, joka voisi tulla seuraamaan sitä ja opettelemaan ammattilaisen ohjauksessa. Toiminnan tulisi olla pienimuotoista, ja toteutettu niin, että se samalla auttaisi ihmisiä myös omien rakennustensa hoitamisessa. Tämä vaatii henkilön, joka seuraa rakennusten kuntoa, ymmärtää milloin korjaustyöhön on ryhdyttävä, ennakoii materiaalihankinnat ja huolehtii, että työhön on resursoitu riittävästi aikaa, rahaa ja taitavia tekijöitä. Korjaustöitä ei voi laskea tehtävän ainoastaan yleisötyönä. Ne kattavat vain pienen osan töistä.

Senaatti-kiinteistöt suurena ylläpito-organisaationa tuskin ryhtyy tällaiseen opetustoimintaan. Käsitykseni mukaan sen toimet suoritetaan tehokkaasti, isoina kokonaisuuksina ja ennakolta tehtyjen suunnitelmien pohjalta. Toki myös osa Yli-Lauroselan töistä, kuten esimerkiksi päärakennuksen katon korjaus, on toteutettava näin. Tällöin olisi toivottavaa, että yleisölle kerrottaisiin, mitä korjauksessa tapahtuu ja miten se tehdään. Uskon, että yleensä laajempien korjausten toteutusvaiheessa olisi eduksi, jos työkohteessa olisi mukana rakennuskonservaattori antikvaarisena asiantuntijana, joka dokumentoisi kohdetta ja työtä, tallentaisi näytteitä, suojaisi ja varastoi vanhoja rakennusosia ja materiaaleja sekä yleisesti arvioisi ja raportoi korjaustilanteesta pääsuunnittelijalle ja työmaaorganisaatiolle. Konservattori voisi työllään joustavoittaa työmaatoimintaa, antamalla pienemmissä muutoksissa tapauskohtaisia toimenpideohjeita ilman, että työmaa pitää pysäyttää odottamaan päätöksiä pääsuunnittelijalta.

Tulevaisuudessa kaikissa työvaiheissa on otettava huomioon yhä enemmän myös tekijöiden työturvallisuus. Haitallisten aineiden selvittäminen ennakolta on kirjattu velvollisuutena vuoden 2016 alusta voimaan tulleeseen asbestilakiin. Tulevaisuudessa korjaustöitä tehtäessä kohteesta tulee olla käytettävissä ennakolta laadittu haitta-

aineselvitys kohteen sisältämistä haitallisista materiaaleista kuten asbestista, PAH-yhdisteistä, lyijystä, kadmiumista ja kromista, joihin törmää yhtä hyvin Yli-Lauroselassa kuin muissakin kohteissa. (Asbestilaki 2016)

6.3.2 Konservointitöiden linjauksia

Yli-Lauroselan museorakennusten kuntoa on kartoitettu vuonna 2014 (Lehtimäki). Sen pohjalta olen koostanut linjauksia kohteen yleisten vauriotyyppien konservointimenetelmiksi erittelemättä yksittäisiä vauriotapauksia.

Lahovauriot ovat hirsirakennuksille tyypillisiä. Mikäli yli puolet seinähirren paksuudesta on lahoa, saattaa terveen puun vaihto vaurioituneen tilalle olla aiheellista. Korjaaminen on kuitenkin hirsien uusimista säästävämpi vaihtoehto. Paikkaaminen ja tukemalla korjaaminen toteutetaan aina kohdekohtaisen suunnitelman mukaan. Paikkaustavan valinta riippuu vaurioituneesta rakenteesta, sen sijainnista, vaurioalueen laajuudesta, aiheuttajasta, jne. Pääperiaatteena on, että laho osa poistetaan, jotta pystytään näkemään vaurion laajuus ja vakavuus. Poistetun puun tilalle vaihdetaan vanhaa, kuivaa, tervettä puuta. Rakenne toteutetaan vanhan rakenteen mallin mukaisesti. Ulkona puuta ei kannata patinoida, jossa se patinoituu luonnollisesti muutenkin. Sisätiloissa patinointitarve harkitaan tapauskohtaisesti. Yli-Lauroselassa lahovaurioita on varsinkin monien rakennusten alimmissa hirsissä ja oletettavasti päärakennuksen alapohjan kantavissa rakenteissa.

Hirsien työstäminen. Näkyviin jäävien pintojen viimeistely tehdään vanhan rakenteen mukaisesti perinteisin käsityökaluin. Rakenteissa käytetään vanhan kaltaisia salvoksia, liitoksia ja tapituksia. Myös esteettiset seikat otetaan huomioon korjauksissa. Hirsien paikkamateriaaliksi pyritään löytämään samaa puulajia ja joskus jopa puun kohta, joka ominaisuuksiltaan vastaa paikattavan kohdan materiaalia. Paikkaus saa näkyä, mutta ei erottua häiritsevästi kokonaisuudesta. Hirsien rakoihin ja varauksiin käytetään vanhan mukaista tilkemateriaalia. Kosteuseristeenä kiven ja hirren välissä tuohi on ollut perinteisesti toimiva ja käyttökelpoinen materiaali. Mikäli materiaalit ovat olleet pintakäsittelyjä, on hyvä jatkaa samaa perinnettä, sillä pintakäsittely on suojaava uhrikerros, joka auttaa materiaaleja säilymään kauemmin. Varsinkin vaatimattomat kansanrakennukset ovat erityisen herkkiä muutoksille, sillä niissä vain harvoin on pintakäsittelyjä tai vuorilaudoituksia, jotka peittäisivät rakenteita, vaan kaikki rakenteet yksityiskohtineen ovat paljaina näkyvissä. Näistä vanhoista ratkaisuista voidaan poiketa siinä tapauksessa, että rakenteessa on virhe, joka aiheuttaa jatkuvaa vaurion uusiutumista. Samoin

voidaan korjauksen yhteydessä aiemmin hyvin poikkeavalla tai häiritsevällä tavalla erilaiseksi muutettua rakennetta palauttaa vanhan kaltaiseksi, jos toimenpiteelle on olemassa dokumentoitu vanha malli ja hyvät taustatiedot. Tällainen toimenpide voisi olla pärekatteen palauttaminen huopakaton tilalle tai moottorisahalla työstettyjen rakenteiden korvaaminen käsin veistetyillä. Tehdyt toimenpiteet dokumentoidaan ja yleisölle kerrotaan korjaustyöstä sekä järjestetään mahdollisuus päästä seuraamaan sitä.

LVIS-korjausten osalta on helppo yhtyä Helanderin (2014,18) käsitykseen, että teknisten asennusten sovittaminen vanhoihin rakennuksiin muodostaa yhä haastavamman ongelman. Rakennuksen korjaustyöstä muodostuu nykyään usein pääasiassa lämpö-, vesi-, ilmanvaihto-, sähkö- ja tietotekniikka-asennusten remontti, jonka ohessa muuta osaa talosta vain vähän paikataan ja maalailaan uusien LVIS-asennuskohtien naami-oimiseksi.

Yli-Lauroselassa oli ajan tavan mukaan vain vähän sähkö- ja putkiasennuksia ennen 1970-lukua. Museoinnin yhteydessä päärakennukseen asennettiin osittain vesikiertoinen keskuslämmitys, mutta rakennuksen itäpäädyn kamareihin ei asennettu lainkaan lämmityspattereita. Näitä huoneita ehkä ajateltiin lämmittää kaakeliuuneilla, sillä tulisijat korjattiin museoinnin yhteydessä käyttökuntoisiksi. Jotkin rakennuksen vauriot ovat saattaneet johtua juuri siitä, että osaa rakennuksesta on lämmitetty ja osa on ollut talvet kylmillään. Tästä syystä rakennuksen lämpö- ja kosteusoloja tulee seurata vähintään vuoden ajan ennen muutostoimenpiteiden tekemistä, jotta tiedetään, minkälaisissa oloissa museorakennus ja -esineet ovat olleet lähes viidenkymmenen vuoden ajan. Nopea muutos olosuhteissa voi aiheuttaa monenlaisia uusia ongelmia.

Lämmitysjärjestelmän putkistoja ja pattereita on korjattava tai uusittava, jos niiden kunto arvioidaan käytön kannalta liian riskialttiiksi. Talotekniikan iäksi arvioidaan yleisesti vain 15-25 vuotta (Lahtinen 2017, 164-165), mutta vanhat patterit voidaan tarvittaessa koeponnistaa. Kaikki uudet ratkaisut tulee tehdä niin, että näkyviä muutoksi päärakennuksen sisätiloihin tulee mahdollisimman vähän. Öljyllä toimiva keskuslämmityskattila sijaitsee navetassa, josta lämmin vesi tulee kanaalin kautta päärakennukseen ja myös viereiseen entiseen vahtimestarin asuintaloon. Öljylämmitysjärjestelmää huolletaan ja hoidetaan säännöllisesti. Vesi- ja viemärointi on yhdistetty kunnalliseen verkostoon.

Yli-Lauroselassa 1970-luvulla valittu tyyli asentaa putket ja johdotukset pinta-asennuksina on edelleen turvallinen ja hyvä ratkaisu. Tarvikkeina 1970-luvulla käytet-

tiin aikakauden LVIS- tarvikkeita, joihin hyvällä onnella saattaa löytyä vielä varaosia, mutta tulevaisuudessa korjauksissa ratkaistavaksi jää, käytetäänkö asennuksissa 1970-luvun tarvikkeita, nykyisiä vai ns. restaurointitarvikkeita, joita sähkö- ja LVI-tarvikkeistakin on tullut viime vuosikymmeninä markkinoille. Kokonaan uutena tarpeena 1970-luvun jälkeen on tullut automaatio- ja tietotekniikan vaatimat asennukset ja laitteet. Käyttäjien ja kohteen turvallisuuden kannalta tärkeitä ratkaisuja ovat myös mm. tarkoituksenmukainen valaistus sekä toimivat lukitus-, murto-, paloilmaisin- ja sammutusjärjestelmät, joiden valinnassa vanhan suosimisen sijaan uusin tekniikka lienee parasta. Itse laitteita ja tarvikkeita tärkeämpää on kuitenkin tuntea ja osata käyttää talon vanhoja järjestelmiä. Yli-Lauroselassakin voitaisiin mahdollisesti kesäkuumalla käyttää tulisijojen hormeja nykyistä paremmin hyödyksi tuulettamisessa ja tilojen viilentämisessä.

Modernin rakennusperinnön säilyttämisperiaatteena voidaan pitää ajatusta (Heikkilä 2011, 165), että tärkeää ei ole poistettavuus, vaan ratkaisujen toistettavuus eli korjauksissa tulee käyttää tuotteita ja järjestelmiä, jotka oletetaan jo lähtökohtaisesti pitkäikäisiksi ja joiden valmistuksen, teknisen tuen ja varaosien saannin ajatellaan jatkuvan pitkään. Kiertovesipattereita on käytetty rakennusten lämmitykseen jo puolen vuosisadan ajan ja siksi näin voisi jatkua edelleenkin. Vain osa Yli-Lauroselan päärakennuksesta sekä navetan tekniset tilat ja wc:t on pidetty talvisin lämpimänä. Päärakennuksen rakenteet eivät ole riittävän paksuja pitämään sitä lämpimänä normaalein lämmityskustannuksin. Rakenteita voidaan tiivistää, mutta esimerkiksi ulkoseiniä ei voida lämpöeristää niin paljon, että sillä toimenpiteellä voitaisiin laskea kohteen energiankulutusta. Jos Yli-Lauroselaa muutetaan nykyiset lämpöeristysvaatimukset täyttäväksi rakennukseksi, se menettää historiallisen arvonsa, ulkonäkönsä ja pelkistetyt rakenteet, jotka tekevät siitä hienon. Onneksi tätä ei suojelurakennuksilta oleteta, eikä vaadita. (YM 2013) Päärakennusta ja navettaa ei voida jättää talveksi kylmilleen niissä olevien putkistojen, laitteiden ja kalusteiden vuoksi. Koska päärakennusta lämmitetään, sitä voidaan käyttää muulloinkin kuin kesällä. Tosin lämpötila voi jäädä kuudentoista asteen tienoille. Käännetään puute elämykseksi, sillä nykyihmisille voi olla yllätys, miten viileässä ennen asuttiin. Kylmää museossa voidaan torjua pukeutumalla lämpimästi ja tarjoamalla asiakkaille lainaksi huopatossuja ja villatakkeja, jolloin käyttäjät voivat sopeutua rakennukseen, eikä rakennuksen tarvitse sopeutua heihin.

Sähkölaitteiden määrä lisääntyy rakennuksissa koko ajan ja varsinkin museon kahvilassa on paljon tehoa vaativia laitteita. Paloturvallisuuden vuoksi onkin syytä tarkastaa vanhojen sähköasennusten kunto ja niiden kapasiteetin riittävyys koko museoalueella.

Monet nykymääräykset, kuten sähkötarvikkeiden maadoitus, tekevät 1970-luvun tarvikkeiden käyttämisestä vaikeaa, sillä on hankalaa saada mahtumaan vanhojen, pienten sähkörasioiden sisään entistä suurempi määrä johtoja sekä muita asennustarvikkeita. Modernit tuotteet ovatkin lähes aina mitoiltaan vanhoja suurempia. Ehkä osa vanhojen tarvikkeiden viehätystä johtuu juuri niiden siroudesta. Onneksi on myös poikkeuksia, sillä uusi LED-tekniikka ja ilman johtoja ja kaapeleita toimivat langattomat järjestelmät mahdollistavat valaistuksen ja tietoteknisten järjestelmien suunnittelun ja toteutuksen rakennuksiin ja näyttelytiloihin paljon aiempaa huomaamattomammalla tavalla. Näiden ratkaisujen avulla voi varmasti löytää yläsalin näyttelytilan halogenvaijerivalaistuksen tilallekin vähemmän huomiota herättävän ratkaisun.

Yli-Lauroselan kahvilan, museokaupan, näyttelytilojen ja museon toimiston kalusteita, varusteita ja laitteita on osittain uusittu jo 1980- ja 90-luvuilla. Näiden suhteen modernisointi on hyväksyttävää tarpeen mukaan, mutta olen Helanderin kanssa samaa mieltä (2014,18) siitä, että ”kalusteiden tulee olla arkkitehtoniselta laadultaan yhtä hyviä kuin alkuperäiset, mutta tyyliltään pidättyväisiä ja säästäviä. Niiden tulee alistua kohteen tyylille, vetämättä huomiota itseensä.”

Pintakäsittelyjen osalta on hyvä pitää lähtökohtana nykyisten pintojen konservoivaa säilyttämistä. Pintoja voidaan tarvittaessa puhdistaa, mutta samalla on varottava uudelleen maalaamalla hävittämästä patinaa, jota pintoihin on viiden vuosikymmenen aikana alkanut uudelleen muodostua. Tapeteissa ja pahvituksissa olevia repeämiä voidaan tukea ja kiinnittää pintoja takaisin paikoilleen. Joissakin tapauksissa voidaan pintoihin tehdä paikkauksia tai restaurointimaalata vauriokohtia, jos ne muuten erottuvat liian häiritsevinä. Pinkopahveja voidaan oikaista samalla, jos niitä rakenteiden korjausten yhteydessä joudutaan aukaisemaan, mutta pelkkään oikaisuun tai kiristykseen ei ole syytä lähteä. Pintakäsittelyfragmenttien esille jättämisestä Helander (2014, 18) varoittaa Ove Hidemarkin tekstiin viitaten, että joskus historiasta esiin saadut jännittävät ”lääkät” erottuvat irrallisina paloina ja tuhoavat kokonaiselämyksen. Yli-Lauroselassa nämä ”lääkät” ovat esillä tapettinäytteiden muodossa, mutta en hävittäisi niitä, vaan antaisin museon museoitua rauhassa. Tapettinäytteet ovat oleellinen osa museota ja ne sijaitsevat oviseinillä niin, että katsojat eivät normaalisti näe niitä ovelta huoneeseen katsoessaan, jolloin ne eivät myöskään häiritse kokonaisuutta. (kuva 29).

Kuva 29 Alakerran kamarin 3 tapettinäytteet

Konservaattori Ulla Setälä (2011, 182) neuvoo yleispätevästi, että mikäli harvinaiseksi käyneitä alkuperäispintoja vielä jostain löydetään, ne tulee säilyttää konservoiden eli ennaltaehkäisemällä vaurioituminen ja suojaamalla pinnat. Miten suojaaminen toteutetaan, on aina ratkaistava tapauskohtaisesti. Ennen toimenpiteisiin ryhtymistä kannattaa konsultoida pintarakennuskonservattoreita, jotka hallitsevat monenlaisia keinoja vanhan materiaalin säilyttämiseksi.

Vesikatteet. Museoissa on usein vaihdettu samanvärinen ja samaa materiaalia oleva kate moniin eri rakennuksiin. Tämä yhtenäistäminen köyhdyttää museon ilmettä, sillä yleensä katemateriaalit ja niiden värit vaihtelevat rakennuksesta toiseen ja materiaalivalinnat viestittävät myös rakennusten välisestä arvohierarkiasta. Yleensä vanhan rakennuskokonaisuuden katot ovat eri aikaan tehtyjä ja jopa rakennuksen eri lappeilla saattaa olla eri katemateriaaleja tai vaikkapa eri värejä. Yli-Lauroselan kohdalla tilanne on poikkeuksellinen, sillä arkistotiedon (KYH Ry 3.7.1975) mukaan Yli-Lauroselassa olisi ollut lautakate kaikissa niissä rakennuksissa, joissa on kaarevat lappeet ja olkikatot kaikissa muissa. Nykyään rakennuksissa sen sijaan on monenlaisia katteita. Kate-
ratkaisut on päätettävä kattokohtaisesti sitä mukaan, kun ne ovat korjaustarpeessa.

Päärakennuksen lautakaton tänä kesänä aloitettua korjausta varten on teetetty vanhan laudan mukaista uralautaa tiivissyisestä, ähtäriläisestä männystä. (Ilmajoki-lehti 2017) Panu Kaila (2014) pohti haastattelussa, että mikäli vanhasta vesikattolaudasta löytyisi arkistotiedon mukaiset työstöjäljet käsin pukkien päältä sahaamalla tehdystä laudasta,

olisi käsin työstö hyvä tavoite nykyäänkin. Resurssien saaminen tällaiseen käsityöhön tosin tuskin olisi realistinen toive Suomessa, mutta Ruotsissa se olisi hänen mukaansa ehkä suoranainen edellytys työn rahoittamiselle. – Positiivisena poikkeuksena Kaila mainitsee Tyrvään ja Porvoon kirkkojen uudet paanut, joiden pinnat veistettiin käsin talkootyönä 1990- ja 2000-luvun tuhopolttojen jälkeen. Veistojälki sulkee puun syyrakenteen ja siksi veistopaanut kestävät sahattuja pidempään.

Lautakaton uusimisesta vastaa E-P:n Perinnerakentajat Oy: n Juha Kivimäki sekä kirvesmies Arto Kattelus. Katon lautakerroksista uusitaan kaksi päällimmäistä kerrosta ja vanhin kerros säilyy näiden alla. Lautakerrosten väliin ladotaan limittäin ohut tuohikerros. Tuohi toimii vedeneristeenä ja samalla se jättää pienen ilmaraon lautakerrosten väliin, jolloin laudat pääsevät tuulettumalla kuivumaan. (Ilmajoki-lehti 2017) Suurta lautakattoa varten niin puumateriaalin kuin tuohienkin hankintaan on ryhdytty jo paljon ennen työn aloittamista. Pintakäsittelyaineeksi on hankittu hautatervaa. Tervaa on hyvä seisottaa ennen käyttöä, jolloin se pikeentyy terpentiinien haihtuessa pois. Molemmat uudet lautakerrokset tervataan, mutta tervaus on varauduttava uusimaan aluksi noin kolmen - viiden vuoden välein. Tervausväliä voidaan pidentää sitä mukaan, kun katolle alkaa kerrostua tervaa. Joskus tervaa on värjätty mustalla pigmentillä, mutta mitä tummemmaksi kattopinta käsitellään, sitä voimakkaammin aurinko lämmittää ja samalla myös kuluttaa puuta. Päärakennuksen puiset vesikourut ja syöksytorvet ovat hienoja yksityiskohtia, joiden tulisi ehdottomasti säilyä. Syöksytorvien ”nauravasuiset” alaosat on jossain vaiheessa korvattu tavallisilla, pyöreillä metalliputkilla. Panu Kailan laatimien mittapiirustusten pohjalta niiden tilalle pystytään kuitenkin tekemään uudet, vanhan mallin mukaiset alaosat.

Hyysin ja navetan katot ovat kolmiorimahuopaa. 1970-luvulla huopa oli hyvä valinta navettaan koska sen huonokuntoiset kattorakenteet eivät olisi kestäneet painavaa kattoa. Katto ei myöskään saa vuotaa, koska navetta toimii näyttelytilana ja siellä on teknisiä laitteita. Katemateriaalivalintoja pohdittaessa navetan osalla ei voida ajatella palaamista aikaisempaan katteena olleeseen asbestisementtilevyyn, joka on nykyisin materiaalina kielletty. Parasta on siis joko paikata nykyinen huopakate, lisätä vanhan huovan päälle nykyisen kaltainen uusi huopa tai vaihtaa vanhan tilalle kokonaan uusi huopa kuten on tehty hyysin osalla. Paras vaihtoehto selviää, kun vanhaa materiaalia ryhdytään paikkaamaan tai irrottamaan. Mikäli vanha huopa on menettänyt rakenteellisen lujutensa, se päästää läpi vettä, eikä voi toimia enää yksinään katteena.

Kärryliiterissä on säilytetty sementtitiilikatto. Punainen sementtitiili antaa hyvän lisän Yli-Lauroselan rakennusten katevalikoimaan. Tiilien alla oli aluskatteena liiterin aikaisempi pärekate. Tämän päivän periaatteiden mukaan nykyinen sementtitiilikate tulee pyrkiä säilyttämään niin kauan kuin voidaan. Puoliteollisesti valmistettu sementtikattotiili on ns. toistettava materiaali eli paikkatiiliä löytyy melko helposti. Koska kärryliiteri toimii museoesineiden näyttely- ja varastotilana, on katon oltava luotettavasti vedenpitävä. Koska katto vuosi, sen aluskatteena toimiva pärekate uusittiin talven 2016-2017 aikana ja sementtimaalilla punaiseksi käsitelty sementtitiilikate ladottiin takaisin sen päälle. Toivottavasti vanha pärekatto dokumentoitiin huolellisesti ennen purkua ja uudessa katossa noudatettiin vanhan mukaista rakennetta päreiden materiaalin, koon, limityksen ja pärekerrosten määrän suhteen.

Harmaa lato on rakennettu 1940-luvulla. Päre on sen alkuperäinen katemateriaali. Vuonna 2008 kate uusittiin korjaamatta kuitenkaan kattorakenteita, vaikka rakennuksen harja oli keskikohdalta voimakkaasti painunut. Ongelma syntyi eteläseinän yläjuoksusta, joka oli siirtynyt pois paikaltaan seinän pystykannattajan ja kattotuolin kohdalta aiheuttaen rakenteen nurjahduksen. Kun kantavat rakenteet eivät pysty ottamaan vastaan niiden varaan tulevia kuormia, on vaarana, että koko rakennus sortuu. Kantavien rakenteiden hyvä kunto on taattava ennen muuta rakennuksen käyttäjien turvallisuuden takia, sillä rakennukset eivät saa aiheuttaa käyttäjilleen vaaraa. Turvallisuus ohittaa tärkeysjärjestyksessä muut periaatteet. Jos rakennukset eivät ole turvallisia, niihin pääsy on estettävä ja varoitettava vaarasta. Rakennus olikin hetken pois käytöstä kesällä 2016, kun rakennetta korjattiin.

On tärkeä osa ennaltaehkäisevää konservointia, että samalla kun kate uusitaan, tarkastetaan myös rakennuksen muiden rakenteiden kunto ja korjataan sellaiset vauriot, jotka voivat lyhentää uuden katteen kestoikää. Mitä nopeammassa syklissä sama korjaustyö joudutaan toistamaan ja tekemään rekonstruktio vanhasta rakenteesta, sitä huolellisemmin tulee säilyttää rakenteet, työtavat ja materiaalit vanhaa vastaavana. Ongelmana ovat korjaukset, joissa vanhoja rakenteita ei ole kunnioitettu, vaan niihin on tehty radikaaleja muutoksia. Tällöinkin lähtökohtana on ensisijaisesti pidettävä edeltävän mallin säilyttämistä. Jos vanhempaan asuun palauttamiselle on erittäin hyvät perustelut, esim. tarkka dokumentointi tai malliksi säilyneitä rakenteita, sitä voidaan tapauskohtaisesti harkita. Esimerkkinä tällaisesta voi olla katemateriaalin vaihdon yhteydessä tehdyt kattorakenteiden muutokset.

Puuliiterissä on olkikatto, joka Ilmajoella, viljelylakeuksien keskellä, on ollut erittäin yleinen katemateriaali vielä 1900-luvun alkupuolella. Katto-olkea varten on kasvatettava erityisen pitkäkortista ruislajiketta, joka on leikattava siten, että korsi jää pitkäksi. Käytännössä tämä merkitsee, että leikkaaminen on tehtävä käsin sirpillä ja myös katto-olkien puinti on tehtävä käsityönä. Olkikate on siis työläs ja sen kestoikä on maksimissaan noin viisitoista vuotta. Katon pitkän iän salaisuus on sen paksuudessa. Kate painuu nopeasti, joten siihen on varauduttava tekemällä katto heti aluksi mahdollisimman paksuksi. Liiterin nykyisen katon teosta vastasivat Seurasaaren rakennuskonservaattorit (kuva 30). On arvostettavaa, että olki on säilytetty puuliiterin katemateriaalina, vaikka katon tekeminen vaatii melkoisia työponnisteluja ja rahaa. Olkikattoja on vain harvoissa museoissa, eivätkä ne yleensä ole näin suuria. Olkikattojen tekotaidon säilyttäminen on nyt erityisen tärkeää, sillä vanhemmat ihmiset, jotka ovat näitä kattoja osanneet tehdä, eivät enää pysty työhön. Vastuu olkikattojen tekemisestä on siirryttävä nuoremmille tai niiden tekemisen tieto ja taito häviävät kokonaan.

Kuva 30 Risto Holopainen tekemässä puuliiterin olkikattoa perinteisin työmenetelmin

Vellisauna on talon alkuperäinen rakennus, mutta se on siirretty uuteen paikkaan lähemmäksi pihapiiriä. Museon paja on hankittu korvaamaan talon oma paja, jota pidettiin liian huonokuntoisena kunnostettavaksi 1970-luvulla. Nämä molemmat rakennukset sijaitsevat nyt painanteissa, joissa kosteus tuhoaa niiden rakenteita. Toisessa on akuutti lahovaurio ja molemmissa on käynnissä myös akuutit hyönteisvauriot. Rakennusten olosuhteita tulee parantaa kuivattamalla niiden ympäristöä. Pajan siirtoa toiseen

paikkaan museoalueella voi harkita sen olosuhteiden parantamiseksi. Molempien rakennusten tilaa tulee seurata aktiivisesti myös toimenpiteiden jälkeen.

Yhteenvedona voi todeta, että Yli-Lauroselan rakennuskanta vaatii joitakin akuutteja vaurioiden korjauksia, mutta suurin osa työstä on kulumisen ja ikääntymisen johdosta syntyvää huolto- ja hoitotarvetta. Toimenpiteitä pyritään usein lykkäämään paremman taloudellisen tilanteen toivossa, mutta jossakin vaiheessa korjauksiin on ryhdyttävä. Koska kyseessä on museo, mitään tilapäiskorjauksia ei kannata tehdä, sillä niillä on taipumus jäädä pysyviksi ratkaisuuksi. Kaikkiin toimenpiteisiin on valmistauduttava ajoissa ja huolella tutkien, selvittäen ja suunnitellen. Näin tilanteiden muuttuessa akuutiksi, varastossa on valmiina materiaalia, tiedossa osaavia tekijöitä ja tietenkin taloudellisia resursseja toimenpiteiden toteuttamiseen.

6.4 Museorakennusten hoidon ja museotoiminnan kehittäminen

Yli-Lauroselä on museo, rakennussuojelukohde ja arkkitehtuurinähtävyys, mutta sen käyttö rajoittuu tällä hetkellä pääosin kesäkauteen. Aktiivista käyttöä tarvitaan myös muulloin, sillä museo on verovaroin ylläpidetty kaikkien omistama, yhteinen kohde. Yleensä rakennukset säilyvät vain, jos niillä on käyttöä. Vain harvalla taholla on varaa ylläpitää rakennuksia, joilla ei ole käyttötarkoitusta. Tässä suhteessa yksityishenkilöt kulttuuriperinnön omistajina ovat yhteisöjä paremmassa tilanteessa. Halutessaan yksityiset omistajat voivat omalla kustannuksellaan säilyttää kohteita pieteteillä, ilman käyttöä ja muutoksia. Yli-Lauroselan rakennuksia on hallinnoinut vuodesta 2014 lähtien Senaatti-kiinteistöt. Yhteisön on aina perusteltava omaisuutensa ylläpitoa jollakin, mitä se tuottaa. Tuottamaton ja vailla käyttöäkin oleva rakennus vaatii joka tapauksessa hoitoa, josta kertyy kustannuksia, toteaa haastattelussaan myös MV:n pääjohtaja Juhani Kostet (Ilkka 2012). Yli-Lauroselassa ei nykyisellään ole välttämätöntä tarvetta tilojen muuttamiseen. Mikäli kohteeseen on käytettävissä resursseja, museokahvilan varustelu kaipaisi parantamista ja wc-tilat uudistamista. Mikko Härö (2014) kuitenkin varoittaa Museoviraston blogissa:

”Senaatti-kiinteistöillä valtion tilojen hoitajana on ilmeisenä riskinä ylimitoitettut investoinnit ja korjaukset, jolloin käyttäjille yritetään ehkä myydä enemmän kuin he todellisuudessa tarvitsevat.”

Museorakennusten kohdalla turhaa korjaamista tulee erityisesti varoa. Korjausten tekeminen hajautetusti ja vain tarpeen vaatiessa johtaa parempaan lopputulokseen. Mikäli Yli-Lauroselasta halutaan tehdä ympäri vuoden noin +20 asteen lämpötilassa pidettävä rakennus, on joko varauduttava rakennuksen muuttamiseen paksuin lisäeriste-

kerroksin ja lisärakentein tai sitten maksamaan siitä, että kohdetta ”lämmitetään harakoille”. Rahalla, joka kuluu kohteen muuttamiseen, sitä pystytään lämmittämään vuosia. Rakennuksessa voidaan tyytyä alhaisempaan noin +18 asteen lämpötilaan ja nostaa sitä tarvittaessa tilaisuuksien aikana tai tarjota niihin osallistuville villasukkia – elämys sekin! Tällä hetkellä rakennuksen toinen pääty on ollut lämmin ja itäpääty kylmilään. Lämpötilaero eri tilojen välillä aiheuttaa vedon tunnetta, joka saa ilman tuntumaan paljon todellista kylmemmältä. Koko rakennuksen pitäminen saman lämpöisenä vähentää rakenteiden elämistä ja rakennuksen liikkuaessa, se mahdollisesti liikkuisi kauttaaltaan samalla tavalla. Rakenteiden läpi karkaava hukkalämpö kuivattaa rakenteita ja pitää muun muassa rakennuksen alapohjaa ja maapohjaa talon alla sulana estäen sen routimista. (Lahtinen 2014, 114-115,130)

Matti Laine (2013) kommentoi Yli-Lauroselan **museon nykyasua** haastattelussaan vastenmieliseksi ja elottomaksi, koska sieltä on riisuttu pois elämisen merkit. Kaikki pienesineistö puuttuu sekä rakennuksista että pihapiiristä. Alkuperäisimpänä Yli-Lauroselassa onkin säilynyt päärakennuksen länsipäädyssä kaksi yläkerran kamaria, jotka ovat olleet museon toimitiloja. Navetan vanha interiööri on säilynyt myös parhaiten huoltotiloissa, jotka eivät ole yleisötiloja. Museovieraille voisi joskus esitellä myös näitä tiloja, joissa rakennusten vanha interiööri tai henki on ehkä parhaiten säilynyt.

Koska museolla ei ole pysyvää hoitajaa, kohde alkaa kärsiä satunnaisten käyttäjien osaamattomuudesta ja huolimattomasta käytöstä. Välinpitämättömyys tarttuu ja epäsiisteys lisääntyy. Jo nyt Yli-Lauroselan rakennusten väliset solat toimivat ohikulkijoiden käymälänä. Haastattelussa Panu Kaila toivookin (2014), että Yli-Lauroselalla heräisi eloon. Museon alkuaikoina siellä annettiin korjausrakentamisen neuvontaa kerran kuu-kaudessa. Tilaisuuksissa tuotiin esiin talon historiaa ja rakennusalan ammattilaiset kertoivat työstään. Rakennusfragmentinäyttelyssä oli jopa elävä lattiasieni, jota pyrittiin pitämään hengissä. Korjausrakentamiskeskus olisi Kailasta yhä hyvä käyttötarkoitus Yli-Lauroselan rakennuksille. Matti Laineen ohella pidän sitä itsekin hyvänä vaihtoehtona kohteen käytön lisäämiseksi.

Museon käytettävyyden lisäämiseksi voisi harkita Yli-Lauroselan museoalueen hallitua, pienimuotoista täydennysrakentamista. Työ vaatii tosin erittäin taitavaa toteutusta, jotta sillä ei samalla pilata aluetta. Kirkkotien varresta purettujen karjapihan rakennusten paikalle voisi siirtää vanhoja, puretun kaltaisia rakennuksia tai tehdä vastaavanlaisia uudisrakennuksia, joihin voisi sijoittaa aluetta elävöittää toimintaa. Lisärakennusten

avulla pihapiiri tiivistyisi ja sulkeutuisi uudelleen niin, että pihan perinteinen jako miespihaan ja karjapihaan selkiytyisi. Rajaamalla aluetta nykyistä tiiviimmin aidoilla, pihapiiri olisi helpompi ymmärtää yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Nyt alue on lähinnä kevyenliikenteen läpikulkuväylä. Ajatella voisi myös Yli-Lauroselan aitan palauttamista Ilmajoen museolta tilan alkuperäisten rakennusten yhteyteen. Koska aitta ei ole koskaan sijainnut aivan pihapiirissä, ja sen sijainnilla Ilmajoen museossakin on pian 50-vuotinen historia, sitä tulee kunnioittaa. Sen sijaan Yli-Lauroselan kahden muun aitan sijainnista ei ole tällä hetkellä tietoa. Ilmajoen rakennusperintö –kirjan mukaan aittoja on ollut rivissä kolme (Ilmajoen kunta, 1999 kuvaliite). Näiden kahden muun aitan kohtalo tulisi selvittää.

Museotoiminnan painopisteet ovat vaihdelleet vuosikymmenien kuluessa. 1960-luvulla museotoimintaa leimasi suuntautuminen ulospäin ja erilaiset museotyön ulkopuoliset aktiviteetit. (Heinonen 2001,133) Osa museoväestä vihasi toiminnallisia museoita kuten kansatieteilijä Niilo Valonen. (Kaila, 2014) Saman ajatuksen jakaa 2010-luvulla Kauhajoen museon museonhoitajana toimiva konservaattori Sari Tallgren, jonka mukaan ”museot eivät ole mitään ohjelmatoimistoja”. Matti Laine (2013) myötäilee samaa ajatusta toteamalla, että museorakennuksia ei saa altistaa sentään ihan kaikenlaiselle käytölle. 1980-luvulla museotoiminnan painopiste oli tutkimuksessa ja tieteellisessä työssä. Vuosituhannen loppua kohti tullessa museoiden rooli palvelulaitoksena korostui ja tarve oman rahoituksen hankkimiseen johti museoiden osalta niiden palveluiden tuotteistamiseen ja kaupallisuuden lisääntymiseen, jonka seurauksena Yli-Lauroselankin syntyi oma museokauppa.

Näyttelytoiminta on tärkeä osa museon toimintaa. Edellytykset näyttelyiden järjestämiselle pitää kuitenkin pysyä ajan tasalla. Jarno Peltonen kirjoitti perusnäyttelyistä Rönkön (2010, 263–264) mukaan vuonna 1975 seuraavasti:

”Perusnäyttelyt tulisi uusia säännöllisesti, vaikkei materiaali muuttuisikaan, jotta näyttelytekniikka pysyisi mahdollisimman tehokkaana. Vanhoin metodein rakennetut näyttelyt eivät jaksa kiinnostaa nykyaikaista ihmistä.”

Gustaf Strengell taas puuttui vaihtuviin näyttelyihin reilut sata vuotta sitten (1915) kommentoiden niitä:

”...yleisö, tietäessään saavansa nähdäkseen aina jotain uutta, pysyi vireänä ja mieli valppaana.” (Rönkkö 2010, 263)

Vaikka lainaukset ovat vanhoja, niiden viesti on yhä ajankohtainen. 1990-luvulla näyttelyt nousivatkin museoiden toiminnassa tärkeään asemaan. Samalla niiden sisältö viih-

teellistyi ja näyttävyyttä korvasi osin sisällön. Museoihin haluttiin paljon asiakkaita ja näkyyvyyttä, kun kävijäluvut ratkaisivat niiden selviytymisen. 2000-luvulla vauhti yhä kiihtyi, kunnes näyttelyiden kiivaaseen vaihtotahtiin väsyivät niin museot kuin asiakkaatkin. Näyttelyt tuntuvat nykyään vaihtuvan nopeammin kuin kävijät ehtivät niihin tutustua.

Museoihin on kerätty esineitä lähes määräämättömästi, mutta nyt museot kautta maailman ovat tilanteessa, että **esineistöä** on ryhdyttävä karsimaan eikä kartuttamaan. Esineistä hankkiudutaan eroon kokoelmapoistojen avulla ja lisäksi esinepaljouden hallitsemiseen on haettu apua tallennusvälineistä. Museot päättävät, milloin aikakaudelta ja elämäntilanteelta olevaa esineistöä kukin niistä tallentaa. Yli-Lauroselan esineistöstä on hieman ristiriitaista tietoa. Toiset sanovat sen olevan lähes kokonaan talon vanhoja esineitä ja toisten mukaan esineistö on hankittu satunnaisesti Ilmajoelta. Olkoon kumpi tahansa oikea vaihtoehto, on esineistö ollut talossa lähes viisikymmentä vuotta ja silläkin on jo oma arvonsa. Kun tutkitaan esineistöä ja verrataan tietoja arkistomateriaaliin sekä Aira Kurosen tekemän asumistutkimuksen materiaaliin, saadaan varmasti paljon lisää tietoa sekä Yli-Lauroselan että yleensä pohjalaistalon kalusteista, sisustuksesta ja esineistöstä. Tieto lisää kohteen arvoa ja tekee siitä myös kiinnostavamman vierailukohteen. Aira Kurosen asumistutkimus MV:n arkistossa olisi kiinnostavaa luettavaa sekä paikallisille ihmisille että kaikille, jotka ovat kiinnostuneita siitä, miten pohjalaistoissa on asuttu ja eletty. Kurosen tutkimus tulisi ehdottomasti saada jossakin muodossa julkaistuksi ja käyttöön arkiston uumenista.

Historiasta kerrottaessa **tarinat** ovat yhä enemmän korvanneet vitriinissä esiteltävät museoesineet 2010-luvulla. Yli-Lauroselassakin esiteltiin talon vaiheita kesällä 2015 onnistuneesti museodraamakierroksen eli näyttelytiloissa kiertäen esitettävän pienoisenäytelmän keinoin. Tulevaisuuden museokäynneistä halutaan yhä enemmän elämyksellisiä ja toiminnallisia. Museovierailun tärkein anti saattaa jatkossa aivan hyväksytysti muodostua viihtymisestä museokahvilassa, josta voidaan käväistä katsomassa näyttelyä kahvitelun ohella. Yli-Lauroselassa tämäkin on jo osin toteutunut, sillä kahvila toimii monen pistäytymispaikkana ilman näyttelyyn tutustumista. Yli-Lauroselassa voi lisäksi pelata Pako huoneesta -peliä ja edelleen museossa on tapahtumia, jolloin ihmisiä on liikkeellä sankoin joukoin. Moderni **näyttely- ja esitystekniikka** avaavat uudenlaisia esittelymahdollisuuksia museoon. Tulevaisuuden esineettömissä museoissa voidaan helposti havainnollistaa esineiden käyttöä ja työmenetelmiä esim. videotallenteina. Museoissa on perinteisesti järjestetty työnäytöksiä varsinkin tapahtumien yhteydessä, mutta tallenteena yleisön voi katsoa työnäytöksiä milloin tahansa. Nykytekniikalla voi

myös virtuaalisesti esitellä vaikkapa museohuoneen kaikki eriaikaiset väritys- ja sisustusvaiheet taustoittavan selostuksen ja aikakauden mukaisen äänimaailman kanssa. Museoissa kokoelmien kartuttaminen perustuu nykyään materian sijaan asia- ja ilmiökokonaisuuksiin (Suomen Kansallismuseo 2010, 35).

Toivon, että museossa jatkuu muusta toiminnasta huolimatta edelleen museolain (11.11.2005/877) edellyttämä **perinteinen museotoiminta**, johon kuuluvat tallennus ja säilyttäminen, opetus, tutkimus ja tiedonvälittäminen sekä näyttely- ja julkaisutoiminta. Ehdotan, että Yli-Lauroselassa aloitetaan uudelleen vanhojen rakennusten hoitoon liittyvä ohjaus ja neuvonta, jonka avulla museovieraat voivat oppia perinteisiä menetelmiä, jotka ovat toimivia ja käyttökelpoisia yhä nykyään. Näin toimien voisimme kunnioittaa myös Panu Kailan mittavaa kansallista ja kansainvälistä työuraa vanhojen rakennusten säilyttämisen edistäjänä.

Museon **yhteistyö** voisi tulevaisuudessa olla vilkkaampaa ainakin Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseon, Ilmajoen kunnan sekä paikallisten yhdistysten ja yrittäjien kanssa. Alueella on paljon historiaa, kuten Könnien kelloperinnettä tai vaikkapa Koskenkorvaa, josta riittää hyödynnettävää myös Yli-Lauroselassa. Valtakunnallisesti toimivana, Helsingistä johdettuna museona, Yli-Lauroselaa ei ole ehkä Ilmajoella mielletty täysin ”omaksi” museoksi. Museoviraston jouduttua luopumaan kohteen näyttelytoiminnan hoitamisesta, Ilmajokiset voisivat nyt vihdoin ”adoptoida” kohteen omakseen.

Eri käyttäjäryhmien, kuten lasten ja vanhusten kanssa, voidaan kehittää uudenlaista yhteistyötä ja ryhmät voivat tehdä museoon enemmän toiminnallisia vierailuja. Myös Ilmajoen Musiikkijuhlien kanssa löytyy varmasti lisää yhteisiä säveliä. Museoalueen **elävöittäminen ja tekemisen mahdollisuuksien** lisääminen kasvattavat museon kiinnostavuutta vierailukohteena. Luttiradissa lasten kangaspuut olivat ennen kovassa käytössä, mutta viime vuosina piharakennukset eivät ole olleet edes avoinna. Puutarhan sireenimaja on leikattu matalaksi ja pihapiiristä puuttuvat penkit ja keinut, jotka viihdyttäisivät myös pienimpiä. Pajan takana on niittyä, jossa voisi olla kesälampaita. Erilaisien tapahtumien aikana Yli-Lauroselassa on yhä vilskettä, joten toivoa on, sillä ihmiset eivät ole hylänneet museota, vaan ennemminkin museo heidät.

7 Konservointiperiaatteiden muuttumisen analysointi

Tavoitteenani oli selvittää, onko konservointiperiaatteissa tapahtunut muutoksia ja minkälaisia muutokset ovat. Määrittelin alussa konservointiperiaatteiden osa-alueiksi kohteen tutkimisen, arvottamisen, konservointitoimenpiteistä päättämisen sekä kohteen hoidon ja käytön. Konservointitoimenpiteistä päätettäessä on tehtävä konservointias-teen määrittely sekä valittava työmenetelmät ja konservointimateriaalit. Käytössä olevien määritelmien hahmottamiseksi, laadin **taulukon eri** aikakausien julistuksissa ja ohjeissa tärkeinä pidetyistä **konservointiperiaatteista** (liite 4). Merkitsin taulukkoon, mitä periaatteista on oman käsitykseni mukaan noudatettu Yli-Lauroselan korjauksissa tutkimusaikana 1960-luvulta 2010-luvulle, ja mitä periaatteita olisi hyvä noudattaa nyt ja tulevaisuudessa. Lisäksi arvioin, mitä laajempaa muutosta periaatteiden sisällössä on tapahtunut viidenkymmenen vuoden aikana, miten julistusten muuttuminen näkyy konservointiperiaatteiden sisällössä ja miten muutokset vaikuttavat konservointialaan ja Yli-Lauroselaan Tarkastelussa olivat mukana seuraavat konservointiteoriat, julistukset ja ohjeet:

- Cesare Brandin klassiset konservointiperiaatteet vuodelta 1963
- Venetsian julistus vuodelta 1964
- Burran julistus, jota on muokattu vuosina 1979, 1981, 1988, 1999 ja 2013
- Naran konferenssin dokumentti 1993
- E.C.C.O.:n eettinen ammatillinen ohjeisto vuodelta 2002, joka määrittelee konservoinnin ammattialan, sisältää eettisen ohjeiston sekä määrittelee konservointialan koulutuksen perusvaatimuksia
- Madridin asiakirja 2011, joka sai ICOMOSin virallisen julistuksen aseman vuonna 2014 Firenzessä ja on siten tällä hetkellä julistuksista uusin (liite 2).

7.1 Tutkimisessa tapahtunut muutos

Tutkimuksen vanhassa rakennuksessa sysää liikkeelle tiedon tarve, jonka aiheuttaa jokin muutos. Rakennuksen osalta muutos voi koskea joko itse rakennusta, sen ympäristöä tai rakennuksen käyttöä. Dokumentoinnin pääsisältö ja tarkoitus ovat säilyneet samoina kuin 1970-luvullakin. Sen tarkoituksena on selvittää ja kuvailla kohteen tilanne ennen toimenpiteitä, toimenpiteiden aikana ja niiden jälkeen. Tutkimusmenetelmät ja -laitteet sen sijaan ovat kehittyneet. Uusi tekniikka on tuonut työhön avuksi laitteita, joilla tutkimuksia voidaan tehdä nopeammin. Laitteet eivät kuitenkaan korvaa tärkeintä eli asiantuntijoiden tietoa ja osaamista. Yhteistyö asiantuntijoiden välillä on helpottunut esim. sähköisten ja digitaalisten tutkimus- ja viestintävälineiden kehittymisen kautta. Tutkimuskohteessa aikaa käytetään nykyään entistä vähemmän, mutta toisaalta laitteet voidaan jättää kohteeseen keräämään tietoa päätöksenteon tueksi ja tekemään pitkäaikaisseurantaa esimerkiksi rakenteiden liikkumisesta tai olosuhteista,

Asioihin paneutumiseen tai ratkaisujen pohdiskeluun ei nykyään voida käyttää aikaa, vaan päätökset tehdään nopeasti. Nykypäivänä ei olisi mahdollista tutustua kohteeseen siellä asuen ja tiloja käyttäen kuten Panu Kaila teki aikanaan Yli-Lauroselassa. Taustojen tutkimiseen ja vanhaan arkistomateriaaliin tutustumiseen ei yleensä varata riittävästi työaikaa, jolloin tekijän on käytettävä siihen omaa aikaansa, mikäli haluaa selvittää asiat huolellisesti. Arkistoaineistoa on monissa eri paikoissa ja sitä myös syntyy koko ajan lisää, kun kohde vanhenee ja tehtyjä toimenpiteitä ja niiden dokumentteja kertyy yhä enemmän. Monesti arkistoidut suunnitelmat eivät vastaa kohteessa toteutettuja ratkaisuja, vaan viimeisimmät muutokset ovat jääneet niihin päivittämättä.

Kun kohteessa on paljon toimijoita, tutkimusmateriaali hajaantuu moniin paikkoihin ja useille ihmisille. Toimijoiden vaihtuessa tieto ei kumuloidu tietyille ihmisille ja tiettyyn paikkaan kuten ennen Museoviraston tutkijoille. Jos ennen käsin kirjoitetut tai puhelimitse annetut ohjeistukset jäivät arkistoitumatta, ei materiaali nykyäänkään päädy sen paremmin arkistoihin. Tiedot jäävät tekijöidensä henkilökohtaisille tietokoneille, jolloin paljon materiaalia häviää koneiden tyhjennyksissä, työntekijöiden vaihtuessa tai eläköityessä. Tutkimustyötä ei tehdä enää viranomaistyönä, vaan se kilpailutetaan urakkoina yrityksille, jotka voivat edelleen ketjuttaa työtä aliurakkoina sen varsinaisille tekijöille. Vaarana on, että yksittäiset tutkimukset jäävät irrallisiksi ja tieto sirpaloituu. Kokonaiskuva kohteesta saattaa jäädä muodostumatta ja päätöksiä tehdään nopeasti hajanaisten vaikutelmien pohjalta.

Rakennusmateriaalien ja rakenteiden tutkimuksiin on nykyisin käytettävissä entistä enemmän keinoja. Tunnistamiseen ohjaa myös lainsäädäntö, jonka mukaan ennen konservointitöihin ryhtymistä kohteesta on laadittava haitta-aineselvytys, jonka perusteella vaaralliset materiaalit voidaan tunnistaa (Laki eräistä asbestipurkutyötä koskevista vaatimuksista 684/2015 ja Valtioneuvoston asetus asbestityön turvallisuudesta 798/2015). Ennen materiaalien tunnistaminen perustui pitkälti konservaattorin ammattitaitoon. Nykyään materiaalikirjo on niin laaja ja nopeasti vaihtuva, että sen hallitseminen on lähes mahdotonta. Tutkimuslaittein ja erilaisin menetelmin on mahdollista saada paljon tietoa materiaaleista. Vielä 1990-luvulla painettu RT-kortti tai tuote-esite oli korvaamaton tietolähde. Nykyään lähes minkä tahansa tuotteen tai materiaalin tiedot saa helposti katsottavakseen Internetin kautta. Samoin kirjallisuutta ja iso osa ennen maksullisten tietokantojen tiedoista on internetissä vapaasti käytettävissä.

Johtopäätöksenä voi sanoa, että tutkimusmenetelmiä ja -laitteita sekä tutkittavaa aineistoa on yhä enemmän, mutta niiden käyttämiseen ei aina varata riittävästi resursseja. Tutkimusmateriaalin tuottaminen on siis nopeampaa kuin ennen, mutta sen laatu ei ole yhtä perinpohjaista kuin aikaisemmin. Konservattori joutuu helposti toimimaan oman etiikkansa ääri rajoilla, jolloin mitataan, kuinka vähillä lähtö- ja taustatiedoilla oma konservointietiikka sallii ryhtyä konservointityöhön. Kaikki kohteessa tehtävät työt tulee dokumentoida huolellisesti ja aineisto toimittaa arkistoitavaksi työn teettäjälle. Hyöty konservattorin huolellisesta raportoinnista havaitaan vasta seuraavalla kerralla, kun samaa kohdetta ryhdytään uudelleen korjaamaan.

7.2 Konservointitoimenpiteissä tapahtunut muutos

Konservointiasteen määrittely Yli-Lauroselan korjausprojektin alussa kirjatusta korjausperiaatteista poiketen (esimerkiksi KYH Ry matkakertomus 24.10.1972), ei sielläkään kaikki vanha tyydyttänyt tai miellyttänyt 1970-luvun korjaajia, vaan huonetiloja muokattiin, peltikuoriuuneja purettiin ja niiden tilalle hankittiin kaakeliuuneja. Museona talosta tuli siis joiltain osin jopa hienompi kuin sen lähtötilanne maalaistalona oli ollut.

Konservointiasteen suhteen on periaatteita, joita ei pystytä koskaan täysin noudattamaan, kuten toimenpiteiden palautettavuus. Lisäksi on useita periaatteita, joita ei juuri koskaan noudateta vaikka niihin luvataan pyrkiä. Näitä ovat esimerkiksi vähimmät mahdolliset toimenpiteet ja kohteeseen kajoamisen välttäminen. Osa eri vuosikymmenien periaatteista on jopa ristiriidassa keskenään, kun esimerkiksi kopioiden tekemiseen välillä kehoitetaan ja toisissa periaatteissa kielletään tekemästä niitä.

Konservoinnissa on 2000-luvulla tulleet tärkeäksi erilaiset ennakkoselvitykset, joilla hallitaan muutoksia, arvioidaan kohteen kykyä sietää muutoksia ja toimenpiteiden vaikutuksia kohteeseen.

Työmenetelmien suhteen periaatteissa korostetaan ennakolta tapahtuvan suunnittelun tärkeyttä. Useissa kohdissa korostuu myös kaikkien toimijoiden ammattitaidon merkitys koko projektin ajan suunnittelijoista ja urakoitsijoista konservattoreihin saakka. Konservointityöhön tulee käyttää ammattilaisia – harjoittelijoilta, opiskelijoilta ja talkoolaisilta ei voida vaatia ammattimaista työn laatua, eikä työn dokumentointia, vaikka hyvässä ohjauksessa heidän työpanoksestaan onkin paljon apua museon hoidossa.

Työmenetelmiä ja tekijöiden ammattitaitoa tulisi voida kehittää ja päivittää käyttämällä kaikkien tieteen alojen nykytietoa. Myös konservointimateriaali- ja materiaaliteknologian asiantuntemusta tulisi voida käyttää. Alalla toimimista helpottaa, että asennoituminen

on muuttunut joustavammaksi ja nykyisin rakennusmääräyksiä voidaan tulkita entistä joustavammin suojelurakennusten osalla. Häätapauksissa on luonnollista, että kaikkien on osallistuttava kulttuuriperinnön pelastamiseen

Konservointimateriaalien osalta rakennusten muutostyöt on toteutettava periaatteiden mukaan niin, että mahdollisimman paljon alkuperäistä materiaalia saadaan säilymään. Todellisuudessa alkuperäistä materiaalia kuitenkin poistetaan paljon. Samoin tulisi varmistua, että muutokset voidaan tarvittaessa poistaa, vaikka alkuperäinen tilanne eivät yleensä olekaan kokonaan palautettavissa. Museokäytössä olevien rakennusten ongelmana on, että tilaan, jota ei käytetä alkuperäisen käyttötarkoituksen mukaisesti, ei synny enää alkuperäiskäytölle luonteenomaista kulumaa, hajua ja patinaa, jos rakenteita joudutaan uusimaan.

Harvinaisten materiaalien ja työtapojen säilyttäminen on periaatteiden mukaan tärkeää. Siksi Yli-Lauroselassa on erityisen tärkeää ylläpitää perinteisen katto-oljeksi kelpaavan rukiin kasvatuksen, olkien käsittelyn, ja korjuun sekä työtapojen perinteistä osaamista, oikean kattamisen työmenetelmiä ja vanhojen rakenteiden tuntemusta. Todellisuudessa rakennuksien konservoinnissa käytetään aina rinnakkain sekä uusia että perinteisiä materiaaleja. Niillä molemmilla on yleensä sekä hyvät että huonot puolensa, joiden perusteella materiaalien valinta kulloinkin tehdään. On erittäin tärkeää, että materiaaleiksi valitaan aina parhaita mahdollisia tuotteita, joista on pitkän ajan käyttökokemus. Esimerkiksi pintakäsittelyt ovat rakennuksen kuluvin osa ja tavallaan uhrikerros, jonka korjaus tai uusiminen on tehtävä aina tarpeen vaatiessa tai menetetään koko rakennus.

Yli-Lauroselan päärakennukseen 1970-luvun korjauksen yhteydessä asennetut teräsvyypatterit ja tapetit, olivat tuon ajan normaalia rautakauppatavaraa. Näillä valinnoilla haluttiin kertoa katsojille rehellisesti, että materiaali on uutta, sillä uuden tuli erottua vanhasta, koska tärkeintä oli tietää, mikä oli aitoa ja mikä ei. Nyt kyseiset tarvikkeet ovat pian viisikymmentävuotta vanhoja, eikä ole enää itsestään selvää, että museovie-
raat kykenevät erottamaan ne kohteen muista vanhoista materiaaleista. Tämä rehellisyyden periaate siis tavallaan vanhenee korjausten mukana, mutta samalla rakennukseen syntyy eriaikaisia rakennekerrostumia tehden kohteesta entistä kiinnostavamman.

Uusille konservointimateriaaleille on saatavissa sertifikaatti, joten niistä tiedetään, mitä ne sisältävät. Ongelman konservoinnin näkökulmasta muodostaa materiaalien ikään-
tyminen, josta ei ole saatavissa tietoa. Vastuu materiaalien, tarvikkeiden ja laitteiden pitkäaikaiskestävyydestä loppuu valmistajien määrittelemän takuuajan umpeuduttua.

Koska tuotteita valmistavien yritysten tavoitteena on tehdä taloudellista tulosta, harvan yrityksen intresseihin tai eettisiin periaatteisiin sisältyy tuotteiden mahdollisimman pitkä käyttöikä. Tulevaisuudessa tähän ollaan kuitenkin lisäämässä panostusta, koska ympäristönsuojeluun panostavat kuluttajat eivät hyväksy enää lyhytikäisiä tuotteita, jotka tuhlaavat luonnonvaroja ja energiaa. Ruotsissa ympäristöasiat menevät edelle materiaalien valinnoissa, kun käyttäjät valitsevat hiilijalanjäljen kannalta alhaisimman perinnemaalin – ei välttämättä kestäväintä (Räsänen 2017). Tämä ei kuitenkaan ole hyvä periaate museorakennuksiin sovellettavaksi, sillä jokaisessa korjauksessa niistä häviää jotakin ja siksi on pyrittävä korjaamaan niitä mahdollisimman harvoin.

7.3 Hoidossa ja käytössä tapahtunut muutos

Yli-Lauroselan rakennusten hoito- ja korjaustöitä ovat vuosikymmenien kuluessa tehneet talon omistajat, valtion työntekijät piirirakennustoimistosta ja Museovirastosta, opiskelijat, harjoittelijat, työllistetyt, talkoolaiset sekä yhteisöt ja yritykset. Kiinteistönhuoltoyritys on vastannut museorakennusten kiinteistönhoidosta jo Museoviraston aikana. Tulevaisuudessa museon rakennusten kunnostustöiden painopiste tulisi siirtyä vaurioiden korjaamisesta ennaltaehkäisevään hoitoon. Jos rakenteet pääsevät vaurioitumaan, menetetään vanhaa materiaalia ja rakenteita, joissa Yli-Lauroselan talomuseon arvo pääosin juuri on. Jos alkuperäistä materiaalia menetetään, on tärkeää mahdollisimman uskollisesti säilyttää tilalle tehtävässä kopiesa vanhan mukainen rakenne, materiaalit ja työstötavat sekä tiedot tarkoin dokumentoituina. Korjaustöiden dokumentoinnit olisi hyvä olla museossa vapaasti kävijöiden nähtävillä. Näin ne välittäisivät korjausrakentamistietoutta myös museokävijöille. Yksityiskohtien rinnalla on tietenkin tärkeää museon kokonaisvaikutelman ja kulttuurisen merkityksen säilyminen.

Museonhoito on muuttunut siten, että ennen kohteessa oli vakinainen museonvalvoja tai museonhoitaja. Museon töihin otti osaa kyläläisiä ja talkootyöntekijöitä. Nykyään museon hoidosta vastaa museoyrittäjä. Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseolta ostetaan lisäksi työtä, jolla hoidetaan kohdetta. Yli-Lauroselan museotilojen käyttö pelien pelaamiseen pohdituttaa monia. Hyvin järjestettynä ja ohjeistettuna tämäkin voi olla hyvä tapa aktivoida museon toimintaa ja aina parempi, jos pelin sisältö pohjautuisi museorakennusten tai paikkakunnan todellisiin historiallisiin tapahtumiin. Pelaaminen ei kuitenkaan saa syrjäyttää varsinaista museotoimintaa, jossa rakennukset toimivat vain pelin lavasteina. Joka tapauksessa on arvostettavaa, että nuori yrittäjä on kyennyt ylläpitämään toimintaa kohteessa, johon valtio ei ole pystynyt. Jotta toiminta olisi kestäväällä pohjalla, on jatkossakin viisasta jakaa vastuuta toiminnasta sekä yhteiskunnan, yrit-

täjien, järjestöjen sekä vapaaehtoistoimijoiden kesken. Mikään taho yksinään ei pysty tuottamaan riittävän monipuolista toimintaa sekä tietoa ja taitoja, mitä museon ylläpitämiseen tarvitaan. Koska Yli-Lauroselasta vastaa nykyään monta eri tahoa ja toimijaa, on vaarana, että syntyy ongelmia, jos kukaan ei ota kohteen hoidosta kokonaisvastuuta ja kaikki huolehtivat asioista vain omalla, kapealla sektorillaan. Museo ei myöskään kehity, kun sen tulevaisuudesta ei ole varmuutta, eikä sen toimintaan ole riittävää rahoitusta.

7.4 Arvottamisessa tapahtunut muutos

Rakennussuojelukohteiden arviointia ja arvottamista tehdään nykyään useammin kuin ennen. Aiemmin saavutettu arvostus tai asema, eivät takaa kohteen säilymistä, kun jopa lait ovat helposti kumottavissa. Museovirasto on menettänyt asemansa, samoin kuin sen omistamat kansallisomaisuudeksi luokitellut kohteet. Säilytettäväksi haluttavien rakennusten ja rakennettujen ympäristöjen on jatkuvasti taisteltava asemastaan, jotta ne pysyvät strategisesti tärkeiden kohteiden luokassa myös kymmenen tai viiden toista vuoden kuluttua, jolloin viimeistään niiden asema arvotetaan jälleen uudelleen. Kaavoituksessa ja rakennussuojelussa päätöksentekoa ollaan siirtämässä yhä lähemmäs kuntalaisia. Jatkossa pientenkin ryhmien paikalliset intressit voivat estää kansallisesti tai jopa kansainvälisesti tärkeiden kohteiden säilyttämisen. Siksi laajemman perspektiivin säilyttäminen päätöksenteossa valtakunnan tason konsultoivan, ja jossain tapauksessa jopa pakottavan ohjauksen kautta, on mielestäni tärkeää. Meidän aikamme ahneus ja ”kaikki mulle heti” -ajattelu eivät saa tuhota arvokasta perintöä, jonka säilyttämiseksi monet edeltävät sukupolvet ovat voineet tehdä suuria uhrauksia ja ponnisteluja. Vaikka asukkailla on ymmärrystä ja tahtoa säilyttää ja hoitaa kulttuurikohteita, heidät saatetaan asettaa tilanteeseen, jossa on valittava esimerkiksi taloudellisen panostuksen käyttämisestä terveyden ja hyvinvoinnin sekä museotoiminnan välillä.

Jos kohteen arvoja ja kulttuurista merkitystä ei tunneta tai ymmärretä, on olemassa vaara, että ne konservoinnin yhteydessä menetetään tai niiden merkitys vähenee. Pääosa arvoista on pysyviä, mutta joidenkin merkitys muuttuu ajan kuluessa. Perinteisten arvojen rinnalle on noussut uusia arvoja kuten säilyneisyys, kerroksellisuus ja patina. Samalla yhtenäisyys (=integriteetti) on menettänyt keskeistä merkitystään arvona. (Salastie 2011, 137) Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin aluehistorian tutkimusjohtaja Sulevi Riukulehto lanseerasi Ilkka -lehdessä 27.4.2017 myös uuden arvon. Se on kotiseutuarvo, joka Yli-Lauroselan kohdalla liittyy merkittävästi muistoihin. Viime kädessä jokainen meistä kuitenkin arvottaa ympäristöään subjektiivisesti oman taustansa,

koulutuksensa, tietonsa, kokemustensa ja mieltymystensä kautta. (Sonninen 2011, 183)

7.5 Yhteenveto konservointiperiaatteissa tapahtuneista muutoksista

Pääosa konservointiperiaatteista on säilynyt tärkeinä vuosikymmenestä toiseen. Samat periaatteet toistuvat monissa julistuksissa, mutta uusiakin periaatteita on syntynyt. Muutoksia periaatteissa on tapahtunut monella eri tasolla. Osa eriaikaisista periaatteista on jopa ristiriidassa keskenään ja joitakin periaatteita on myös hylätty. Moni periaatteista hyväksytään, mutta käytännössä niitä on mahdotonta noudattaa tai niitä ei vaan käytännössä noudateta. Tärkein pääperiaate on pitkään ollut autenttisuus ja sen säilyttäminen, joka on kirjattu ICOMOSin Naran dokumenttiin. Käytännössä siihen ajateltiin päästävän, kun tehdään aina vain vähin mahdollinen. Todellisuudessa jokainen konservointi vähentää kohteen alkuperäisyyttä. Siksi konservoinnin tärkeimpänä periaatteena pidetään tällä hetkellä paikan kulttuurisen merkityksen säilyttämistä, joka on määritelty ICOMOSin Burran julistuksen vuoden 2013 versiossa, jota pidetään tämän hetken tärkeimpänä rakennuskonservoinnin periaatteita määrittelevänä asiakirjana.

Burran julistuksen (2013) mukaan konservointiprojektin lopussa työn onnistumista voidaan arvioida kolmen kysymyksen avulla: Onko työ tehty hyvin? Kestääkö työ aikaa? Onko paikan merkitys säilynyt? Yli-Lauroselan kohdalla näihin kaikkiin kohtiin voi vastata kyllä, joten sen pohjalta 1970-luvun konservointityö sekä sen jälkeinen ylläpito ja hoitotyö Yli-Lauroselassa on tehty hyvin. Rakennusten osalla turvallisuus ohittaa kuitenkin tärkeysjärjestyksessä muut periaatteet, mutta sitä ei ole mainittu missään julistuksissa.

Konservoinnin periaatteista on mielestäni varsinkin viimeisen kymmenen vuoden aikana lipsuttu. Asioihin suhtaudutaan monessa mielessä välinpitämättömästi. Kunnianhimo asioiden hyvin tekemiseen on hiipunut. Ylisuuret talouden, henkilöstön ja muidenkin resurssien leikkaukset muun muassa Museovirastossa ovat saaneet ihmiset yleisesti menettämään uskonsa valtiovallan tahtoon säilyttää kulttuuriympäristöä ja julkisia kulttuuripalveluja.

8 Loppupäätelmät

Tässä opinnäytetyössä on selvitetty rakennuskonservoinnin periaatteiden muuttumista 1970-luvulta 2010-luvulle käyttäen kohteena Ilmajoella sijaitsevan Yli-Lauroselan talomuseon rakennuksia. **Tavoitteena** oli selvittää, ovatko museorakennusten konservoin-

tiperiaatteet säilyneet entisellään vai ovatko ne muuttuneet jollakin tavalla tutkittuna aikana 1960-luvun lopulta tähän päivään. Työ on luokiteltu tapaustutkimukseksi koska aineisto koskee pääosin Yli-Lauroselan talomuseota. Tutkimusaineistona on käytetty haastatteluja, lähdekirjallisuutta, arkistoaineistoa sekä itse museota rakennuksineen. Muita kohteita on mainittu vain satunnaisina esimerkkeinä eri vuosikymmenien tyyppisiä konservointipiirteitä esiteltäessä.

Työn aluksi on laajasti määritelty **käsitteitä**. Se on konservointialalla tarpeen koska jopa keskeisten termien konservointi ja restaurointi määritelmiä on useita ja niiden käsitetään olevan tarkastelijasta riippuen eri tavalla alisteisia toisiinsa toistensa suhteen. Museovirasto pitää pääterminä restaurointia, kun taas kansainvälisissä määritelmässä konservointi on yläkäsite, jonka alle restauroinnin katsotaan kuuluvan. Koska mikään monista termeistä ei ole ottanut täysin paikkaansa suomen kielessä, voisi ne korvata puhumalla säilyttävästä korjaamisesta. Tässä työssä on käytetty paljon pelkkää termiä korjaaminen. Tuolloin on haluttu olla ottamatta kantaa siihen, minkä konservoinnin interventioasteen mukaan yksittäiset työvaiheet kulloinkin tulisi suorittaa. Lähteisiin perustuvissa tiedoissa on käytetty pääosin niitä termejä, joita kirjoittaja tai haastateltava on itse kulloinkin käyttänyt.

Konservointiperiaatteet on määritelty tässä työssä kattamaan koko konservointiprosessin, johon kuuluu mielestäni kohteen tutkiminen, arvottaminen, konservointitoimenpiteet sekä kohteen hoito ja käyttö. Konservointitoimenpiteiden osa-alueiksi katsoin kuuluvan kohteen konservointiasteen määrittelyn sekä työmenetelmistä ja konservointimateriaaleista päättämisen. Konservoinnin tärkein pääperiaate on ollut pitkään autenttisuus ja sen säilyttäminen, joka on kirjattu ICOMOSin Naran dokumenttiin. Käytännössä tähän on ajateltu päästävän, kun pyritään tekemään aina vain vähin mahdollinen. Todellisuudessa jokainen konservointi vähentää kohteen alkuperäisyyttä. Siksi konservoinnin **tärkeimpänä periaatteena pidetään tällä hetkellä paikan kulttuurisen merkityksen säilyttämistä, joka on määritelty ICOMOSin Burran julistuksessa.**

Suomessa ei ole tutkittu rakennuskonservoinnin **ammattialan kehitystä**. Restaurointityötä on kuitenkin tehty jo 1800-luvun puolivälistä lähtien. Ammattialan kehittymisen rinnalla on perustettu jo 1800-luvun loppupuolelta lähtien useita kansainvälisiä ja kansallisia järjestöjä, jotka ovat pyrkineet toiminnallaan edistämään rakennus- ja kulttuuri-perinnön suojelua ja säilyttämistä. Periaatteet ovat kehittyneet työn ohessa vuosikymmenten kuluessa. Konservattoreiksi voitiin nimittää 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun

alkupuolella eri ammattialoja edustavia henkilöitä. Rakennusalan konservاتورin taustana saattoi olla esim. arkeologin, koristemaalarin, arkkitehdin, taidehistorioitsijan, taiteilijan tai vaikka kuvanveistäjän koulutus tai ammattiosaaminen. Suomeen syntyi homogeenisempi rakennuskonservattorien ammattiryhmä vasta 1980-luvun lopulla, kun alalle ryhdyttiin kouluttamaan rakennuksiin erikoistuneita konservattoreita.

Rakennuskonservoinnin ammattilaisten riittävydestä on kannettu huolta sen jälkeen kun **rakennuskonservattorien koulutus** päätettiin lopettaa Opetus- ja kulttuuriministeriön asettamien säästötavoitteiden saavuttamiseksi Seinäjoen ammattikorkeakoulussa. Mikäli koulutus jossain vaiheessa aloitetaan uudelleen, siinä on paljon kehitettävää. On esitetty mielipiteitä, että konservointikoulutus ja työelämä eivät kohtaa riittävästi ja että konservattoreita näkee vain harvoin työmaalla. (Setälä 2011, 180) Yhdyn Tiina Sonnisen mielipiteeseen siitä, että konservointiosaaminen Suomessa paranee vain tarkkojen tieteellisten tutkimusten, dokumentoinnin, arvottamisen ja kriittisen tarkastelun kautta. (2011, 185) Matti Laineen (2013) mukaan Suomessa on suuri koulutuksellinen puute, kun tekniikan koulutukseen ei sisälly vanhan rakennuskannan korjaamista. ICCROM jakoi eräässä kyselyssään konservoinnin paikan päällä tehtävään ja museoissa tapahtuvaan konservointiin. Tämän pohjalta rakennuskonservointi voisi jatkossa toimia läheisessä yhteistyössä myös arkeologian kanssa. Onneksi nykyisin on helppo pitää yhteyttä toisiin konservointialojen edustajiin sekä ulkomaille, jotta nykyinen ammattilaisten joukko voi saada tukea osaamisensa ja ammattitaitonsa ylläpitämiseen, sillä kehittyvänä ammattialana konservointi vaatii jatkuvaa kouluttautumista ja tietojen päivittämistä.

Konservointityö vaatii tekijältä kekseliäisyyttä ja luovaa ongelmanratkaisukykyä. Tarpeen tullen on kuitenkin tärkeää myös tunnustaa oman osaamisensa rajat, työssä tehdyt virheet ja oppia niistä. Avoin tiedon jakaminen ja rohkeus kertoa niin virheistä kuin onnistumisistakin, nopeuttaa alan kollektiivista oppimista, kun jokaisen ei tarvitse tehdä urallaan itse samoja virheitä. Myös eri konservointialoja edustavien konservattorien yhteistyö parantaa kaikkien osaamista. Viime vuosina perustettujen monialaisten konservointiosuuskuntien lisäksi tämä asia tulee hyvin esiin konservoinnin YAMK -koulutuksen aikana, jonka ehdottomasti parasta antia on ollut tutustuminen uusiin, eri konservointialojen kollegoihin, josta kiitos teille kaikille!

Yli-Lauroselan talomuseo syntyi pohjalaisen talonpoikaistalon pihapiirin kymmenestä rakennuksesta, jotka kunnostettiin 1970-luvulla museoksi. Kohde hankittiin valtion

omistukseen, suojeltiin asetuksella valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/1985) ja annettiin Museoviraston hallintaan. Rakennusten korjaus oli eräänlainen pioneerityö sille, miten rakennuksia voidaan korjata säilyttämällä. Kohteen arkkitehtina toimi Panu Kaila ja työhön osallistui myös rakennuskonservaattorin virkanimikkeellä toiminut Pentti Pietarila. Yli-Lauroselan **talomuseo toimi näyttelyineen vuoteen 2012** asti kunnes valtion säästötoimet sulki sen. Rakennusten hallinta siirtyi vuoden 2014 alusta Senaatti-kiinteistöille, mutta huoli museotoiminnan jatkumisesta kohteessa on yhä akuutti.

Museon hoitamisesta tekee tällä hetkellä monimutkaista se, että tiloista vastaa Senaatti-kiinteistöt, näyttelyistä ja kokoelmista Museoviraston alaisena yksikkönä Kansallismuseo ja toiminnasta yksityinen museoyrittäjä, jolla ei ole museoammattillista koulutusta. Lisäksi kunkin taustalla on laaja joukko muita toimijoita kuten Ilmajoen kunta, Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo, MV:n Kulttuuriympäristön hoito-osaston Restorointiyksikkö sekä Senaatti-kiinteistöjen käyttämät yrittäjät. Kun mukana on näin paljon toimijoita, vaaditaan äärettömän hyvää organisointia, että se koituisi museon parhaaksi, kun kenelläkään ei tunnu olevan varsinaista päävastuuta toiminnasta. Toisaalta järjestelyn vahvuutena voi pitää sitä, että laaja toimijoiden verkko takaa sen, että mikään iso osa-alue ei jää hoitamatta, jos joku toimijoista syystä tai toisesta luopuisi yhteistyöstä. Museorakennusten säilymisen kannalta kaikkien kiinteistön hoitopäätösten ja toteutettujen toimenpiteiden selkeä kirjaaminen on tässä vaiheessa aivan ensiarvoisen tärkeää, jotta jatkossakin tiedetään, mitä rakennuksille on tehty, milloin, miten ja miksi.

Arvojen määrittelyllä pyrin tässä työssäni Yli-Lauroselan museon arvostuksen lisäämiseen sen museotoiminnan jatkumisen turvaamiseksi. Sovelsin työhöni Barbara Appelbaumin (2007, 89–115, 203) esittämää merkitysanalyysia. Analyysi yhdessä kohteen kuvauksen ja historiatietojen kanssa auttaa määrittelemään kohteelle ihannetilän, jolloin kohde aineellisesti edustaa arvojaan kaikkein rikkaimmassa muodossaan. Konservoinnilla pyritään saavuttamaan juuri tämä ihannetila. (Appelbaum 2007, 173–176, 194.) Yli-Lauroselan museorakennuksista Appelbaumin määrittelemät arvot olivat helposti löydettävissä.

Yli-Lauroselan museotoiminta joutui Museoviraston omalla arvotuslistalla museopoistojen joukkoon. Herää kysymys, riittääkö pohjalaistalokulttuurista säilytettäväksi esimerkiksi vain Seurasaareen siirretyt Ivarsin ja Kurssin talot? Kulttuuriperinnön heikkoa arvostusta Etelä-Pohjanmaalla kuvastavat myös viime vuosien aikomukset supistaa

Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseon jo ennestään pieniä resursseja sekä rakennuskonservoinnin koulutuksen ohella muunkin kulttuurialan koulutuksen karsiminen Etelä-Pohjanmaan alueen oppilaitoksista lähes kokonaan.

Konservointiperiaatteiden muuttumisen osalta työssä päädyttiin siihen, että yleiset tavoitteet ovat säilyneet pääosin samoina, mutta varsinkin työmenetelmien ja materiaalien osalta muutoksia on tapahtunut enemmän. Haastattelussa konservaattori Matti Laine (2013) summasi, että pääajatus säilyttämisestä on pysynyt samanlaisena 1960-luvulta tähän päivään, mutta säilyttämisen taso ja menetelmät ovat muuttuneet. Nykyään tutkitaan ja pyritään säilyttämään tietoa enemmän kuin ennen.

Arkkitehti Erkki Mäkiö (2011, 191) on havainnut kaksi erilaista arkkitehtuuri- ja rakennuskäsitystä, jotka vaikuttavat ihmisten restaurointinäkemyksiin. Joko rakennus on sitä, miltä se pinnoiltaan näyttää ja miten pinnat rajaavat tiloja tai toisen näkemyksen mukaan rakennus muodostaa kokonaisuuden, johon kuuluvat tilat, pinnat ja kaikki rakenteet pintaa syvemmillä. Pintojen suojeluun liittyy Mäkiön mielestä paradoksi, kun jatkuvasti uusittavat, vaurioitumiselle ja kulumiselle kaikkein altteimmat osat arvioidaan rakennuksen merkittävimmiksi osiksi.

Arkkitehti Panu Kaila (2014) iloitsi haastattelussaan siitä, että nykyään ymmärretään paremmin myös piilossa olevien rakenteiden olevan historiallisia dokumentteja, joiden säilyttäminen on tärkeää. Toisaalta tämän lisääntyneen ymmärryksen rinnalla tehdään yhä myös tyylirestaurointeja. Kaila korostaa, että korjauksissa tärkeintä on tehdä samalla tavalla kuin ennen, eikä yrittää tehdä yhtään paremmin.

Konservaattori Anne Räsänen (2017) mielestä yleisesti ottaen sisätilojen suojelu ei ole edennyt toivotusti opetusministeriön asettamasta sisätilatyöryhmästä huolimatta. Rakenteita, joista Panu Kaila on huolissaan, suojellaan hänen mielestään jopa paremmin. Pintojen säilyttämisessä olisi siis vielä paljon parantamisen varaa. Jos Yli-Laurosela museoitaisiin nyt, olisi oletettavaa, että sielläkin vanhoja tapettikerroksia säilytettäisiin enemmän kuin 1970-luvulla.

Panu Kaila (2014) on yhä, yli neljäkymmentä vuotta Yli-Lauroselan korjaustyön jälkeen, sitä mieltä, että korjaustyö oli onnistunut ja periaatteet oikeat – hän ei tekisi mitään toisin. Rakennusten muutokset ja korjaukset ovatkin kestäneet hyvin aikaa, sillä tällä välillä kohteeseen on tehty vain vähäisiä korjaustoimenpiteitä. Taidehistorian professori

Eeva-Maija Viljo (2011, 222) on havainnut, että arkkitehdin nimellä on joskus **maagista voimaa**, jonka voi kääntää rakennussuojelun hyväksi. Toivotaan, että Panu Kailan suunnittelema Yli-Lauroselan restaurointi on saanut sellaisen voiman, että museo on turvassa suurilta muutoksilta ja tulevaisuudessa voidaan vain keskittyä säilyttämään rakennusten nykyinen tila. Sellaisia vähäisiä muutostöitä voidaan toki tehdä, että museon käyttö on jatkossakin mahdollista, ja tietenkin rakennuksia tulee hoitaa niin, että ne säilyvät hyväkuntoisina. Rakennusten tilaa tutkittaessa vuonna 2014 havaittiin muutamia ongelmakohtia, jotka vaativat pikaista korjausta, kuten vuotavia kattoja, mutta monelta osin korjaustyöhön on jo ryhdyttykin.

Konservointialan kannalta selkeäksi **jatkotutkimustarpeeksi** nousi rakennuskonservoinnin historian pikainen tallentaminen. Monilla henkilöillä on sellaista omakohtaista, muistinvaraisena säilynyttä rakennuskonservointiin liittyvää tietoa, jonka katoaminen olisi suuri menetys alalle. Heitä tulisi pikaisesti haastatella. Tarvetta olisi myös 1970-luvulla tehtyjen Pohjalainen talo ja Rakennuskonservointi – kirjojen ajantasaisille versioille. Ne toimivat yhä oppaina monille vanhan rakennuksen korjaustyöhön ryhtyville. Koska vanhojen rakennusten korjauksissa halutaan nykyään yhä enemmän säilyttää vanhaa, ei ole juurikaan merkitystä sillä, onko ohjeet laadittu museoiden vai muiden vanhojen rakennusten kunnostamiseen, sillä peruslähtökohdat ovat kummassakin työssä samat.

Suomi on sitoutunut sekä kansainvälisillä sopimuksilla että kansallisen lainsäädännön kautta rakennetun kulttuuriperintönsä hoitamiseen. Toivottavasti tämä vastuu kannetaan, eikä palata taas 1960- ja 70-luvuille, jolloin perinteiset rakennusmateriaalit ja työtavat hylättiin ja unohdettiin uusien, parempien, halvempien ja helpompien tapojen vallatessa alaa. Vieläkin saamme kärsiä näiden kokeilujen tuloksista, kun dispersiomaaleilla maalatuista suojelurakennuksista kaavitaan yhä pois niihin sopimattomia maaleja. Rakentamiseen ja maankäytön suunnitteluun liittyy tälläkin hetkellä rakennussuojelun näkökulmasta ongelmallisia suunnitelmia ja linjauksia, jotka tähtäävät mm. energiansäästöön ja kestäväan rakentamiseen, mutta eivät ota huomioon riittävästi vanhan rakennuskannan erityisvaatimuksia. Salvador Muñoz Viñas (2013) on todennut, että todellisuudessa käytäntö ja kansainväliset konservointiperiaatteet eroavat toisistaan. Ylevistä tavoitteista joudutaan käytännössä lähes aina antamaan jonkin verran periksi ja konservointi on lopulta järkevien kompromissien tekemistä teoreettisista periaatteista.

Arkkitehti laatii yleensä laajojen korjaushankkeiden **kokonaissuunnitelman**. Niihin sisältyy usein myös vanhojen rakennusosien säilyttämistä ja korjaamista. Suunnitelmista kuitenkin puuttuvat yksityiskohtaiset ohjeet käytännön toteutuksen tekemisestä eli varsinainen konservointisuunnitelma. Tapoja päästä suunnitelmissa määriteltyyn tavoitteeseen on yleensä monia. Työn lopputulos voi olla hyvin erilainen, vaikka jopa materiaalit, tekniikat ja käsittely-yhdistelmät sisältävät ohjeet olisi asiakirjoissa määritelty. Kullakin tekijällä on oma toimintatapansa, yksi on huolellisemmin kuin toinen ja lisäksi kullakin on yksilöllinen käsialansa, joka vaikuttaa työn lopputulokseen. **Yhteistyössä eri alojen asiantuntijat voivat päästä parempaan lopputulokseen**. On tärkeää, että arkkitehtien ja rakennuskonservaattorien välillä on yhteinen näkemys tavoitteista ja että toimijoiden välillä vallitsee ammatillinen luottamus toistensa osaamiseen. Helander (2011, 167) kirjoittaa, että yhteistyö konservaattorin kanssa on restauroivan arkkitehdin suurimpia ilonaiheita. Toivottavasti muutkin alan toimijat ajattelevat näin, sillä rakennustyömaalla tarvitaan kaikkien osaamista. Maire Mattisen (2011, 121) mukaan:

”Moniammatillisuus on luonteenomaista suojelulle ja restauroinnille. Onnistunut lopputulos syntyy vain osaavan tutkimuksen, dokumentoinnin, luovan muodonannon, oivaltavan rakennustekniikan, konservoinnin sekä perinteisten ammattitaitojen ja työtapojen tuloksena.”

Rakennusten säilyttävään korjaustyöhön on koulutettu ammattilaisia ja alan asiantuntijoita – konservaattoreita. Toivottavasti heitä koulutetaan jatkossakin ja heidän ammattitaitoaan osataan käyttää yhä paremmin hyödyksi korjaustöissä niin tutkimus-, suunnittelu-, toteutus- kuin hoitovaiheessa. Jukka Jokilehdon (1995, 23) mukaan konservointi on erityisala, jolle tarvitaan oma, alaan erikoistunut, ylemmän tason koulutus (1995, 25), jonka pituus voi vaihdella koulutettavan aiemman koulutus pohjan mukaan, mutta se ei voi perustua ainoastaan lyhytkursseihin. Nykyinen opetus ammattikorkeakouluissa on ollut korkeakoulutasoista, mutta ei akateemista. AMK -tason tutkimus on sovelta- vaa, eikä siihen sisälly alan perustutkimusta. Vaikka ammattikorkeakouluissa on mahdollisesti kyetty tarjoamaan käytännön työhön yliopistoja paremmat puitteet, alan tie- teellisen ja ammatillisen profession kehittymisen kannalta koen tämän puutteena. Työ- maalla tarvitaan tekijöitä, mutta tarvitaan myös laajemmin alaa hallitsevia asiantuntijoi- ta, opettajia ja tutkijoita, jotka kehittävät ja vievät alaa eteenpäin. Jo **Liljeström** esitti Konservattorikoulutuksen kehittämistarpeet -selvityksessään vuonna 1993 jatkotutkin- tojen kehittämistä yhdessä yliopistojen kanssa. Muistion laatimisesta on aikaa pian kaksikymmentäviisi vuotta, mutta asia ei ole edennyt. Kansallinen konservointikoulu- tuksen strategiasuunnittelu, jota Auer kaipasi väitöskirjassaan vuonna 2000 (189), on yhä tekemättä. Samoin alan tutkimuslaitos puuttuu yhä. Konservattorien tavoitteena

koulutuksen suhteen on päästä tasa-arvoiseen asemaan muiden museoammattilaisten kanssa ja saada koulutus myös akateemiseksi korkeakoulutukseksi.

Jukka Jokilehto summasi vuoden 2013 lopulla konservoinnin nykyistä kehitysuuntaa. Verratessaan tämän hetken tilannetta 1960-lukuun, hän arvioi, että suurin muutos on tapahtunut asenteissa. Suuntana on, että yhä laajempia alueita halutaan lukea kulttuuriperinnöksi. Myös luonto ja kulttuuri lähentyvät toisiaan sekä kiinnostus aineettomaan kulttuuriperintöön kasvaa. Toisaalta samalla halutaan säilyttää myös hyvin pienten kulttuurien ominaisia piirteitä yhä tarkemmin. Vilhelm Helander (2014, 18) kokee Suomessa alalla vallitsevan jonkinlaisen konsensuksen restaurointiperiaatteista, joskin hän hämmentää lukijaa kysymällä: ”Olemmeko aivan varmoja, että juuri nyt ja vihdoin olemme aivan oikeassa?”

Edellä esitetty väittämä siitä, että Suomessa ollaan tällä hetkellä samaa mieltä rakennusten säilyttämisen periaatteista ja heti sen jälkeen esitetty kyseenalaistava väittämä kuvaavat hyvin myös omaa suhdettani tähän työhön. Välillä tavoitteet ovat olleet selkeät ja kirkkaat. Toisinaan tuntuu, että olen sotkeutunut termien ja käsitteiden viidakkoon tavoittamatta ratkaisuja. Toivottavasti syy on ainakin osittain se, että periaatteellisiin kysymyksiin ei ole oikeaa vastausta - on vain tavoitteita, jotka muuttuvat ajan kuluessa muiden ilmiöiden mukana.

Kuva 31 Talviunta nukkuva Yli-Lauroselan pihapiiri

Amerikkalaisen yhteiskuntafilosofi Neil Postmanin mukaan:

"Tarvitsemme museoita, jotka kertovat meille, millaisia olimme ennen, mikä on meissä tänään vikana ja mitkä uudet suunnat ovat mahdollisia."
(Heinonen; Lahti 2001, 46)

Kauan eläköön Yli-Laurosela!

Lähteet

Anglin L. 1995. Architectural conservation: Identifying training needs. Conservation Training – Needs and Ethics. ICOMOS-CIF Training Committee Meeting Suomenlinna Helsinki Finland 12.-17.6.1995. Seminar papers. ICOMOS Finnish National Committee. Helsinki, 51

Appelbaum, B. 2007. Conservation Treatment Methodology. Butterworth-Heinemann, Oxford, England, 89–115, 173–176, 194, 203.

Asetus Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelusta. Viitattu 3.4.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1992/19920010>

Asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta. Viitattu 9.12.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1985/19850480>

Asiasta toiseen. 2011. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy.

Auer, T. 2000. Konservointityön professionalisaatio. Kasvatustieteiden laitos. Acta Universitatis Tamperensis 773. Tampereen yliopisto, Tampere, 85-87, 113, 115-118, 122, 136-137, 140-141, 145-146, 148-150, 154-155, 166-168, 174, 177, 189, 192-193, 197, 199, 230, 233, 243

Bell D. 1995. Three components in conservation training, Conservation Training – Needs and Ethics. ICOMOS-CIF Training Committee Meeting Suomenlinna Helsinki Finland 12.-17.6.1995. Seminar papers. ICOMOS Finnish National Committee. Helsinki, 64.

Blackman, C. 2007. Salvador Muñoz Viñasin haastattelu e-Conservation Magazine 6, 2007. Viitattu 30.3.2014.
<http://www.e-conservationonline.com/content/view/627>

The Burra Charter. 2013. First adopted 1979, revised 1981, 1988 and 1999. The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, 2013.

Conservation Training – Needs and Ethics. ICOMOS-CIF Training Committee Meeting Suomenlinna Helsinki Finland 12.-17.6.1995. Seminar papers. ICOMOS Finnish National Committee. Helsinki.

The Document of Pavia. 1997. Preservation of Cultural Heritage: Towards European Profile of Conservator- Restorer. Pavia, Italia.

Drake, K. 1995. Menneisyys, nykyisyys, tulevaisuus. Turun kaupungin historiallinen museo – Turun maakuntamuseo 1881-1981. Jyväskylä, 12.

Drake, K. 2011. Errare humanum est. Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 9-10.

E.C.C.O. 2002. Ammatillinen ohjeisto (I-III). Bryssel 2002 ja 2003: European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations. Viitattu 10.2.2017.
 englanniksi: <http://www.ecco-eu.org/about-e.c.c.o./professional-guidelines.html>
 suomeksi: <http://docplayer.fi/1878479-E-c-c-o-european-confederation-of-conservator-restorers-organisations.html>

E.C.C.O. 2011. 2. painos. Competences for access to the Conservation-restoration Profession. Bryssel, Belgia.

Epari. Yli-Lauroselasta joulutalo. 3.12.2014, sivu 6.

Erwe s. 2011. Dramatiikkaa ja arkipäivää arvokiinteistöjen parissa. Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 11–12

Feilden, B.M. 1982. Conservation of Historic Buildings. Reprint 1995. Oxford: Butterworth – Heinemann Ltd., Avon, Great Britain. 6, 8-12.

Hakomäki R. 2004. Yli-Lauroselan talomuseo opas. Museovirasto / Suomen kansallismuseo, 6-9, 13, 19, 24, 26, 28-29, 38, 40-43.

Heikkilä, E. 2011. Katoava materia – tunnelman suojele. Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 165.

Heinonen, J. & Lahti, M. 2001. Museologian perusteet. 3. uudistettu laitos. Jyväskylä: Gummerus, 15,46, 132–133.

Heinonen, J. 2010. Kotiseutumuseoiden ja muiden paikallismuseoiden synty. Teoksessa S. Pettersson & P. Kinanen (toim.) Suomen museohistoria. Helsinki: SKS, 159.

Helander, V. 1995. Conservation training – An integrated part of architectural training in Finland. Conservation Training – Needs and Ethics. ICOMOS-CIF Training Committee Meeting Suomenlinna Helsinki Finland 12.-17.6.1995. Seminar papers. ICOMOS Finnish National Committee. Helsinki, 65–67.

Helander, V. 2011. Muistiinpanoja kuolleista taloista. Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 167.

Helander, V. 2014. Kurinalaisuus ja luovuus – pohdintoja restauroinnista taiteena. Rakennussuojelu ajassa. Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta. Porvoo: ICOMOS Suomen osasto ry, 15, 16-18.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 1997. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 134–139.

Holopainen, R. 2015. Juhlapuhe konservoinnin koulutusohjelman 20-vuotisjuhliissa. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, 20.3.2015.

Härö, E. Museovirasto, rakennushistorian osaston muistiinpanot ja valokuvat.

Härö, E., Kaila P.1976. Pohjalainen talo - Rakentajan opas. Opas vanhojen talojen peruskorjaukseen. Etelä-Pohjanmaan Maakuntaliitto, Keski-Pohjanmaan Maakuntaliitto ja Svenska Österbottens Landskapsförbund, Helsinki 1976.

Härö M. 1984. Suomen muinaismuistohallinto ja antikvaarinen tutkimus. Muinaistieteellinen toimikunta 1884–1917. Helsinki: Museovirasto, 56, 144, 146, 179.

Härö M. 2010. Maan museotoimen kivijalka eli Museoviraston ja Suomen kansallismuseon historiaa. Teoksessa S. Pettersson & P. Kinanen (toim.) Suomen museohistoria. Helsinki: SKS, 131, 137,144.

Härö M. 2014. Museoviraston blogi. Valtion arvorakennusten vaaliminen. Viitattu 6.2.2017.

<http://blogi.nba.fi/valtiorakennusten-vaaliminen>

Härö M., Ryyppö M. 2015. Valtion strateginen kulttuurihistoriallinen kiinteistövarallisuus. Analyysi arvottamisesta ja valinnoista. pdf-julkaisu 15.9.2015. Ympäristöministeriö ja Museovirasto, 48.

ICCROM, 2016. Viitattu 28.10.2016.

<http://www.iccrom.org/about/history/>

ICOM Suomen komitea, 2005. Museotyön eettiset säännöt. Viitattu 18.11.2013.

<http://finland.icom.museum/etiikka.html>

ICOM, 2013. Code of Ethics for Museums, revised by the 21st General Assembly in Seoul (Republic of Korea) on 8 October 2004. Viitattu 18.11.2013.

http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Codes/code_ethics2013_eng.pdf

ICOM-CC, 2017. Yhdistyksen kotisivut. Viitattu 7.8.2017

<http://www.icom-cc.org/15/about/#.WYhWjojiUk>

ICOM-CC, 2008. Päätöslauselma XV seminaarissa New Delhi, 22–26 syyskuuta 2008. Terminology to characterize the conservation of tangible cultural heritage. Resolution to be submitted to the ICOM-CC membership on the occasion of the XVth Triennial Conference, New Delhi 22-26 September 2008.

ICOMOS 1964. The Venice Charter. Viitattu 20.05.2015.

http://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf

ICOMOS, 2003. Zimbabwe. ICOMOS charter- principles for the analysis, conservation and structural restoration of architectural heritage Ratified by the ICOMOS 14th General Assembly in Victoria Falls, Zimbabwe, in 2003. Viitattu 20.05.2015, 52.

https://www.icomos.org/charters/structures_e.pdf

ICOMOS, 2011. Madrid document. Second Edition November, 2014 sekä sen suomennos: 1900-luvun rakennusperinnön suojelun periaatteita Madridin asiakirja 2011.

http://icomos-isc20c.org/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/madrid_doc_10.26.pdf

http://icomos-isc20c.org/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/madridindokumentti_suomeksi08052014.pdf

ICOMOS, 2014. ICOMOS Ethical Principles. Florence, 2014. Viitattu 20.05.2015.

http://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Secretariat/2015/GA_2014_results/20150114-ethics-asadopted-languagecheck-finalcirc.pdf

ICOMOS 2015. Yhdistyksen kotisivut. Viitattu 17.5.2014.

<http://www.icomos.fi/>

IIC 2017. Yhdistyksen kotisivut. Viitattu 7.8.2017

<https://www.iiconservation.org/>

Ilkka, 2012. Yli-Laurosela voisi tulla myyntiin. 15.2.2012. Viitattu 18.11.2013.
<http://www.ilkka.fi/kulttuuri-ja-viihde/yli-laurosela-voisi-tulla-myyntiin-1.1146411>

Ilmajoen kunta, 1999. Ilmajoen rakennusperintö; Osa I, keskusta. Inventointien pohjalta, ennen vuotta 1920 valmistunutta rakennuskantaa. Kaavoitustoimi. 3. julkaisu 2005, 41,43 sekä valokuvaliite, jossa ei ole sivunumeroita.

Ilmajoki-lehti, 2013. Yli-Laurosela esitetään Senaattikiinteistöille. 6.8.2013, sivu 1.

Ilmajoki-lehti, 2017. Yli-Lauroselan katto kunnostetaan vanhaa kunnioittaen. 14.5.2017, sivu 1.

Ivars, M. 2006. Leiviskän hoitajat – Fragmentteja Museoviraston rakennuttamistoiminnan varhaisvaiheilta. Teoksessa Museoviraston rakennushistorian osaston aikakauskirja 1. Helsinki: Museovirasto, rakennushistorian osasto, 76.

Jokilehto, J. 1995. Training strategy in the conservation of cultural heritage sites. Conservation Training – Needs and Ethics. ICOMOS-CIF Training Committee Meeting Suomenlinna Helsinki Finland 12.-17.6.1995. Seminar papers. ICOMOS Finnish National Committee. Helsinki, 23, 25, 28, 41, 43–44.

Jokilehto, J. 2013. Conservation of Cultural Environment. Luennoitsijan luentomateriaali 25.–30.11.2013. Jyväskylän yliopisto

Kaila, P., Vihavainen, T., Ekbohm P. 1987. Rakennuskonservointi: museokohteena säilytettävien rakennusten korjausopas. Suomen museoliiton julkaisuja, 27. 2. uudistettu painos. Helsinki, 30.

Kaila, P. 2009. Maalari maalasi taloa – julkisivujen värihistoria. Jyväskylä: Multikustannus, 45.

Kaila, P. 2014. Sanoja restauroinnin takana. Rakennussuojelu ajassa. Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta. Porvoo: ICOMOS Suomen osasto ry, 65.

Kairamo, M. 2011. Rakennussuojelusta ja korjaamisesta. Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 165. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 18.

Kecskeméti I. 2008. Papyruksesta megabitteihin. Arkisto- ja valokuvakokoelmien konservoinnin prosessin hallinta. Jyväskylä Studies in Humanities 93. Jyväskylän yliopisto, 13, 48.

Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy. Viitattu 21.10.2016
<http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>

Kinanen, P. 2010. Suomen museoliitto museokentän rakentajana. Teoksessa Suomen museohistoria. Helsinki: SKS, S. Pettersson & P. Kinanen (toim.). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 63-64,86.

Kirkkolaki (1054/1993). Viitattu 3.4.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054#L14P5>

Knapas, M-T. 1983. Turun tuomiokirkon restaurointisuunnitelmat vuosilta 1896 ja 1901. Kansallisia ja kansainvälisiä tavoitteita rakennusmuistomerkkien hoidon alkutaipaleella. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Knapas, M-T. 1989. Luentomuistiinpanot Lehtimäki A. Rakennuskonservoinnin historian kurssi. Vantaan käsi- ja taideteollisuusoppilaitos.

Knuutinen U. 2009. Kulttuurihistoriallisten materiaalien menneisyys ja tulevaisuus. Konservoinnin materiaalitutkimuksen heritologiset funktiot. Jyväskylä Studies in Humanities 114. Jyväskylän yliopisto, 42.

Konservaattorikoulutuksen kehittämistarpeet 1993. Selvitysmiehen muistio 1993:11. Toim. Seppo Liljeström. Opetusministeriön työryhmien muistioita. Helsinki: Opetusministeriö.

Korjausrakentamisen strategia 2007. Korjausrakentamisen strategia 2007-2017. Linjauksia olemassa olevan rakennuskannan ylläpitoon ja korjaamiseen. Toim. Asunto- ja rakennusosasto. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Kostet J. 2016. Museoviraston blogi. Määrärahaleikkaukset murentavat suomalaista kulttuuriperintöä. Viitattu 6.2.2017.
<http://blogi.nba.fi/2016/maarahaleikkaukset-murentavat-kulttuuriperintoa>

Kovanen K. 2014. Rakennussuojelun ja restauroinnin teoria ja käytäntö. Rakennussuojelu ajassa - Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta. Porvoo: ICOMOS Suomen osasto ry, 7-8.

Kulttuuriympäristöstrategia 2014. Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020. Toim. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Ympäristöministeriö. Helsinki: Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014.

Kuronen, A. 1986. Ilmajoen Yli-Lauroselan asumistutkimus I-II. Museoviraston kenttätö 1978–1982. Museoviraston kansatieteen toimisto. Käsikirjoitusarkisto. Painamaton lähde.

Kymenlaakson ammattikorkeakoulun www-sivut. Viitattu 27.9.2016
<http://www.xamk.fi/koulutukset/artenomi-amk/> ja
https://soleops.kyamk.fi/opsnet/disp/fi/ops_KoulOhjSel/tab/tab/sea?koulohj_id=10542666&ryhmtyypp=1&lukuvuosi=&stack=push

Kärki, P. 2010. Rakennussuojelu museotoimen tehtäväkentässä. Teoksessa Suomen museohistoria. Helsinki: SKS, 47-50, 52–53, 58.

Lahtinen, K. 2014. Viri ja valkee. Vanhan rakennuksen lämpö- ja energiatalous. Lunette rakennusperinnepalvelut. Hämeenkyrö, 114-115,130,165.

Laine, M., Orrenmaa A. 2011. Rakkaat vanhat puutalot säilyttäjän opaskirja. Otava, 19.

Laki Museovirastosta (282/2004). Viitattu 3.4.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040282>

Laki rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010). Viitattu 3.4.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498>

Lakka, S. 2014. Pelastussuunnitelma. Yli-Lauroselan talomuseo. Museovirasto 18.6.2014

Lehtimäki, A. 2014. Yli-Lauroselan talomuseon rakennusten kunto-arvio. Konservoinnin koulutusohjelman palvelutoiminta. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Lehtisaari, T. 1999. Työkohdevierailu Kruunupyyhyn 15.10.1999. Matkaraportti. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, 1.

Leppo, M. 1973. Talonpoikaistalot – talonpoikaisarkkitehtuurin katoavaa kauneutta. Uusi painos 1997. WSOY Porvoo, Helsinki, 141-142.

Levä, K. 2013. Arvotonta touhua Museoviraston kiinteistöillä. Suomen museoliiton P.S. Blogi ja Facebook-sivu. Viitattu 20.7.2017.

<http://museoliitto.blogspot.com/2013/07/arvotonta-touhua-museoviraston.html>
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=577032302338702>

Linnanmäki, S. 2012. Kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten energiatehokkuus – suomalaisia käytäntöjä. Esitelmä Co2ol Bricks – Climate Change, Cultural Heritage and Energy Efficient Monuments - seminaarissa 9.5.2012 Helsinki. Viitattu 17.5.2014.

http://www.coolbricks.eu/fileadmin/Redaktion/Dokumente/Events/120509_helsinki/01_Linnanmaeki_20120509_Co2ol_Bricks.pdf

Lång-Kivilinna, G. 2011. Kitinojan perinnekylä. Koto eteläpohjalaiseen kulttuurimaisemaan. Rakennustapaohjeisto. Kitinojan kyläseura ry, 13.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132. Viitattu 3.4.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132#L27P207>

Mattinen, M. 2011. Joutavia julistuksia vai hyödyllisiä työkaluja. Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 122, 123.

Metropolia ammattikorkeakoulun www-sivut. Viitattu 25.11.2013.

<http://www.metropolia.fi/haku/koulutustarjonta-aikuiset-kulttuuriala/konservointi-yamk/>

Muinaismuistolaki 17.6.1963/295. Viitattu 3.4.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1963/19630295>

Museo 1984. Suomen museoliiton julkaisu 8/1984.1,18, 24.

Museolaki. Viitattu 29.9.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920729>

Museologia tänään. 2009. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Toimittanut Pauliina Kinnanen, 22.

Museovirasto. 2013. Valtion rakennusperinnön suojele. Viitattu 9.12.2013.
<http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennusperinto/suojelu/valtio>

Museovirasto. 2014. Rakennetun kulttuuriperinnön restaurointi ja hoito. Viitattu 17.5.2014.

<http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennusperinto/restaurointi>

Museovirasto. 2016 a. Rakennusperintörekisteri. Viitattu 29.9.2016.
http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/rapea/read/asp/r_default.aspx

Museovirasto. 2016 b. Museovirasto restauroi. Viitattu 14.10.2016.
<http://museovirastorestauroi.nba.fi/museot/yli-laurosela>

Mäkiö E. 2011. Siitä, mitä rakennus ei voi menettää. Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 192.

The Nara Document on Authenticity 1993. Document on Nara Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage Convention Nara, Japan, 1-6 November 1993. Agency for Cultural Affairs (Government of Japan) and the Nara Prefecture in cooperation with UNESCO, ICCROM and ICOMOS. Editors Lemaire R. and Stovel H. Viitattu 15.11.2013.
<http://whc.unesco.org/uploads/events/documents/event-833-3.pdf>.

Niskanen, A.2011. Suojattomat sisätilat. Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 79.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2013. Museoviraston kiinteistöt ja rakennukset. Työryhmän esitys kiinteistövarallisuuden hallinnan uudelleen järjestämisestä Työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:3 Viitattu 9.12.2013.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/tr3.pdf?lang=fi>

Pelastetaan terva -kampanja. Viitattu 20.7.2017.
<http://www.pelastetaanterva.fi/ajankohtaista.html>

PKL 2017. Yhdistyksen Pohjoismainen konservattoriliitto Suomen osasto ry kotisivut. Viitattu 7.8.2017.
<http://www.konservaattoriliitto.fi/index.html>

Rakennettu ympäristö, 2010. Rakennustiedon julkaisu. Viitattu 28.8.2017.
<http://www.rakennustieto.fi/lehdet/ry/index/lehti/5qut4bLfo.html>

Raimoranta K. 2011. Rakennussuojelu ja korjaaminen - ajattelun muutoksesta 1960- - 2010. Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 36.

Reijonen, H. 2010. Suomalaisten museokokoelmien konservoinnin historiaa. Teoksessa S. Pettersson & P. Kinanen (toim.) Suomen museohistoria. Helsinki: SKS, 307.

Riukulehto, S. 2017. Ilkka-lehden artikkeli 27.4.2017. Pohjalaistaloilla on käyttöä,13.

RKY. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY). Viitattu 9.12.2013.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=965

Roos, J.P. 2011. Onko jälleenrakentaminen restaurointia? Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 156.

Rönkkö, M-L. 2010. Museorakennukset ja näyttämisen taide. Teoksessa S. Pettersson & P. Kinanen (toim.) Suomen museohistoria. Helsinki: SKS, 252, 263–264.

Saarimäki J. & Varneslahti V.-V. 1976. Raportti huonekalujen ja vanhojen esineiden entistämiskurssista Ilmajoella 15.11.1975 – 30.1.1976.

Salastie, R. 2011. Arjen tila- rakennussuojelun näkymätön Elina. Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 137.

Sedu, 2015. Seinäjoen koulutuskuntayhtymä Koulutuskeskus Sedu Opetussuunnitelma 2015 Käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinto Tuotteen suunnittelun ja valmistuksen osaamisala, artesaani Ympäristön suunnittelun ja rakentamisen osaamisala, artesaani. Viitattu 29.9.2016.

<http://www.sedu.fi/loader.aspx?id=497bb95c-3b05-4151-92a8-6c2e61c0e316>

Senaatti-kiinteistöt. 2014. Viitattu 17.5.2014.

<http://www.senaatti.fi/tilamme/arvokiinteistot/arvokiinteistojen-suojelustrategia>

Setälä U. 2011. Alkuperäispintoja etsimässä. Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 180 - 182.

Significance 2.0. Collections Council of Australia LTD. Viitattu 26.4.2015.

<http://arts.gov.au/sites/default/files/resources-publications/significance-2.0/pdfs/significance-2.0.pdf>

Sonninen T. 2011. Onnistunut restaurointi – onko sellaista tai voiko sellaista olla? Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 183, 185.

Suomen Kansallismuseo, 2010. Suomen kansallismuseon kokoelmapoliittinen ohjelma. Viitattu 28.7.2017

<http://www.kansallismuseo.fi/fi/File/911/km-kokoelmapol-ohjelma-2010.pdf>

Suomen museohistoria. 2010. Helsinki: SKS, 408-410.

Suomi sanakirja. Viitattu 15.11.2013.

<http://www.suomisanakirja.fi/autenttinen> http

Terhivuo J. 2010. Luonnontieteellisten museoiden konservaattoreita kulttuurivaikuttajina. Teoksessa S. Pettersson & P. Kinanen (toim.) Suomen museohistoria. Helsinki: SKS, 312.

Finlex 269/2012. Valtioneuvoston asetus orgaanisten liuottimien käytöstä eräissä maaleissa ja lakoissa sekä ajoneuvojen korjausmaalaustuotteissa aiheutuvien haihtuvien orgaanisten yhdisteiden päästöjen rajoittamisesta muutoksineen. Viitattu 6.8.2017
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100813>

Turun ammattikorkeakoulun www-sivut. Viitattu 25.11.2013.

<http://www.turkuamk.fi/public/default.aspx?contentid=141671>

Valtioneuvoston asetus museoista. Viitattu 29.9.2016

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20051192>

Valtioneuvoston asetus Museovirastosta (407/2004). Viitattu 3.4.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040407#Pidp136784>

Vanhojen esineiden entistäminen. Kurssi Ilmajoella 15.11.1975 – 31.01.1976 ja 15.10.1976 – 17.12.1976. Saarimäki J. (toim.)

Viljo E M. 2011. Suojelun populistiset perustelut. Asiasta toiseen. Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy,222.

Vilkuna, J.1992. Konservattoriiliiton lehti. Sivut14-21 ja 34-35.

Vilkuna, J. 2010. Museologia ja Suomen museot. Teoksessa S. Pettersson & P. Kinanen (toim.) Suomen museohistoria. Helsinki: SKS, 345.

WHC, 2016. World heritage Centre. Viitattu 28.10.2016
<http://whc.unesco.org/en/convention/>

Yle Uutiset 2012. Museovirasto sulkee Yli-Lauroselan talomuseon. 1.2.2012. Viitattu 19.04.2013
http://yle.fi/uutiset/museovirasto_sulkee_yli-lauroselan_talomuseon/5061879

Ympäristöministeriö (=YM) 1989. Uhka ilmasta – Luftangrepp – lehti. Historiska Nyheter nro 39 suomennos sekä Suomea koskeva osio. Sanomala.

Ympäristöministeriö 2013. Asetus rakennuksen energiatehokkuuden parantamisesta korjaus- ja muutostöissä 4/2013, 1§.

Ympäristöministeriö 2015. Ministerien Pia Viitanen ja Paula Risikko kirje kunnille kesäkuussa 2015 kulttuuriympäristöstrategiaa koskien.

Museoviraston (=MV) arkistot ja kokoelmat

Kansallismuseo, Kansatieteen arkisto (=KM Kta)

- Käsikirjoitusarkisto, piirustukset ja valokuvat
- Pöytäkirjat ja päätökset

Kulttuuriympäristön hoito-osasto, Restaurointiyksikön käsiarkisto (= KYH Ry)

- Valokuvat: mm. Ilmajoen museo, Elias Härö, Alfred Kolehmainen ja Väinö Tuomaala
- Rakennuspiirustukset mm: Alfred Kolehmainen, Eero Jama ja Veijo A. Laine, Panu Kaila ja Maire Kemppi (nyk. Heikkinen)
- Pöytäkirjat ja käyttökopiot piirustuksista
- Fragmenttikokoelma: tapetti- ym. materiaalinäytteitä.
- Korjaushistoriatiedot ja niihin liittyvä uudempi sähköinen arkistomateriaali

Haastattelut ja muut suulliset lähteet

Ahlfors, Vuokko 2013. Konservattori, Suomen kansallismuseo. Suullinen tiedonanto 8.11.2013.

Cavèn, Olli 1999. Työkohdevierailu Myllymäkeen kesällä 1999.

Holopainen, Risto 2015. Konservoinnin koulutusohjelman 20-vuotisjuhlien juhlapuhe 20.03.2015 Seinäjoen ammattikorkeakoulussa.

Kaila, Panu 2014. Arkkitehti, professori emeritus. Haastattelu 23.1.2014.

Kivimäki, Juha 2014. Restaurointimestari, E-P:n Perinnerakentajat Oy Suullinen tiedonanto.

Kuivaniemi, Anu 2014 ja 2016. Museoyrittäjä. Suulliset tiedonannot joulukuu 2014 ja 3.9.2016.

Laine, Matti 2013. Konservattori. Koulutusohjelmapäällikkö ja yliopettaja, emeritus. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Haastattelu: 22.8.2013.

Muñoz Viñas, S. 2013. Seminaari konservoinnin historiasta ja filosofiasta Metropolia ammattikorkeakoulu, Vantaa 2.-5.12.2013. Luentomuistiinpanot.

Oksa, Liisukka 2013 ja 2015. Konservattori, FM. Päätoiminen tuntiopettaja. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Suullinen tiedonanto 21.11.2013 ja 23.04.2015.

Räsänen, Anne 2017. Konservattori. Lehtori Kymenlaakson Ammattikorkeakoulu ja Metropolia ammattikorkeakoulu

Saranpää, J. 2014. Kiinteistönhoitaja. EPV Kiinteistöpalvelu Oy. Suullinen tiedonanto 13.11.2014.

Lämmin kiitos avusta!

Panu Kaila ja Matti Laine. Mielenkiintoiset haastateltavani.

Päivi Eronen, johtava rakennuttaja, Museovirasto, Restaurointipalvelut.

Saana Lind. Opiskelija, konservoinnin koulutusohjelma. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Aineiston keruu, avustaminen vauriokartoituksessa ja valokuvaus.

Outi Orhanen ja Liisukka Oksa. Henkinen kannustus ja konkreettinen apu.

Koko kotiväki!

Liite 1. Panu Kailan ja Matti Laineen haastattelukysymykset

- 1) Kuka olet? (Syntymäaika, -paikka, koulutus, työura, jne.)
- 2) Miten määrittelet, mitä on rakennuskonservointi?
- 3) Miten rakennuskonservointi liittyy omaan ammatilliseen uraasi tai muuhun toimintaasi?
- 4) Miten arvioisit, että rakennuskonservointi (lähinnä museorakennuksia koskien) on muuttunut viimeisten viidenkymmen vuoden aikana 1960-luvulta 2010-luvulle:

a) filosofisesti (eli mitä konservointiperiaatteita on eri vuosikymmeninä noudatettu)?

1960:

1970:

1980:

1990:

2000:

2010:

Muuta:

b) ideologisesti

(eli mitä konservointityöllä on haluttu tuoda kohteesta esiin eri vuosikymmeninä)?

1960,1970,1980,1990,2000 ja 2010 – luvuilla?

Muuta:

c) käytännön työprosessina (eli miten konservointityön toteuttaminen on muuttunut vuosikymmenten aikana)?

1960,1970,1980,1990,2000 ja 2010 – luvuilla?

Muuta:

d) esteettisesti (eli minkälaiseen lopputulokseen on kulloinkin pyritty)

1960,1970,1980,1990,2000 ja 2010 – luvuilla?

Muuta:

e) Käytettävissä olevien resurssien suhteen (raha, aika, tekijät, muut)?

1960,1970,1980,1990,2000 ja 2010 – luvuilla?

Muuta:

5) Miten näet tulevaisuuden? Miten suhtaudut tapahtuneisiin muutoksiin? Onko muutosten suunta oikea?

6) Mitä kehityksessä muuttaisit ja miten?

Panu Kailalta kysyin lisäksi kysymyksiä Yli-Lauroselan restauroinnista

- 1) Mitä tekisit Yli-Lauroselan korjauksessa nyt toisin kuin 1970-luvulla?
- 2) Mitä toivoisit, että Yli-Lauroselassa tapahtuisi nyt?
- 3) Mitä tapahtui päärakennuksen savitiilikatolle?
- 4) Keitä talon korjaajat olivat?
- 5) Osallistuiko Museoviraston henkilökuntaa restaurointityöhön?
- 6) Mistä esikuvat tulivat korjaustyölle?
- 7) Mistä esikuvat tulivat materiaalivalinnoille?
- 8) Millä perusteella restauroinnissa päädyttiin sisätiloissa ja pihapiirissa aikakautteen 1900-luvun alku?
- 9) Mitä rakennuksia Yli-Lauroselassa oli silloin, kun kävit siellä ensimmäisen kerran?
- 10) Muita huomioita Yli-Lauroselaa koskien?

Liite 2. Madridin julistus

Madridin asiakirja (Madrid Document) ICOMOS 2014

Julistuksessa on yhdeksän pääkohtaa:

1. Tunnista ja määritä kulttuurinen merkitys

2. Käytä asianmukaisia suojelukeinoja

- Kohteen eheyttä ei saa vaarantaa harkitsemattomilla toimenpiteillä.
- Puutteellisen tiedon haittavaikutukset tulee minimoida.
- Jotta kohteen hoidosta voidaan tehdä asianmukaisia päätöksiä, on ymmärrettävä kohteen ominaisluonteesta, erityispiirteistä ja arvoista koostuva kulttuurinen merkitys.
- Ennen hankkeeseen ryhtymistä on tehtävä kattava historiallinen tutkimus, jotta merkitys voidaan säilyttää ja sitä voidaan hoitaa.
- Laaditaan suojeluohjelma tai -suunnitelma. Määritellään suojelutavoitteet, joissa määritellään kohteen merkittävät piirteet ja kohdat, joissa muutos on mahdollinen sekä kohteen sopivin käyttö ja restaurointi- ja korjausperiaatteet.
- Merkitysten ja arvojen määrittelemiseksi saatetaan tarvita konservointi- tai materiaalteknologian asiantuntemusta.
- Huolto ja ylläpito ovat osa rakennusperinnön hyvää hoitoa. Asianmukainen ylläpito ja säännölliset tarkastukset turvaavat kohteen säilymisen ja vähentävät korjauskustannuksia.
- Vastuuta suojeluun kaikki osapuolet: omistajat, viranomaiset, kunnat, yhteisöt ja asukkaat.
- Arkistotutkimus ja dokumentointi ovat tärkeitä sekä suojellessa että muutoksia tehtäessä. Dokumentointi ennen, jälkeen ja toimenpiteen aikana: valokuvat, piirustukset, suusanallinen tieto, laserskannaus, 3D-mallinnukset sekä näytteet ja talteenotot. Dokumentointimateriaali tulee säilyttää saatavilla turvallisessa paikassa ja sellaisessa ajantasaisessa muodossa, että se on kopioitavissa.

3. Tutki 1900-luvun teknisiä ratkaisuja

- Korjausmenetelmiä tulee tutkia ja kehittää
- Jos alkuperäistä materiaalia poistetaan, se dokumentoidaan ja siitä otetaan talteen malli tai näyte
- Ennen toimenpiteitä materiaalit ja rakenteet tulee tunnistaa ja niiden vauriot kartoittaa ja vaurioitumisen syyt selvittää
- Kunto ja vauriot tulee selvittää päteville asiantuntijoilla käyttämällä materiaalia vahingoittamattomia ja rakennetta rikkomattomia menetelmiä.
- Tulee selvittää miten materiaalit vanhenevat
- Kulttuurisen merkityksen säilyttämiseksi rakennusmääräyksiä ja normeja voi olla tarpeen tulkita joustavasti (kuten esteettömyyttä, terveyttä, turvallisuutta ja paloturvallisuutta sekä energiatehokkuutta koskevat normit. Jokainen tapaus käsitellään omista lähtökohdistaan.

4. Tunnista ja hallitse muutospaineita

Muutoksen hallinta on olennaista kohteen kulttuurisen merkityksen, autenttisuuden ja eheyden säilyttämiseksi. Ei ole merkitystä, johtuuko muutos ihmisen toiminnasta vai ympäristöolosuhteista, mutta lukuisat muutokset vähentävät kohteen merkitystä.

5. Hallitse muutosta hienovaraisesti

- Tee vain välttämätön ja siitakin vähin mahdollinen.
- Vältä suoraa kajoamista.
- Tehtyjen muutosten tulee olla palautettavissa.
- Käyttötarkoitusta muutettaessa on uuden käytön sovittava kohteeseen niin, että se säilyttää kulttuurisen arvonsa ja merkityksensä
- Kohteen kulttuurinen arvo on arvotettava ennen toimenpiteisiin ryhtymistä
- Toimenpiteen vaikutus kohteeseen on selvitettävä
- Kohteen kyky sietää muutoksia tulee arvioida

6. Varmista, että muutokset kunnioittavat kohdetta

- Joskus muutos voi olla välttämätön kohteen tulevaisuuden turvaamiseksi
- Lisäysten on oltava sopusoinnussa kohteen mittakaavan, sijainnin, sommitelman, suhdemaailman, rakenneratkaisujen, materiaalien, pintojen ja värien kanssa
- Läheltä katsottuna uudisosan tulee erottua vanhasta. Uuden tulee tasapainoisesti täydentää vanhaa, eikä uudisosa saa kilpailla vanhan kanssa.
- Laajennukseen voi vinkkejä löytää lähiympäristöstä, mutta ei suoraan kopioimalla

7. Kunnioita kohteen autenttisuutta ja eheyttä

- Rakennusosat tulee korjata tai restauroida rekonstruoinnin sijasta. Uusimisen sijaan tulisi materiaalia vahvistaa, tukea ja konservoida. Uusien materiaalien tulee vastata vanhoja, mutta kuitenkin erottua esim. päiväyksellä merkittynä
- Tuhoutuneiden kohteiden rekonstruktioita ei suositella tehtävän. Joskus osittaisella rekonstruktioilla voidaan parantaa kohteen ymmärrettävyyttä.
- Kohteen historiallinen todistusvoima perustuu sen ominaisluonteeseen ja / tai sen aineettomiin arvoihin, joiden varassa autenttisuus on. Muutoksia tulee kunnioittaa päätöksinä tehtäessä.
- Iän tulee näkyä kaikista eri-ikäisistä vaiheista ja niiden patinasta
- Kohteen kulttuurisen merkityksen kannalta olennaiset sisustukset, kiinteät kalusteet ja varusteet tulee säilyttää.

8. Edistä ympäristön kestävä kehitystä

- Energian säästämiseen tähtäävät toimenpiteet eivät saa tärvellä kohteen kulttuurista merkitystä
- Suojelu tulee tapahtua kestävä kehityksen periaatteiden mukaan. Toimenpiteet on tehtävä kestävin menetelmin ja niiden tulee tukea kohteen kehittämistä ja ylläpitoa.
- Tuleville sukupolville tulee säilyä mahdollisuus toteuttaa erilaisia vaihtoehtoja toimenpiteiden, ylläpidon, tulkinnan, kokonaisuuden ja kulttuurisen merkityksen suhteen.

9. Tuo esiin ja tee tunnetuksi 1900-luvun rakennusperintöä

- Tulee tukea asiantuntijoille ja yleisölle suunnattuja tapahtumia ja edistää rakennusperinnön suojelua edistäviä hankkeita
- Pidetään yllä keskustelua rakennussuojelusta sen arvostuksen ja ymmärryksen lisäämiseksi
- Opetusohjelmiin tulee sisällyttää (1900-l.) rakennusperinnön suojeluperiaatteet

Liite 3. Yli-Lauroselan talomuseon rakennuskohtainen korjaushistoria

Arkkitehti Selja Flink on laatinut Yli-Lauroselan talonpoikaimuseon korjaushistorian 27.11.2006 Museoviraston Kulttuuriympäristön hoito-osaston Restauraointiyksikön käsiarkistoon (= KYH Ry) talletettujen asiakirjojen pohjalta. Olen täydentänyt Flinkin tekemää korjaushistoriaa rakennuttaja Päivi Erosen tiedoilla vuodesta 2004 eteenpäin. Samalla olen muuttanut korjaushistorian kronologisesta listasta rakennuskohtaiseksi listaksi, josta pystyy helpommin hahmottamaan yksittäisille rakennuksille tehdyt toimenpiteet.

YLI-LAUROSELAN TALOMUSEON RAKENNUSKOHTAINEN KORJAUSHISTORIA

Rakennukset:

0. Tila tai koko sen rakennuskanta
1. Päärakennus
2. Navetta
3. Luttirati
4. Talli
5. Hyysi
6. Liiteri = Ajokaluliiveri
7. Paja
8. Vellisauna
9. Puuliiveri
10. Kaivo = Prunni
11. Lato = Harmaalato
12. Piha ja puutarha
13. Muu ympäristö tai rakennukset, joita ei ole voitu yksilöidä (aitta)
- x. Puretut rakennukset: Kellari, uusi sauna
- y. Tanttarin talo = Vahtimestarin asunto
- z. Tilalta pois siirretyt rakennukset

0. Lauroselan tila

1700-luku. Lauroselan tila ja päärakennus ovat sijainneet entisen Ala-Lauroselan talon kohdalla. Nykyisen Yli-Lauroselan pihatontilla näkyy vuoden 1754 isojakokartassa asuinrakennus, joka oli sijoittunut sille kohdalle, missä paja ja vellisauna nyt sijaitsevat. Lauroselan ja Ala-Lauroselan erotettiin toisistaan isojaon yhteydessä omiksi tiloikseen vuonna 1796.

1917 Tilalle sähkövalo.

1966. Alfred Kolehmainen mittauspiirustus koko alueesta.

1969. Rakennukset rauhoitettiin Vaasan läänihallituksen päätöksellä 13.6.1969.

1971. Valtio osti rakennukset 10.12.1971 ja siirsi ne Muinaistieteellisen toimikunnan hallintaan ja hoitoon.

1972. Muinaistieteellisen toimikunnan työryhmä
- rakennukset rappeutumassa vuotavista vesikatoista johtuen.

Korjaustyöt aloitettiin, pääasiassa purku- ja suojaustöitä:
- I vaiheen korjaussuunnitelma Panu Kaila 1.2.1972
- työntekijät Keski-Suomen ja Vaasan piirirakennustoimistosta

22.3.1973. Todettu vuonna 1972 toteutuneet työt: (Tästä vaiheesta on Elias Härön kuvia MV:n arkistossa)
- mm. vuotavien kattojen suojauksia

17.1.1974. Yli-Lauroselan talon entistämistyön esisuunnitelma
- kertaus edeltäneistä vaiheista
- luettelo rakennuksista, huoneohjelma ja aikataulu:
1974 päärakennuksen korjaus, 1975 talousrakennusten korjaus, 1976 ulkomaalaus, vahtimestarin asunnon rakentaminen (toteutumaton suunnitelma) ja pihatyöt.

12.5.1975. Ulkomaalausohjeet, Panu Kaila
- vesimaali (ei sävyä)
- valkoinen öljymaali, sis. lyijyvalkoista.
- keltainen öljymaali, 1/2 kahvikupillista keltamultamaalia / 10 litraa valkoinen öljymaali (Orvo Vainio, maalarimestari)
(4.11.1976. Rakennushallituksen Vaasan piirirakennustoimiston korjaushuoltoon.

13.7.1977. Rakennus luovutettiin Museovirastolle korjattuna.

18.5.1978. Museon viralliset avajaiset kansainvälisenä museopäivänä. Neuvontapäiviä alettiin järjestää.

26.3.1980. Rakennuskaavan muutosluonnos.

15.11.1990. Valtion asetuksella suojelu.

1991 kevät. Vauriokartoitus, Maire Mattinen ja Kristiina Kølhi.

1992. Tehtyjä korjauksia: - tehty huoltotöitä.

2003. Värtisen ja Ivarsin matkakertomus 6-7.10

1.

Päärakennus

1848. Päärakennus (n. 400 m²) rakennettiin. Rakennusvuosi 1848 on hakattu sokkelikiveen isännän puumerkin kanssa, mutta esimerkiksi rakennuksen suunnittelijasta ja rakentajista ei ole säilynyt tietoja. Rakennuspuut jouduttiin uittamaan isännän kotitalalta Ikkalasta Kyrönjokea pitkin rakennuspaikalle sopivan puutavaran käytyä vähiin intensiivisen tervanpolton seurauksena talon omilla mailla. Rakennusmestarista kerrotaan, että hän oli "joku itseoppinut kurikkalainen" (ilmeisesti Samuel Kuhna). Talon suunnitellut rakennusmestari oli perimätiedon mukaan Ruotsissa käydessään saanut idean myös luttiratin ja tallin kaareviin kattoihin.

1932. Päärakennuksen vesikatto oli alun perin kaksinkertaista uralautaa, joka oli tervattu. Vuonna 1932 Frans Yli-Laurosela laittoi sen tilalle Ilmajoen ensimmäisen "kruustiilikaton" eli poltetusta tiilestä tehdyn katteen.

1951. Kastor-merkkinen hella tupaan.

22.1.1975. Päärakennuksen yläpohja eristetty mineraalivillalla 150 mm alapäin (kattolaudat kiinnitetty takaisin)

19.3.1975. LVI-työselitys, erikoissuunnittelijat Rakennushallituksesta: - öljylämmitys, vesikierto

1975 kevät.

- Vanhasta lautakatosta poistetaan päällimmäinen kerros + uusi kaksinkertainen lautakatto + tervaus
- Vanhat vesikourujen koukut, uudet kourut (peltisisus) ja puiset syöksytorvet sekä peltiosat
- Uuneja korjattu ja purettu, korvattu kaakeliuuneilla

1975 kesä ja syksy.

- Ulkomaalaus tehty. Ikkunoiden yläpuolen peili tumma okra.
- Putkiasennukset.
- Päärakennuksen sisämaalaus. Ikkunat helmenharmaalla. Ovissa alimmana ooteraus. Ikkunaseinille huokoinen kuitulevy + tapetti. Sisäkatot liimamaalilla. Toimistokamarin yksi tapetti-seinä paikattu. Mustaan kamariin valkoinen pinkopahvikatto. Uudet keittiökalusteet.

1.1.1976. Työvaihe Panu Kaila.

- LVI-urakka valmis.
- Muuraustyöt kesken (tulossa siirrettävä kaakeliuuni).

1976 kevät. Sisätyöt jatkuvat. Lattioissa lipeäpesu.

13.12.1976. Huoneselitys, Panu Kaila: - materiaalit ja värit

3.3.1977. Sisäovien väriyysuunnitelma.

13.7.1977. Päärakennus luovutettiin Museovirastolle korjattuna.

6.9.1977. Huonekalujen kunnostussuunnitelma.

6.4.1978. Ensimmäinen näyttely "Kivijalasta kurkikirteen - pohjalaistalon peruskorjaus" avattiin yleisölle.

1990 syksy. Liikkuneita sokkelikiviä korjattu.

1993 syksy. Erstuvasta purettiin 1970-luvulla tehdyt kahvilakalusteet, vesipiste siirrettiin ja asennettiin minikeittiö.

1994 talvi. Päärakennuksen toisen kerroksen näyttelyhuoneen valaistus uusittiin.

1994 kesä. Päärakennuksen lautakaton tervaus.

1999 talvi. Päärakennuksen erstuvan lattiassa vesivaurio?

2001. Päärakennuksen eteläsivun punamultaus:

- sävy haettiin vanhan mukaan Falunpunaisesta ja Italianpunaisesta sekoittaen.
- Päärakennuksen ikkunoiden korjaus, kittaus ja ulkopuolinen maalaus.

2004. Kahvilan kalustus uusittu (MV/kiinteistöyksikkö, suunnittelu Päivi Bergroth)

2.

Navetta

1925. Navetassa oli vuodesta 1925 alkaen sähkövalo.

22.1.1975. Navetasta purettu betonilaatta.

19.3.1975. LVI-työselitys: - Lämpökeskus navetassa

1975 kevät. - Navetta oikaistu puskuaktorilla, routalevyt maahan.

1975 kesä ja syksy.

- Navetan sisätyöt (hiekkalustalle puulattia, seinät laudoitetaan ym.). Katteeksi kaksinkertainen rimahuopa.
- Putkiasennukset.

1.1.1976. Työvaihe Panu Kaila.

- Navetta valmis, lämpökeskus toimii, vessat kesken.

18.5.1978. Rakennusfragmenttinäyttelyä alettiin koota Navettaan ja Puuliiveriin.

6.11.1979. Kellarisientä navetan lattian alla.

1992 Tehtyjä korjauksia: - navettaan uusi sisäovi

1994 kesä. - Rakennusfragmenttinäyttely avattiin

- tekijät Panu Kaila, ark.yo Mia Saloranta ja ark.yo Kari Hammarberg (Tampereen teknillinen korkeakoulu)

1994 kesä: Päärakennuksen, luttiratin, navetan ja kaivon lautakattojen tervaus. - Huom! Tässä on oltava sekaannus, sillä navetan katteena on huopa. Tarkoittaisikohan tallia, jossa on lautakatto?

1995. Tehtyjä korjauksia (työllistetty maalari Pentti Ala-Huikka):

- Yleisövesat maalattiin.
- Pannuhuoneen lattia maalattiin.
- Navetan ikkunat kitattiin ja maalattiin (Uula valkoinen ja keltamulta).

3.	Lutti = luttirati 22.3.1973. Todettu vuonna 1972 toteutuneet työt, jolloin luttiratin perustus avattu. 1975 kesä ja syksy. - Ulkomaalaus tehty. Lutissa ovet, listat ja ikkunat vaaleankeltaiset. 1.1.1976. Työvaihe Panu Kaila.- Lutti valmis. 1994 kesä: - luttiratin lautakaton tervaus.
4.	Talli 22.3.1973. Todettu vuonna 1972 toteutuneet työt: (Tähän liittyen Elias Härön kuvia MV:n arkistossa) - tallin perushirret uusittu, vesikatto uusittu laudasta. 1.1.1976. Työvaihe Panu Kaila. - Talli kengitetty, katto uusittu. 1994 kesä: Päärakennuksen, luttiratin, navetan ja kaivon lautakattojen tervaus. - Tässä on oltava sekaannus sillä navetan katteena on huopa! Tarkoittaisikohan tallia – siinä on lautakatto? 1995. Tehtyjä korjauksia (työllistetty maalari Pentti Ala-Huiku): - Tallien ikkunat kitattiin ja maalattiin (Uula valkoinen ja keltamulta). 1999. Tallin lattian virtsakaivon tyhjennys ja alimpien hirsikerrojen korjaus. Tekijänä Ilmajoen käsi- ja taideteollisuusoppilaitos. 2001. Tallin kengittäminen, lattian asennus ja sisustuksen palauttaminen valmistuivat heinäkuussa. Ilmajoen käsi- ja taideteollisuusoppilaitos, osuuskunta Piirlasti. 2001: Tallin punamultaus.
5.	Hyysit 1.1.1976. Työvaihe Panu Kaila. - Hyysin katto huovasta.
6.	Kärryliiteri = Liiteri = Ajokaluliiveri 1995. Tehtyjä korjauksia (työllistetty maalari Pentti Ala-Huiku): - Ajokaluliiverin vesilaudat uusittiin ja punamullattiin.
7.	Paja 22.3.1973. Todettu vuonna 1972 toteutuneet työt: (Tähän liittyen Elias Härön kuvia MV:n arkistossa) - paja purettu ja varastoitu 1994 kesä: Päärakennuksen, luttiratin, navetan ja kaivon lau-

	takattojen tervaus (entä vellisauna ja paja?) 2001. Pajan punamultaus.
8.	Vellisauna 1975 kesä ja syksy. - Vellisaunan nosto ja kengitys. Tien puolen ikkuna muutetaan luukuksi. Uusi savukiuas. Lautakatto. 1.1.1976. Työvaihe Panu Kaila.- Vellisauna kengitetty, lautakatto. 1994 kesä: Päärakennuksen, luttiratin, navetan ja kaivon lautakattojen tervaus (entä vellisauna ja paja?) 2001. Saunan punamultaus.
9.	Puuliiveri = liiveri 1.1.1976. Työvaihe Panu Kaila. - Liiveri kengitetty, katto? 1976 syksy. - Puuliiveriin uusi olkikatto, punamultaus puuttuu. 18.5.1978. Rakennusfragmenttinäyttelyä alettiin koota Navettaan ja Puuliiveriin. 1994 syksy. Puuliiveriin uusi olkikatto. 1995. Tehtyjä korjauksia (työllistetty maalari Pentti Ala-Huiku): - Puuliiverin takareuna kaivettiin esiin, lahoa poistettiin. - Puuliiveri punamullattiin.
10.	Kaivo = Prunni 1975 kevät.- Kaivon katos korjattu, lautakaton alempi kerros vanhoista laudoista. 1.1.1976. Työvaihe Panu Kaila.- Prunnin katto uusittu vanhoista laudoista. 1994 kesä: kaivon lautakaton tervaus.
11.	Lato = Harmaalato = Uusi lato? 1.1.1976. Työvaihe Panu Kaila. - Uusi lato, purettava myöhemmin. 2.7.1990. Ilmajoen rakennuslautakunnan huomautus ladon katon pinnan uusimisesta. 1992 Tehtyjä korjauksia: - harmaalatoon uusi pärekatto (Ilmajoki-Seura) ja uusi lattia 1995. Tehtyjä korjauksia (työllistetty maalari Pentti Ala-Huiku):- Harmaalatoon tehtiin hyllyjä.

12.	Piha ja puutarha 1927. Perustettiin puutarha kotitalousneuvoja Kaisa Muilun ohjeitten mukaan. 1976 syksy. – Aitasuunnitelma 1992 Tehtyjä korjauksia: - Aitaa korjattu 1992 Tehtyjä korjauksia: - Tehty istutustöitä. 1993 syksy. - Navetan ja pääratin väliin aita. 1994 kevät. – Edellä mainitun aidan punamultaus. 20.5.1994. Kasvillisuuden kunnostussuunnitelma, Juha Prittinen:- koivuja kaadettiin, kannot jäljellä? - istutuksia ei toteutettu 1995. Tehtyjä korjauksia (työllistetty maalari Pentti Ala-Huiku): - Pääportti uusittiin 2-osaisena, punamullattiin. - Tikkuaita korjattiin ja punamullattiin. - Kaksi koivua kaadettiin. 2000 syksy. Pihaan asennettiin salaojitus, (Museoviraston kiinteistöyksikkö.) 2001. Pihatyöt: - Pihan tasoitus ja nurmetus salaojatöiden jälkeen. - Uusi (palautettava) tie tallin ja liiverin ohi huoltotielle. - Huoltotien pinnan lasku entiselle tasolle.
13.	Muu ympäristö tai rakennukset, joita ei voida yksilöidä mm. aitta 29.1.1974. Rakennuskaavan muutos- aitta ei jää tien alle. (Mikä aitta?) 1.1.1976. Työvaihe Panu Kaila.- Uusi lato, purettava myöhemmin. (Onko tämä ns. harmaa lato vai joku muu?)
X.	Puretut rakennukset mm. Kellari ja Uusi sauna 1975 kesä ja syksy. - Uusi sauna ja kellari puretaan 1.1.1976. Työvaihe Panu Kaila. - Uusi lato, purettava myöhemmin. (???) - Uusi sauna, numeroitu ja purettu. - Uusi kellari, purettava.
Y.	Tanttarin talo = Vahtimestarin asunto 1.1.1976. Työvaihe Panu Kaila. Vahtimestarin asunnoksi vie-reinen ns. Tanttarin talo.

	1992 Tehtyjä korjauksia: - vahtimestarin asunnon sisäpinnat maalattiin 1995. Tehtyjä korjauksia (työllistetty maalari Pentti Ala-Huiku): Vahtimestarin asunnossa paljon korjauksia.
Z.	Yli-Lauroselan aitta Ilmajoen museolla
	Vuonna 2006 tulossa /suunnitteilla olleita korjauksia: - Liiterin, - puuliiverin - vellisaunan(?) ja - pajan nostaminen, paaluttaminen ja kengittäminen. - Lautakattojen tervaus (tervattiinko 1994 myös pajan ja vellisaunan katot?) - Takaniityn rajaus tiestä istutuksin? - Kantojen poistaminen pihasta? - Kaide päärakennuksen ulkoportaaseen? - Syöksytorvien jatkaminen? Toteutettuja korjauksia mm. 2008 - 2009. Puuliiverin olkikaton uusiminen. Museovirastosta mm. Holopainen, Puhakka, jne. + SeAMK Rakennuskonservoinnin ko. 2012. Tallin katon tervaus. E-P: n perinnerakentajat, Juha Kivimäki

Uusimmat tiedot ovat rakennuttaja Päivi Erosen sähköisenä tiedostona.

Kooste konservointiperiaatteista eri julistuksissa, Yli-Lauroselan korjauksissa 1960-2010 -luvuilla ja vuonna 2017											
Merkkien selitykset: ✓= periaate voimassa ✓*= periaate osittain voimassa * = periaate ei voimassa. Ristiriitä periaatteiden ja toteutuksen välillä =											
Aikakausien välillä tapahtunut muutos tai ristiriitä periaatteissa =											
Konservointiperiaatteet	Ateena 1931	Brandt 1963	Venetsia 1964	Nara 1993	E.C.O. 2002	Burra 1979-2013	Madrid 2014	Y-L:n 1960-2010-luvulla noudatetut periaatteet	Noudatettavaksi esitettävät nykyperiaatteet	Jaottelu	Kommentit
Toimenpiteiden palautettavuus		✓					✓	✓ x	✓ x	Kons.toimenpiteet	Ei käytännössä mahdollista
Vähimmät mahdolliset toimenpiteet		✓			✓	✓	✓	✓	✓	Kons.toimenpiteet	Tähän pyritään, mutta tavoitteesta annetaan helposti periksi
Kohteen kunnioitus		✓			✓			✓	✓	Arvot	
Objektiivisuus								✓	x	Arvot	Periaate hylätty ja korvattu subjektiivisuudella. Kohde ei vaadi mitään, vaan ihmiset.
Totuus, autenttisuus, purkaminen / lisäykset		✓					✓	✓ x	✓ x	Arvot	Tähän pyritään, mutta ei käytännössä mahdollista.
Taiteilijan intentio		✓						x	✓	Arvot	Alkuperäinen suunnittelija ei ole tiedossa, mutta jatkossa kunnioitetaan restauroinnin suunnittelijan intentiota.
Välttävää kokonaisvaltaisia restaurointia	✓							✓ x	✓	Kons.toimenpiteet	Periaatteista huolimatta Y-L tehtiin 1970-l. kokonaisvaltainen restaurointi
Kohteen ja ympäristön säännöllinen huolto, hoito ja kunnossapito	✓		✓				✓	✓	✓	Hoito ja käyttö	
Historiallisen arvon säilyttäminen	✓		✓					✓	✓	Arvot	
Taiteellisen arvon säilyttäminen	✓		✓					✓	✓	Arvot	Rakennustaiteellinen arvo
Esteettisen arvon säilyttäminen			✓					✓	✓	Arvot	
Kaikkien tyyliausien arvostus			✓					✓ x	✓	Arvot	Y-L palautettiin 1970-luvun korjauksessa 1900-luvun alkupuolen asuun
Koskee sekä rakennuksia että rakennettuja ympäristöjä			✓					✓	✓	Arvot	Ympäristö muuttuu koko ajan
Käsitteää sekä huomattavat että vaatimattomat kohteet			✓					✓ x	✓	Arvot	Osa vanhoista Y-L:n rakennuksista purettiin 1970-luvulla
Työssä tulee käyttää kaikkien tieteen ja tekniikan alojen nykietoa			✓				✓	✓	✓	Kons.toimenpiteet & Tutkimus	
Kohteen käyttö toivottavaa, mutta aiheuttamatta suuria muutoksia			✓		✓			✓ x	✓	Hoito ja käyttö	Y-L tehtiin 1970-l. käyttöä tarkoituksen muutoksen vuoksi suuria muutoksia
Ei saa muuttaa rakennuksen pohjakavaa eikä taiteellista ilmettä			✓					✓ x	✓	Arvot	Sisätiloissa huonejakoon ja sisäpintoihin tehtiin muutoksia 1970-luvulla
Kohteen ympäristön säilyttäminen ja sen suurten muutosten välttäminen			✓					✓	✓	Kons.toimenpiteet & Arvot	
Kohdetta ei saa siirtää (paitsi, jos se on ainoa keino saada kohde säilymään)			✓					✓ x	✓	Kons.toimenpiteet	Sauna siirretty museon alueelle. Aitat siirretty pois paikoiltaan, mutta eivät ole koskaan sijainneet nykyisen museon alueella.
Arvo pohjautuu alkuperäisen materiaalin kunnioittamiseen			✓					x	✓	Arvot	1970-luvulla poistettiin mm. tapetteja, jotka olivat mahdollisesti alkuperäistä materiaalia
Arvo pohjautuu autenttisten dokumenttien kunnioittamiseen			✓				✓	✓	✓	Arvot	Museovirasto on tutkinut kohdetta paljon.
Lisäykset on erotettava alkuperäisestä			✓		✓	✓	✓	✓	✓	Kons.toimenpiteet	Rehellisyys 1970-luvulla tärkeä periaate. Navetan interiööri tehtiin tarkoituksella uuden näköiseksi.
Kohteessa on tehtävä tutkimus ennen restaurointia ja sen jälkeen			✓					✓	✓	Tutkimus	
Hävinneiden osien täydentäminen mahdollista kunhan liittyy kokonaisuuteen harmonisesti värentämättä taiteellista tai historiallista kokonaisuutta			✓					✓	✓	Kons.toimenpiteet	Kirkkotien varrelta purettujen olkakatkoisten latojen tilalle voitaisiin tehdä uusia vastaavia.
Lisäykset sallitaan, jos ne eivät häiritse alkuperäistä kohdetta tai sen ympäristöä			✓				✓	✓ x	✓ x	Kons.toimenpiteet	Y-L:n puretun pajan tilalle tuotiin 1970-luvulla vastaavan kaltainen paja toisesta Ilmajokelaisesta talosta.
Kohteen eheyden säilyminen			✓				✓	✓	✓	Arvot	
Autenttisuuden säilyttäminen			✓				✓	✓	✓	Arvot	Periaate ei saavutettavissa.
Subjektiivisuus			✓					x	✓	Arvot	Objektiivisuus korvattu subjektiivisuudella. Toiminta on ihmis-eikä kohdelähtöistä.
Päätavoite on ymmärtää ja säilyttää paikan kulttuurinen merkitys						✓	✓	✓ x	✓	Arvot	Noussut 2000-luvulla tärkeimmäksi periaatteeksi.
On käytettävä perinteisiä materiaaleja ja tekniikoita					✓			✓ x	✓ x	Kons.toimenpiteet	Käytetty aina rinnakkain sekä perinteisiä sekä uusia materiaaleja ja tekniikoita.
On käytettävä kokeneita ja osaavia urakoitsijoita					✓	✓		✓	✓	Kons.toimenpiteet	
On säilytettävä ja korjattava autenttista rakennetta poistamatta sitä					✓		✓	✓ x	✓	Kons.toimenpiteet	Y-L:ssa 1970-l. peltiluonien vaihto kaakeliuuneihin, tiilikaton poisto, jne. Näitä ei katsottu autenttiseksi rakenteeksi, koska eivät olleet alkuperäismateriaalia vuodelta 1848.
Hyvä ennakkosuunnittelu						✓		✓	✓	Kons.toimenpiteet & Hoito ja käyttö	
Työn dokumentointi					✓	✓	✓	✓	✓	Tutkimus	
Työn ammattitaitoinen suunnittelu ja toteutus					✓	✓		✓	✓	Kons.toimenpiteet	

Kokoneiden ammattilaisten käyttö työhön					✓	✓		✓	✓	Kons.toimenpiteet	Konservaattorien määrä toimijoina on lisääntynyt viime vuosikymmenien aikana.
Puutteellisen tiedon häittäviä vaikutukset tulee minimoida							✓	✓	✓	Tutkimus	
Kohteesta on tehtävä kattava historiallinen tutkimus							✓	✓	✓	Tutkimus	
Laaditaan suojeluohjelma tai -suunnitelma							✓	✓	✓	Hoito ja käyttö	Y-L suojeltiin jo 1960-luvulla
Kohteen arvojen määrittely l. arvotus							✓	✓	✓	Arvot	Merkitysanalyysi laadittu. Vaatii jatkuvaa päivittämistä.
Konservointimateriaali- ja materiaalitieteiden ja teknologian asiantuntemuksen käyttö							✓	✓ x	✓	Kons.toimenpiteet	Menetelmät ja asiantuntemus lisääntyvät, mutta käytön esteenä on taloudellisten resurssien puute.
Kaikkien osapuolten vastuuttaminen suojeluun							✓	✓ x	✓	Hoito ja käyttö	1960-luvulla Y-L:n omistajat vastustivat suojelua. Nykyisin omistaja voi hakea suojelua itse.
Arkistotutkimus on tärkeä osa prosessia							✓	✓ x	✓	Tutkimus	Onko Y-L talon rakentamisen historiaa selvitetty?
Dokumentointi on tehtävä työn kaikista vaiheista. Aineisto on säilytettävä ja se on oltava käytettävissä.					✓		✓	✓	✓ x	Tutkimus	Periaate on voimassa, mutta aineistoa on vaikea löytää arkistosta.
Korjausmenetelmiä tulee tutkia ja kehittää							✓	✓	✓	Tutkimus	Museovirasto on tehnyt tätä työtä. Toivottavasti siihen on resursseja
Jos alkuperäistä materiaalia poistetaan, se dokumentoidaan ja siitä otetaan talteen malli tai näyte						✓		✓	✓	Kons.toimenpiteet	MV on ylläpitänyt rakennusfragmenttikokoelmaa. Kuka jatkossa tallentaa näytteitä ja vastaa niiden säilyttämisestä?
Materiaalit ja rakenteet tulee tunnistaa ja niiden kunto, vauriot ja vaurioitumisen syyt selvittää							✓	✓	✓	Kons.toimenpiteet	Materiaalien tunnistamismenetelmät ovat kehittyneet nopeasti viime vuosikymmenien aikana.
Tulee selvittää, miten materiaalit vanhenevat							✓	✓ x	✓	Kons.toimenpiteet	Nykyään kiinnitetään yhä enemmän huomiota konservointimateriaalien vanhenemisominaisuuksiin.
Rakennusmääräyksiä ja normeja voi olla tarpeen tulkita joustavasti							✓	x	✓	Kons.toimenpiteet	Virkamiehillä on nykyään mahdollisuus joustaa lakien tulkinnasta suojelurakennusten kohdalla.
Muutoksen hallinta on olennaista kohteen kulttuurisen merkityksen, autenttisuuden ja eheyden säilyttämiseksi							✓	x	✓	Kons.toimenpiteet	Ennakoivaa toimintaa painotetaan 2000-luvun periaatteissa.
Välttävää suoraa kajoamista kohteeseen							✓	✓ x	✓ x	Kons.toimenpiteet	Kajoamaton konservointi on tavoitteena, mutta ulkona sijaitseva käyttö rakennus vaatii väistämättä ajoittain fyysistä korjaamista.
Käyttöarkoitusta muutettaessa on uuden käytön sovitava kohteeseen							✓	✓ x	✓	Hoito ja käyttö	1970-luvulla museokäyttö arvioitiin kevyeksi, mutta nykyaikana ei enää.
Toimenpiteen vaikutus kohteeseen on selvitettävä							✓	x	✓	Kons.toimenpiteet	Ennakkoselvitysten laatiminen on lisääntynyt 2000-luvulla.
Arvioitava kohteen kyky siirtää muutoksia							✓	x	✓	Kons.toimenpiteet	Ennakkoselvitysten laatiminen on lisääntynyt 2000-luvulla.
Hyväksyttävä, että joskus muutokset voi olla välttämätön kohteen tulevaisuuden turvaamiseksi							✓	✓	✓	Kons.toimenpiteet	Valtio pelasti Y-L:n korjaamalla sen museoksi.
Laajennukseen voi ottaa vinkkejä lähiympäristöstä, mutta ei suoraan kopioimalla							✓	✓ x	✓ x	Kons.toimenpiteet	Mallit rakenteiden korjauksiin mieluiten omista rakennuksista. Tarvittaessa museota voi täydentää talon omilla aitoilla, jos ovat olemassa tai edellä mainitun kaltaisilla pikkuaitoilla.
Uusimisen sijaan materiaalia tulee vahvistaa, tukea ja konservoida							✓	✓ x	✓	Kons.toimenpiteet	1970-luvulla korjattiin uudella, 1990-luvulla vanhalla ja 2000-l. konservointimateriaaleilla. 2010-l. pyritään välttämään kajoamista kokonaan.
Tuhoutuneiden kohteiden rekonstruktioita ei suositella tehtävän. Joskus osittainen rekonstruktio voi parantaa kohteen ymmärrettävyyttä.							✓	✓	✓	Kons.toimenpiteet	Ymmärrettävyyden parantamiseen panostetaan nykyisin yhä enemmän. Ristiriita ECCO:n kanssa
Kohteen historiallinen todistusvoima perustuu sen ominaisluonteeseen ja / tai sen aineettomiin arvoihin, joiden varassa autenttisuus on.							✓	✓ x	✓ x	Arvot	Todistusvoima Y-L:ssa pohjautuu sekä aineellisiin että aineettomiin arvoihin. Aineettomuus on nouseva trendi.
Ikä tulee näkyä kaikista erikäsistä vaiheista ja niiden patinasta							✓	✓ x	✓	Arvot	Oli tavoitteena 1970-luvulla Y-L:ssakin, mutta tuhoutui korjauksissa. Nykyään sekä eri vaiheet että patina yritetään säilyttää.
Kohteen merkityksen kannalta olennaiset sisustukset, kiinteät kalusteet ja varusteet tulee säilyttää							✓	✓ x	✓	Arvot	Oli tavoitteena 1970-luvulla Y-L:ssakin, mutta osa kalusteista hävisi omistajanvaihdoksen yhteydessä ja sisätilojen pintakäsittelyjä poistettiin korjauksen yhteydessä.
Energiansäästötoimenpiteet eivät saa tervellä kohteen kulttuurista merkitystä							✓	x	✓	Arvot	Energiätehokkuus on noussut tärkeäksi tekijäksi museoissa vasta 2000-luvulla (vaikka 1970-luvullakin oli energiakriisi).

Suojelu toimenpiteinen tulee tapahtua kestävä kehityksen periaatteiden mukaan							✓	x	✓	Arvot	Kestävä kehitys on lanseerattu YK:ssa vuonna 1987 ja edennyt siitä valtioiden tasolta pienempiin yksikköihin. Nouseva trendi.
Tuleville sukupolville tulee säilyä mahdollisuus toteuttaa erilaisia vaihtoehtoja toimenpiteiden, ylläpidon, tulkinnan, kokonaisuuden ja kulttuurisen merkityksen suhteen							✓	✓ x	✓ x	Arvot & Hoito ja käyttö	Noudatettava periaate, mutta käytännössä Y-L:ssä on jo tehty ratkaisuja, jotka rajoittavat uusia toimenpiteitä. Kuitenkaan tulevaisuudessakaan ei saa tehdä mitä tahansa.
Tuotava esiin ja tehtävä tunnetuksi rakennusperintöä tapahtumilla ja edistämällä rakennusperinnön suojeleuhankkeita, keskustelemalla rakennussuojelusta sen arvostuksen ja ymmärryksen lisäämiseksi sekä sisällyttämällä opetusohjelmiin (1900-l.)							✓	✓	✓	Hoito ja käyttö	Kullakin vuosikymmenellä valistus- ja suojelutyötä on tehty omalla tavallaan. Viime vuosikymmenien taloudellinen niukkuus on vähentänyt toimintamahdollisuuksia, mutta toisaalta mm. EU-hankkeina on voitu toteuttaa rakennusperintöä edistäviä projekteja.
Käytettävä turvallisia konservointimateriaaleja ja -menetelmiä, jotka eivät estä jatkokäsittelyjä ja ovat tarvittaessa poistettavissa							✓	✓ x	✓ x	Kons.toimenpiteet	Tavoitettava periaate, mutta varsinkaan poistettavuus ei yleensä ole käytännössä täysin mahdollista.
Konservaattorien ammattitaitoa on kehitettävä ja päivitettävä							✓	✓ x	✓ x	Kons.toimenpiteet	Koulutusta yritetty perustaa jo 1960-luvulta lähtien. Alkoi vihdoin 1980-luvun puolivälissä ja päättyi 2010-luvun lopulla rakennuskonservoinnin osalta.
Yhteistyö ja tietojen vaihto muiden alojen ammattilaisten kanssa.							✓	✓	✓	Tutkimus	Yhteistyö on lisääntynyt paljon 1990-luvun lopulta lähtien, kun on siirrytty käyttämään internetiä ja sähköisiä viestimiä.
Hätätapauksissa on osallistuttava kulttuuriperinnön pelastamiseen omasta erikoistumisalasta riippumatta							✓	✓	✓	Kons.toimenpiteet	Itsensänselvyys, joka on saanut alkunsa jo 1960-luvulta, jolloin konservaatorit Suomestakin osallistuivat Firenzen tulvatuhojen pelastustoimiin.
Kohteesta saa poistaa ainoastaan materiaalia, joka tuhoaa kohdetta tai laskee huomattavasti sen arvoa. Poistettu materiaali on säilytettävä ja toimenpiteet dokumentoitava täydellisesti.							✓	x	✓	Kons.toimenpiteet	1970-luvulla Y-L:stä poistettiin savitiilikatto, joka ei tuhonnut kohdetta tai laskenut sen arvoa. Poistettu materiaali on säilytettävä.
Kohteesta suositellaan tehtävän kopio, jos alkuperäistä esinettä ei sen huonokuntoisuuden vuoksi voida käyttää.							✓	x	✓	Kons.toimenpiteet	1970-luvulla ei hyväksytty kopioita, mutta 2010-luvulla suositellaan tekemään kopio, jos se parantaa kohteen ymmärrettävyyttä.
Kohtia yhteensä 71 kappaletta											
Aikakausien välillä muutoksia tai ristiriitoja periaatteissa 36 kpl											